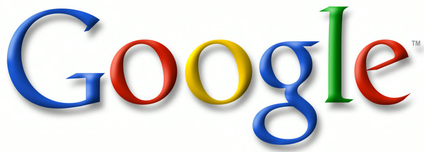

Li ver del juïse en fornfransk predikan

VE RI
TAS

LI VER DEL JUÏSE

EN FORNFRANSK PREDIKAN.

AKADEMISK AFHANDLING

AF

HUGO VON FEILITZEN.

UPSALA, 1883,
AKADEMISKA BOKTRYCKERIET,
EDV. BERLING.

SIGILLVM ACADEMIAE HARVARDIANAE IN NOV ANG
VE RI TAS
CHRISTO ET ECCLESIAE

Till mina Föräldrar

med tacksamhet.

Detta arbete borde egentligen i sin öfverskrift angifvit sig vara studier i fornfranska och i den litteratur, som vetenskapligt studerat detta språk. Deri skulle möjligen legat en ursäkt för dess brister, en förklaring af dess form och ett angifvande af det sätt, hvarpå det uppstått. På samma gång, förf. önskar att få framhålla denna synpunkt för bedömandet af hans arbete, är det honom en pligt och ett nöje att uttala sin hjertliga tacksamhet till Herrar Proff. *K. Hofman*, *Paul Meyer*, *Th. Hagberg*, Doc. *F. Muncker*, Akad. Adj. *P. A. Geijer* och Cand. *K. Nyrop* för de upplysningar och råd, som de under förf. arbete haft godheten lemna honom.

Särskildt ber förf. Herr Prof. *A. Tobler* mottaga förf. vördnadsfulla och varma tacksägelser för de rikhaltiga och värderika upplysningar och rättelser, som han med förekommande och väl känd beredvillighet haft godheten lemna.

Förf. har också att erkänna den stora tacksamhetsskuld, i hvilken han står till Herr *George Parker* i Oxford och Herr Lic. *C. Fant* för den omsorg, de velat nedlägga på att kollationera de publicerade texterna på de resp. Mss., liksom till Doktor *A. Neubauer*, som med vänligaste tillmötesgående underlättat författarens studier i Bodleyanska bibliotheket i Oxford sommaren 1879.

Till sist ber förf. Herr Docenten *Karl Wahlund*, som förf. har att tacka för mången särdeles sakrik och värdefull upplysning, emottaga en varm och hjertlig tacksägelse för den aldrig tröttnande vänskap och välvilja, som han visat förf. under hela författarens studietid liksom för det vänliga sätt, hvarpå han tillåtit förf. att begagna sig af ett bibliothek, som lika mycket genom de sällsynta arbeten, det bevarar, som genom sin fullständighet och genom det mönstergilla sätt, hvarpå det blifvit samladt och ordnadt, är unikt.

I »Documents manuscrits de l'ancienne littérature de la France conservés dans les bibliothèques de la Grande-Bretagne, Rapports à M. le ministre de l'instruction publique, Paris 1871»[1]), har Paul Meyer fäst uppmärksamheten på ett manuskript i Bodleyanska biblioteket i Oxford: *Canonici Misc. 74*, som han anser vara af intresse, såväl genom sitt innehåll, som för den dialekt, på hvilken det synes vara skrifvet. Meyer, som från detta Ms. i sin »*Recueil d'anciens textes*» offentliggjort *Vie de sainte Thaïs*[2]) och en del af *Vie de sainte Euphrosyne*[3]) trodde, att alla de poem, som detta Ms. innehöll, med undantag af »*Vie de sainte Marie l'Égyptienne*» hvaraf han kände 3 eller 4 andra Mss., voro unika[4]). Det första poem, som detta Ms. innehåller, en från de af G.

1) Archives des Missions scientifiques et littéraires 2:e série, tomes III, IV, V. Också separat. 1871. Citeras nedan efter det sistnämnda.

2) Rec. p. 321.

3) Rec. p. 334. Ett annat af de poem, som detta Ms. innehåller, och som Meyer kallat Poème moral, i hvilket »les vies de sainte Thaïs et de Moïse» äro intercalerade, är under utgifning af Herr G. Cloetta (se Romania 1880, 344).

4) Rapp. p. 145. *Vie de sainte Thaïs* liksom *Vie de Moïse* förekomma också i andra Mss. (se Meyer i Rec. p. 321 och Romania 1880, 344). Af ett *Vie de sainte Juliane*, som också är bevaradt i detta Ms. meddelar Meyer i Rapp. 180 verser jämte ett fragment af ett annat Ms. (Douce 381) och angifver (Rapp. s. 199), att i Ms. Cotton Domit. XI i British Museum finnes ett annat *Vie de sainte Juliane*. Jag har kopierat »la vie de sainte Juliane» ur dessa Mss. och meddelar i en appendix detsamma efter Mss. Canon. Misc. 74 och Douce 381.

Paris och L. Pannier utgifna afvikande redaktion af legenden om Saint Alexis finnes också i ett Ms. i Bibliothèque Nationale N:o 2162 (anc. 7986) och är efter båda dessa texter utgifvet af Joseph Herz: *De Saint Alexis. Eine altfranzösische Alexiuslegende aus dem 13. Jahrhundert* Frankfurt a/M 1879. Det sista poem, Ms. Canonici Misc. 74 innehåller, under rubrik »li ver del juïse», finnes också i ett annat Ms., nämligen i Ms. 19525 (äldre 2560 sedan S.-Germain 1856) af Bibliothèque Nationale i Paris, något som hittils icke blifvit påpekadt i sammanhang med Ms. Can. Misc. 74, för så vidt jag har mig bekant.

Ms. Can. Misc. 74 är beskrifvet i Meyers »Rapports»[1]. Jag hänvisar derför dit och anmärker blott, att Meyer anser Ms. säkert tillhöra de första åren af det XIII:de seklet[2]) och vara skrifvet på nordburgundisk dialekt[3]) eller såsom det af ett annat ställe i hans Rap. tyckes framgå[4]), att härstamma från Liège[5]). Suchier som i Z. f. R. Ph. II, 255 ff. i sin artikel öfver »die Mundart des Leodegarliedes» särskildt undersöker former i detta Ms., anser det vara bättre att beteckna manuskriptets dialekt såsom i allmänhet wallonsk. Såsom ett af de älsta språkmonument från detta dialektområde är detta Ms., såsom Suchier också framhåller (l. c. s. 277), af särdeles stort intresse.

Li ver del juïse börja i Ms. Can. Misc. 74 folio 131 r° och sluta folio 138 r°. Meyer har i Rapp.[6]) af detta poem aftryckt verserna 1—24, 228—246, 385—415.

---

1) Rapp. p. 145 ff. Meyer anmärker, att detta Ms. är »de deux mains différentes». (Jämf. l. c. s. 205 not. 2). Herr George Parker har på en förfrågan från mig haft godheten meddela följande upplysningar om de begge olika stilarnes fördelning: »I notice 2 hands. The handwriting of one is from fol. 1—62a and from fol. 87a—120b (120a?). That of the other is from fol. 62a—86b, and from fol. 121a (120b? Cfr. Meyer l. c.) — the end of the Ms. The writing is all of the same date».

2) Rapp. 145. 3) Rapp. 149. 4) Rapp. 148.

5) Cfr. Z. f. R. Ph. II, 274. 6) Rapp. p. 207, f.

Ms. 19525, som också innehåller det Ms. af Saint Alexis, som Gaston Paris i »*la Vie de saint Alexis*» betecknar med P, är beskrifvet af Ernst Martin i »*Le besant de Dieu*» p. I—VII. C. Hofmann har i »*Alexis*» s. 4, 5 äfven angifvit innehållet i samma Ms. Från detta Ms. har också H. Suchier offentliggjort en predikan på vers: *Reimpredigt, Bibliotheca Normannica* I. (förut utgifven af A. Jubinal, Paris 1834) och R. Reinsch »*Les Joies Nostre Dame*» och »*Les Treis Moz*» i Z. f. R. Ph. III, 211 följ. Från samma Ms. äro likaledes offentliggjorda »*La Vision de Saint Paul*» i Ozanam's »*Dante et la philosophie catholique au treizieme siècle*» Louvain 1847 p. 351 ff. och *Le sermon de Guichard de Beaulieu (Beaujeu)*. Paris 1834.

E. Martin anser detta Ms. vara skrifvet i början af XIV[de] seklet,[1]) Gaston Paris deremot snarare under slutet af det XIII[de 2]).

Li ver del juïse gå i Ms. 19525 fr. fol. 43 v° till 46 v°. De sakna rubrik. I den innehållsförteckning, som P. Paris (?) på ett särskildt manuskriptet vidhäftadt blad uppgjort, kallar han vårt poem »Du jugement de Dieu».

C. Hofmann har i Alexis s. 5 aftryckt v. 350—365.

E. Martin har i »Le besant» s. III aftryckt de 4 första och de 2 sista verserna af vårt poem enl. Ms. 19525.

Såsom Suchier [Reimpredigt p. IX] angifvit, äro de första 66 bladen i Ms. 19525 skrifna af samma kopist, således vårt poem af samma hand, som kopierat Ms. P af Alexis och Ms. A af Reimpredigt. Hvad G. Paris och Suchier sagt om kopisten till P och A, bör således också hafva sin tillämpning på hans kopia af vårt poem.

Om Ms. och kopisten säger G. Paris:[3]) Je crois ce manuscrit écrit en Angleterre; il porte dans son orthographe des traces, assez modérées il est vrai, mais pourtant visibles, des habitudes anglaises, et ... il est remarquable, surtout dans l'Alexis, par une insouciance extraordinaire de la mesure des vers. Le copiste de notre poème se

1) Le besant de Dieu p. 1. 2) Alexis p. 5. 3) Al. p. 5.

fait connaître comme un homme assez intelligent, mais écrivant avec rapidité et négligence. Outre ses fautes sans nombre contre le rhytme [fautes consistant d'ordinaire en omissions], ses hésitations orthographiques et ses rajeunissements très fréquents[1]), il est surtout coupable d'avoir passé soit des vers, soit même des strophes entières.»

Suchier anser också[2]) kopisten hafva varit anglonormand, ehuru han påpekar, att i förhållande till Ms. B och C af samma Reimpredigt, kopisten till A infört mindre former från sin dialekt i det ursprungligen normandiska originalet.

Vid jämförelsen mellan de båda Mss., som innehålla vårt poem, skall det visa sig, att de omdömen, som G. Paris och Suchier gifvit om kopisten till de 66 första bladen af Ms. 19525 i hans förhållande till sina underlag i Alexis och Reimpredigt, också bekräfta sig med afseende på hans kopia af »Li ver del juïse». Äfven i detta poem vårdslösar han i högsta grad versbyggnaden. Af de 409 verser, som kopian innehåller, äro icke få origtiga till sitt antal stafvelser. Han utelemnar, som det tyckes, en hel del verser och tyckes ofta förändra sitt underlag[3]). Han inför yngre ordformer och uttryck, som metern icke tillåter, särskildt adj. fem. som *tele*, *forte*. Deklinationssystemet är, såsom man kunde vänta i ett agn. Ms., förstördt. Anglonormandiska språkformer inför han icke i någon högre grad — utom *ei* för *oi*, försåvidt originalet ursprungligen haft *oi*.

---

1) I en not anmärker G. P., att det är omöjligt att afgöra, huruvida dessa tillhöra kopisten eller hans underlag; han anser det finnas af båda slagen.

2) Reimpr. XIV.

3) Om större delen af förändringarne redan tillhöra underlaget, och om Ms. 19525 i flera fall, der det afviker från Ms. Canon. Misc. 74, står närmare originalet, än det senare, kan icke öfverallt med bestämdhet afgöras. Vi skola längre fram försöka att bestämma, hvad som bevisligen icke tillhör B:s kopist.

Den redaktion af Li ver del juïse, som finnes bevarad i Can. Misc. 74 synes deremot vara en ganska god, om också möjligen delvis remanierad, kopia. Högst 16 verser af 411 äro till sitt stafvelseantal origtiga. Deklinationssystemet är endast undantagsvis förstördt. Kopisten tyckes med vida större trohet än Bs. kopist hafva följt sitt underlag[1]), och endast sällan tillåtit sig att införa en yngre språkform. Vi hafva derför lagt denna kopia till grund för vårt arbete och vilja benämna Can. Misc. 74 A och Ms. 19525 B.

Om Li ver del juïse yttrar sig P. Meyer i ofvannämnda »Rapports»[2]) på följande sätt:

»Les vers del Juïse, qui terminent le manuscrit Canonici, n'ont rien de commun avec le petit poème sur les quinze signes du jugement dernier dont on possède tant de copies, et qui a été publié par M. Luzarche à la suite du drame d'Adam. C'est une composition originale dans laquelle l'auteur a introduit le sujet, si souvent traité au moyen âge, du débat du corps et de l'âme. Il s'y est aussi inspiré, (comme on le verra par un extrait publié à l'appendice), de l'apocryphe connu sous le nom d'Apocalypse de saint Paul. La versification de cet opuscule est digne d'attention. Il est tout entier assonant; et, à très peu d'exceptions près, toutes ces assonances sont en *i* [*in*, *ir*, *is*, *ist*] et en *ie* [*ies*, *ime*, *ine*, *ire* etc.]. Le nombre de vers reliés par une même assonance est des plus variables, et leur réunion ne forme jamais une tirade, car on ne voit

1) Huruvida han dock icke särskildt i slutet af poemet, der Ms. 19525 har en alldeles afvikande text, tillåtit sig förkortningar, kan dock icke med bestämdhet afgöras, då blott dessa två manuskript finnas. Det kan äfven vara fråga om han icke tillagt eller ändrat flera verser. Jag återkommer senare till denna punkt. Af Ms. Canon. Misc. 74 har han utom *li ver del juïse* kopierat *la vie sainte Juliane* och *la vie saint Andrier l'apostle*. Jmfr ofvan s. II, not 1.

2) Rapp. p. 148.

pas que l'auteur ait jamais cherché à faire coïncider le changement d'assonance avec le commencemente d'un phrase»

Till Meyers karakteristik af Ms. Can. Misc. 74 s dialekt skall jag sedan återkomma.

Efter denna redogörelse för de Mss., i hvilka, för så vidt jag vet, Li ver del juïse förekomma, och för de arbeten, för hvilka detta poem varit föremål, skall jag nu jämnföra de båda manuskripten i anseende till deras olika redaktion i allmänhet, sedan undersöka versbyggnaden, assonanserna och språket i öfrigt i dem båda ur såväl ljudlärans som formlärans synpunkt, för att möjligen sedan kunna bestämma den dialekt och den tid, som tillkomma originalet; och efter att hafva påvisat de origtigheter, som jag anser böra rättas i A och efter en analys af poemets innehåll jämte ett försök att sätta detta i samband med dess möjliga förebilder, skall jag meddela poemet för att derefter gifva en öfversigt öfver poemets syntaktiska förhållanden [1]) och en lexicologisk och exegetisk kommentar.

Till en början fråga vi oss, om något af de båda Mss. är kopieradt på det andra? Att A icke är kopieradt på B följer redan af A s ålder. A är, såsom vi sett, sannolikt skrifvet i början af det 13de, B aldra först i slutet af samma århundrade. B är icke heller kopieradt på A, ty det innehåller verser, som icke finnes i A och hvilka tyckas kräfvas af sammanhanget. Så vers: 62, 299—301.

I ett poem med assonanser, synnerligast när detta poem blott är bevaradt i två Mss., blir det alltid en svårighet att afgöra, huruvida de verser, som finnas i ett Ms. men saknas i det andra, äro interpolationer i det förra eller

---

1) Då de syntaktiska förhållandena blott i få punkter lemna ledning för bedömandet af en äldre texts ålder eller dialekt, hafva de behandlats i ett sammanhang som anmärkningar till texten i förbindelse med den exegetiska och lexikologiska kommentaren. I de fall, der de syntaktiska förhållandena ur ofvan antydda synpunkt kunna vara af intresse, tillåter jag mig att i förväg anföra de resultat hvartill den syntaktiska undersökningen ledt.

utelemnade af det senare. Detta gäller flera andra verser i Ms. 19525, som icke finnas i Can. Misc. 74, och hvilka vi nedanför angifva. Sammanhanget fordrar dem icke, såsom de nyss omnämnda 4, om icke möjligen 410, a—k, hvarigenom »*li cspris*» i 411 skulle blifva lättare förklarligt. Emellertid har jag icke vågat införa i A några andra af ifrågavarande verser än de ofvanstående 4, utan hvilka A, åtminstone vid v. 299, blir meningslös. Då emellertid först ett ingående studium af språket i de båda texterna och af poemet i sin helhet kan lemna någon ledning för bedömandet af frågan om, hvilka verser af dem, som blott finnas i det ena af de båda manuskripten, kunna anses hafva tillhört originalet, hänvisar jag till längre fram för bedömandet af denna fråga.

A har 411 verser, B 409. I förhållande till A saknar B följande verser:

23, 30, 42—46, 70, 84, 89[1]), 96, 101, 112[1]), 124[1]), 125, 127, 128, 144—147, 155, 162, 163, 171—176, 178, 179, 208, 216, 227, 233, 242, 249, 257, 261—289, 292, 293, 296, 311—313, 318, 319, 325, 326, 329—338, 346, 359, 364, 371—395, 399, 406, 407.

Deremot har B följande verser[2]) som icke finnas i A.

6 a, 6 b, 8 a, 8 b, 39 a, 62, 62 a, 62 b, 89 a, 89 b[3]), 112 a, 112 b[3]), 124 a, 124 b[3]), 213 a—e, 299. 300, 301, 314 a, 341 a, 349 a—l, 356 a, 366 a, 408 a—f, 410 a—k, och från v. 413 afslutas poemet i B med 66 verser, hvaraf endast de första hafva någon motsvarighet i A.

Utom slutet och de nu uppräknade verserna äro följande verser i B af en till innehållet mer eller mindre olika redaktion mot motsvarande verser i A: 40, 41, 73, 83, 94, 99, 107, 135, 193, 204, 222, 236, 237, 253, 254, 307—310, 317, 324, 343—345, 355, 356, 366, 369, 370, 403, 414, 415.

---

1) I st. f. v. 89, 112 och 124 har B respektive 2 andra verser af olika innehåll.

2) Dessa verser har jag betecknat med bokstäfverna a, b etc. tillagda till siffran för näst föregående för A och B gemensamma vers.

3) Jmfr näst föregående not.

Öfvergå vi till versbyggnaden i våra båda Mss, så visar det sig först, att såväl A som B hafva flera till metern origtiga verser.

Af A:s 411 verser äro 16 (?) till metern felaktiga: 11?: *egyptie* [för *egipte*], 14: *ans* [för *ancés?*] 17, 31 [*a* tillagdt], 37, 109?, 127 [*entrai* för *enterrai?*], 128 *ont* (för *avront*), 135 [*deu* öfverhoppadt?], 149 [*ne* öfverh.], 153 [*li* öfverh.], 173 [*et* öfverh.], 230, 261 [*li* tillagdt?], 335 [*cum* öfverh.], 386 [*ameis* f. *ameneis*], 415?.

Af B:s 409 verser äro 144 till metern felaktiga:[1]) 7, 8, 9, 10, 14, 15, 17, 19, 20, 26, 29, 31, 32[11]), 39[2]), 47, 50[3]), 53[4]), 56, 57[11]), 58[5]), 61, 65[11]), 67[6]), 76, 79[11]), 80, 87, 92, 94[6]), 102, 105, 107, 109[7]), 113?, 115, 116, 117, 118, 119[8]), 122, 124 a[11]), 132, 136, 142[9]), 149, 156, 157, 161, 165[2]), 166, 168[10]), 177, 180[2]), 185, 186, 187, 191, 192, 196[11]), 200, 202, 206, 207[12]), 215, 217, 219, 221[13]), 229, 237[7]), 240, 241, 244, 247[6]), 248, 250, 251,

1) Härvid förutsättes att originalet icke varit agn., såsom jag sedan skall söka visa. Med specielt agn. versifikationslagar skulle en del af dessa såsom origtiga anförda verser kunna försvaras, hvarom mera nedanför.

2) Under förutsättning af hiatus efter *home* rigtig.

3) Under förutsättning af att *enseveli* läses 2-stafvigt rigtig.

4) Under förutsättning att *rungerunt* kan läsas 2-stafvigt rigtig.

5) Om hiatus efter *encoste* och om cæsur skulle få antagas efter *et*, rigtig. Jämför Suchier i *Ueber die Mathæus Paris zugeschriebene Vie de seint Auban* s. 22.

6) Om man läser *nen* för *ne* återställes metern. För v. 94 jmfr anm. till denna v.

7) Om *sire* får läsas enstafvigt blir versen rigtig.

8) Om *esperit* får läsas tvåstafvigt eller *li* (plur) får elideras, så är versen, som den står, metriskt rigtig.

9) Om *lere* får läsas enstafvigt är versen rigtig.

10) Om *rovera* får läsas tvåstafvigt eller e i *veir* anses stumt, så är versen rigtig.

11) En cæsur efter obetonad stafvelse finnes blott i den lyriska poesien. Jmfr Foerster i *De Venus la deesse d'amor* s. 61. I v. 196 är senare halfversen dessutom origtig.

12) Om man medgifver hiatus efter *angoisse*, blir versen rigtig.

13) Om cæsur skulle få antagas efter *qui*, rigtig.

258, 291[1]) 294, 298, 299, 301, 308, 310[1]), 315, 316, 339, 340, 341, 341 a, 342, 349 b[2]), 349 d, 349 e, 349 g, 349 h, 349 i, 349 k, 349 l, 352[3]), 354, 356, 360 366 a, 368[4]), 370, 400, 402, 408, 408 a, 408 d, 408 e, 410 d, 410 g[5]), 413?, 416, 417, 418[4]), 420, 422, 428[6]), 431[7]), 432[8]), 435, 438[9]), 440[7]), 442[10]), 444, 449, 450, 451, 452, 457, 460, 461, 465,467, 468, 471, 473, 475, 476[11]), 477[7]), 478[7]).

I de flesta af dessa haltande verser ligger felet i öppen dag[12]). I följande verser beror origtigheten derpå, såsom A visar, att kopisten utlemnat något ord af sitt underlag. (I vissa verser andra fel derjemte).

Så 10 första halfv. [*ne teis*[13])], 32 [*de*], 39 [*nus*][14]), 57 [*li*], 61 [*li*], 76 [*en*], 87 [*mut*], 105 [*toi*], 113 [*fors?*], 115 [*ne char*], 116 [*damle*], 122 [*et*], 132 [andra halfv. *ne*], 136 [*i*], 149 [*tant*], 157 [*il*], 166 [*ne*], 180 [*li*[14])], 187 [*vos*], 215 [*et*], 221 [första halfversen *car*], 240 [*corant*], 248 [*sire*], 315 [*ne sainte*], 316 [*ne, onkes*], 339 [*lur*], 402 [*de fer*].

---

1) Se not. 6 å föreg. sida.

2) Om man antager hiatus efter *comme* är versen rigtig.

3) Om *terre* får läsas enstafvigt eller *croulera* tvåstafvigt, så blir versen rigtig.

4) Om cæsur får antagas efter *vos* i 368 och efter *el* i 418 blifva verserna rigtiga.

5) Se not. 8 å föreg. sida.

6) Om cæsur medgifves efter *ne* är versen rigtig.

7) Se not. 11 å föreg. sida.

8) Kunde vara rigtig, om man får läsa *ou'st* och ändrar *ore* till *or*.

9) Jmfr not. 5 på föreg. sida.

10) Kan endast försvaras med cæsur efter *bel* och ändring af *unc* till *unques*, det senare i fall man icke vill medgifva en hiatus efter *sire*. Jämför Rolfs i Rom. Stud. I, s. 204, jmfr också følj. sida.

11) Rigtig om hiatus efter *joie*. Se nedan s. XIII, not 1.

12) I de verser, som äro af en annan redaktion i B än i A, eller blott finnas i B, kan det dock naturligtvis icke med säkerhet afgöras, hvari felet består. Jag anför dock äfven dessa verser, då deras fel tyckas påtagliga. Likaså kan det naturligtvis ej heller alltid afgöras, hvilka fel redan tillhört B:s underlag.

13) De utelemnade orden citeras sådana de förekomma i A.

14) Jmfr dock not. 2 föregående sida.

I andra åter har kopisten lagt till något ord [1]): Så v. 7 [*nos*], 26 [*ne*], 56 [*et*], 117 [*et?*], 142 [*que*], 221 [andra halfversen *le*], 229 [*il*], 244 [*sire*].

I vissa verser har kopisten förstört versmåttet genom att införa längre paralellformer, så *ore* för *or* 17,250, 413, 467? [2]), *lores* för *lors* 192, *comme* för *com* [3]) 10 (andra hemistichen), 161, 251, 349 g, 417, 444 [4]), 449, *ici* för *ci* 31, 161, 185, 202, 349 i?, *issi* för *si* 47, 471?, *vostre* för *vo* 408, *nostre* för *no* 7? 450? 460, *direca* för *dreça* 408 a [5]), *plouera* A *plovra* 355, *iglisses* A *glise* 219, *sorcil* A *sobrecis* 206, *delices* A *delis* 177 (delices af delicias, deliz af *dilectus)

eller yngre språkformer: *forte* för *fort* 301, *tele* för *tel* 9, 29, 80. [6])

Följande verser kunna deremot vara origtiga, derigenom att kopisten utbytt underlagets ord mot något annat synonymt, eller plur. mot sing., eller *en* verbform mot en annan af samma verb. Så 8 [*membre* A *ramembret*], 19 [*corones* plur. A sing.], 50 [*enscreli* A *sepelis.*], cfr. v. 410 g., 53 (*rungerunt* A *rorunt*] 67 *unc n'ama* A *ne ainc n'amat*, 92 [*sainte virge* A *virgine* (annan uppfattning möjlig)], cfr. v. 79, 109 [*sire* A *deus*], 118 [*del* A *des le*], 156 [*deit*, A *devrat*], 186 [*vendra*, A *repairerat*], 200 [*uos*, A *te*] [7]),

1) För det följande jmfr Suchier i *Vie de saint Auban* s. 15.

2) Jmfr nedan s. XVII.

3) Genom att införa *com* för *comme* i dessa verser skulle också Gautiers observation om de olika formernas användning (*La chanson de Roland* 8:de, uppl. s. 471. Cfr. Suchier Reimpredigt sid. 68) vinna ny bekräftelse. I v. 354, der också ett *cume* förekommer, men som der är berättigadt skulle metern kunna återställas på annat sätt. I v. 38 B skulle man med ändring af *cume* till *cum*, kunna läsa *li angre* utan elision.

4) I v. 444 finge också *ore ici* ändras till *or ci*, om metern skall blifva rigtig. Jmfr dock s. 39.

5) Jmfr v. 404, der *et* också är tillagdt.

6) B tyckes dock medgifva fem. *tele* v. 476.

7) Motsatt tyckes förhållandet vara v. 408 d.

298 [*erent*, A *iert*[1])], 349 [*iloc*, A *la*[2])], 368 [*vendrunt*, A *revenront*].

De flesta af B's till metern origtiga verser hafva således visat sig bero på utelemningar, tillsatser eller andra ändringar af en kopist, som icke vårdat sig om versbyggnaden. Af de återstående metriskt origtiga verserna äro åter de flesta för korta, och det största antalet af dem kan utan svårighet rättas, så 14, 15, 102, 107, 124 a, 191, 241, 299. 308, 341, 341 a, 349 k, 356, 366 a, 400, 416, 420, 422, 431, 435, 451, 468, 473, 475, 477, 478.

I en del af de i B såsom metriskt origtiga anförda verserna har det blifvit anmärkt (jämför noterna till s. VIII, IX) att verserna kunna vara rigtiga i den form, de stå, under förutsättning af att man på B fick tillämpa vissa för den agn. poesien egendomliga verslagar. Detta framkallar frågan: skulle B vara en agn. bearbetning af ett kontinentalt original — ty att originalet varit kontinentalt skall jag sedan söka bevisa — eller äro dessa versers form att tillskrifva kopistens vårdslöshet? Vi uppställa blott frågan här för att sedan återkomma till densamma, då vi också skola söka visa, att åtminstone en del af de från A afvikande verserna i B icke kunna tillskrifvas B's kopist.

Att emellertid för flera af de ofvan anförda verserna och för de ännu icke särskildt behandlade, i B metriskt origtiga verserna (196, 217, 349 e, 349 h, 349 l, 370, 408 e, 410 d, 452, 457, 461) hvilka alla äro till stafvelseantalet öfvertaliga, vilja söka förklaringen i agn. licenzer[3]), särskildt i sådana som ännu icke äro till fullo bevisade,

1) Ändringen i B föranledd af ändring redan i föregående vers.

2) Jmfr nedan s. XIII.

3) De theorier, som Suchier uppställer i Vie de s. A. hafva i flera punkter, och, som det tyckes, med goda skäl blifvit bestridda af bland andra Koschwitz i Z. f. R. Ph. II, 338 ff. Rose, Rom. Stud. V, 301. Jämför J. Koch i Altfranz. Bibliothek I, XLI. Jmfr också Anglia II. 215 ff. Revue critique 1878, 2, 369 ff. För annan litteratur i afseende på agn. versifikation se Röttiger: »Der Tristran des Thomas s. 18.

synes mig åminstone icke obetingadt tillåtet, då flera af dessa verser kunna förklaras på annat sätt, och andra afgjordt äro både till innehåll och form förstörda. Men visserligen kunde ännu ett par verser försvaras, om man ville förutsätta att *es* i *chainses* 196 (i första halfv. fick också tilläggas *de*) och i *corones* 19 tillåtit elision (jmfr Tobler: Versbau s. 53 f. och Gött. G. Anz. 1879 s. 1606), liksom i v. 461 man kunde tänka på att tillämpa, hvad Suchier *Vie de S. A.* s. 31 f. påpekar (och läsa *de devant* 2-stafvigt). Alla dessa frågor kunna dock först fullständigt diskuteras, när genom en detaljerad undersökning af ordformerna, B's karakter kunnat bestämmas. Vi återkomma derföre senare till denna punkt.

Endast skenbart origtiga äro deremot följande verser i B: 8 a *si ares* = *s'ares*[1]), *si* elideras, 11 *de egipte* = *d'Egipte*, 54 *l'orguel* = *li orguel* utan elision af art., 93 *langre* = *li angre* utan elision; deremot med elision v. 234, 410 c. jmfr 411[2]), 108 *ico irai* = *j'irai*, 360 *laltre* = *li altre*[3]); *q'l* 76, *kil* 349 c. = *que il*; 48 *q̄le* = *que ele*; 463, 466 *maleit* = *maleeit?* I A måste v. 37 *qui en* läsas *qui'n*[4]) (jämför rättelserna och nedan s. XVII).

I nära samband med undersökningen af metern står frågan om hiatus, elision och synkope. Vi hafva redan haft tillfälle att beröra densamma och gå nu att fullständigare undersöka våra texter i denna punkt. De båda Mss. förhålla sig något olika i detta afseende, och på grund af den på så många ställen afvikande redaktionen, är det icke öfverallt möjligt att bestämma, huru originalet förfarit[5]).

---

1) Dervid måste dock *receu* läsas 2-stafvigt.

2) En annan uppfattning af denna vers är också möjlig. Jmfr nedan s. XV not 3.

3) Versen ändock origtig om icke ett *de* tillägges framför *devers* liksom i A.

4) För vers 137, 418 (B) se nedan s. XVIII.

5) Jag följer här med några modifikationer den af R. Heiligbrodt i Rom stud. III, 522 ff. gifna uppställningen och förutsätter som bekant, hvad han dervid anför.

I Hiatus eller elision vid annan utljudande vokal än fem. *e* (eller *i* vissa fall, se nedan). Blott ett fall af intresse erbjuder sig: är hiatus mellan *moi orent* 399 (A) tillåten? Rolfs uppställer denna fråga i Romanische Forschungen I 205, (jmfr. också Röttiger: *Der Tristran des Thomas* s. 29). Att denna hiatus för den, som nedskrifvit versen i A varit tillåten, synes påtagligt, då versen annars blir haltande; i B saknas samma vers. — B har deremot ett fall af elision, som kan uppfattas på mer än ett sätt. I v. 349 måste nämligen *qui iloc* läsas 2-stafvigt, om man icke vill ändra *iloc* i *la*. Är här att läsa *qu'iloc*, *qu'* = *que* eller *qui*? jmfr Tobler: Versbau s. 48. B har annars ej elision vid *qui*, jfr. s. XVI not 1.

II Hiatus och elision vid utlj. *e* (*i*):

A: Flerstafviga ord, utom dem, som nedan under B skola nämnas, i förhållande till hiatus och elision.

a) Elision inträder vid fem. utljudande e. 1) efter vokal t. ex. *aleie‿en* 6, *perdue‿avons* 7 etc.

2) efter enkel konsonant[1]) t. ex. *chose‿as* 80 etc.

3) efter muta + liqvida. A har intet exempel, der hiatus eller elision skulle i fråga komma. B eliderar 135 *ventre‿a*, 417 *entre‿els*[2]).

4) efter gem. liqvida *terre‿en* AB 362.

b) elision inträder icke vid fem. utljudande e 1) efter enkelt *m*[3]). Med antagande af en sådan hiatus för B (A eliderar *e* i *home* v. 320) skulle vv. 39, 165, 180 (med hiatus efter *home*) vara riktiga; dock är dervid att märka,

---

1) Är v. 476 i B origtig, eller har man att för B medgifva hiatus efter *joie*? Jmfr Röttiger l. c. s. 26 och Rom. Stud. III, 490. Jmfr v. 415. Kan v. 314 a *Pilate / et* försvaras för B? Mall anmärker Comp. s. 81 hiatus efter Nom. Propr. på *-e* med föreg. enkel konsonant, men endast när detta *-e* skulle i latinet motsvaras af ett *a*.

2) För att versen skall blifva rigtig måste dock *cumme* också rättas till *cum*.

3) Huruvida i *home*, *comme* föreligger enkelt eller gemineradt *m*, eller om *comme* är att läsa *conme*, lemnar jag för ögonblicket oafgjordt under hänvisande till Z. f. R. Ph. IV 559, 567.

att *home* i dessa verser står som subj. (dock inverteradt[1]), och att verserna lätt kunna ändras och den äldre sujetformen införas.

2) efter *mm* (?); med ett liknande medgifvande af hiatus efter *comme* (Ms. 9me) skulle vv. 349 b, 349 d[2]) vara rigtiga.

För denna fråga jmfr Rolfs l. c. s. 203, Röttiger l. c. s. 26. Äfven i icke agn. texter: se Lyoner Yzopet s. 139[3]).

B Hvad *-e* (*et*) (lat. *-at*) i 3 p. s. præs. ind. af I och konj. af II, III, IV konjugationen angår, har A intet exempel på elision af detta *e*, men 6 exempel der metern fordrar icke elision: *huchet* 73, *vullet* 113, *fallet* 226, *givlet* 238, *jetet* 246, *baniet* 273.

Hiatus efter *fallet* och *givlet* styrkas för originalet af läsarterna i B. Äfven de andra orden förekomma i motsvarande verser af B (utom *baniet*, då v. 273 der saknas) men i B äro v. 73, 113, 246 så ändrade, att någon hiatus ej behöfver komma i fråga.

B synes sålunda undvika hiatus i detta fall. Den har icke heller hiatus v. 39 a, 479, Det är dervid så mycket mera anmärkningsvärdt, att den synes hafva infört en sådan v. 181 och v. 20[4]) (som dock är metriskt felaktig). Sådan B föreligger erbjuder den emellertid 4 fall af hiatus (20?, 181, 226, 238) och 5 af elision (39 a, 73, 113, 246, 479).

C Hiatus och elision efter enstafviga ord: a) vid artikeln: Suj. sing. masc. *li* elideras ej: AB: *li / orgues* 54, *li / angles* 93 (B skrifver *langre*), *li / avoirs* 90; dessutom A *li / hom* 180, *li orgues* 184, B *li / aveirs* 349, *li / angres* 349 a, 410 f;

---

1) Jmfr Z. f. R. Ph. III, 245.

2) I 349 d måste dock den senare halfversen ändras. Jmfr anm. till denna vers. 3) Citeradt af Röttiger l. c.

4) Detta under förutsättning att *de* tillagts af den sista kopisten. Sådan versen står skrifven, kan den endast försvaras med ändring af *ore* till *or*, elision vid *commence* och antagande af cæsur efter *de*.

men elideras[1]): AB: *l'angles* 36, dessutom A *l'uns* 292, 370. B *l'angre* 38, (ifall man icke vill rätta *comme* till *com*) 234, 410 c (skrifvet *li angre* i de begge sista verserna).

För originalet styrkes således vid artikeln sujet sing. masc. 3 fall icke elision, 1 fall elision. A visar förhållandet 5 : 3, B 6 : 4 (?).

Suj. pl. masc. *li* elideras ej[2]) i A *li / ermite* 380. Erbjuder B v. 119 *li esperit* exempel på sådan elision, eller är här icke snarare *esperit* att uppfatta som tvåstafvigt, om versen öfver hufvud skall anses metriskt rigtig[3])?

b) vid pron. och konj.: *je* AB: icke elision *ju / ai* 141. utom B *jeo / arai* 124 a, men elideras i A *j'ai* 124 och i B 108 (skrifvet *jeo irai*); *li* står i hiatus i B v. 113[4]) men elideras v. 122 *l'en rent*; *ce* elideras ej: AB *ce / iert* 213, dessutom A *ce / aions* 189 *ce / as* 107 (2 ex.)

que relativpr. rég. elideras ej: AB *ke / unkes* 14[5]) *ke / il* 76 (B skrifver *q'l*) dessutom A *ke / il* 157 (I denna vers sannolikt också B. Jmfr ofvan s. IX), 312, 384, *ke / els* 286, *ke / onkes* 316; B: *q̄ / unques* 95[6]), *que / il* 408 a, 410;

---

1) Är det i detta fall *e* i det för *li* inträdda *le* som elideras? Jmfr Heiligbrodt l. c. s. 528.

2) Att plur. *li* elideras i vissa texter synes framgå af hvad som anföres hos O. Wendeburg: *Ueber die Bearbeitung von Gottfried von Monmouths Historia regum Britanniæ* s. 18. Jmfr Tobler Versb. s. 45.

3) Samma fråga kan göras för vers 411, der *esperit* dock är sing. Jmfr nedan s. XIX.

4) Om man icke vill rätta med A och införa *fors*, hvilket skulle vara berättigadt, då *li en* med hiatus är ovanligt (Gött. Gel. Anz. 1877, s. 1624). *estouvoir* kan konstrueras med personen såväl i acc. som dat. Exempel med dat. hos Burguy Gr. II, 57. (Jmfr Rom. Stud. III, 231; Z. f. R. Ph. III, 145).

5) Är que i denna vers relativpronomen, relativt adverb eller konjunktion? Jämför G. Lücking *Schulgrammatik* s. 182 not 1 och s. 185; Hölder *Grammatik der f. S.* s. 408; Mätzner *Französische Gramm.* s. 520; Diez Gramm. III, 378. Z. f. R. Ph. II, 562.

6) I vers 254 B är *q'l* antingen att läsa *que / il* eller *ourent* 2-stafvigt. Jmfr nedan s. XVIII.

que relativ pr. sujet elideras ej: A *quant ke / est* 106; (i B rég. form); dessutom B *que / est* 85[1]), *qui que / ait* 136, 256, 345, (jmfr dock s. XVIII).

men *que* relativ. pron. rég. elideras: AB *c'avons* 31, 198 (B *q̄ aves*), *c'at* 60, *k'en* 64, dessutom A *c'unques* 278. B *qu'entreres* 62 b (för *que* i denna vers och i v. 64 A jmfr not 5 s. XV) *qu'ele* 213 c; *que* rel. pr. sujet elideras: AB *k'il* 326;

que interrogativpron. elideras i AB: *k'il* 234; I v. 396 eliderar A *k'aveis soffert*, men icke B *que aves fait*;

que konjunktion elideras ej i ett fall gemensamt för A och B: *puis ke / ele* 48 (B skrifver *puis q̄le*); dessutom icke elision i A: *ke / il* 167, *ke / om* 258 (B skrifver *q̄ len*); *entroske / al* 279, och i B: *que / il* 250, *ke / il* 349 c (skrifvet *kil*);

que elideras icke i något fall gemensamt för A och B, men A har *c'onques* 9, 95, *c'ansois* 45, *qu'il* 168, 169, 174, *k'en* 108 *entrosc'al* 118, *k'ele* 213, *des k'il* 279. B har *desque‿al* 153 *desque‿en* 352[2]).

För *que* gestaltar sig således förhållandet af elision eller icke elision i våra texter på följande sätt: för AB gemensamma fall: *que* rel. pron. rég: icke elision 2: elision 4; relat. pr. sujet elis. 1, *que* interr. pr. elis. 1, *que* konjunktion elideras i ett gemensamt fall för A och B. För A ensamt gestalta sig talen 7 : 4, 1 : 1, 1, 4 : 10, för B ensamt (fyra tvifvelaktiga fall frånräknade) 5 : 6, 1 : 1, 1 : 1, 3 : 2.

si (*se*) = *sic* elideras icke: AB *si avront* 221, dessutom B *si erent* 309, *si irunt* 45 a, men elideras A: *s'en avreis* 21, *s'irons* 293; B: *s'en* 410 k.

si = till dess elideras i B v. 8 a: *s'ares* (skrifvet *si ares*).

se = *si* elideras i A *s'astoit* 271, *s'il* 280, *s'avoient* 283; blott B har exempel på icke elision *se / il* 129, men deremot ej på elision.

---

1) Och *qui / est* 89, 124 a, 124 b, 240, *qui / iert* 291. Jmfr också v. 37, 65, 110, 159, 306.

2) Deremot är v. 355 B att läsa *desques*, då *e* i *desque* alltid eliderас; så är också att läsa *tresques* v. 118 B.

ne (nec) elideras ej AB: *ne osteil ne abit* 132 (B utlemnar det första *ne*), *ne l u* 151, jmfr v. 316; dessutom A *ne l ameir* 42, *ne l aine* 67; exempel på elision finnes blott i B *n'a iglise* 6 b; *n'iglise* 363.

III Inclination vid pronom. af 3 p. efter föregående *qui (que), ne, si;* AB. *ki's* (= *ki les*) 224 (B *kes*), *ne's* (= *ne les*) 224, dessutom A *nel* v. 134, 289; och B *nel* 112 b, 168, 220, *sil* 410 i [1]).

IV Aphæresis. A har ett exempel: *qui'n* v. 37 (B undviker denna sammandragning genom att skrifva *ceo* för *orgul*). B skulle möjligen hafva ett annat exempel: *ou'st* v. 432, om icke versen är att uppfatta på annat sätt.

V Hiatus och elision vid inljudande vokalsammanstötning: *a*) ingendera vokalen är *e*. *Diable* [2]) är 3-stafvigt öfverallt i AB 57, 72, 75, 115, 137, 233 (blott A), 261 (blott A), dessutom B 349 i. Detta gör sannolikt, att i v. 467 B man har att läsa *or* för *ore*, då annars *deables* derstädes skulle vara 2-stafvigt. *nient* [3]) är tvåstafvigt v. 324(B), men enstafvigt v. 63 (B), om versen skall anses rigtig i den form, den står. *puist* är enstafvigt v. 150 i A (B olika), likaså *puisons* (B *puisses*) tvåstafvigt v. 190 — *fuiroient* är regelbundet trestafvigt 294, likaså *glorios* 211, 225 etc. *orient* fyrstafvigt 360, *roine* är trestafvigt 74, *chaainnes* är trestafvigt 267.

Ändelsen — *ianus*: *terrien* är tvåstafvigt i A 337 (B saknas); *anciene* [4]) trestafvigt 341 (B har *vile*), *crestijen*

1) För *ses* 294 (A), se anm. till denna vers. I 426, 449 skulle en inclination af *me* föreligga, om verserna skola vara rigtiga och *e* i *veir* ej är förstummadt. Inclination af *me* tillhör egentligen blott de äldsta texterna inclusive Roland (se K. Gengnagel: *Die Kürzung der Pronomina hinter vokalischem Auslaut im Altfranzösischen*). Dock vill Suchier: *Vie de seint Aub.* 31 för Fantosme antaga en sådan inclination. Jmfr också Koch: l. c. s. XLII.

2) För *diable* se Tobler: Versbau s. 50.

3) För *nient* jmfr Reimpredigt s. XXXI anm. Foerster, i Aiol et Mirabel s. 424. Tobler Versbau s. 54.

4) Jmfr Rom 1876, 168. Settegast Benoit de S.—M. s. 6.

är trestafvigt AB 348, men tvåstafvigt i A 381, (B saknas), *paien* är regelbundet tvåstafvigt i både A och B 347.

Verbaländelsen *-ies* (konj.) enstafvig i A v. 388 *trovisies* (B saknas); i B är *nuncies* 410 i tvåstafvigt.

Verbaländelsen *-ions* (konj.) v. 413 tvåstafvig i A, men enstafvig i B om icke *orc* rättas till *or*.

β) Inljudande e framför vokal är i A endast förstummadt i *benois* 123, och *beneison* 136, 249. I begge de första fallen har B den inljudande vokalen kvar, om man i v. 136 eliderar *e* i *que* och skrifver *beneïcun* (likaså v. 256). Annars är i A inljudande vokal öfverallt bibehållen. Så *veeiz* 137 [1]) 140 (= B), 333, 389, *veoir* 383, *veïr* 168, 229, 258 (= B) dessutom 287; *deüssent* 312, *parveüt* 198, *eüsses* 202, *eüssies* 388 [2]). I B är förhållandet något olika. Ofvan har anförts 7 fall, då e ej förstummats 123, 136, 256, 140, 168, 229, 258 [3]). Dertill komma *maleet* 349 e, likaså v. 464, 466 der man måste läsa *maleeit*, och v. 469 *beneet*. Likaså är *feistes* 95 trestafv., men tvåstafv. 131 [4]), *feist* är 2-stafvigt 310, 316, 317, *meistes* tvåstafv. 429, *preechierent* är 4-stafv. 215, (likaså i A) *veisse* är 3-stafvigt v. 444, *out* är enstafvigt 410 c, men tvåstafvigt 213 b; *ourent* kan läsas trestafvigt 254, (jämför not 6 s. XV), *eu* är enstafvigt 223, 301, *eusses* är tvåstafvigt 202, *eustes* tvåstafvigt 462, trestafvigt 434.

Af ofvanstående framgår, att originalet icke med visshet haft exempel på förstummande af *e* i denna ställning. (V. 123, 136, 249 kunna vara ändrade af A's kopist), men att såväl A som B, i den form de nu föreligga, hafva exempel på förstummande af inljudande *e*.

---

1) I B måste *vees* läsas enstafvigt, om man icke med A läser *compaignies*, hvilket knappast kopisten gjort, då han betecknat ñ med *-igni*. Man kunde också utesluta *voe*. Jmfr nedan s. 26 n. 6.

2) Hvad *ou*, *out*, som i A äro enstafviga, angår, se nedan under verbet.

3) I v. 426, 449 kan *veir* uppfattas olika. Jmfr ofvan s. XVII not 1.

4) Huru *feis* v. 107 bör uppfattas, kan icke afgöras, då versens meter är förstörd.

VI Inljudande *e* förstummadt mellan konsonanter och tillsättande af svarabhaktivokaler (?). Metern visar, att i A *jetrat* 361[1]) *manrai* af mener[2]) 125, *moinrai* 68, äro tvåstafviga (B har i v. 361 getera 3-stafvigt), *relevront* är 3-stafvigt v. 156, 374, *prenderat* är 191 3-stafvigt i A, men tvåstafvigt 30, 102 (i B finnes icke ordet). B har 355 *plovera*, men metern fordrar, att det läses tvåstafvigt. Om *rungerunt* 53, *rovera* 168, *croulera* v. 352, *esperit* 119, 411 (jmfr dock ofvan s. XV) *esperis* 369 få läsas tvåstafviga, om *ensevcli* 50, 410 g[3]) får läsas trestafvigt, blifva motsvarande verser i B icke metriskt felaktiga.

VII Utljudande e efter kons. framför ord, som börjar på konsonant. Om det får antagas, att B's redaktör tillåtit förstummande af *e* i sådan ställning, skulle v. 109, 237 (*sire* enstafvigt[4]) 142 (*lere* enstafvigt) kunna vara rigtiga för B. Jag uppställer nu detta blott som fråga för att senare återkomma dertill[5]).

Efter denna undersökning af stafvelseräkningen med afseende på metern återstår att undersöka poemets versbyggnad i sin helhet och assonanserna.

Li ver del juïse äro skrifna på assonnerande alexandriner. Cæsuraccenten faller öfverallt i A på 6:te stafvelsen från versens början. Cæsuren är än manlig, än kvinlig.

1) I sammanhang härmed påpekas att *prirons* v. 293 i A är tvåstafvigt.

2) *Jetrat* och *manrai* äro icke att bedöma på samma sätt. I *manrai* af *minare* är *e's* bortfall mellan *n* och *r* gemensamt för fornfr. i allmänhet. Här tyckes endast *e* i *en* nasalerats innan *n* hunnit assimileras med *r*. För *jetrat* se Suchier i Auc. et Nic.[2] s. 70. Jenrich: Die Mundart des Münchener Brut s. 9 och nedan under verbet.

3) Uppfattningen af de 5 sista ordens antal stafvelser är beroende på uppfattningen af den dialekt, som B representerar och dess förhållande till sitt original. Jag återkommer derför till denna fråga. — Att *ensevelir* ursprungligen är fyrstafvigt, se Darmsteter i. Rom 1876, 148 not.

4) Jämför Suchier i Vie de seint Auban s 37.

5) Jämför näst föregående not.

Vid den kvinliga cæsuren är, såsom det var att vänta, nyfranskans regel, att den endast får inträda, när sista ordet i första hemistichen slutar på tonlöst e och det första i den andra hem. börjar på vokal, icke iakttagen [cfr. v. 32, 36, 40, 43 etc. i A]. Denna regel uppställdes, som bekant, först af Jean Le Maire de Belges, ehuru man redan förut tyckes hafva sträfvat att iakttaga densamma.

Såsom Meyer redan anmärkt, äro de flesta verserna sammanbundna genom *i*-assonnans, manlig och qvinlig; dock förekommer också assonans på *ei* [*e?*], *ie* [*e*]?, *o* [*on*], *an* [*en*][1]).

Antalet af de verser, som äro förbundna genom samma assonans, varierar, såsom Meyer också redan anmärkt, godtyckligt, utan att innehållet bestämmer afslutandet eller inträdandet af en tirad.

De olika assonnansernas inträdande och slut sammanfalla icke öfverallt i A och B. B låter ofta en fem. *i*-assonnans inträda, der A har en manlig. Så v. 13[2]), 148, 214, 215, 240, 247, 254, 255, tvärtom v. 90, 91. I v. 177 har B -cassonnans under det att motsvarande vers i A assonnerar på *i*. [Detta beror derpå, att B saknar vv. 171—176 och har låtit v. 177 ansluta sig till den tirad på *e*-ass., som börjar v. 170].

I följande verser, (då jag lemnar de verser åsido, som saknas i A eller blott finnas i B) skilja sig A och B från hvarandra genom olika assonansord:

16,, 40, 41, 51, 60, 71, 73, 81, 83, 87, 90, 95, 103, 107, 119, 121, 122, 129, 135, 140, 141, 148, 160, 169, 170, 177, 183, 199, 204, 207, 213, 214, 215, 217, 223, 230, 232, 235, 236, 240, 247, 248, 254, 255, 256, 294,

1) Ang. deras fördelning, se i det följ. B har också i v. 121, 122 en assonans på u. [*cunseus*, *salus*]. För *cunseus* se Gautiers éd. af Ch. de Rol.[8] p. 469. Ordet finnes också i *Li romans de Brut* v. 873. Nyrop anmärker i *Den oldfranske heltedigtning* s. 395, att i *Hervis de Mes* endast förekommer assonans på *i* och *e*, hvilket erinrar om förhållandet i vårt poem, hvad *i*-assonanserna beträffar.

2) *ermite* i B är här ögonskenligen fel för *hermis*, som A. har.

b) gutt. + annan konsonant: *c+v* antif[1]) (antīquum) 244, *c + s*: crucifix[2]) 397, dist (dixit) 234[3]), 408 b *c + l*: gresis[4]) 98, 429;

c) l + j: fiz (fīlium) 90* fil 328;

d) *s + c* *guerpis*[5]) (1 præs. sing.) *329*, *guerpist 103*; esclarcist 212, 259, 342.

e) s + s mis (mīssum) 34, *141*, 314, 341, 410 d, 453.

V på I »entravé» medelst:

a) gutt. + annan konsonant: *c + t* dit (dīctum[6]) *247*, 349 a, 410 f, 457; maldit *101*, 136. 309*, *contredit 313*.

b) c + j juis (judīcium[7])) 22, 24, 28, *46*, 100, *135*, 186, 190, *199*, *207*, *279*, 290, 304, *317*, *338*, *346*, *366*, *382*, *395*, 415*, 451, 455, 478.

---

1) Cfr. Joret: *Du C dans les langues romanes* s. 166 och Rom. 1874 sid. 389.

2) *crucifix* är naturligtvis lärd bildning och kalkeradt på *crucifixus. (Cfr. *crucefix* i Amis et Amiles v. 1631, cit. af Schoppe l. c. s. 82 och *vie de sainte Juliane* v. 481). För *i*'s kvantitet, se bevis för fixus hos A. Marx: *Hülfsbüchlein für die Aussprache der lateinischen Vokale in positionslangen Silben*, s. 31. — B har *crucefie* af *crucefier*.

3) Jmfr ofvan s. XXIII. För i's kvantitet, se bevis hos Marx l. c. s. 26.

4) Jmfr Diez Gr. II, 325. Rom. Stud. IV, 630. I lat. finnes två suffix *iculum*, det ena med kort, det andra med långt i (jmfr *solīculum*, *perīculum*) derför också *soleil* (hvarvid dock *il* kan uppfattas olika) och *peril*. De romanska språken ha vid nya afledningar begagnat båda suffixtyperna. Se Diez l. c.

5) Att den form på *-isco*, hvarifrån 3:dje fr. konjugationen i denna person utgår, haft långt *i* i analogi med de flesta lat. verb på *iscere* (jmfr Marx l. c. s. 8, hvarest dock icke bevis anföres) synes obestridligt. *Guerpis* torde emellertid vara en fransk analogibildning, och möjligen har verbet äldst hetat *guerper*, då något *vairpjan* icke finnes. En form *guerpe* omnämner G. Paris: *Étude sur le rôle de l'accent latin* s. 67 efter Diez (hvar?). Tidigt måste dock *guerpir* bildats, då det redan finnes i Alexis. (71 a.)

6) För *i*'s kvantitet jmfr Rom. 1878, 358, Archivio Glott. I, 28 Schmitz: *Beiträge zur lateinischen Sprach- und Literaturkunde* s. 8, 38.

7) Jmfr Z. f. R. Ph. III, 497. *Judicium* uppträder i vår text under två former: *juis* och *juise* (cfr. *i -e* ass.). För *juise*, se exempel

c) *l + j* sobreciz[1]) (B sorcil) 206, exilh[1]) 64, 114, 138, 235*, 422, 446, 450.

d) *s + t*: 2 p. sing. pf. på isti[2]), fesis (fecisti) 82, 95, 107* (feis B), *remplis 83*; 2 p. pl. pf. *deschendis 406*;

e) s + s: i impf. konj. på isset[2]) venist 67, *112*, feciet (B feist) 310*, 316, *364*.

VI på *ē* »libre».

a) utan följande kons. mi[3]) 396, 408, 419, 423, 431, 441, 461, 474; ti 106, 126.

b) frfr *d*. efter pal. guttur. mercit[4]) *23*, 66, 83*, 111, 122, *155*, 158, 210, *293*, 317*, *318*, *407*, 413 424, 427, 462, 479.

c) frfr pal. gutt. fist[4]) (fecit) 29, 65, 104, 110, 253, *278*, 305, 306, *325*, 340, *371*.

d) frfr *s* i pf -esi(-t) för -ensi(t): pris[5]) 79, A 213 b, 400, *402*, 404, 414*, 465 i part-esum för ensum; pris 37, *121*, *129*, 349 k; i afl.-änd. -ēsem för ensem; pais[4]) 68, 108, 166, 203, 250, *262*, *264*, *334*, 349 e, 363, 410 i, 421, 470.

---

från andra texter hos H. Andresen *Über den Einfluss von Metrum, Assonanz und Reim* etc. s. 12. Analogt med *juis*, *juise* är *vis*, *vice* se Foerster i *Aiol et Mirabel* till v. 3807, s. 472, och Karls Reise v. 408, cfr. Lit. blatt 1883, s. 17.

1) Jmfr Z. f. R. Ph. III 496, 497.

2) För förklaringen af det korta *i*'s bibehållande som *i* i dessa former, jmfr Rom. 1881, 217, Z. f. R. Ph. VI, 175.

3) Är *mi* att förklara vid sidan af *moi* såsom *veïr* vid sidan af *veoir*, (och äro dessa senare icke att uppfatta som analogibildningar i stället för beroende på dialektala ljudutvecklingar? Rom. 7, 356) eller är det icke snarare en analogibildning till *li*, för så vidt man icke kan utgå från *mihi*, *mi*, som skulle kvarstått vid sidan af *me*, *mei*?

4) För förklaringen af *mercit*, *fist*, *plaisir*, *pais* se Arch. glott. III, 72 n. 2, Romania 1878, 357, 1881, 216; cfr. Z. f. R. Ph. VII, 174.

5) För förklaringen af *pris* pf. och part. se Rom. 1878, 360, Cf. Z. f. R. Ph. III, 494, VI, 174.

e) frfr *n* efter gutt: scīns[1]) 141*.

f) frfr *r*: caīr 139; veīr[2]) 168, 229, 258, *287*, 349 h, 426 449; frfr *r* efter pal. gutt. gisir*[3]) 428, plaisir *177*, 180, 189, 447:

VII på *æ* omedelbart åtföljdt af *u*: Mathius, 367 (B Matheu), juis 347. (B gieu) 398, B jude[4]), 410 b.

VIII på *ē* »entravé» medelst c + t: *delit* (dilectum)[5]) *178*; s + s: *asis*[6]) (assesum) 226, 245, 251, 265.

IX på *ĕ* »entravé» medelst *d* + *j*: parmi (medius) 52, 99, 117 *163*, 182, 241, *263*, *268*, *390*; *t* + *j*: pris (pretium) 33, 35, *40*, *41*, 54, 184, 222, 432, 434; *c* + *t* respit (respectum) *191*, 291. lit (lectum) 201, *235*, *266*; *c* + *s*: ist (exit) 265.

X på a 1) med föregående pal. guttural: gist (jacet)[7]) 120, 366 a; *trenchit 272*; 2) i ändelsen arius: *aciers 271*.

XI på *y* »entravé»: *martyr (martyrium) 215*.

---

1) *Seins*, motsvarande *las* i A, finnes icke i någon mig tillgänglig ordförteckning. Littré uppför som wallonsk form *saymm* under *seine*. Försåvidt icke i *saymm* finalt *e* bortfallit såsom ofta i wallonskan, skulle denna form vara analog med *seins*. Eller har ordet till sin form förvexlats med *sain* siden eller *sain* fett? Eller föreligger samma suffixförvexling i detta *seins* som i *sain* fett? Cfr I. Rothenberg: *De suffixarum mutatione in lingua francogallica* s. 11.

2) Jmfr not 8 föreg. sida.

3) Öfvergången till 4:de konjugationen genom analogi eller under inflytelse af palatalen? Cfr Arch. glott. III, 72 n. 2. Cornu Rom. 1878, 356. För öfvergången fr. *e* > *i* i första stafvelsen af *gesir*, jämför utom it. *giltare*, sv. *gifva*, isl. *gefa*, fsv. *gita*, isl. *geta*, nsv. *kittel*, isl. *ketill*.

4) För förklaringen af *juis*, jämför I. Rothenberg l. c. s. 74 och Z. f. R. Ph. VI 439.

5) Att i *dilectum* *e* varit långt i lat., visas bland andra af Schmitz: *Beiträge* etc. s. 38. De franska formerna *deleit* (i St. Bernhards predikningar, L. des Manieres [se Rom. Stud. III, 181] m.fl. texter) och *delit* hänvisa åter på ett *dilĕctum* (*ĕ* genom analogi?).

6) Förklaras liksom *pris*, se not. 8 föreg. sida.

7) Så Cornu Romania 1878, 353. G. Paris Rom. 1882: Deremot Foerster Z. f. R. Ph. II, 178.

XII på ?: *lius*[1]) (locus) *96*.

Qvinlig i-assonnans finnes i A i följande verser: 1—11, 17—19, 71—77, 90—94, (B 92—94), 149—153, [B 148—153], 218—221, [B 214—221], 237—239, [B 237—240], (299—301), 379, 380, 415? Dessutom i B: 6 a 6 b, 8 a 8 b, 314 a.

Här beror i på:

I ī »libre».

a) frfr lab. chaitive 91, vive (vivat) 10, 94, 255*.

b) frfr dental vie 2, 6 a, 75, 218, *237*, vies 3, 237*, 300*, ermite 13*, *380*; i part. på īta: fuie 5, *emarie 71*, guerpie 6.

c) frfr gutt. mie 72, 77, 93.

d) frfr *n* roïne[2]) 74, miserine 71*.

e) frfr *r* servirent 214*, rendirent 217*, descendirent 254*, transglotirent 314 a.

II på i »libre» i omedelbar förb. med följande vokal: i änd. ia: Marie 17, *73*, 92, companie *415*?.

III på ĭ entravé medelst *t* + *j*: servise, 221; c + j: juise, 8 8 b, 19, 153; *c* + *t* dite, 9, 247*; *s* + *t* feistes v. 95*; *s* + *s*: guerpissent 148*, vertisent 150.

---

1) G. Paris förklarar *i* i *lieu* såsom intercaleradt i Alex. p.. 77. Tobler: Dis dou vrai Aniel p. XXVI anser däremot *i* uppkommet ur en diftongering af *e* i *leu* (således *lou leu lieu*). Cf. Rom. Studien III, 182. Lücking: Ält fr. Mund. p. 32. G. Paris: Romania VII, 121: »L'histoire de *locus* est encore à faire».

2) *roïne* trestafvigt. Littré säger i sin Dictionnaire: Dans l'ancien français le mot était de trois syllabes, *reïne* dans l'Ouest, *roïne* dans le centre; c'est de l'Ouest que vient la prononciation actuelle, comme c'est au XIVe siècle qu'il a commencé à être de deux syllabes» och vidare »au XVIe siècle la prononciation hésitait entre reine et roine qu'on prononçait rouène et que H. Estienne recommandait». (Cf. Rossmann *Fransösisches oi* s. 34.) Öfvergången från *reïne* till *roïne* torde lättast med Rossmann. l. c. s. 21, och Neumann Lit. blatt 1883, s. 17 förklaras under inflytelse af *roi*. Ordets historia erbjuder också i sin senare utveckling analogi med *maistre*'s af magister, och med *traïtre*'s af traditor, der också ursprungligen betonade vokaler förlorat tonen och med efterföljande vokal bildat diftong för att sedan vidare förenklas.

IV på ī »entravé» medelst: *p* + *t* escrites 76; *l* + *j*: filhes 90; *v* + *r*: vivres, 151; *c* + *l*: greailhet 238; *c* + *r*: dire 73*, 152, 220, *379*.

V på ē »entravé»; *s* + *j*: glise 6 b, 219 (B: iglisse); *s* + *m*: saintisme[1]) 1, 18; *n* + *r*: vindrent 299*.

VI på ĕ 1) »libre», lire, 149; 2) »entravé», sire, 7[2]).

VII på y: martyre, 4, 8 a. 215*, 239, 301*; Egipte[3]) 11, abisme 240*.

Assonnans på ei (e?) (af lat. a) förekommer i A i v. 170—174 (B v. 170 och 177).

ei beror på a »libre»: *avogleis 170, ames 171, engoleis 173, avileis 174,* afolez 170,* commandez 177*, *citeis 172,*

Assonnans på o förekommer i A i v. 350—353, 356—359. (I B dessutom i 356 a).

O beror här på 1) ō frfr enkel kons. *nos 359*; 2) på ō frfr nasal + annan kons.. amont 358; 3) på ŭ frfr *b* + *t* desouz 351*; 4) på ŭ frfr n + annan kons. *parfunt 351*, fonz 352; 5) på *a* + *u* (habunt)[4]) i fut.: venront 350, *changeront 353*, verseront *356*, 356 a, cheront 357, tremblerunt 356*.

An (en) assonans finnes i A i v. 55—61, (B 55—62 b), 230—232, 354, 355, (B 353—355), 360—362, 373—376 (blott A), (435—437 blott B).

Assonansen beror härpå:

I a) a frfr enkel nasal i Adam 355*;

b) frfr *nn:* Johans *375*;

---

1) Jmfr Z. f. R. Ph. III, 496.

2) *sire:* olika förklaringar hafva uppställts af detta ord. Se bland andra: Dies: Et W. I 383, Rom. III, 288, Rom V, 72, Z f. R. Ph. III, 502, IV, 121. Neumann Zur Laut- und Flexionslehre s. 22. Literaturblatt 1882, 468, Rom. Stud. IV. 57. Cfr. Rom. VII, 368; IX, 192.

3) A har Egyptie (i en maskulin *i*-tirad). Jmfr anm. till denna vers.

4) Så Z. f. R. Ph. V, 43. Annan uppfattning Rom. Stud. IV, 279.

c) a frfr nasal + annan kons., *grans 376*, *tant 60*, devant 58, 61, 435, flans 232*, sans[1]) (sanguis) 354, i part. af alla konj. (genom analogibildning[2]) i II och III), angoissant 55, fujant 56, renovelant 59, ardanz 230*, lussant 436, trainant 437.

II på e frfr nasal + annan konsonant: entent 62*, cent 62 a, *gent 374*, senz 362. tens 60*, 353*; orient 355*, 360, *373*, dolenz *232*; i subst. ändelsen -ment: torment 62 b, 231; i adv. ändelsen -ment: angoissosement 57, 361, *griement 230*[3]).

I assonans.

Vid denna assonans hafva vi först att märka *mi*, v. 396, 408, *ti*, v. 106, 126, som styrkas af båda texterna. *Mi*, *ti* anses såsom specielt picardiska[4]), ehuru de äfven förekomma inom andra dialekter[5]). Såsom pic. anses också *caïr*, *veïr*[6]), ehuru äfven dessa förekomma på andra områden[7]). De äro här styrkta af båda Mss: *caïr* 139, *veïr* 168, 229, 258[8]). En vigtig assonans är *Mathius*, v. 367. B har *Matheu*, hvilken form naturligtvis tillhör den agn. kopisten. *Mathius* för *Mathievs* är en picardisk form[9]),

---

1) A har i Ms. *sös* för *sans* (kunde skrifvas *säs*). *Sös* måste vara ett skriffel, och sannolikt har det varit föregående vers, som assonerar på o, som gifvit anledningen till felskrifningen.

2) En motsatt analogibildning i samma former erbjuda sardiskan och korsiskan. Jämf. Arch Glott. II, 133, VIII, 112. — Äfven i vissa provensalska dialekter finnes en analogibildning motsvarande italienskans. Cfr. Tourtoulon et Bringuier: Étude sur la limite géographique de la langue d'oc et de la langue d'oil. s. 15 n.

3) V. 230 i A är origtig, B har sannolikt den rätta läsarten.

4) Cfr bland andra Neumann Zur Laut- und Flex. lehre s. 22.

5) Suchier: Auc. et Nic[2]. s. 68, Koschwitz: Ueberlieferung und Sprache der Chanson du Voyage de Charlemagne s. 84.

6) Så redan Diez Gr. II[3], 240.

7) Suchier: Auc. et Nic[2]. s. 68 och Z. f. R. Ph. IV. 419. Rom. Stud. II, 60.

8) Inuti versen förekommer *veoir* i A v. 383.

9) Auc. et Nic[2]. s. 65.

dock förekommer den bland annat i Computus[1]. I *Mathius* måste *iu* varit en fallande diftong för att kunna assonnera på *i*. Vi skulle då här hafva en assonans, som motsvarade den af Suchier för Auc. et Nic. 29, 5 försvarade (*arestiut* i *i*-assonans)[2], och dermed ett bevis på poemets höga ålder[3]. Denna genom båda texterna bevisade assonans kunde stödja de båda blott i A befintliga *rius* 269, *lius* v. 96 (motsvarande verser i B saknas).

De genom begge manuscripten stödda assonanserna *pris* (33, 35, 222), *parmi* (52, 99, 117, 182, 241), *lit* 201, *respit* 291 utesluta för originalets hemort de dialekter, der lat. *ĕ* + sek. *ĭ* blifvit *ei* i st. f. *i*[4].

Men om *aciers* (aciarius) v. 271 och *trenchit* v. 272, hvilka synas assonera på *i* och båda blott finnas i A, (motsvarande verser i B saknas), tillhöra originalet, skulle detta, om man icke vill förutsätta, att vv. 271, 272 bilda en särskild tirad på *ie* (*e*)[5], antingen tillhöra en dialekt, som i allmänhet reducerar *ie* till *i* eller en tid, då *ie* ännu varit fallande diftong — i fall man antager med Havet[6]) Neumann[7]) och Suchier[8]) m. fl. att *ie* en gång varit fallande diftong[9]).

---

1) Li cumpos Philipe de Taün, utg. af E. Mall, s. 75.

2) Auc. et Nic[2]. s. 72. Jmfr också *aperchiurent* i *i-e* assonans i Enfances Guillaume. (Z. f. R. Ph. II, 288). Jmfr också Foerster i Aiol et Mirabel s. XXXVIII och anm. till v. 8921.

3) Romania 1879, 289.

4) Litteratur anförd af E. Edström: *Studier öfver uppkomsten och utvecklingen af fornfranskans e-ljud i betonad stafvelse*, s. 113. (Jmfr s. 118).

5) I poemet finnes också annars exempel på assonanstirader af blott några få rader, inskjutna i annan assonans. Så t. ex. v. 170—174 (A), 350—353, 354, 355.

6) Romania VI, 321 ff. 7) l. c. 54 ff.

8) Z. f. R. Ph. 290. Diez förnekar en diftong *ie* för fornfr. Gr. I, 441.

9) Båda de senare slutledningarne, icke blott den förra utan också den sista, torde vara möjliga under ofvanstående förutsättning, när det är fråga om ett ostfranskt språkmonument af så hög ålder

Vi uppställa här endast dessa antaganden som möj-

som *li ver del juise*. Visserligen säger Ulbrich Z. f. R. Ph. II, 529 »att *ie* aldrig assonerar med *i*», men denna uppgift beror på det antagandet, att i de poem, der en sådan bindning förekommer, Ulbrich måste anse *ie* för författaren hafva varit = *i*. Ett sådant antagande synes icke »zwingend nöthig» säger F. Neumann (Laut- u. Fl.-Lehre s. 58) i afseende på ett liknande antagande af Mussafia. Han anför dervid som skäl, att man icke af bindning *ui* : *u* eller *ui* : *i* genast sluter sig till dialektalt *u* eller *i* för *ui*. Emellertid har Vising (Z. f. R. Ph. VI, 377) med anledning af Ulbrichs uppgift framhållit: »Es assonieren wohl mit entsprechendem Vokale nur Diphthonge, deren unbetontes Element einem Konsonanten nahe kommt ist» (*ai* : *a*, *oi* : *o*, *ui* : *u*). Denna invändning är betydande och skulle först fullständigt vederläggas, om man kunde uppvisa bindning *ue* (af *ŏ*) : *u* (*ü*), hvilket ej blifvit gjordt, för så vidt jag vet. Dock kan mot Vising framhållas: 1) *iu* assonerar med *i* i ord som *lius*, *Mathius*, *aperchiurent*, och här hade *u* svårligen närmat sig till konsonant, då motsvarande ord ofta annars bindas på *u* (ọ), *iu* eller *ü*; 2) rim som *ricre (ridere)* : *sire* finnas i Chev. as d. espees. (jmfr detta arbete s. XXXVII och Neumann l. c. s. 57), och svårligen torde kopisten infört dessa rim, om icke för honom *ie* : *i* varit en tillåten bindning; 3) det är ingalunda bevisadt, att när bindning *ie* : *i* förekommer i icke picardiska texter såsom t. ex. Amis et Amiles, man har rätt, att såsom Schoppe i Über Metrum und Assonanz etc. s. 29, 35 ändra eller som falska anse de verser, som skulle bevisa en bindning *ie* : *i*.

Hela frågan [1]) om *ie* > *i* behöfver vidare utredning, innan man kan draga några bestämda slutsatser i densamma. Framför allt be-

1) Då jag längre fram måste återkomma till denna punkt, citerar jag här och refererar, hvad i denna fråga blifvit framställdt. Litteraturen har uppställts kronologiskt, då det kan vara af intresse att se, huru denna fråga olika behandlats. (Då detta emellertid skett på så många olika ställen, torde det vara möjligt och sannolikt, att jag förbisett något inlägg).

Frågan om *ie* > *i* inledes af Diez, som i sin Gr. II, s. 194, 1838 påpekar participia på *-ie* i verba af första konjug. I 2:dra uppl. 1858, s. 216 tillägges, att dessa förekomma endast efter vissa bestämda ljud *mulj*. *l*., *n*. *ch*, *g*, *ç*, understundom efter *s*, *st*; *ie* för *iee* har sin grund »in der Scheu vor gehäuften Vokalen»; i 3:dje uppl. 1870, s. 234 uppfattas dessa participia fem. på *-ie* som förblandningar med part. af 3:dje franska konjugationen, citeras också *lie (læta)* och subst. *oublie*, hela företeelsen en »Bevorzugung des i.»)

Redan före 3:dje upplagan af Diez Gr. hade dock Mussafia 1865, Jahrbuch VI, 116 framhållit: att *iee* > *ie* är en rent fonetisk före-

liga. Vi skola sedan se, om det icke finnes anledning antaga, att dessa verser äro tillagda af A's kopist.

---

höfver såsom Mussafia påpekat (se noten nedan) det undersökas, om området för *ie* > *i* frfr följande fem. *e* sammanfaller med området för *ie* > *i* frfr kons., hvilket Neuman l. c. anser bevisadt, men som deremot synes oss hvarken bevisadt eller antagligt, sedan man funnit *iee* > *ie* i så många olika dialekter. Det återstår också att vidare undersöka, om alla assonans- eller rimbindningar *ie* : *i*, som förekomma i icke picardiska texter, äro att uppfatta som Schoppe gör, liksom att närmare bestämma frfr hvilka andra konsonanter än *r* en öfvergång *ie* > *i* i vissa dialekter är bruklig. (Jmfr ofvan *trenchit*).

Till dess att sådana undersökningar blifvit gjorda, måste vi antaga Neumanns åsigt, att bindning *ie* : *i* icke behöfver bevisa *ie* > *i* utan blott en tid, då *ie* ännu var *ie*.

---

teelse och påpekat, att denna ljudutveckling förelåg utom i part., också i *lie* och *sie (sedeat)*, *sient*, *chie (cadeat)*. *chient*.

1872 anmärker Gaston Paris i *La Vie de saint Alexis* s. 267 f. *iee* > *ie* i den rimmade redaktionen af samma poem och söker begränsa företeelsen till picardiska texter.

1874 citerar H. Andresen: *Ueber den Einfluss* etc. s. 9, exempel på *ie* > *i* frfr *r* från olika texter, hvilka former han uppfattar som framkallade af rimmen. (Gaston Paris anmärker deremot i sin recension af denna bok Rom. 1875, s. 282, att detta är en dialektal företeelse). Samma år framhåller Foerster i *Richars li biaus* s. VIII att »tillbakadragningen af accenten» i änd. *iee* > *ie* är en picardisk karaktär.

1876 påpekar Mebes i »*Ueber Garnier von Pont Sainte-Maxence* s. 45 för Garnier *clergie* i rim : *iee* och fäster uppmärksamheten på assonansen i Amis et Amiles 662 ff., 1352 ff. och på andra ex. af bindning *iee* : *ie* och af *i* + kons. + *e* : *i* + *e* i Aye d'Avignon, Floovant, Baudouin de Condé, Guill. d'Angl. m. fl. Han (?) framhåller också (före Havet), att *ie* varit en stark diftong och finner möjligen ett stöd derför i mht och eng. uttal af *ie*. Samma år utkommer O. Knauer: *Zur altfranzösischen Lautlehre*, der s. 13 rim *iee* : *ie* uppräknas från *Richars li biaus*. Samma år utgifver Suchier Ueber die M. P. zugeschriebene Vie de seint Auban och påpekar s. 47, att i agn. också understundom *ie* > *i*, hufvudsakligen i vissa verbalformer (inf.; 3 Pl. Perf., Part. Perf.) Samma år söker F. Settegast: *Benoit de Sainte-More* hos denne författare uppvisa rimmet *fies (fidas)* : *sies (sedeas)*, liksom exempel på *-ire* af *-erium* (*eria*). (I det senare fallet är dock *i* af *ie* beroende på andra förhållanden, se Foerster Z. f. R. Ph. III, 502). [Settegast's uppgift rättas Rom. Stud. III, 452]

1877 utgifver Foerster *Li chevaliers as deus espees*, der företeelsen beröres s. XXXVII och s. 415 i anm. till v. 9524. På det senare stället framhålles att *ie* blir *i* ljudenligt i vissa dialekter framför fem. *e*, och att *ie* > *i*, der icke *e* följer, är begränsadt till ett bestämdt picardiskt område. I Chev. as II esp. finnas några rim *iee*

Den kvinliga *i*-assonansen erbjuder icke anledning till någon särskild anmärkning.

E (ei) assonans.

Denna assonans, som blott förekommer i 5 verser i A och 2 i B lemnar oafgjordt, huruvida originalet tillhört

: *ie*, och ini versen ex. på *ie* > *i* frfr konsonant, hvilka senare Foerster anser tillhöra kopisten. Samma år framhåller Foerster Z. f. R. Ph. I, 146, att »*ie* und *iee* nicht zeitlich, sondern dialectisch auseinanderfallen (*ie* vom Jura bis in die Pikardie, *iée* Champagne, Centrum, Normandie und Poitou). Samma år påpekar Mussafia i Z. f. R. Ph. I, 411 rim i Münchener Brut, som betyga *ie* > *i* framför fem. *e*, icke blott i part. Han betonar, att frågan gäller, huruvida området för *ie* > *i* frfr fem. *e* och området för *ie* > *i* frfr kons. sammanfalla. Samma år påpekar Meister *Die Flexion im Oxforder Psalter* s. 80 former på *ie* > *iee* i Ps. Mss. Samma år Tobler i Gött. Gel. Anz. s. 1605, som påpekar rim *ie* : *iee* i Bastars de Buillon, Baud. Seb. Jehan de Journi, Ogier Dan., Renart, Alisc. Samma år A. Fleck, *Der betonte Vocalismus einiger altostfranzösischer Sprachdenkmäler und die Assonanzen der Chanson des Loherains*, hvarest bland assonanserna s. 55 exempel anföras på bindning *ie* : *iee*.

1878. C. Chabaneau: Histoire et Théorie de la conjugaison française 2:dra upplagan (1:sta upplagan berör icke denna fråga) s. 51 anser öfvergången *iee* > *ie* vara beroende på sammandragning och hafva varit »un phénomène général». Samma år H. Suchier *Auc. et Nic.* s. 64: anmärker, att öfvergången *ie* > *i*, som oftast inträder framför *r*, finnes i Lüttich, Artois och äfven i Lothringiskan; och vidare att öfvergången *iee* > *ie* är picard. wallonsk och lothringisk (oförändradt i upplagan af år 1880). Samma år F. Neumann: *Zur Laut- und Flex. lehre* s. 56 f.: ser i öfvergången *iee* > *ie* och i allmänhet af *ie* > *i* framför konsonant ett bevis för *ie*, och identifierar de begge områdena; påpekar ass. 662 ff. 1352 ff. i Amis et Amiles, *ie* frfr kons. + *e* : *i* + *e* Baudouin de Condé, Floovant, Aye d'Avignon, i en fablieau utg. af Méon och i Chans. de Saisne; anser att icke rim *ie* : *i* öfverallt berättiga till att sluta *ie* > *i*, men att områdena för *ie* > *i* frfr kons. och för *ie* > *i* frfr fem. *e* sammanfalla. Samma år Tobler Z. f. R. Ph. 1878 s. 187; anser Havets framställning af urspr. *ie* förklara öfvergången *ie* > *i* och bindningen *i—e* : *iee*. Samma år Suchier Z. f. R. Ph. 1878, s. 275: framhåller att *iee* : *ie* icke blott finnes på wallonskt picard. område utan också på lothr., s. 292 påpekas *ie* > *i* frfr *r* i agn. (Adgarleg).

1879 Mussafia: Z. f. R. Ph. s. 248 påpekar rimbindning *iee* : *ie* i Guillaume de Palerne. Samma år Foerster Z. f. N. S. u. L. 1879 s. 83: rättar Chabaneau's framställning, hänvisar till sin anmärkning i Chev. as II esp., och betonar, att öfvergången *iee* > *ie* är dialektal. Samma år Herz: *De Saint Alexis* s. IX påpekar rim *iee* > *ie* i denna text.

1880 E. Schwan: Rom. Stud. IV, 356; anmärker rim af urspr. *iee* > *ie*, och af urspr. *ie* frfr *r* > *i* hos Philippe de Remi och söker visa, att Suchiers begränsning (i Aucassin et Nicolete s. 64) af företeelsen *ie* > *i*, varit för trång. (Jmfr s. 361). Samma år Gröber i Z. f. R.

en dialekt der *e* af *a* blifvit *ei*, eller om *ei* blott tillhört A:s kopist.

O-assonans.

O framför nasal konsonant, det må nu bero på *ŏ*, *ō* eller u, har redan från språkets äldsta tider fått ett slutet ljud[1]). Ännu i Saint Léger och Alexis assonerar *ọ* frfr konsonant i allmänhet, med o frfr nasal. I Roland märker man en tendens att skilja o frfr nasal från *ọ* framför annan konsonant, hufvudsakligen i manlig assonans[2]). Gaston Paris, som också anmärkt denna tendens, anser dock att detta är »une question dialectale, car des textes bien postérieurs au Roland ne distinguent aucunement *o* de *on*»[3]).

Styrkta af båda Mss förekomma i Li ver del juïs blott assonanser på *ọ* frfr nasal, men i A förekommer dess-

---

1880, 165 f.: påpekar rim *iee : ie* i Destruction de Rome och Fierabras (af Gröber ansedda som pic.) Samma år E. Metzke: *Der Dialect von Ile-de-France im XIII und XIV Jahrhundert*, i Herrigs Archiv B 65 p. 71; förnekar *iee* > *ie* i part. för Ile-de-France's dialekt (intet sådant rim hos Guiot von Provins och Rutebeuf; sällsynt i Roman de la Rose). Samma år Zingerle: *Ueber Raoul de Houdenc* s. 17, 23: uppvisar ur de texter, han undersöker öfvergång af *ie* > *i* frfr kons. undantagsvis, allmännare *iee* > *ie*, hvilket han anser tillhöra det burgundiska och picardiska området

1881 C Jenrich: *Die Mundart des Münchener Brut* s. 18: antecknar från denna text exempel på *iee* > *ie*. Samma år O. Wendeburg: *Ueber die Bearbeitung* etc. s. 23: antecknar också från sin text exempel på *iee* > *ie*. Samma år anmärker F. Apfelstedt *Lothringischer Psalter* s. XI *ie* = *iee* i denna text (»*wie im ganzen O*,»).

1882 Th. Link: *Über die Sprache der Chronique rimée von Ph. Mousket* s. 11, 19: uppvisar också hos denne förf. rim, som bevisa *ie* > *i* frfr *r* och *iee* > *ie*. Samma år Rolfs: *Die Adgarlegenden*. Rom. Forsch: I s. 214; citerar exempel från Adgar på öfvergång *ie* > *i*, dock kan han ej anföra något bevisande rim. Han citerar också en del af hithörande litteratur (vid Alexis siffran att rätta från XI till IX; Haase's arbete är mig icke tillgängligt). Samma år G. Meerholz: *Ueber die Sprache des Guillaume Guiart*, citerar från Guiarts rimkrönika rim *iee : ie* s. 20. Samma år (?) K. Schwake: *Versuch einer Darstellung der Mundart von Tournai im Mittelalter* citerar s. 17 *entir* från Ph. Mousket i rim, annars är *ie* > *i* sällsynt i de texter, han undersökt (s. 18). För Schoppes framställning se ofvan.

1883 Röttiger: Der Tristran des Thomas s. 16: meddelar ex. från detta arbete, hänvisar till litteraturfört. hos Rolfs och tillägger Metzkes arbete.

1) Cfr Romania 1881 p. 54 not. 2) Rambeau l. c. p. 193, ff.
3) Romania II, 264. n. 6.

utom *nos* i assonans med *-on* v. 359 (motsvarande vers saknas B) och B har *desouz* v. 351, med en redaktion af versen, som afviker från A[1], men som kunde vara rigtig. Man ser, att då hvarken *nos* eller *desous* äro styrkta af båda texterna, det icke kan afgöras, huruvida originalet tillåtit assonans mellan *o* och *on*. Att emellertid de båda redaktionernas bearbetare tillåtit sådan assonans framgår naturligtvis af det anförda. En sådan assonansbindning är icke ovanlig hvarken i XII eller XIII seklet, och förekommer t. ex. i Aucassin et Nicolete, i Aiol et Mirabel och i Elie de saint Gille.

An (en) assonans.

Tillåter vår text bindning af *en* och *an* i assonansen? Till följd af den synnerligen afvikande redaktionen i de båda texterna särskildt i dessa tirader, äro blott följande ord styrkta af de båda texterna: *angoissosement* 57 i assonans med *devant* 58 och *fuiant* 56; och *orient* 360 i assonans med *angoissosement* 361 och *sens* 362. *Tormens* 231 assonerar i A med *griement* 230 (versen dock felaktig) och *dolenz* 232, i B med *ardanz* 230 och *flans* 232. Af dessa ord höra *dolens* och *orient* till de ord som kunna assonera på såväl *e* som *a*[1]. Blott den först anförda assonansbindningen skulle då vara bevisande för originalet; huruvida man af denna ensamt har rättighet att draga någon slutsats angående originalets dialekt, till denna fråga skola vi sedan återkomma.

Vi gå nu att undersöka de begge kopisternas språkformer och utgå dervid från den vulgärlatinska typen för hvarje ord[2], för så vidt som den kan bestämmas och afviker från det klass. latinet[3]. Vi undersöka först den

1) Mém. de la société de linguistique I, 278. Jmfr Reimpredigt s. 69 ff.

2) Cfr. Rom. 1877, 615.

3) Ett strängt konsekvent genomförande af denna princip är för närvarande icke möjligt med den ofullständiga kännedom, vi ega om vulgärlatinet. I vissa fall fordrar också öfverskådligheten att afvika från densamma.

olika behandlingen af vokalerna och sedan af konsonanterna i de båda Mss.

Betonade vokaler[1]).

I *A* libre.

1 Vlgl. *a* »libre» motsvaras i allmänhet i fr. af *e*, men i vissa dialekter af *ei*[2]). Detta *ei* inträder icke alltid

1) I det följande använder jag delvis den uppställning F. Apfelstedt lemnat i *Lothringischer Psalter* s. VIII ff. I flera fall har jag dock funnit anledning att modifiera densamma.

2) Burgundiskan, lothringiskan, en del af centralfranskan (Champagne), östra delen af de picardiska dialekterna (ej dialekterna i Artois, Ponthieu, Beauvais (Schwan i Rom. Stud. IV, 361). (Jmfr Edström Studier etc. s. 107, der litteratur öfver denna fråga angifves. Tillägg för Tournai, Schwake l. c. s. 17).

Också för en del af normandiskan vill som bekant Foerster antaga *ei* = lat. *a*, men bestrides af Neumann l. c. s. 18, 19. Frågan är att ånyo undersöka, då Joret i *Des caractères et de l'extension du patois normand* s. 161 påvisat diftongering af *e* (af *a*) i La Hague och på Guernsey[1]) till *ai*, hvartill mellanstadiet väl torde varit ett *ei*.

Denna diftongering leder oss in på frågan: hur har det ostfranska *ei* uppkommit, och när har det uppkommit? De åsigter, som framställts refereras af Edström l. c. Jag förutsätter dem som bekanta.

Enligt Lücking Mundarten s. 102 skulle detta *ei* för *e* efter den undersökning, han företagit af en af S Bernhards predikningar, icke inträda framför »mehrfacher Consonanz» t. ex. *mers*, *appert*, *tels*, *quels*, *mortels*, *espiritels*.

(I Lyoner Yzopet s. XXVI anmärker också Foerster, att i denna text blott i två ord *seit (sapit)* och *eit (*hatit) ei* förekommer i »franz. geschloss. Silben». Jmfr också Apfelstedt l. c. s. X.)

För uppställandet af en sådan regel talar icke afgjordt *mortels*, *esperitels*. Mot densamma tala de af Lücking ur samma text citerade *apeleis*, *delivreis*, då *s* väl för denna text torde vara = *ts*. Mot densamma tala också i andra texter (såsom t. ex. Chanson des Loh.) befintliga former *meirs*, *cleirs*. (Dock kunde så väl *apeleis*, *delivreis*, som *meirs*, *cleirs* hafva *ei* genom analogi med régimformen). På Lückings ståndpunkt talar också mot denna regel, att *appert* först måste blifvit *appeirt*, innan det blef *appert* enligt Lückings

1) Dermed är en naturlig förklaring gifven för detta *ei* på Guernsey, som i den Lückingska theorien för *a*'s utveckling till *e* spelat en så stor roll. Frågan refereras af Edström l. c. s. 40 ff.

för *e*[1]), i allmänhet icke efter ett till samma stafvelse hörande *i* (Neuman Laut u. Flex.-l. s. 18), i vissa dialek-

egen theori. Det vore dessutom eget om, under förutsättning af att *ei* vore en språkets älsta tid tillhörande diftongering genom *ai* ur *a*, här bortfall af vokal i ordets sista stafvelse skulle hindrat diftongering af föregående öppna stafvelses vokal, ethy att sådant bortfall annars ej bildar position (jmfr ten Brink Dauer und Klang s. 31). Mot hela den Lücking-Pariska uppfattningen af det ostfranska *ei* som mellanstadium eller sidoutveckling af ett ursprungligt *ai* på väg till *e* talar slutligen, att älsta ostfranska texter icke känna detta *ei*. Älsta exempel skulle vara *ireist* i Fragm. de Valenciennes, som Lücking l. c. s. 69, 196, Diez Gr. I, 458 n. m. fl. härleda från *iratus*, men som dock kunde hafva en annan etymologi, då senare förekommer *irois* (t. ex. i Aiol); sedan *eil (aliud* eller *alid)* (jmfr Alexis s. 52 n.) och *despeiret* (*disparat, så Lücking l. c. s. 74, Tobler G. G. Anz 1872, 892, deremot G. Paris i Alexis s. 182. Annan uppfattning Rom. 1878 s. 120) i Ms. L. af Alexis.

Men om man antar Neumann's och ten Brinks uppfattning af detta *ei* såsom »en senare diftongering af det samfranska *e*» (se Edström l. c.) (äfven Suchier förutsätter möjligheten af att detta *ei* vore af yngre datum. Z. f. R. Ph. II, 300) så kunde den regel, hvarifrån vi utgingo vara berättigad och den förklaring, vi ofvan gifvit af *meirs*, *cleirs* etc. rigtig. Dock återstår alltid svårighet för ord som *remeist*, *asseis*. Denna fråga återstår att undersöka och kan endast lösas genom studier af ostfr. »chartes» och ett närmare bestämmande af hvad som tillkommer förf. eller kopist i de dikter, der *ei* och *e* representerande lat. *a* »libre» förekomma vid sidan af hvarandra.

Innan jag lemnar denna fråga tillåter jag mig dock att påpeka en svårighet. Om *ei* i de »östra dialekterna utgått ur ett *e* af *a*, så måste detta *e* öfverallt varit samma *e*-ljud, efter det gifvit samma resultat. ten Brink har som bekant i Dauer und Klang sökt visa, att under det *e* af *a* i allmänhet i XII sekl. öfvergick till *ę*, kvarstod det som *ẹ* framför *l* i ändelsen *el*. Om man accepterar denna åsigt, mot hvilken invändningar dock gjorts (se Edström l. c. s. 106), måste det ostfranska *ei* utvecklats ur *ẹ* (och att *ẹ* kan blifva *ei*, *ai*, visa ofvan omnämnda norm. dialekter. Joret l. c. s. 161) eller har *e* i *el* också på det blifvande *ei* området blifvit *ẹ*. Som man ser är frågan om *ei* af *e* (= *a*) på det närmaste förbunden med frågan om öfvergången *ẹ* > *ę*

1) Meyer har Rapp. p. 149, påpekat, att denna beteckning af lat. *a* med *ei* tillhör ms. Canon misc. 74 i sin helhet. Han an-

ter (?) ej i 3 p. pl. pf. (motsatt förhållande i lothring. se Apfelstedt l. c. s. IX), i andra blott i vissa bestämda former (jmfr Lyonez Yzopet s. XXVI)[1]).

Våra texter visa följande:

A har öfverallt *ei* utom i ofvannämnda två första undantagsfall: så *aleie* 5, *ameir* 42, *osteil* 132, 151, 297, *cleir*[2]) 212, i fr. sluten stafvelse: *teils* 29, *iteils* 286, *teis* 9, 10, 331, *avileis* 174, *asseis* 83, 318, *seit* 149, 220, *remeist* 397, *sorcoreis* 74 etc. (jmfr formförteckningen). Dock *e* i *tel* 40, 222 (men *teil* 282, 297 etc.) *oblier* 288, *obliee* 48, *tres* 235, 236, *baees* 265, *freres* 324, *peres* 328, *mere* 39, 328, 329, 330, *parjuret* 409; i fr. sluten stafvelse: *mers* 365, *ames* 165, 171, *lerres* 110, 131, 142 och i 3 p. pl. pf. *penerent* 216. *esgarderent* 398. Efter ett till samma stafvelse hörande *i* står *e*, se nedan.

B har öfverallt *e* (i ett par ord *ie*, se nedan).

2 I vissa dialekter (särskildt normandiska) förekommer *ie* för vlgl. a libre[3]). Blott B har ex. på detta *ie* i *tiels* 141, *q'ex* 169, *q'els* 366.

3 Under inflytelse af föreg. palatal konsonant blir *a* > *ie*[4]). A har öfverallt *ie* så *embracier* 44, 86, *Michies* 92, *cacier*

---

för följande karakterer såsom egendomliga för detta manuskripts dialekt: 1) *a* för *ai* eller *e*: *aes (aies)*, *sans (sanctus)*, *astoient (étaient)* 2) *o* för fr. *eu* *avogles*. 3) nasalt *a* i *anrme*, *ainmet*. 4) *ei* för lat. *a*. 5) *oi* för *i*: *crestoien*. 6) utljudande *t* bevaradt i præs., perf. och i part. (cas. rég.). 7) *l* vokaliseras ej, men faller i allmänhet framför »sifflants». 8) mulj. *l* och *n* återgifvas med *lh* och *ni*. 9) *s* faller framför muta eller förvandlas i *h*. 10) *s* i st. f. *ç* eller hårdt *s* (*sa*). Jag har anfört de karakterer, Meyer angifvit, i ett sammanhang för att icke behöfva upprepa dem vid hvarje särskildt fall, då samma karaktärer af mig undersökts.

1) I vissa it. dialekter finnes *ei* af *a* (cfr Arch. Glott. VII, 116) Är detta *ei* närmast utgånget från *e* och är det analogt med det ostfranska *ei* af *e (a)*?

2) Jmfr Arch. Glott I, s. 275, hvaremot dock G. Paris opponerat sig.

3) Jmfr Foerster i Z. f. n. S. u. L. I, s. 88, Rom. 1877, s. 619. Jmfr Edström l. c. s. 108.

4) Regeln så uppställd först af Suchier Z. f. R. Ph. II, 298, om också redan de, som förut behandlat frågan antydt detsamma. Litteraturen i denna fråga ännu ingenstädes sammanförd. Frågan är närmare behandlad och utvecklad af Vising Z. f. R. Ph. VI, 378 ff.

176, *mangier* 176. 201, *mangiet* 280. *pechies* 60, 198, 303, *culchiet* 201, *decacies* 224, *percies* 390, *acointiet* 331; efter föreg. *i* obetecknadt *oies*[1]) (se formfört.) *aidies* 293, *crestoien* 310, *crestoiene* 374, *crestien* 381 men *crestijen* 348[2]), *paien* 347, 398, *noiet* 308, likaså i *precherent* 215.

B har oftast *ie* så i ofvan anf. ord från vv. 86, 92, 201, 224 etc. och (mot A) i *preechierent* 215, men *peches* 76 a, 198 (*pechies* 59, 303) *oes* 1 etc., *paen* 398.

4 *a* + *u* i *habunt**, *facunt*, *vadunt* och med *habunt* bildade fut. blir *ọ*.

A har i allmänhet o : *ont*, 148, 220, *iront* 192 (se vidare i formförteckningen) men *unt* 76, *funt* 38, 40, *vunt* 59, *rorunt* 53, 179, *trencherunt* 52, *irunt* 257, *clorunt* 296, *serunt* 314. B har öfverallt *u* *Clavus*[3]) blir i fr. i allmänhet *clous* så B 402, men A *clas*.

5 Framför *l* blir *a* i A *ei* såsom i ofvan citerade *osteil*, B har *ostel* 297, *ostal* 151[4]).

6 *a* frfr m, n blir »genom *ai—ei* > *ę* i fem. ändelser eljest ē»[5]).

A har *fain* 97, 223, 277, 281, *pain* 278, *mains* 76, 105, *remaint* 113, 184. B *fains* 223 men *feins* 97.

7 *a* ffr *m* i verbaländelsen *-amus* > *ọ*, (se formförteckningen).

II A »entravé».

8 *a* »entravé» (frfr icke nasal kons.) blir i vissa af de östra dialekterna *ai*[6]). A har derpå ett ex. i *ferait* 185 (jmfr nedan s. 37). B erbjuder ett sådant fall frfr *se laisse* 56[7]).

---

1) *Oies*. Att imp. bildas af konj. i denna form af detta verb framhålles af Fiebiger i Ueber die Sprache der Chevalerie Ogier s. 49. (Jmfr Dies Gr. II, 253, III, 210, cit. af Fiebiger).

2) Jmfr ofvan s. XVIII. 310, 374 derstädes att tillägga, såsom exempel på att *crestoien* är 3-stafv. (resp. 4 st.)

3) Jmfr Z. f. R. Ph. III, 484.

4) För förklaringen af *ostal*, jämnför Lücking Mundart. s. 98 med Romania VII, 120 och Literat. blatt 1888, s. 17.

5) Efter Apfelstedt l. c. s. XII.

6) Jmfr Apfelstedt l. c. s. XIII, XV. Fleck l. c. s. 44. Foerster Chev. as deus esp. s. XXXIII. (Jmfr G. Paris i Rom. 1877, 619).

7) Är denna företeelse att skilja från den föregående, så att nämligen i burgundiskt-lothringiska dialekter *ai* för *a* är genomgående regel, under det i vissa picard. (?) dialekter *ai* för *a* är beroende på följande konsonant?

9 Ändelsen *-abolus* återgifves med *-able* i båda Ms i *diable* (B *deable*) t. ex.

10 *a* frfr nasal + annan konsonant i lat. förbindelse nasaleras. Hvarken A eller B hafva något exempel på skrifning med *e* för *a* i sådant fall [1]).

b) *a* frfr lat. gem. nasal: *flamme* 361. B har *flambe*, som förklaras af Faulde Z. f. R. Ph. IV, 550 n. 4.

c) a frfr nasal + annan nasal i rom. förbindelse nasaleras i vissa dialekter: Så har A *anme* 73, 103 etc. och *anrme* [2]) 43, 56, 71, 183, 199. (B har *alme* 56, 183, 199 etc. *ame* 71).

d) *a* frfr nasal + annan kons. i rom. (?) förbindelse: B har *chainses* 32, 196, men *cheinses* 40.

III Vlgl. ę libre (lat. ĕ):

11 a) Det samromanska *ie* reduceras i vissa dial. till *e*. Så har B *aseent* 61 (men *assieent* 120), *ert* [3]) *(eril)* 48, 213, 218 e [4]) 366 (men *iert* 10, 24, 25, 26 etc. *iere* 408 (jmfr formförteckn). För *veniet* 46 A se i formfört.

b) *ie* blir *i* i vissa dialekter (jämför ofvan); A har ex. på *ie* > *i* frfr konsonant *trenchit* 272; frfr fem. *e: assient* (för *assieent*) [5]) 61.

Seculum återgifves i A öfverallt med *secles (secle)* 10, 54, 88 etc. B har på motsv. ställen *siecle* [6]). *secles* är lärd bildning. *Li dialoge Grég.* har oftast denna form [7]). För *deus* se längre fram.

IV Vlgl. ę »entravé».

12 *ei* uppträder för sådant *e* i *enfeir* [8]) v. 102 A.

---

1) Jmfr Suchier i Auc. et Nic [2] s. 64.

2) *anrme* torde få förklaras som en hybridform mellan *anme* och *arme* (> *alme*?). *arme* förekommer i flera fr. dialekter, också i äldre norditalienska (Rom. Stud. IV, s. 62).

3) Foerster har i Z. f. n. S. u. L. I, 87 framhållit, att »de regelm. formerna af fut. = *ero* i alla pers. hafva *ie*».

4) V. 226 B blir rigtig, om man läser *il i erent assis*.

5) Jmfr *sient* för *sieent* Neumann Laut- und Flexlehre s. 62. I Ms. står *assiet*, men då v. 57 synes angifva, att subj. måste varit plur., antar jag att *assiet* blott är en felskrifning för *assiet*, hvilket styrkes af B.

6) För *siecle* jmfr Joret: *Du C.* etc. s. 318, Arch. Glott. III, 295, Z. f. R. Ph. II, 526. 7) Z. f. R. Ph. II, 300.

8) Hur förklara detsamma? Ostfr. *ei* för *e*? (jmfr litteratur hos Edström l. c. s. 99 n. 3), *enfeir* finnes i Lothr. Psalter (se Apfelstedt l. c. s. XVIII) och i Ms. A af Comp. v. 475 (s. 129).

13 Hvarken A eller B urbjuda ex. på diftongering af *ĕ* »entravé» till *ie*, utom i ordet *ticrc*[1]) *375*, 411.

14 *e* i *ellus* har behandlats olika i olika dialekter[2]) A har *-eas* (1 gång *-eals*), *casteas* 26, 166, 364, *chasteas* 172, *aneas* 34, *manteas* 173, *manteals* 196, *beas* 109, 126, *rosteas* 275. B har *-ials* (1 gång *-iels*, 1 gång *eals*), *chatiels* 26, *anials* 34, *enials* 486, *mantials* 33, 41, 483, *bials* 822, 408 b, *beals* 225, *juvencials* 322, *joials* 48.

15 *e* frfr nasal + annan kons. A såväl som B skiljer mellan etym. *en* + *kons*. och *an* + *kons*. i ortografien (utom i part., der *ant* från språkets älsta tid inträdt för *ent*). Så har A t. ex. *tormens* 96, 307 etc., *parent* 327, *serpent* 268, i part. *manant* 218, *corant* 269, *ardant* 362. A har en gång *dolans*[3]) 248, men *dolent* 50, 98, 154, 320, 329, 276. B visar samma förhållande som A. Etym. *en* + kons. tecknas ingenstädes *an*. Vi anmärka ännu A *penilance* 95, B har *penitence* 95, 801, 441, A och B *senefiance* 213, B *remembrance* 310, 408 d.

V Vlgl. ẹ (lat. ē, ĭ) »libre».

16 *ẹ* står icke frfr nasal konsonant. A har öfverallt *oi*[4]), B lika regelbundet *ei* t. ex. *doit* 183 (B *deit*) [*debet*] *soit* 282, 285 [*sitis*], *soit* [*siat?*]) 167, (B *seit*) se vid. formfört., *trois* 278, *fois* (*fides*) 5, [B *fei*] etc. B har tre gånger *oi*: *poise* 148, *soit* 151, *revendroient* 152, en gång *ai*: *tolait* 321.

17 Angående *mi*, *ti*, *caïr*, *veïr* se s. XXVI n. 3.

18 Exempel på reduktion af *oi* (af vlgl. *e*) till *o*[5]) erbjuder A i *sot* 45, B i *vuent* 416 (**vidunt*)[6]).

19 Vlgl. ẹ + nas. ger. *cin*, *ain*[7]). A har *veines* 182, *paines* 94, *chaaines* 141, 267. B har *vaines* 182, *ramaine* 446.

---

1) Hur förklara detta *ie?* Jmfr Sievers i Jen. Lit. Zeit. 1874, s. 146 b.

2) Jmfr Diez Gr. I, 347, Darmesteter Revue critique 1875, 2, 267. Foerster Z. f. R. Ph. I, 564, Z. f. R. Ph. II, 538.

3) Jmfr anm. till v. 50.

4) För *ei*'s utveckling till *oi*, jämför Edström l. c. s. 108 ff., der frågan refereras, och litteraturen anföres.

5) Jmfr Neumann Laut- und Flex.-lehre s. 53, Foerster Chev. as deus esp. s. XXXIX.

6) Eller kan *vuent* vara impf.?

7) Denna fråga är ännu ej fullständigt utredd. Jag hänvisar derför blott till Lücking Mund. s. 106 ff; *Raynaud: Étude sur le dialecte picard dans le Ponthieu* s. 66, Rom. 1878, 187, jmfr Schoppe l. c. s. 5 ff. Litteraturen i denna fråga ingenstädes fullständigt sammanförd.

VI Vlgl. ẹ (lat. ē, ĭ) entravé.

20 *illum*, *illa* -*el* t. ex. *cel*, *cele*. Se formfört. B har *ancele* 218 e; -*istum*, -*ista*, -*est*, -*este* t. ex. *cest*, *ceste*. Se formfört.

21 För *virge* jämför anm. till v. 17.

22 Vlgl. *e* + täckt nasal nasalt *e*. A *comence* 20, 276, *ensemble* 207, 368. B lika. För *feme* se under kons.

VII Om vlgl. lat. ĭ är ingenting af intresse för våra texter att anmärka.

VIII Vlgl. ǫ[1]) (lat. ŏ) libre.

23 ǫ står icke frfr nasal kons. A visar *o* i *avoc*[2]) 125, 192, 268 etc. och i *fous'*[3]), 334, *fou* 96, 323, 361, men *nuef* 231, 245, 298, 362, *cuers* 182, 183 (?) *iluec* 230, *pluet* 238, *estuet*[4]) 118, 140, 147, 286, *puet* 255, 258, *trueves* 84. B har *ovoc* 213 d, 410, *iloc* 191, 349, 408 e men *iluec* 230, *feu* 323, 361, *cuer* 39 a, 73, 182, *pluet* 238, *estuet* 118, 140, *puet* 73, 220, 258. men *oe* i *oes* 477.

24 A har ett ex. på reduktion af *uee* > *ue puent*[5]) 288 (B *pueent* 294); B har ex. på *ue* > *e* frfr kons. *velt* 39 a.

25 *o* frfr nasaler. Hvarken A eller B erbjuda ex. på diftong.[6]), *bon* 123, *192*, *399*, *hom* 39, 165, (B *homme*) *168*, *171*, 180 (B *home*) *255*, 258 (B *l'en*), *273*, *274*, *275*, men B har nyss citerade *en*, för hvilket jag hänvisar till Rom. 1883 s. 196.

---

1) Jämför G. Paris, Alexis s. 68 ff. Lücking Mund. s. 201, Thomsen Rom. 1876, 74, Foerster. Rom. Stud. III. 174, Suchier Z. f. R. Ph. II, 290 och Auc. et Nic² s. 59, Reimpred. s. XVI.

2) I *avoc* måste vi förutsätta ett *hŏc* för *hōc*. Jmfr Rom. Stud. II, 33 n. Är detta att sammanställa med hvad Marx s. 4 anför angående *hic*, *hæc*?

3) Litteraturen om orden på -*ocus* är alltför stor för att fullständigt kunna citeras. Jag anför derför blott några af de vigtigaste inläggen i denna fråga, som ännu väntar på sin slutliga lösning; Rom. Stud. III, 182, IV, 67, Lücking Mundart. 170, 265, Z. f. R. Ph. II, 537, V, 500, Rom. XI 138, 448.

4) Jmfr Rom. Stud. IV, 90.

5) Jmfr Neumann l. c. s. 48. Foerster Rom. Stud. III, 185.

6) Neumann har Litt. blatt 1882 s. 470 påpekat, att der diftongering förekommer vid sidan af icke diftongering detta snarare beror dels på satsfonetik, dels på andra förhållanden än på dialektala. En sådan förklaring redan antydd af Mussafia för *hom* -*huem* i Z. f. R, Ph. I, 407. 408.

26 frfr *r devorent*[1]) AB 117, *fors*[2]) A 167, 174 etc. B 62 a etc.

IX o »entravé».

27 frfr icke nasal konson. *o* kvarstår öfverallt.

28 frfr nasal. a) nasal + nasal. A har *omme* 55, *ome* 371, *home* 309. B har *homme* utom på ställen, som ofvan nämnts (n:o 25), också i v. 209, 230, i *dŏminus*[3]), *dŏmina* har *o* allmänt blifvit *a*[4]) i fornfr. Så i våra texter A *damledeu* 208, *damrideu* 298, 317. B *dampnedeu* 213, 218 e, 214. 305. A *danme*[5]) (domina) 73, AB *dames* 161. b) nasal + annan kons. A har öfverallt *o* t. ex. *contes* 235, 248, *encontre* 217, *u* blott i *recunte* 270. B öfverallt *u*, der ej förkortningstecken, utom *conte* 228.

X Vlgl. o (lat. ō, ŭ) libre.

29 frfr icke nas. kons. A återgifver detta *o* med *o*, eller *u*, blott en gång *ou: goules* 265; med *o* i *dolor* 70, 204, etc., *lor* 151, 285, 306, 334, *hore* 272, *nos* 157 etc., *vos* 329, *sol* 394, *creator* 340, *uxors*[6]) 324, *serors* 324, och i ändelsen *osus*, *glorios* 1, 211 etc. *doleros* 184, 262 etc. *ancoissose* 163, *besinos* 216, med *u* i *u* (*ubi*) 12, 120, 151, 314, 383, *lur* 152, 233, 284, 339, 354. B har *o* eller *ou*; *ou* i *ou* 12, 120, 151, 314, *soue* 413, 424, 478, *oure* 456, 458, 459, i ändelsen *osus gloriouse* 218, 225, 465 (*gloriose* v. 1) 74, *preciouse* 253, *dolerous* 235, *eu* i *glorieus* 405, *oe*(?) i *goeles* 434.

30 Vlgl. o »libre» frfr nasal. A har *o* i *raison* 1, 20, *harpons* 34, *environ* (*en-vir-onem*?)[7]) 362, *com* 161, men *u* i *sumes* 4, *cum* 30, 38, 178, 180, 187, 251. B har *u* i *raisun* 1, 20, *harpuns* 34, *sumes* 4, *cū* 94, 187, *cum* 180, *cūme*[8]) 229, *ϙme* 10, 88. 78, 81 etc., *Nerun* 314 a, *beneicun* 259, 345, men *o* i *none* 457.

---

1) Jmfr Rom. Stud. III, 182. Rom. X, 84, Litt. blatt III, 470.

2) Mot Lückings **forris* opponera sig Foerster Rom. Stud. III, 180, Neumann Laut- u. Flex.-lehre s. 47.

3) Jmfr Rom. Stud. IV 63.   4) Jmfr Lücking Mund. s. 110.

5) Det kan vara fråga om, huruvida förkortningen *dāme* bör upplösas, som jag gjort det med anledning af i samma vers stående *anme*.

6) lärd bildning, annars *uissor*.

7) Jmfr Foerster i Aiol Lex.

8) *cum* torde i flera fall etymologiskt, motsvara *quum* såsom i *por tant cum*, i andra vara en förkortning af *cume* (*quomodo*). När det ena, när det andra återstår ännu för vissa fall att undersöka. — B:s *ϙme* har inkonsekvent på flera ställen i denna afhandling blifvit upplöst dels med *comme*, dels med *cumme*, det senare är rigtigast, då B också har *cūme* utskrifvet.

XII Vlgl. o »entravé» (lat. ō, ŭ).

31 frfr icke nasal kons. A har *o boche* 13, 295, *roge* 98, 138, *jor* 156, 278 etc.. *jors* (ex. se nedan under dent.) *entroske*[1]) 206, 279, *mostrent* 75, men *u* i *turs* 244, 271, *mut* 264, 266 etc. B har *o* i *boche* 13, *roge* 138. 354, *jor* 156 etc. *mostrent* 75, *tors* 244 etc. *ou* i *bouche* 53, 61, *desouz* 351. Beroende på germ. ŭ står o i *bors* A 364.

32 frfr täckt nasal har A *o* i *mons (mundus)* 365, *mont* 280, 340, *fons (fundus)* 255, 352, *dont (? tunc)* 119, 157, *dont* (*de unde)* 265, 334, *amont* 358, *onkes* 150 etc., *derrompre* 377, men *u* i *muns* 25, *munde* 86, *sunt* 218, 219 (se vidare formfört.) *parfunt* (**perfundus)*[2]) 341, 344 etc., *unkes* 65 etc. B har öfverallt *u: mund* 25, 29, 86, 340. 365, *funs* 352, *sunt* (se formfört.), *unc* 133 etc.

33 Lat. ū. Vi anmärka endast *cas(c)on*, *chascon* i A 278, 298, (men *chascun* 245), der *o*, som bekant, är att förklara genom inflytelse af *o* i *hom*. B har *chascun* 245, 298, 474.

34 Lat. *æ* ger icke anledning till någon anmärkning. För *Mathius*, *jui* se ofvan s. XXVII; jmfr s. XXX.

35 Lat. *au* ger icke heller anledning till någon anmärkning. Vi anmärka blott i afseende på sekundärt *ao* formen *oivre*[3]) (*ovrir*) i B v. 349 b, om Diez etymologi är rigtig[4]).

XV Betonade vokaler i förbindelse med posttoniskt eller sekundärt *i (e)*.

36 *a* + sek. *i*, der *a* icke stått framför nasal konsonant, blir *ei* > *e*[5]). A har intet ex. på *e*, men t. ex. *mais* 16, 260, *repaire* 119, *plaies* 140 etc. *plaiz* 118 etc. *aies* 152, *aiwe* 269, 288, 356. Hit också att föra *lai (laicus)* 380. B har också öfverallt *ai*, *e* blott i *mes* 8 a, 89 a (men *mais* 6 b, 16 etc.) och *ei* i *ei* (= *habeo*) 109, *leis* 446. Suffix-*arium* ger-*ier*[6]), så t. ex. i A *osteliers* 83, *reprochiers*[7]) 208. B har intet ex. på reduktion af detta *ie* till *e*.

37 *a* frfr täckt nasal. A har *ans*[8]) 100, 153, *companies* 137, *sains* 13, *sainte* 17 etc. B har *ains* 100, *saint* 18 etc. (*compaignies*[9]) 137).

1) Jmfr anm. till v. 279. 2) Jmfr anm. till v. 341.
3) Jmfr Z. f. R. Ph. V, 447. 4) Se Etym. W. II, 393 *ouvrir*.
5) Jmfr Edström l. c. s. 118.
6) Litteratur öfver denna fråga hos Edström l. c. s. 116.
7) Jmfr Foerster i Aiol et Mir. s. 426.
8) Jmfr Z. f. R. Ph. VI, 261. Citatet ur Godefroy origtigt så till sida (159 för 191) som till uppgift. Godefroy citerar *ans* från två inedita, det ena från Ms. Canon. Misc. 74, der denna form *ans* ofta förekommer (*ans* också i Oxf. Ps.) 9) Jmfr ofvan s. XVIII n. 1.

38 Vlgl. ẹ + sek. *i* > *i* i båda texterna t. ex. *parmi*[1]) *pris*[1]) *gist* (?)[2]), *profit*[1]), *despit*[1]), *lit*[1]), *ist* 265, men *eist* 269, *eisset* 319[3]), *pis* 61, *delit*[4]) 179. — B har också *i* i motsvarande ord. Hvarken A eller B hafva ex. på *ei* eller *ie* för detta *e*.

39 Suffix -*ĕrium*[5]): *mostiers* AB 219. 363, B 408 f.

40 a) Vlgl. *e* + *c* (*g*) + *t*. A har *otroit* 23, *endroit* 119, *benois* 123, *dois* (digitos) 34. B *endreit* 119, *deis* 34. B har *e* för sådant *ei* i *beneet* 123, 469 (men *beneit* v. 418), *malest* 349 c, 461 (men *maleit* 462, 466).

b) vlgl. *e* + *g* + *n*: A har *regne* 338 (B saknas).

c) vlgl. ẹ (?) + poston. *i* eller ẹ + *c* (*g*) + *l* *aa*) A har *conseil* 191, men *ββ*) *solos* 212, 259, 342, 358 (med reduktion af *oi* till *o*)[6]). B har *conseil* och *soleil*.

41 Suffix. -*itium* (*icium*). För *juis* och *juise* se ofvan s. XXV, XXVIII. Vi anteckna också att B har *richeises*[7]) 40 (A *richeses*) *leece* 124 b.

42 Vlgl. ọ + *i*[8]) a) frfr icke nasal kons. eller *r*, *l* > *üi*: *nuit* 258, 288, *nuis* 354, *puis* (postea)[9]) 167, 325, 355, *bujes* 267. B har *nuit*, 258, 353 (men *noit* 452), *puis* 167 etc, (men *pois* 390), dessutom *ui* (hodie) 74. Vi anmärka också *us* (ọstium) 426.

b) frfr nasal *moine*[10]) 347, 386, *moines* 149[10]). B har *moigne* 149,

c) frfr *r*. A och B hafva båda *o* för *oi* i *glore*[11]).

d) frfr det sek. *i* har förenat sig med och muljerat l, o är icke diftongeradt (åtminstone ortografiskt), *dol* 4, 164, (*dōlium*) *ols* 53, *oil* 105, 296, dessutom *u* i *vulh* 407, *vullet*[12]) 113, 168, *orgul* 31, 36,

---

1) Se ofvan s. XXVII och XXXI.

2) Se ofvan s. XXVII n. 7, tillägg Apfelstedt l. c. s. XXXI.

3) I dessa former ej genom ljudenlig utveckling utan genom analogi med ändelsebetonade former.

4) Se ofvan s. XXVII n. 5.

5) I lat. två suffix-*erium* ett med långt, ett med kort *e*; men ord på *ērium* hafva assimilerats med ord på *ĕrium*, Z. f. R. Ph. III, 502.

6) Jmfr Z. f. R. Ph. II, 540.

7) Jmfr Mall. i Comp. s. 60.

8) Jmfr Rossman *Französische oi* och derstädes cit. litteratur. Jmfr också G. Paris i Rom. 1882, s. 604.

9) Jmfr Rossman l. c. s. 7 och Lit. blatt 1883 s. 17.

10) Jmfr Mebes l. c. s. 38.

11) Jmfr Rom. Stud. III, 182.

12) Detta *u* = *o* att förklara liksom i *orgul* såsom en sidoutveckling af urspr. *o* under inflytelse af följ. *i* (*a*)?, (jmfr Foerster l.

38, 41, *orgulh*[1]) 35, men diftong i *duels* 323, 346, *dues* 256, 270, 355, 371, *orguels* 54, 194, *orgues* 320. B har *orgoil* 31, 35 38, 194, 254, 320, 432, *oils* 105, 349 b, 349 d, (*oil*) men diftong i *duel* 4, 164, *orguel* 54, 184, och *e* i *dels* 228.

43 *au* + *i* ger. *oi*[2]) *joie* 85, 124 etc. B har ex. på redukt. af *oi* > *o* i *joe* 85 (men *joie* 124 a, etc.)

44 Vlgl *o* + *i* der *o* ej stått frfr nasal kons.

1) Både A och B hafva *angoisse* (subst. och verb) 183, 207 etc.; och *toi* 104 (se vidare formfört.)

2) B har *crois* 453.

3) Både A och B hafva *tuit*[3]): 4*, 28, 37*, 154*, 170*, 177*, *192*, 221, *257*, 304*, *337*, 344*, 349 d, 398, 409, 413, 415*, 418, 455 456, 458[4]). Dessutom *trestuit* 128, 356*. Redan tidigt intränger för *tuit*[5]) en form *tut* (*tot*)[6]) genom analogi[7]). Så finnes också i A ex. på *tot* för *tuit* i v. 4, 37, 381, 382, och *trestot* 338. I B förekommer intet ex. på *tot* för *tuit*.

45 frfr nasal. AB *Babiloine* 143. A har *Babilone* 271. B har *charoigne* 438.

46 Lat. *ū* + *i*. Vi anmärka endast, att skrifningen *fuiant* 56 (AB) lemnar oafgjordt, om reduktion af *ui* > *u* föreligger, eller om *i* betecknas *ij*.

Rom. Stud. III, 184. Jag skulle snarare vilja förklara *u* (= *ọ*) i *vulh vullet* som uppkommet genom analogi med ändelsebetonade former (för en motsvarande anologi i en modern-dialekt och för motsatt analogibildning se Behrens Unorganische Lautvertretung s. 21) och *u* i *orgul* under inflytelse af *orgulhos*.

1) Det germ. etymon hänvisar med den mht. formen *uo* på urspr. *ọ* (*ô*). För de rom. formerna måste man emellertid med Foerster uppställa ett etymon **orgŏlium*. Jmfr Rom. Stud. IV, 59 Z. f. R. Ph. III, 503. 2) För det ljud *o* här haft, jmfr Havet i Rom. 1874, 334.

3) Foerster af *tŏtti* Z. f. R. Ph. III, 498. Cornu annan förklaring Rom. 1878 s. 361, (jmfr Z. f. R. Ph. III, 150).

4) För sifferbeteckningen se ofvan s. XXI. 5) som är bestyrkt af rim t. ex. i Chev. as deus espees, jmfr Foerster derstädes s. LV.

6) Älsta exempel torde vara de i Stengels Lex. från Alex. (L.) citerade (v. 13 a, 73 e). Är det en tillfällighet att just i dessa verser *tut* för *tuit* står såsom ett andra predikativ, eller skulle analogibildningen först inträdt i sådana former? Är föröfrigt *tut* (*tout*) för *tuit* särskildt utmärkande för picardiskan? (Jmfr Foerster i lex. till Aiol under *tuit*).

7) Detta blir senare allt vanligare, jmfr en anm. af Scheler i *Li roumans de Berte* s. 168 anm. till v. 1195.

Bibetonade vokaler[1]).

47. 1[2]) & 8 A har *a* > *e* i *tremist* 3[3]), *reconte*[4]) 228, 256, 270 (men *racontes* 248), *semedi*[5]) annars *a* t. ex. *ramembret* 8, *raemplis* 16. B har intet ex. på *e* för *a* i denna ställning, med undantag af *seins* (jmfr ofvan s. XXVII n. 1). B har *a* > *o* i *ovoc* 213 d, 410.

Vi anmärka särskildt att A har *cheront* 357, B *charunt* 357, 423.

6. A har *mentenrat* 47, men *maintenons* 185, *maintenir* 339. B *maitendra* 47 (der kopisten utelemnat förkortningstecknet), *maintenes* 185.

10. B har ex. på skrifning *en* för *an* i *menger* 185, *enials* 436.

13 A har *astoit*[6]) (för *estoit*) 271, 294.

16. Vi anmärka *roine* i A, B *reïne* 74 under hänvisande till ofvan s. XXVIII n. 2.

22. A har *manrai*[7]) 125, *moinrai*[8]) 68. (B har *mera* 68). Annars hafva hvarken A eller B någon skrifning *an* för *en*; vi anmärka endast, att A vid sidan af *enfer* ofta brukar *infer* t. ex. 160, 203, 204, 285 etc. under hänvisande till Suchier i Auc. et Nic.[2] s. 66 not. B har öfverallt *enfer*.

I sammanhang med behandlingen af vlgl. *e* »entravé» i bibetonad stafvelse anmärka vi *chescune* i B 245, A har *chascon*, *cascon*. I dessa former har man dock möjligen att utgå från en form med *a* för *i* i vlglat.

VII Vi anmärka *grisille* B, *gresilhet* A 228, der *i* (*e*) hvilar på tyskt *i* (?) (*ie*).

23. A och B hafva öfverallt *o* t. ex. i A *doleros* 68, 369, *dolens* 320. *renovelant* 59, *troveir* 255, *trovasses* 202 etc. För *jo*, *ceo*. se formfört.

27. A har *o* i *tormens* 307, *collois* 311, (*recollit* 403), *plovra* 354, *oblier* 288, *motront* 295, *volsis* 78, *pores* 87, *ovreit* 189, *clorunt* 296, men *u* i *culchiet* 201, dessutom *u* i *murdrit* 302, 308, der *u* hvilar på germ. *o* (i got. skrifvet *au*)[9]).

---

1) Jmfr Harseim i Rom. Stud. IV, 273, 274.

2) Vi upptaga här numreringen från de betonade vokalerna för de bibetonade och obetonade.

3) Hur förklara? 4) Genom prefixbyte.

5) *e* för *a* genom folketymologi (*setmedi*) Z. f. R. Ph. IV, 384. Jmfr Foerster i Aiol lex. s. o.

6) Jmfr Neumann i Laut- und Fl.-Lehre s. 4.

7) Jmfr ofvan s. XIX n. 2.

8) *moinrai* förutsätter ett præs. *moine* (jmfr Rom. 1877, s. 16).

9) Jmfr Braune: *Gotische Grammatik* s. 11.

B har öfverallt *o*.

29. A har *o* t. ex. *joventes* 321, *jovencel* 323, *solos* 342, 353 etc. *florit* 124, *sor* 61, 120, 275 etc., *por* 42, 43.

B har också *o*; *u* blott i *juvencials* 322.

30 A har *o* t. ex. *sonerat* 367, 373, 375, 378, *mon*, *son*, B har *u*: *sunnera* 367, *mun*, *tun*, *sun* vid sidan af *mon*, *son* (se formfört.), *nunnante* 245, 298 men *nomante* 231.

31 A och B hafva *o*; blott A har *u* i *turneit* 4, *nurris* 12 och i *buteis* 51 (med germ. etym.).

32 A har *o*: *consentit* 294; B har *u* i *cunseus* 121, *munterunt* 255.

36 A har *chaitis* 242, 246 etc., *sains* 13 etc. B har *chaitif* 307, *saint* 13 etc, men *chetis* 91, *chetifs* 246, 248 och *lessastes* 428.

38 A har *exilh*[1]) 64, *exil* 114, 138, B *eissil* 64, 114, 138, 422, 446, 450, *essils* 235. För *issir* se formfört.

40 Vigl. *e* »libre» + *c*, A har *oi*: *noiet* 303, B *neies* 303, men *proier* 427. — Vigl. *e* + nasal + *j*. A *sanior* 1, 123, 161. B *seignors*. Vigl. *e* + *c* + *s* *creistront* 144 (B saknas). 45 B har *oignement* 410 h. 46 AB *quidastes* (i vigl. *ĭ* för *ē*). Att anmärka är att B har *lussant* 436.

Obetonade vokaler[2]).

48 13 & 22 Hvarken A eller B hafva någon skrifning *an* för *en*.

27, 31 Både A eller B hafva *o* t. ex. A *manovreit* 107, *transglotit* 280.

29 A och B hafva *doleros* 31, 68 etc. (genom dissimilation).

32 A och B *volentiers* 152, 294 (genom dissimilation? Jmfr Z. f. R. Ph. II, 269, Auc. et Nic. s. 63).

35 A har *userier* 317 (genom dissimilation). B *usurier* 309, 317.

36 B har *oreisun* 9. — 40 a) A: *beneison* 136, 249. B *beneicun* 136, 256. — 40 c *aa*) A har *mervillos* 376. — 42 d A har *orguillos* 253. — 44 1 AB *angoissose* 71 etc., A: *acointiet* 331.

Aphæresis och apocope.

49 *Glise* i A 219, (B *iglisses*) erbjuder ex. på aphæresis. Såsom sådan vågar jag deremot icke räkna, att *e* saknas i *spire* A 119,

1) *exilh* halflärd, *exil* lärd bildning. Jmfr tillägg till v. 235.

2) Vi behålla benämningen, ehuru det naturligtvis icke finnes fullständigt, utan endast relativt obetonade ljud.

368, *storeis*[1]) 251, (B *estore*). V. 119 står *spirs*, v. 251 står *storeis*[2]) dessutom efter ord, som sluta på vokal[3]).

Såsom apocope är åter att framhålla, att *e* bortfaller i A i *chascun[e]* 245 *un[e]* 246, i båda fallen frfr vokal, hvilket icke är ovanligt i fornfr. manuskript[4]); i *dir[e]* 379 kunde man möjligen anse bortfallet af vokalen för en dialektal karakter för kopisten, om man icke deri vill se ett blott skriffel.

Hiatus.

50 Ifall Darmestetèrs förklaring[5]) af *creitejen* är rigtig, hafva vi att här anteckna formerna i A *crestoien* 310, *crestoiene* 374[6]) (*creStijen* 34).

Konsonanter[7])

I. *Labialer.*

51 Initialt germ. *w* > *gu* (utom i vissa dialekter). I både A och B saknas *u*[8]) frfr *a*: A *garir* 43, 87 etc., *garans* 135, *garveis* 162 etc., i B *garir* 63 etc., *gardes* 188 etc., men kvarstår frfr *e* i både A och B, *guerpir* (se formfört.), dessutom B *guencir* 87, 294.

52 Vi anmärka formen *aiwe*[9]) i A 269, 283, 356 (B saknas).

53 Labial frfr flexiv. *s* bortfaller. Vi anmärka blott, att B har *chetifs* 246, 248, för hvilken form jag hänvisar till Reimpredigt s. XXXVIII.

Dentaler.

54 Intervokal inljudande dental är i båda Mss. försvunnen. Blott *paradis* i A v. 2, 21, 36, 85 etc. erbjuder exempel på motsatsen, men ordet är i denna form en lärd bildning.

---

1) Jmfr Foerster i De Venus s. 56 och Apfelstedt l. c. s. XLIII. Rom. 1881, 418. Jmfr *sculte*, *Vie de sainte Juliane* v. 17.

2) *Storeis* står här efter *et* i hvilket *t* måste vara stumt på denna tid.

3) Jmfr Darmestetèrs förklaring af *une spede* (Eulalie) i Rom 1874, 397, motsatt Dies i Altrom. Sprachd. s. 30.

4) Jmfr Foerster Chev. as deus esp. s XXXVIII f.

5) Rom. V, 162. 6) Jmfr ofvan s. XL.

7) Jag behandlar här först konsonanterna efter hvarje konsonantgrupp, der de stått initialt, intervokalt eller utljudande i grundspråket eller i romansk utljudande konsonantgrupp, och sedan när de inljudande stått i förbindelse med annan konsonant. — I vissa fall tillåter jag mig dock en afvikelse från detta skema.

8) Jmfr Reimpredigt XIX.

9) I detta ord står labialen icke ursprungl. intervokalt, men tidigt måste *k* > *i*.

55 Intervokalt lat. *t*, som blifvit utljudande i fr., bibehålles[1]) som bekant i picardiskan och vallonskan[2]) längre än i öfriga dialekter. A har endast för ändelsen *-itum* exempel på bortfall af sådant *t* *flori* 127 (men *florit* 124, 378) *servi*[3]) 164, 310, 337, 399 (men *servit* 123, 128, 187. 197, 200, 209, *deservit* 107, 109) *enmari* 309. Annars bibehålles *t* öfverallt i ändelsen *-itum* i A, likaså i *-utum: perdut* 31 etc. *-atum*, *-eit*, *-iet: turneit* 4, *manovreit* 107, *culchiet* 201, *mangiet* 280 etc. — i subst. ändelsen *-atem*, *-atum: cariteit* 5, 66, 111 etc., *costeit* 232, *pechiet* 303, i *soit* (*sitim*) 282, 285,

I B deremot utlemnas öfverallt *t* i samma former.

56 Intervokalt lat. *d*, som blifvit utljudande i fr. öfvergår till *t*, såsom alltid utljudande tonande kons. till tonlös i flertalet fr. dialekter. Så har A *piet* 106, *mercit* se ex. s. XXVI utom v. 155, 168, der *merci* förekommer. I B är *t* bortfallet *pie*, *merci*, *fei* 5.

57 Äfven ursprungligen intervokalt germ. *d* röner samma behandling. Så *lait* 264. (B saknas).

58 I lat. förbindelse kons. + *t*, der första kons. förändras, och der *t* blifvit utljudande i fr. kvarstår t: A *dit* 47, *contredit* 313, *maldit* 101, *respit* 291. I detta fall kvarstår också *t* i B: *dit* 349 a, 410 f. etc., *maldit* 136.

59 I lat. förbindelse kons. + *t*, der första kons. är nasal, och *t* blifvit utljudande i fr. Vi anmärka endast att A:s kop skrifver *devan*[4]) 190, 382 (båda gångerna frfr *d*) men *devant* 404 (frfr *s*).

60 I lat. förbindelse kons. + *d*, der första kons. är nasal, *l* eller *r*, och *d* blir utljudande, öfvergår *d* till *t*. Så t. ex. A *tart* 88, *grant* 8, 164, 281 etc., *parfunt* 341, 344 etc. *mont* 280, 340. Så också B men A har *mund* 216. B har *mund* 25, 29 etc.[5]), annars *t* Är *d* i *mund*[6]) att förklara genom inflytelse från det lat. ordet?

---

1) »Bibehålles» är icke det rätta uttrycket för denna företeelse; (jmfr Suchier Reimpredigt s. XXI) men vi bibehålla det vanliga uttrycket för att undvika en längre omskrifning.

2) Se t. ex. Alexis s 272 f. Z. f. R. Ph. 1878, s. 275.

3) För *servis* 27, *servis* 348 se nedan s. 41.

4) Jmfr Rom. 1877, s. 44.

5) Se ofvan s. XLV.

6) För *munde* v. 86 vid sidan af *mund* jmfr Zingerle: *Ueber Raoul de Houdenc* etc. s. 30 f.

Utljudande lat *t*:

61 I perf. ändelsen *-avit*, *-at*[1]). A bibehåller i öfverallt *t*[2]). B utelemnar öfverallt *t*.

62 I perf. ändelsen *-ivit* (och dermed i analogi bildade perf. formen. A bibehåller *t*[3]) utom i *sofri* 157. B utelemnar öfverallt *t*.

63 I præs. *-at* (habet) och dermed bildade futuralformer. A bibehåller *t* utom i *prendra* 160, *conduira* 93.

64 I præs. änd. *-et*[4]) (af *-at*). A bibehåller *t*[5]) utom i *mande* 17, *comence* 20, *vive* 10, 94, (*vivet* 243) *repaire* 119, *angoisse* 181, *detrenche* 263, *apele* 317, *reconte* (se formfört). B utelemnar öfverallt *t*.

65 I perf. *fut* (fuit). A har öfverallt *fut* 5. B har öfverallt *fu*[2]).

66 I konjugationen *et*. Jmfr nedan s. CIII.

67 Utljudande lat. *d*. Att anmärka i B *Davi* 149, *o* 49, men *od* 414.

68 Utljudande *t* + *s* uttrycktes i fornfr. ortografi i allmänhet med *z*[4]); i vest pic. dialekter gick detta *z* tidigt öfver till *s*[6]).

För att icke lösrycka samhörande fakta behandla vi nedan alla ord, der utljudande *z* (eller i dess ställe *s*) förekomma i texterna.

a) Motsvarande lat. *t* + *s* (i rom. förb.) har A öfverallt *z* i part. sujet masc. *s* och rég. masc. plur. (se formfört), *s* blott i *finis* 25 (*finiz* 365), *guerpis* 48, *maldis*[7]) 136 (*maldiz* 104), *percies* 390, *servis* 27, *embahis* 370, likaså *z* i 2 p. pl. i verben t. ex. *revenreiz* 69, *giseiz* 131, *oiez* 1 etc. (se formfört.), utan undantag: likaså i subst. och adj.: på *-ent*, *ant* t. ex. *tormenz* 96, *dolenz* 98, i adv. *enz* 45; i *piz* 61, *deliz* 177, *doiz* 34, *morz* 181 etc., i *sainz* 13, 93, 228 etc., *anz* 340 etc., men *s* i *sois* 97, *mors*[6]) 47, 55, 71, 87, *fors* 241. För *sts* i *deschendiz* 406, *ciz*, *cez* (se formfört.).

B bibehåller oftast *z* i part. (der icke rég. formen är införd för sujetf.) så *finiz* 25, 460, *guerpiz* 169, (men *guerpis* 48) *traiz* 170, *criez*

---

1) Jmfr ofvan s. XXII. 2) Se formförteckn.

3) Jmfr ofvan s. XIV

4) Jmfr samma förhållande i isl. och fornsv. mss. Se Hoffory: Oldnordiske Consonantstudier s. 84. Dahlerup Ágrip s. XXII.

5) Jmfr Z. f. R. Ph. II, 275 f. — Jmfr också Alexis s. 273.

6) Jmfr nedan s. 48.

7) Jmfr under deklinationen.

251, *afoles* 170, *dechaciez* 224, *esclarcis* 452, och inför rég. form med *z* origtigt i *cummandez* 177, *honorez* 219, *mordris* 302, men *fais* 198, *adobes* 198. B har också *s* i 2 p pl. utom *verez* 89 b, *serez* 102, *gardes* 188, *portere* 19, *soies* 188, 418 463, *aies* 189, 472, *rendres* 408; vidare i *enfanz* 299, 302 *vestemens* 225, *tormens* 229, 308, 349 f., *manans* 218, *dens* 207, *ens* 207 (men *ens* 120); vidare i *piz* 61, *liz* 201, *toz* 241, 464 (men *tos* 420), *asses* 349 i, *desous* 351, *sainz* 258, *salus* 122 *gez* 141 *deiz* 34. — Annars införes *s*, der icke i sing. rég. form är införd för sujetform.

b) Motsvarande lat. $d + s$ (i rom förb.) har A också *z* t. ex. *nuz* 51, (*nudos*) *piez* 141, 295, 390, *foiz*[1]) 5, efter nasal, *fonz* 255, 352, *munz* 25, *monz* 365, *granz* 46, 70 etc., men *s* i *mercis* 128, *grans* 307, 376. B har också *foiz* 5, *funz* 352, *granz* 405, men *grans* 97, 350.

c) *z* motsvarande lat. pal. (eller *ci* + vok.) A har *voiz* 2, *braz* 35, *foiz* 273, *laz* 141, men *dis* 14. B har också *voiz* 2, men *crois* 453, *bras* 35.

d) *z* har inträdt efter lat. *ll*[1]) i ord på *-ellus* se ex. ofvan n:o 14; vidare *els*[2]) 286 (illos), *nus* 89, 150, 168, 191, 220. B har öfverallt *s*.

e) *z* har inträdt efter *mulj. l*[3]), bibehållet eller sedan bortfallet, *ols* 53, *soloz* (se n:o 40 c.), *orguez*, *orguelz*, *duez*, *duelz* (se n:o 42 d), *sobreciz* 206, *filz* 90, 329, *teiz* 9, 10, 331, *teilz* 29[4]), *iteilz* 286, men *s* i *gresis* 98. B har *essilz* 235, *fiz* 90, 328, *oilz* 105, *gresis* 98, 429.

f) efter enkelt *l*, bibehållet eller sedan bortfallet i *viz* (*vilis*) 194, *viz* 167, 224, *ciez* 351, *Poz* 256, 270, *Polz* 228, 234, *Michiez* 93, *az* (art) 90 (i samma vers också *as*), *as* 147[5]). B har på *z* efter enkelt *l* exempel blott i *tielz* 141, (men i samma vers också *tels*).

g) efter *r* står *z* i A *turz* 143, 144 (men *turs* 244, 271). B *tor*; efter urspr. *rn* står *s* i både A och B i *jors* 64, 250 342, 354 etc.

h) Motsvarande lat. inljudande *s* står i A *z* i *faz* (*falsus*) 310, 348, 381, *senz* (*sensus*) 362.

i) Motsvarande lat. utljudande *s* efter vokal står *z* i A i *plaiez* 405 (men *plaies* 157, 298, 410).

---

1) Jmfr förhållandet i isl. Mss. (Dahlerup Ágrip XXIII. Hoffory l. c. s. 88 f., jmfr Litt. blatt 1883 s. 377).

2) För *sez* 294 se anm. till denna vers.

3) Jmfr Horning i Rom Stud. IV, 627, jmfr också Z. f. R Ph VI, 486 ff.

4) Jmfr Horning l. c. s. 632. 5) Jmfr anm. till denna vers.

k) i possesiv pr. *nos*, *vos* i A (undantagsvis B) se formfört.

l) A har ett ex. på *nos*[1]) = *nos* pers. p v. 27 men *nos* 5 etc.

m) B har två ex. på *s* efter urspr. lab. eller gutt. kons. *formis* 51, *chetis* 91.

III. *Palataler.*

a) *Palatal explosiva:* α) *Tenuis.*

69 Initialt eller efter tonstafvelsen mellan vokaler stående, lat. pal. *c* (*ci*, *ce*) och *ti* + vok., eller samma ljud efter kons. (före eller efter tonstafvelsen) blir i fr. tonlös spirant enligt den Neumannska lagen[2]).

Våra texter beteckna det ljud, som af den lat. pal. uppkommit på följande sätt:

a) A har *c*: *ciel* 2, 6, 305, 345, *cies* 351, dem. pr. *cil*, *cel*, *cis* *cest* (se formfört.). *ceps* 266, *citeis* 172. *celeste* 218, *ici* 333, *ci* 276, 335, *reciurent* 215, *sobrecis* 206, *cacier* 176, *cacent* 138. *chacent* 57, *decacies* 224, *enbracier* 44, 86, *embracent* 40, *anciene* 341, *comence* 20, *comencent* 276, *senefiance* 213, *penitance* 95, *ocis* 303, *mercit*[3]), *desevrance* 336.

b) *sc*: *richesces* 311, (*richeces* 40), *grasces* 122; med *sch* i *deschendis* 406.

c) men med *s* i *sa* 63, 406, *dresat* 404, *ans* 100, 153, *ansois* 45, *beneison* 136, 39, 249.

d) och med *s*[4]) i *servise* 221, *juise*, *juis* (se assonanserna).

e) och med *c* i *tierc*[5]) 375, 411.

70 Beroende på germ. *k* har A *riche* 218, *eschis* 369, och på arab. *k* (?), *mechin* 322.

71 Före tonen motsvarande lat. pal. mellan vokaler har A regelbundet tonade *s*; detta ljud tecknas *z* i *pelizons* 173, 195.

B har i allmänhet *c* motsvarande a); blott i *enbrache* 40, *guenchir* 294 (men *guencir* 87). *cha* 62 a (men *ca* 63) föreligger *ch*; i *chascent* 138, *descendi* 410 c. *descendirent* 254 *sc*. Att anmärka[6]) är vidare att *sacent* 150 är skrifvet med *c* Der A har *s*, har B i de ord, som förekomma i B, *c*: *direca* 404, 408 a, *benecicun* 136, 256, 345. Vi anmärka också *pelicun* 195 och *tiers* 411 (*tierce* 456) och *servise* 221, 450

---

1) Jag har icke vågat anse detta som felskrifning, då samma form ofta förekommer i Amis et Amiles och Jourdains de Blaivies.

2) Laut- und Flex.-Lehre s. 80 ff.

3) Se ex. ofvan s. XXIII.

4) Jmfr Neumann l, c. s. 90 och Z. f. R. Ph. VII, 164.

5) Jmfr Foerster i Aiol s. LII.

6) Jmfr Neumann l. c. s. 79. Så redan Mebes (?) l. c. s. 33. — Deremot Varnhagen i Z. f R. Ph. III, 176. Jmfr Rom. Forsch. s. 219.

72 Särskildt[1]) anmärka vi, att A har *cas(c)on* 273, men *chascon* 298, *chascun[e]* 245. B har *chescune* s. st.

b) *Palatal Media.*

73 Vi anmärka endast, att A har *ge(n)chives*[2]) 206, och att A har *jeleie* 98, B *gelees*.

c) *Palat. Spirant.* (urspr. eller sekundär).

74 Att anmärka skrifningen *ge* (= *je*) 386, 396 i A och *getera* 361, *gete* 35, (*jete* 246), *gez* 141, *gieu* 347 i B

Hvarken A eller B hafva någon skrifning *g* för *j* frfr *a*, *o*, eller *u*.

För *vienge*, *covienge* etc. se formfört.

IV *Gutturaler.*

a) *Tenuis.*

75 Lat. *c* frfr *o*, *u* kvarstår. Vi anmärka blott, att det tecknas *q* i *quidastes* 86[3]) (AB) och *k* i *cok* 119 (B har *coc* v. 410 c) Att anmärka är *mendit* A 133, *mendif* B 425, 438.

76 Lat. *qu*. I följande ord kvarstår i A den latinska beteckningen: *quart* 378, *quarte* 377, *querre* 261, *qui* (22 gånger)[4]) *que* (4 gånger)[5]) *qu'* (169, 174), *onques* 9, *quant* 106, men återgifves a) med *k* i *ki* (13 gånger)[6]) *ke* (26 gånger)[7]), med *k'* (64, 213, 234, 279, 326 396), *onkes* 95, 150, 159, 259, 306, 316, 288, *unkes* 14, 65,, 110, 133 278, 342, 364, *kant* 391, *koi* (*quid?*) 200, *kar* 4.

b) med *c*: *que* = *c'* (jmfr hård vokal, också *a*), 9, 31, 45, 60, 95, 278; *cant* 46, 101, 107, 179, 181, 183, 229, 260, 290, 338, 401, 408; *car* 37, 63, 65, 159, 221.

B har i alla dessa fall *qu*, i *ki* 212, *ke* 140, 182, *k* blott *koi* 77 *kes* 224. *kis* 305, *kil* 349 o, 410 k och *c* i *car* 4, 74.

---

1) Jmfr Neumann l. c. s. 77.

2) Jmfr Diez E. W. I *gengiva*.

3) Jmfr anm. till denna vers. — Jmfr också Mall.: Computus s. 93.

4) 37, 47, 67, 85, 102, 110, 124, 123, 154, 160, 210, 227, 236, 244, 248, 252, 256, 268, 291, 297, 305, 383.

5) 82, 103, 131, 384.

6) 135, 136, 155, 162, 212, 223, 224, 226, 228, 249, 257, 264, 270

7) 7, 14, 30, 70, 76, 89, 94, 106, 131, 140, 142, 144, 157, 167, 174, 188, 189 (2 ex.), 195, 212, 258, 278, 286, 312, 316, 385.

77 Lat. *c* 1) frfr bibehållet *a* återgifves i A med *c* i *cariteit* 5, 66, 111, 155, 210, *casteaz* 26, 166, 364, (*chasteas* 172) *camp* 124, 127, 378, *cantant* 119, *canteir* 149, *cair* 139, *cacier* 176, *cacent*, 188 *chacent* 57) *caldieres* 274, *decaciez* 224, men med *ch* i *chaaines* 141, 267, *chaitis* 242, 246, 330, 345, *chartre* 76, 102, 160, 308, 341, *chars* 15, 52, 79, 115, 368, *changeront* 353. B har öfverallt *ch* i motsvarande ord.

2) frfr obetonadt *a*, som öfvergått till *e* har A *c* blott i *baceleir* 322, men *ch* i *trenchet* 241. *trencherunt* 52, *detrenchet* 117, 263, *detrenchent* 182, 268, *manches* 32, 33, *cheront* 357, *huchet* 77. B har i motsvarande ord *ch*, *c* blott i *mances* 437, *sch* i *nusches*[1]) 435, Med germanskt etymon har A *charcans* 266.

3) frfr betonadt *a* som öfvergått till *e (ie)* har A öfverallt *ch*: *pechiez* 59, *pechiet* 301, *preecherent* 215, *trenchit* 272, *eulchiet* 201, *reprochiers* 208, *Michiez* 93. Likaså B.

78 Utljudande *c* har gått öfver till *t* i *dont* 119, 157.

4) frfr betonadt *a* + *u*. A, B hafva *chose* 80.

79 Framför flexiv. *s* faller *c* t. ex. *clers* 230.

b) *Media*.

80 Ingen skrifning *g* för *gu* ger anledning till närmare omnämnande.

81 Framför flex. *s* faller *g* t. ex. *sans* 354, *bors* 394.

V *s*

82 Utljudande *s* efter kons. saknas i A i *ver*[2]) (versus) [rubriken], i *dever*, 240 *a* = *as* 169 (art).

B har *a* = *as* (habes) 112 b[3]) (jmfr *pa'* 8) och *s* är ofta utelemnadt i slutet af orden och sedan tillagdt öfver raden t. ex. 3, 29, 31.

83 Att anmärka *lassus*[4]) i A 139, B *lasus* 192, 213 e.

VI *l*

84 Framför utljudande *s* (*s*) eller till stammen hörande *s*, som blifvit utljudande förstummas ofta *l* (och *mulj. l.*)[5])

---

1) Man torde hafva att utgå från en vlgl. typ *nuca*, hvilken etymologi detta ord än må hafva. Jmfr Diez E. W I, 291, Scheler Anhang s. 21. — Eller är det icke samma ord? Betydelseöfvergången? Jmfr App. III.

2) Jmfr Diez Altrom. Sprachdenkmale s. 85 n, Rom. 1877 s. 45.

3) Jmfr anm. till denna vers.

4) Jmfr Faulde i Z. f. R. Ph. IV, 569.

5) Jmfr Z. f. R. Ph. II, 276, Neumann l. c. s. 69.

Så med få undantag i A. (ex. se ofvan n:o 68 e. f. h), B har blott i *fiz*[1]), *gresis* 98. 409 exempel på sådant bortfall.

85 *l* + *j* blir mulj. *l* som i A tecknas *lh*[2]), *ll* eller *l*[3]), i B -*il*, *ill*. A har *vulh*, 407. *orgulh* 35. *exilh* 64, men *orgul* 31, 36, 37, 38, 41, *exil* 114, 138, *fil* 328, *vulet* 168, *vullet* 113. *recollit* 403. B *orgoil*, *voille*. — I *orguillos* 253 har A beteckning -*ill*.

86 Hvarken A eller B hafva ex. på skrifning *ll* för *l*[4]).

VII *m*

87 A har i *fains*, B i *fains*, *feins* (ex. se ofvan n:o 6) och i *en* (*homo*) 258 ex. på öfvergång *m* > *n*[5]) utljudande eller frfr flexiv. *s*. Jmfr också första p plur. i præs. i verb. se formfört.

88 Intervokalt vlgl. lat. *m* tecknas icke gemineradt i A *comence* 20, *comencent* 276 men *comment* 158. B har *cũme* 229, *comment* 158, för öfrigt förkortningstecken *ꝯ* i motsvarande ord t. ex. *ꝯmẽce* 20.

VIII *n*

89 Intervokalt lat. *n* tecknas gemineradt i A i *chaaines* 141, men enkelt i *doneir* 312, *donat* 7, *donas* 84, *sonerat* 367 etc., *anciene* 341, men B har *sũnera* 367, men *corone* 19, 22, *dona* 7, *done* 201, *honorez* 219, *ramaine* 447.

90 *n* + *j* har blifvit *ñ*, som tecknas i A -*ni*: *sanior* 1 etc., *companie*, 415, i B -*ign*- *seignors* 1 etc., *moigne* 149, 347, *charoigne* 438 *oignement* 410 g, -*igni*- *cumpaignies*[6]) 187. (—'Etym. -*gn*- tecknas i AB *gn*: *regne* 353, 407 *signes* 330.

91. I afseende på utljudande -*rn* är att märka, att hvarken A eller B hafva någon skrifning *jorn*, *enfern*. (Jmfr Reimpredigt s. XXXVII).

IX *r*

92 Vi anmärka, att *deriere* 58 skrifves med ett *r*[7]) i B, men med *rr* i A *derrier*. A har dessutom *derrompre* 377.

93 Att anmärka är också skrifningen *dolerors* 98 B[8]).

---

1) Jmfr Suchier i Auc et Nic.[2] s. 59.

2) Suchier anmärker i Z. f. R. Ph. II, 276 att *lh* = mulj. *l* är en beteckning, som särskildt karakteriserar vallonska texter.

3) Jmfr Raynaud l. c. s 97.

4) Jmfr Faulde i l. c, 566 f.

5) Jmfr Koschwitz: Ueberlieferung und Sprache s. 48.

6) Jmfr anm. till denna vers.

7) Jmfr Faulde l. c. s. 570.

8) Jmfr *orguillors*, *pressiours* i ett burg. Ms citerade af Meyer Rom. 1877 s. 44, och Meyers anmärkning till dessa former.

X *Konsonanter i lat. inljudande konsonantförbindelse*

a) Två konsonanter. *α*) Konsonanterna äro olika.

αα) den första är *l*, *m*, *n*, *r* eller *spirant*.

1) Den senare är icke *l*, *m*, *n*, *r*[1]).

94) Den första är *l*. I A bortfaller detta *l* liksom ofvan i ex. cit. i n:o 79: *beateit* 353, *mut*[2]) 57, 87, *decacies* 224, men kvarstår i *halt* 356, *maldirat* 159, *caldieres* 274, *culchiet* 201, *volsis* 78. B ha *dechaciez* 224, *cochie*[3]) 201 men *halt* 356 (B skrifver också alltid *mlt*) och *vousis* 78 och *enchaucent* 57.

95 Den första är *n*. Att anmärka att A har *ancoissose*[3]) 163 (annars *angoisse* etc.) Att anmärka är också A *convenrat* 97 208, *covie(n)ie* 169, B *coviengé* 169[4]).

96 Den första är *r*. B har *herbeias* 183.

97 Den första är *s*. A har intet ex. på utelemnadt *s* denna ställning, om man icke vill föra hit *totens*, *todis* (se nedan s. 35.) B har *chatiels* 26.

2) Den senare är *l*, *m*, *n* eller *r*.

98 Den första är *l*, den senare *m*, *l* kvarstår i A *palmes* 390 (B saknas), *almones* 82. (B *almosnes*).

99 Den första är *l*, den senare *r*, ett *d* inskjutes[5]) A *faldront*[6]) (vidare, citat i formfört.) B *faudrunt* och *voudra* 420 *voudres* 472.

100 Den första är *m* den senare *l*; *b* inskjutes i vissa dialekter: *ensemble* AB 207, 368.

101 Den första är *m*, den senare *n*. Efter *e* i *femina* återgifves i *mn* > *m* i våra texter sålunda: A *feme* 38, 230, *femes*[7]) 32, 196, *fème*[8])

---

1) Jmfr den Darmesteterska lagen i Revue critique 1875, II, 265, Rom. 1874, 381.

2) Här också annan uppfattning möjlig.

3) Jmfr *reskardons* cit. af Raynaud l. c. s. 91. *lunkement* Vie de saint Gilles v. 253. Hur förklara?

4) Jmfr Neumann l. c. s. 74, Ulbrich Z. f. R. Ph. II, 545.

5) Jmfr Suchier i Auc et Nic. s. 58.

6) Här naturligtvis urspr. *ll*. Hur har lat. konsonant som blifvit lång genom rom. synkope frfr annan kons. behandlats? En fråga att undersöka.

7) Jmfr Faulde l. c. s. 560.

8) Jag har upplöst förkortningen: *femme* (jmfr Foerster i Lyoner Yzopet s. XXXVII) på grund af *anme*. Dock kunde det kanske varit rigtigare att skrifva *femme*.

309. B har *fême* 88, 213 a, 230, *fêmes* 33, 196, 321, 431. Efter *o m* i *home*, (jmfr ofvan n:o 28). *ml, mr* i *damle* (deu)[1]) etc. (jmfr ofvan n:o 28); *danme* (?) (jmfr ofvan n:o 28 och not 5), *dames* 161.

102 Den första är *m*, den senare *r*, ett *b* inskjutes A *remembret* 8, B *membre* 8, *remembrance* 310, 408 d.

103 Den första är *n* den andra *r*, ett *d* inskjutes i vissa dialekter[2]). A har intet exempel på inskjutet *d*, men *venrat, revenrat, devenrat, venront, revenront, revenroient* (citat i formfört.). B visar öfverallt former med inskjutet *d*. Att särskildt uppmärksamma är *manrai, moinrai*[3]), B *mera* 68.

104 Den första är *n*, den andra *m*. Att anmärka är återgifvandet af *anima* i de båda texterna (se ofvan n:o 10 c).

105 Den första är spirant *(s)*, den senare *(l)*, *m*, *n* (eller *r*)[4]) A har *emarie* 71, *enmari* 309 (jmfr ofvan s. XXIII n. 5) (jmfr dermed *embahis* 370 *engardeir* 404). B saknar dessa ord. A har också *almones* 32, B *almosnes*.

ββ) Den första är *t*, *d*, *f*, *v*, *c*, den andra *l*, *m*, *n*, *r*[4]).

106 *tl*: *tl* > *ll* A har *crollerat* 352, B har *croulera*[5]) 352, *espaules* 206, (A har ej detta ord).

107 *fr*. Vi anmärka blott att A har skrifningen[6]) *soffrir* 204, *soffrit* 206 (men *sofrir* 80, 286, *sofrit* 357, 384, *sofri* 389). B har skrifning med *s*: *sosfrir*, *sosfri* (se formfört.), *sofri* 396.

108 *vr*. B har exempel på de särskildt i pic. vanliga formerna *ara*[7]), *arez*, *arunt* (se formfört.) A skulle hafva ett sådant exempel: *releront* 155 (men *relevront* 379), om man icke vill i saknaden af *v* se ett blott skriffel, *aura* etc i A skrifver jag *avra* etc.[8]),

---

1) För *damrideu* jmfr Dies Altrom. Sprachd. s. 62; formen icke ovanlig; *dampnedeu* vanlig synnerligast i agn. texter.

2) Se not 5 å föreg. sida.

3) Jmfr ofvan s. XIX och not 2, och ofvan n:o 47, 22.

4) Jmfr Foerster i Chev. as d. espees s. LII. Ulbrich i Z. f. R. Ph. II, 523.

5) Jmfr Rom. Stud. III, 184,

6) Jmfr Faulde l. c. s. 543 och not.

7) Jmfr Foerster i Chev. as deus esp. LIV. Är utvecklingen *avra* > *arra* > *ara*? *arai* också i Hiob.

8) Jmfr Alexis s. 100.

109 *tr*, *dr* > *rr*[1]).

α) efter tonen *pere*, *frere* etc. Hvarken A eller B hafva exempel på skrifning *rr* med undantag af i *lerres* 110 (B *lere* 110, 142).

β) före tonen: A har enkelt *r* i *cheront* 357, *clorunt* 296, *porat* 383, *poreis* 282, *porez* 87, *rireiz* 145, *sereiz*[2]) 101, 136, men *porreiz* 277, *verreiz* 146, 376, *verras* 85, *verront* 289, *soferrez* 70, *nurriz* 12, 162. B har *veras* 85, *veres* 89 b, *noriz* 12.

110 *c* + *l*. A har *gresilhet* 238, B *grisille*.

β) *Latinska geminata*[3]).

111 a) *ll* har blifvit mulj. *l* i vissa ord (under inflytelse af föreg. eller efterf. *i*?), så har A (med beteckning *lh*) *falhit* 249, *colhiz* 311, *ilh* 226 (annars *il*) men med beteckning *l*: *bolir* 274. B har *failli* 256, 345.

b) *ll* har icke muljerats; *ll* förenklas regelbundet i både A och B[4]) t. ex. *apele* 317, *beles* 321, *novele* 366 etc.

112 *mm*. A har *flame* 334, *flâme* 361, B *flambe*[5]).

113 *nn* förenklas. A: *aneaz* 34, B *anials*, *enials* (se ofvan n:o 14).

114 *rr* kvarstår i *terre*[6]), *terrien* 337, men *corant* 240, 269. B saknar *corant* och skrifver *terre* men *socora* 92 och sek. *rr* > *r* i *dura* 420 *apara* 463.

115 *ss*. A har i allmänhet *ss* men *s* i *vertisent* 150, *puisons* 190, *trovisiez* 388, och *asiet* 120 (men *assient* 61). B har *asis* 245, 257 (men *assis* 226) *asseent* 61, *asieent* 120 *mesage* 443.

Mutæ.

116 *pp*. Både A och B hafva enkelt *p* t. ex. *apele* 317 etc. *drapel* 50 (med germ. etym.).

117 *tt*. Hvarken A eller B hafva någon skrifning *tt*, men A t. ex. *transglotit* 280.

118 *cc*. Se under gutturalerna.

---

1) Jmfr Faulde l. c. s. 556 och Cornu i Rom. 1878 s. 367.

2) Att föra hit endast under förutsättning af en etymologi för fut. af *estre*: *sedere habeo*.

3) Jmfr Faulde l. c. s. 542.

4) Jmfr Faulde l. c. s. 545 f.

5) Jmfr ofvan 10 a, derstädes att anmärka *flame* 334 och skrifningen *flâmé*. Finnes något exempel på *flanme*?

6) se nedan s. CV.

3[1]) *eller flera konsonanter*

119 Vi anmärka härvid endast, att B har *angres* 11, 13, 36, 38 etc. A *angr'es* (jmfr nedan s. CVII).

120 Vidare är att anmärka, att inljudande *s* är förstummadt i *forfait* 109 (men B *forsfait*). Vi anteckna också, att A* har *lundi*, B *lunsdi* 118.

121 Att anmärka är också att i förb. *in* + *lab.* + *l*, A har *m*: *embracier* 44, *embracent* 40, *emplit* 256 etc. men *enbracier* 85.

122 Att anmärka är också, att i inlj. förbindelse *-ltr* A har *atre* 41, *autre* 263, *utre* 88, B *altre* 246, *outre* 88.

123 Slutligen kunde man anmärka, att både A och B i *angoisse* etc. ej erbjuda någon skrifning med enkelt *s* utom B i v. 29, der *angoi'es* och i v. 55 *angoisant* och v. *angoiseusement*.

---

1) Gröber har i Z. f R. Ph. III, 306 uppställt 2:ne lagar för konsonanternas behandling i detta fall (jmfr Diez Gr I, 220.) Våra texter gifva icke anledning att närmare behandla denna fråga, och jag skall på annat ställe söka visa, att man som allmän lag för inljud. konsonantgruppers behandling kan uppställa: att hvarje inljudande konsonantsförbindelse behandlas i efter det närmaste samma lagar som utljudande kons. i ett ord framför initial konsonant i följande ord, en synpunkt som finnes antydd af Ulbrich i Z. f. R. Ph. II, 522 ff.

I en trekonsonantförbindelse t. ex. måste den mellersta konlersta konsonanten falla, om den icke är sådan, att den i förening med den följande kan börja ett ord, och den första konsonanten i konsonantförbindelsen kvarstår endast, om den annars skulle kvarstå såsom utljudande i ett ord. I annat fall reduceras den antingen så att den första konsonanten blir vokal eller assimileras med följande konsonant.

Så förklaras, för att taga Gröbers exempel, hvarför *tes-t' monium* blir *tesmoin* men *epistola*, *epistle*, hvarför *blas-f'mer* blir *blasmer* men *finestra fenestre*, Derför faller också *s* när *n* inskjutes frfr detsamma i t. ex. *enmari*.

Samma förhållande vid förbindelse af 4 konsonanter t. ex. *prestre* af *presb'ter*.

Det gifves dock undantag, som jag med denna uppfattning ej kan förklara. Så hvarför *misculare* blir *mesler* och ej *mescler*.

Formförteckning[1])

Substantiva Deklination.

a) ***Maskulina. Första deklination.***

Suj. sing A *li peres* 328
Suj. pl. *freres* 324
Suj. pl. *li ermite* 380
} B *le pere* 328. *un ermite* 13.

Andra deklination.

I A erbjuder denna deklination intet af intresse om vi anmärka *li juises* 153 och *li tenebrors* Sg. 265.

För B är att anmärka, att i allmänhet régimform i såväl sing. som plur. inträdt för sujetform. Sujetformen kvarstår endast i sing. (*uns*) *angres* 11, (*li*) *angres* 349 a, 410 f. *i jors* 353, 452, *deus* 116 och i plur. (*li bon*) *poure* 222, (*li*) *chaitif* 307, *parent* (*et*) *ami* 327, *clerc et moigne et paen et gieu* 347, *paen et jude* 398, *li fals crestien* 348, *li bon* 459, *li munt*, *li val* 356.

Deremot har rég.-form ersatt sujetform i följande ord: *deu* 3, 12, 25, 29, 79, 104 etc. *saint* (subst.) 6 b, 315, *siecle* 10, 94, 255, *mund* 25, *angre* 36, 38, 93, 228, 234, 410 c, *orguel* 54. 184, *jor* 62 b, 259, 401, *Michiel* 93, *soleil* 212, 259, 342, 394, (*un*) *vent* 240, *enfer* 181. 243. *apostle* 315, *martir* 315, *deable* 349 f, *oil* 349 b, d, *mostier* 363, *cite* 363. *coc* 410 c. *esperit* 411.

För *fons* (B *funs*) 255 (rég.) hänvisar jag till Z. f. R. Ph. II, 176. *Chars* är i våra texter mask. och förekommer i denna form v. 368 A.

Till denna deklination hör också *damnes* (dominus)[2]). I våra texter förekommer ordet (se ofvan n:o 28), i sujet utan *s:* A 116, 227, i B 458, 479.

Efter denna deklination gå också substantiverade infinitiva, när de antaga casusformer[3]).

I A förekommer såsom sujetformer *li avoirs.* 90, 349, *vivres* 151, B har *le repentir* 88, *li aveirs* 90, 349, *lor vivre* 151, *li menger* 185, *li revenir* 366. I vokativställning begagnar A sujetform[4]) *beas deus* 109,

---

1) Jag följer i det följande Fichtes uppställning i Die Flexion im Cambridger Psalter. Jmfr också Suchier Auc. et Nic. Paradigmen.

Vid subst. och adj. upptagas endast de ord, som kunna vara af intresse för bedömandet af de båda redaktionernas ålder eller dialekt. Om endast en form förekommer i de båda texterna citerar jag i vissa fall ej alla ställen, der ordet förekommer.

2) Jmfr Mall: Comp. s. 103.

3) Jmfr Alexis s. 107. Reimpredigt XXV.

4) Jmfr Beyer i Z. f. R. Ph. VII, 23 ff.

jmfr 194, *dolenz orguez* 320, B har *bel sire deus* 107, men *glorient deu*, jmfr 405 och *dolent orgoil* 320.

Tredje deklinationen.

a) *hom* (citat se n o 25, 23) B inför regimform för sujetform v. 39, 55, 165, 180.

b) B har *li enfes* 328, *enfant* (suj. pl) 302, *lerres* 110, *sires* 367, 375, men *sire*[1]) 7, 343, B har *lere* 110, *sire* 7.

I vokativställning har A *beaz sire*[2]) 126, 237. *lerres* 131, 142, *sanior* 1, 164, B har *bel sire* (*deus*) 107, 109, 126, *sire* 237, 244, *lere* 131, 142, *seignor* 1, 161..

Feminina.

Första deklinationen är regelbunden i både A och B och ger icke anledning till någon anmärkning.

Andra deklinationen

På konsonant utljudande fem.[3]) hafva i A sujetform i allmänhet flex. *s* så *la foiz* 5, *pitiez* 400, *mers* 364, *raisons* 20, *fins* 331[4]), *la morz* 181 (*mors* 47 etc.), *la turz* 143, 144 (*turs* 244, 271) *nuiz* 344, men *la grant dolor* 204.

I B deremot saknas detta *s: la fei* 5, *pitie* 400, *mer* 365, *mort* 47, 55 etc, *tor* 122, 143, *noit* 452.

Adjektiva.

Om adjektiva, som utgått från lat. adj. på *-us -a -um* är ingenting att anmärka annat än, att B inför rég. form för sujetform: sing. *saint* 93, pl. *sainz* 253, 18, *vif* 81, och i förut cit. vokasiv *bel, sire deus* 107, 126, men bibehåller den ursprungliga böjningen i *li bon povre* 222. I v. 354 synes metern visa, att B origtigt har *roges* för *roge*[5]).

Adjektiva, som utgå från lat. 3:dje deklination hafva i originalet, såsom metern bevisar, icke haft de yngre fem. formerna på *e*. B inför dem och förstör derigenom

1) De två sista orden stå frfr konsonant, hvarför metern icke kan afgöra om *s* tillhört originalet.

2) Jmfr Beyer l. c. s. 38.

3) Jmfr Alexis s. 113. G. G. Anz 1872 s. 889, Lebinsky: *Die Deklination der Substantiva in der oïl-sprache* s. 6 ff. Reimpredigt s. XXXIV. Z. f. R. Ph. IV, 160 n.

4) Hur uppfatta *fins* v. 255 A. Pluralis eller skriffel?

5) Det står dock här pred. och dessutom närmast *la lune*. — Jmfr Alexis s. 109.

på flera ställen metern. Jag anför de exempel som kunna vara af intresse. A har *teiz* 9, 10 som subj. (med afseende på fem. subst.) *iteilz* 286), *teiz* 321, som pred. och *teil* 95 som obj. (med afseende på fem. subst.). Som adj. har A *teil chose* 80, *teil joie* 220, *teil fain* 276, *teil soit*[1]) 281, som obj. och *teil raisons* 20, *teilz angoisse* 29 som subj. Att anmärka är också *granz pitiez* 400.

A har vidare *la grant* 99 (attribut till *la meir*), *la grant dolor* 204, *ta tres grant dolor* 236 (i båda fallen rég.) likaså *grant fain* 281, *grant soit*[1]) 285, *grant angoisse* 183, 391 och i plur. *les granz fains* 97, *les granz companies* 137, *granz plaies* 405, *ces grandes plaies* 140.

Detta sista exempel är öfverraskande. Väl finnes *grande* redan i Alexis 122 e, men det står derstädes predikativt. Så står det också Rol 36, 56[2]) (men deremot v. 302[3]) som attribut). På grund af hvad nedan i noterna anföres, vågar jag icke antaga ett adj. *grande* som »uralt» med Suchier l. c., och då *grande* i v. 140 icke styrkes af B, torde man kunna rätta versen till *veeis cestes*[4]) *granz plaies*, i fall man icke vill införa pron. subjekt[5]):

Denna rättelse synes mig så mycket mer tillåtlig som ett så stort antal verser v. 9, 10, 80, 276, 281, 20, 204, 236, 281, 285, 97, 137 visa, att originalet och remaniatören annars icke känt former med -*e* i fem

B har *tele* 9, 80, 220, 476 (men *tel chose* 189), *teles* 29, *grant* 400, (rég. sing.) *grant* rég. pl. 428, *granz* rég. pl. 405 men *grande* 124 b och *forte penitence* 301.

I v. 9, 80, 29, 301 visar metern att formerna med *e* i fem. icke kunna vara rigtiga. I v. 220, 476 kunna de deremot försvaras[6]).

---

1) Se nedan s. 44.

2) Så står det äfven i de af Suchier Auc. et Nic.[2] s. 70 anförda ställen från *Gormund* och *Karle Reise*.

3) Boehmer ändrar *ces grandes pels* till *celes grands pels*. *Müller* och *Gautier* låta *grandes* kvarstå, och Müller anmärker i 2:dra uppl.: Fem. *grands* anträffas ofta i normandiska språkmonument. — Ven. är i denna strof allt för mycket omskrifven för att kunna lemna någon upplysning.

4) för *ces*, *cestes* jmfr nedan.

5) Jmfr nedan s. 20.

6) Jmfr ofvan s. X.

Personalpron.[1]) Sujetform. 1 person.	
Sg.[2]) *jo* 389, *ju* 141, *je* 109, 330, *j'* 124. *ge* 386, 396.	*ieo* 108, 109, 396, 465 *jeo* 124 a, 126, 141, 408 c, *jo* 132.
Pl. *nos* 5 etc.	
2 person.	
Sg. *tu* 78, 82, 104, 123.	*tu* 82, 104, 123.
Pl. *vos* 18, 21 etc.	*vos* 5, 18, 21 etc.
3 person.	
Sg. m. *il* 121, 129, 157 etc.	*il* 129, 229, 397 etc.
f. *ele* 48, 72 etc.	*ele* 48, 72 etc.
n *il*[3]).	
Pl. m. *ilh*[4]) 226, *il* 91, 158 etc.	*il* 76, 256 etc.
f. *eles* 38, 40.	*ele*[s] 33, *eles* 150.
Régimform.	
a) *Obetonad form.*	
1 person.	
Sg. Dat. *me*	*me* 75, 235.
Ack. *me* 139, 292, 404.	*me* 74, 107, 235, 404.
Pl. Dat. *nos*[5]) 8(?), 239, 240 etc.	*nos* 240 etc.
Ack. *nos* 241 etc.	*nos* 241 etc.
2 person.	
Sg. Dat. *t'* 80.	*t'* 80.
Ack. *te* 104, etc.	*te* 81, 104 etc.
Pl. Dat. *vos* 94, 100.	
Ack. *vos* 65, 92 etc.	*vos* 65, 92 etc.
3 person	
Sg. m. Dat. *li*[6]) 122, 177, 181, 182, 293.	*li* 408 a, 408 b.
Ack. *lo* 130, 168, *l'* 57, 168, 178, 272.	*le* 130, 181, *l'* 181.
f. Dat. *li* 59, 61, 75.	*li* 58, 59, 113[7]), (*l'*) 122, (*l'*)
Ack. *la* 13 etc.	*la* 13 etc.

1) Uppställdt efter Suchier Auc. et Nic. s. 79 ff. Venstra spalten A, högra B. 2) Jmfr ofvan s. XV.

3) Jmfr nedan s. 28 f. 4) Jmfr Z. f. R. Ph. II, 541.

5) Vid *nos*, *vos* är formen i betonad och obetonad ställning naturligtvis lika.

6) Jmfr Alexis s. 116, G. G. Anz. 1872, 890, Z. f. R. Ph. V, 328, 329.

7) Jmfr nedan s. XV och s. 81.

m. Ack. *lo*[1]) 184, 248, 388; *le* 23.	*l'* 62, 109, *le* 202 etc.
Pl. m. f. Dat. *lor* 306, (334?) *lur* 233, 234, 339.	*lor* 232, 306, 410 f, 448.
Ack. *les* 234, 253, 254.	*les* 234, 253.
Reflexivum. *s'* 5.	*s'* 5, *se* 305, 327.
b) *Betonad form.*	
1 person.	
Sg. *moi* 74, 140, 144, 204, 235, 399, 403, 404, *mi* (se assonanserna s. XXVI.	*mei* 140, *mi* (se assonanserna s. XXVI).
Pl. *nos* 157, 238, 359, etc. *nos* 27.	*nos* 157 etc.
2 person.	
Sg. *toi* 81, *ti* 106, 126.	*tei* 443, 445, *ti* 106, 126.
Pl. *vos* 396 etc.	*vos* 396 etc.
3 person.	
Mask. Sg. *lui* 192, 414	*lui* 404, 439.
Mask. Pl. *els* 286, *ez*(?) 294[2]).	*els* 310, 417.
Reflex. *soi* 305, 327, 404.	

Possessivpronomen.

a) *Obetonad form.*	
1 person	
Mask. Sg. *mes* 367, 375, 391, 392, 397.	*mi* (*sire*) 367.
R. *mon* 412.	*mun* 402, 446, 464, *mon* 403.
Fem. Sg. *m'* 391.	*ma* 75 etc.
Mask. Sg. *nostre* 7, 345, 385.	*nostre* 7, 460.
Fem. Sg. *nostre* 237, 331.	
Mask. Pl. S. *nostre* 243.	
R. *noz* 175.	
Fem. Pl. R. *noz* 3, 343.	
2 person,	
Mask. Sg. S. *tes* 105.	
R. *ton* 83, 235.	*tun* 105, 443, 447.
Fem. Sg. S. *ta* 236.	
Mask. Pl. S. *toi* 105, 106.	*ti* 106

1) Jmfr Z. f. R. Ph. IV, 463.

2) Jmfr anm. till denna vers.

Fem. Pl. S. *tes* 105.	*tes* 106.
Mask. Sg. S. *vostre* 368, *voz* 368.	
R. *vo* 408.	*vostre* 408.
Mask. R, *voz* 69, 70, 162. 393.	*vos* 6 a, 69. etc.
Fem. Pl. R.	*voz* 3.
3 person.	
Mask. Sg. R. *son* 177, 178 etc.	*son* 41, 134, *sun* 39 a, 73. 213 c, 416.
Fem. Sg. R. *sa* 60, 75 etc.	*sa* 60 etc.
Pl. R. *ses* 59, 157 etc.	*ses* 59 etc.
Sg. *lur* 353.	*lor* 91, 151.
Pl. *lor* 76, 281, 285, 296 *lur* 152.	*lors* 76, 410 b, 152 (*lor*ˢ).
b) *Betonad form.*	
1 person.	
Mask. Pl. S. R. *les miens* 394.	*mien* 418 (adj.)
Mask. Sg. S. *noz* 194.	
Fem. Sg. R. *nostre* 237.	
2 person.	
Mask. Pl. R.	*vos* 194.
Fem. Sg. R. *vostre* 407,	*vostre* 446.
3 person.	
Mask. Sg. R. *sien* 134.	*suen* 221.
Pl. S. *lor* 151.	———
Fem. Sg. R. *sue* 23, 413.	*soue* 413, 424, 478.
Demonstrativpronomen.	
a) *Cis, icis.*	
Adj. Mask. Sg. S. *cis* 10, *icis* 48.	*cist* 48, 170.
R. *cest* 54, 148, 165, 171, 177.	*cest* 54, 148, 165, 297, *icest* 177.
Pl. S. *cist* 164.	*ces* 164.
R.	*ces* 246.
Fem. Sg. S.	*ceste* 103.
R. *ceste* 18.	
Fem. Pl. S. *cez* 150[1]).	
b) *cil.*	
Subst. Mask. Sg. S.	*cil* 241.
Pl. S. *cil* 156.	*cil* 91, 156, 158, 304.
Fem. Sg. S. ———	*cele* 213 a.
Pl. R. *celes* 117.	*celes* 117.
Adj. Mask. Sg. S.	*cel* 339.
R. *cel* 264[2]).	*cel* 209.

---

1) Jmfr Gessner: *Zur Lehre vom französischen Pronomen* I s. 27. *Ces* = *cestes* uppträder först i Roland t. ex. v. 145.

2) I samma betydelse användes *lo*, se nedan s. 34.

Pl. S.	*cil* 243.
Fem. Sg. R. *cele* 209	
c) *ce.*	
ce 42, 213, 228, 266, 270, 291.	*ceo* 37, 213, 224, 228, 291, 349 c, 399, 468, 474, *co* 350.
d) *celui.*	
— —	*celui* 408 e.
Determinativpr.	
cil.	
Subst Mask. Sg. S. *cil* 306.	*cil* 65, 110, 306.
Pl. S. *cil* 37, 128, 221, 252, 307, *icil* 257.	*cil* 37, 321, 341, 419, *icil* 423.
Adj. Mask. Sg. S. *cil* 349.	— —
R. *cel* 326, 372, *icel* 30.	*cel* 209.
cis.	
M. Sg. S. *ciz* 110.	— —
Fem. Pl. R. *ces* 140, 148.	*cestes* 140.
N. *ce* 107, 189	
Bestämda Artikeln.	
Mask. Sg. S. *li*[1]), *l'*.	*li*[2]), *l'* 54, 93, 184, 360, *le*[3]).

1) För *li* (art.) hafva 3 nyare förklaringar framställts. 1) af Cornu, som härleder denna form från *illic* (Rom. 1878, 361) 2) af Foerster, som anser *li* hafva införts i sing. från n. plur. Z. f. R. Ph. III, 493. 3) af Suchier Reimpredigt XXXV, som för bibehållandet af etymologien *illè* > *li* påpekar, att hvarje tonlöst *e* frfr vokal öfvergår till *i*, en förklaring, som Suchier dock strax derefter öfverger för att adoptera Cornu's etymologi, emedan Suchier annars icke kan förklara hvarför *li* i älsta språkmonument bibehåller sitt stafvelsevärde, då annars i ord som *consilium aculeonem*, *valeam* etc. primärt eller sekundärt tonlöst *i* från språkets älsta tid förlorar sitt stafvelsevärde. Jag tror att Suchiers första förklaring är att försvara mot honom sjelf. Till en början kan man invända, att med ett sådant resonnemang det blefve lika svårt att förklara hvarför plur. *li* länge bibehållit sitt stafvelsevärde (jmfr dock ofvan s. XV n. 2). Vidare är att framhålla, att i alla de lat. exempel, som Suchier citerar för att bevisa att *i (e)* förlorat sitt stafvelsevärde detta *i (e)* står *efter* tonen i obetonad stafvelse (i *aculeonem* efter bibetonad stafvelse), men att deremot i *illè* + ord på vokal *e* står före tonen och i bibetonad stafvelse. Slutligen är att anmärka att just den öfvergång, som skall bevisas nämligen *e* > *i* framför vokal

2) 24, 80, 90, 120, 121, 135, 167, 307, 349 a, 349 e, 353, 410 c, 411, 451, 452, 460 3) 30, 63 b, 88, 100, 114, 184, 349 f. 376.

R. *lo* öfverallt[1]) utom *le* 118. 119 och *l'* frfr vokal, 31, 263, 292,	*le* öfverallt, utom då det elideras t. ex. 31.
Mask. Pl. S. *li* 57, 75 etc.	*li* 119, 205, etc. men *les* 433.
Prep. med art. *del* 2. 8 etc..	*del* 2, 8 etc.
al 34, 78.	*al* 103, 118, 122, 153 etc.
el 73, *es* 141 *ex* 274, 356.	*el* 207, 215, 248.
des 116 etc.	*des* 116.
as, 51. 90 *as* 90. 147?	*as* 34, 51. etc.
Relativpronomen.	
N. *ki*, *qui* se ofvan s.	*qui*, *ki* se ofvan s.
D. *cui* 400.	———
A. *ke* *quė* se ofvan s.	*que*, *ke* se ofvan s.
———	*as* *q'ex* 169.
Interrogativpronomen.	
Subst.	———
N. *ki* 139.	———
D. *k'* 6.	*q̄* 396, 410 f.
(por) *quoi* 200.	*(por)* *quei* 131, *q̃i* 200.
Konjugation[2]).	
Svaga verb.	
Första konjugationen.	
Infinit. *ameir* 42.	———
amendeir 3.	———
cacier 176.	———

---

med bibehållet stafvelsevärde finnes i fr. *leonem* : *lion*, *creare*, *crier*[1]) (ordet saknas hos Godefroy men finnes t. ex i Aiol). Med bibehållande således af förklaringen *illè* > *li*, återstår blott att anmärka, att detta *li* ursprungligen inträdt frfr ord som börjat med vokal och sedan derifrån generaliserats till frfr ord, som börja på konsonant. Det är möjligt, att denna generalisation icke fullständigt inträdt i språkets älsta tid, då i flera af de älsta texterna finnas ex-

1) 54, 56, 41, 88, 36, 108, 139, 200, 223, 250, 262, 276, 280, 284, 295, 333. 334, 340.

2) Jag följer vid uppställningen af verben den indelning, Suchier gifvit i Auc. et Nic. s. 85. Dervid anmärker jag blott att Koschwitz, klander (Z. f. R. Ph. II, 480) af den af Meister (och sedan af Fichte) följda uppställningen af verben icke är obetingadt befogadt.

---

1) Jmfr Z. f. R. Ph. II, 187.

	canteir 149.	——
	conteir 70.	——
	doneir 312.	——
	——	*cunforter* 412.
	embracier 44, *enbracier* 86.	——
	esgardeir 404.	*esgarder* 404.
	oblier 288.	——
	parleir 69.	*parler* 204.
	proier 507,	*proier* 427.
	——	*preechier* 3.
	troveir 255.	*trover* 132.
	visiteir 412.	——
Fut. 1 Sg.	*ent(er)rai* 127 [1]).	——
	manrai 125, *moinrai* 68.	——
	——	*mostrerai* 471.
3 Sgt.	*abaissera* 351.	——
	——	*aidera* 93.
	crollerat 352.	*croulera* 352.
	demanderat 187.	*demandera* 187, 300.
	——	*dura* 420.
	——	*entrera* 195.
	jetrat 361.	*getera* 361.
	——	*mera* 68.
	mosterrat 157.	*mostrera* 167.
	parlerat 199.	*parlera* 199.
	——	*pliera* 35.
	repairerat 25, 101, 186, 290,	*repairera* 25, 290.
	regarderat 370.	
	——	*rovera* 168.
	sonerat 367, 373, 375, 378.	*sunnera* 367.
1 Pl.	*engrasserons* 178.	
	prirons 293.	
	porterons 49.	
	repairerons 28.	*repairerun* 28.
2 Pl.	——	*cesseres* 8 a.
		entrerez 62 b, 64.
	passerez 99, *passereiz* 163.	*passerez* 99.

---

empel på *le (lo)* = *li* frfr konsonant, men dock bör framhållas, att dessa exempel kunna förklaras på annat sätt.

Största svårigheten vid denna förklaring af *ille* > *li* gör it. der *gli* ålst icke skulle hafva stafvelsevärde, (jmfr de hos Suchier cit. artiklarne af Gröber), men dels har man inga synnerligen gamla it. texter, dels kan it. hafva haft en annan utvecklingsgång för detta ord än fr.

1) Jmfr anm. till denna vers.

	porterez 19, 22.	*porterez* 8 b, 22, 49, *portere* 19.
	———	*trovere z* 430.
3 Pl.	*changeront* 353.	———
	clameront 305.	*clamerunt* 305.
	———	*doterunt* 156.
	———	*entrerunt* 344.
	———	*munterunt* 255.
	rele[v]ront 156, *relevront* 374	———
	rorunt 53.	———
	———	*rungerunt* 53.
	trembleront 205.	*tremblerunt* 205, 356.
	trencherunt 52.	*trencherunt* 52.
	verseront 355.	*verserunt* 355.
Præs. Ind. Sg. 1 p.	———	*aport* 420.
	———	*defi* 463.
2 p.	*apeles* 77.	*apeles* 77.
	trueves 84.	———
3 p.	*aimet* 168.	———
	angoisse 181.	*angoisse* 181.
	apele 317.	———
	baniet 273.	———
	comence 20.	*cummence* 20.
	———	*conte* 228.
	detrenchet [1]) 117 *detrenche* 263.	———
	devoret 117 [1]).	———
	———	*enbrache* 40.
	givlet [2]) 238.	*gele* 238.
	gresilhet 238.	*grisille* 238.
	huchet 73.	———
	jetet 246.	*jete* 246. *gete* 410 k.
	———	———
	mande 17.	*mande* 17.
	———	*membre* 8.
	———	*penne* 39 a, 73.
	poiset 143.	*poise* 143.
	ramembret 8.	———
	reconte 228, 256, *recunte* 270	———
	repaires 119.	———
	———	*resgarde* 112 a.

1) Jmfr nedan s. 80.

2) *givlet* är mig annars icke bekant, men det måste vara samma verb som prov. *gibrar* hvarom Diez Et. W. II c *givre*.

	trenchet 241.	*trenche* 241
1 Pl.	*amons* 175.	——
	——	*aporton* 410 h.
	——	*osun* 237.
2 Pl.	——	*desirez* 471.
3 Pl.	*s'atargent* 72.	——
	chacent 57, *cacent* 138.	*chascent* 138.
	comencent 276.	——
	detrenchent 182, 268.	*detrenchent* 117.
	——	*devorent* 117.
	embracent 40.	——
	——	*enchaucent* 97.
	gardent 252, 264.	——
	laissent 139.	*laissent* 139.
	mostrent 75.	*mostrent* 75.
	——	*remembrent* 419.
	repairent 261.	*repairent* 119.
	rentrent 262.	——
	——	*tarient* 72,
Præs. Konj. 2 Sg.	*contes*[1]) 235.	——
	racontes 248.	——
3 Sg.	*otroit* 23.	——
	——	*tort* 158.
1 Pl.	*deprions* 413.	*depriun* 413.
Imp. 2 Sg.	——	*leis* 446.
	ramembre[2]) 408.	*remembre* 408.
	——	*ramaine* 447.
1 Pl.	*gardons* 188.	——
2 Pl.	*aidiez* 292.	——
	——	*cuntez* 235.
	——	*entrez* 473.
	——	*gardes* 188, *gardes* 349 k.
	——	*racuntez* 248.
Perf. 1 Sg.	*jetai* 394.	——
	laissai 395.	——
2 Sg.	*donas* 84.	——
	——	*herbeias* 133.
3 Sg.	——	*adouba* 438.
	amat 67, 112.	*ama* 67, 168.
	apelat 234.	*apela* 234.
	aportat 11.	*aporta* 11.
	avalat 254.	——

1) Jmfr anm. till v. 235.   2) Jmfr anm. till denna vers.

	donat 7.	*dona* 7.
	——	*enbraca* 403.
	drezat 404.	*direca* 404, 408
	entrat 229, 343.	*entrat* 229, 370
	——	*enveia* 3.
	format 279.	——
	——	*parla* 410 e.
	——	*porta* 213 c.
	——	*trova* 230.
	——	*remembra* 439.
	repairat 411.	*repaira* 402, 411, 425.
2 Pl.	——	*herberjastes* 133.
	quidastes [1]) 86.	*quidastes* 86.
	——	*lessastes* 428.
3 Pl.	——	*amerent* 217.
	esgarderent 398.	*esgarderent* 398.
	——	*garderent* 410 b.
	penerent 216.	——
	preecherent 215.	*preechierent* 215.
Impf. konj. 1 Sg.	——	*donasse* 445.
2 Sg,	*trovasses* 202.	——
2 Pl.	*trovisiez* 388.	*trovisses* [2]) 202.
Gerundium	*angoissant* 55.	*angoisant* 55.
	cantant 119.	*chantant* 119.
	renovelant 59.	*renovelant* 59.
	——	*traînant* 437.
Part. Præt. Mask.	*acointiet* 331.	——
	——	*adobes* 198.
	amez 165, 171.	*ame* 185.
	——	*afolez* 170.
	ame(ne)iz 386.	——
	avogleiz 170.	——
	avileiz 174.	——
	buteiz 51.	*bote* 51.
	——	*chante* 410 c.
	connumeiz 392.	——
	culchiet 201.	*cochie* 201.
	creeiz 251.	*cries* 251.
	——	*cummandes* 177.
	decacies, 224	*dechacies* 224.
	doneit 201.	*done* 201.
	engoleiz 173.	——

1) Jmfr anm. till denna vers.
2) Jmfr Foerster i Z. F. N. S. u. L. I, 88.

	gardeiz 162.	———
	jeteit 35.	*gete* 35.
	manovreit 107	*honorez* 219.
	noiet 303.	*neies* 303.
	ovreit 188.	———
	parjuret 409.	*parjure* 409.
	percies 390.	———
	porpenseit 188.	*porpense* 188.
	storeiz 251	———
	turneit 4.	*torne* 4.
	trenchit[1]) 272.	*vengie* 349 b.
Fem.	*batés* 265.	———
	demeneie 60.	(*demene* 60).
	obliee 47.	*obliee* 47.

Vid denna konjugation är särskildt att anmärka formerna af *aleir* och *mangier*[2]).

Inf. *aleir* 414.	———
Fut. 1 Sg. *irai* 108, 126, 203,	*irai* 108, 126, 203.
3 Sg. *irat* 297.	*ira* 213 d.
1 Pl. *irons* 293.	———
2 Pl. *ireiz* 64. 91, 406.	*irez* 192.
3 Pl. *iront* 192, 304, 307, 308. 381, *irunt* 257.	*irunt* 295, 297, 307, 349 e 450.
Ind. Præs. 3 Sg, *vait* 55, 56, 114.	*vait* 55, 56, *va* 114.
3 Pl. *vunt* 59.	*vunt* 58, 59.
Impf. 2 Pl. ———	*alez* 410 i 461.
Impf. 3 Pl. ———	*alouent* 410 e.
Perf. 3 Sg. *alat* 392, 412.	*ala* 412.
Part. Præt. mask. *aleis* 401.	*ales* 401.
fem. *aleie* 6, 88.	*alee* 6, 88, 365, 452.
Inf. *mangier* 176, 201.	*mangier* 201.
Ind. Præs. 3 Sg. *manjoue*[3]) 263.	———
3 Pl. *manjouent* 115,	*manjuent* 115.
Perf. 2 Sg. *manjas* 83.	———
manjat 15.	*manja* 15.
Fut. 3 Pl. *manjeront* 52.	*mangerunt* 52.
Part. Præt. *mangiet* 280.	———

---

1) Jmfr ofvan s. XXXI.

2) Jmfr Z. f. R. Ph. I, 562. Rom. 1878, 420, Giornale di fil. romanza II, 11.

3) Denna form med *ou* återfinnes också i Hiob, och Dial. Greg. Se Foerster i Z. f. R. Ph. I, 563.

Andra Konjugationen.	
Infinitiva: *derrompre* 377.	——
respondre 190.	*respundre* 190.
Fut. 2 Sg. ——	(*istras* 94)[1]).
3 Sg. ——	*respundra* 448.
2 Pl. ——	(*istrez* 62, 63, 64).
——	*respundres* 442.
3 Pl. *istront* 379.	——
Ind. Præs. 3 Sg. ——	*entent* 62.
rent 122.	*rent* 122.
2 Pl. *entendes* 18, 21.	——
——	*perdez* 6 a.
3 Pl. ——	*atendent* 63
——	*derumpent* 182.
Konj. Præs. 3 Sg. ——	*defende* 424.
Imp. 2 Pl. *entendeiz* 237.	*entendez* 24.
Imperf. 3 Pl.	*pendeient* 435.
Perf. 3 Sg. ——	*descendi* 410 c.
perdit 36.	*perdi* 36.
2 Pl. *descendiz*[2]) 406.	——
3 Pl. ——	*descendirent* 254.
——	*rendirent* 257.
Part. Præt. Mask. *perdut* 31.	*perdu* 31.
Fem. *perdue* 7.	*perdue* 7.
Tredje Konjugationen.	
Infinitiva: ——	*acumplir* 39 a.
bolir 274.	——
comburir 267.	——
departir 377.	——
——	*emplir* 135.
——	*enrichir* 41.
garir 43[3]).	*garir* 63[3]).
——	*guenchir* 294, *guencir* 87.
——	*guerpir* 103.
haïr 170.	——
oïr 277, 282	——
——	*partir* 185.
——	*revertir* 24.
rostir 275.	——

1) Jmfr Diez Gr. II, 238 n.

2) Jmfr Z. f. R. Ph, II, 258 n. 2. Är denna form annorstädes uppvisad.

3) Vidare citat s. XXIV.

servir 42 [1]).	*servir* 78.
sofrir 80, 97, 147, 286,	*sosfrir* 80, 97, 140, 468.
soffrir 204.	——
vestir 176.	——
Fut. 3 Sg. *guerpirat* 328.	——
2 Pl. *soferres* 70.	——
3 Pl. *departeront* 328.	——
——	*s'entreguerpirunt* 327.
Kond. 3 Sg. *serviroit* 332.	——
3 Pl. *fuiroient* 294.	*fuireient* 294.
Ind. Præs. 1 Sg. a [2]) *guerpis* 329.	——
3 Sg. a) *esclarcist* 259, 342, *esclarcit* 212,	*esclarcist* 212, 259, 342.
guerpist 103.	——
b)	*oivre* 349 b.
——	*ot* 62.
Konj. Præs. 2 Pl. *oies* 1, 9, 103, 209, 234, 350, 366, 385.	*oez* [3]) 1, 9, 103, 209, 213 a, 234, 349 a, 350.
Perf. 1 Sg. *relenki* 394.	——
sofri 389, *soffri* 396.	*sofri* 396.
2 Sg. *remplis* 83.	——
3 Sg. *emplis* [4]) 254.	——
mentit 159	*menti* 159.
——	*recovri* 410 a.
sofri 157, *sofrit* 384, *soffrit* 410.	*sosfri* 157, 410.
surrexit [5]) 411.	*surrexi* 411.
3 Pl. ——	*servirent* 215.
——	*guerpis(s)ent* [6])(?) 148.
——	*transglotirent*, 314 a.

1) Se ofvan s. XXIV. 2) *a* med inchoativbildning.

3) *Oes* kan uppfattas på 3 sätt: som imperat., som konj. med ändelse *-es* för *-ies* (genom analogi, se nedan), som agn. konj. form med reduktion af *ie* > *e*.

4) Jmfr nedan s.

5) Jmfr Foerster i Aiol s. 455 anm. t. v. 1550. Formen redan påpekad af Orelli Gr.^{2} s. 301. CVI.

6) S. 37 n. 5 (nedan) har jag uppfattat denna form som Perf. Vid en sådan uppfattning är naturligtvis icke att tänka på en direkt öfvergång *r* > *s*, då en sådan öfvergång uppträder först på en långt senare tid (se A. Thomas: Giornale di fil. rom. II, 208 f.) utan på en analogibildning med perf. på-*si*. En form som kunde gifvit anledning till denna bildning är Pf. 2 Sg. *guerpesis*, (som icke är att

Konj. Impf. 3 Pl.	*vertisent* 150.	*revertissent* 150.
Gerund.	*fuiant* 56.	*fuiant* 56.
Part. Præt. Mark.	*acomplit* 285.	——
	aemplit 281.	——
	——	*avespri* 401.
	colhis 311.	——
	consentit 294.	——
	departis 349, *departit* 326.	*departi* 349, 349 d, *departis* 458.
	deservit 107, 109.	*deservi* 80, 109, 112 b, 349 c, 448.
	embahis 370.	——
	empliz 45.	——
	enjolz 169.	——
	englotit 284.	——
	enmari 309.	——
	——	*enseveli* 50, 410 g.
	envesprit 401.	——
	——	*esclarcis* 452.
	falhit 249.	*failli* 256, 345.
	finis 25, *finiz* 365.	*finiz* 25, 460, *fini* 129, *finis* 365.
	floriz 211, 225, *florit* 124, 378, *flori* 127.	*floriz* 225, *flori* 124 b, 211, 213 d. 459.
	garnit 188, 198.	*garni* 188, *garnis* 198.
	guerpis 48, *guerpit* 148, 257, 297, 381.	*guerpis* 48, *guerpis* 169, *guerpi* 297, 344.
	hardit 296.	——
	murdrit 302, *murdriz* 370	*mordris* 302.
	nurriz 12, 162.	*noris* 12.
	raemplis 16.	*repleni* 16.
	recollit 403.	——
	——	*revesti* 349 l.
	sepeliz 50.	——
	servis 27, 165, 171, 298, *servit* 123, 128, 187, 197, 200, 209, 219, *servi* 154, 310, 337, 399, *servis* 348.	*servi* 27, 123, 154, 165, 187, 200, 298, 341 a, 348, 408 d, 450, 467, 469.
	trais 170, *trait* 320.	*trais* 170, *trais* 320.
	transglotit 280.	——
	vestit 195.	——

förklara med Diez Gr. II, 239, utan med Behrens l. c. s. 84 (derstädes också andra analogiformer). Emellertid vågar jag icke anse min uppfattning af *guerpisent* = *guerpirent* med säkerhet riktig, förr än denna form annorstädes också blifvit uppvisad.

Starkt sup. är *soffert* 396.	———
Fem. *deservie* 80.	(*deservi* 80).
emarie 71.	———
fuie 5. 365.	*fuie* 5.
guerpie 6.	*guerpie* 6.
traie 65.	*traie* 65.

Vid denna konjugation är särskildt att anmärka formerna vid *issir* 113, 187, 391.

Fut. 2 Pl. *eissereis* 369.	*istres*, *istres* se ofvan.
Ind. Præs. 3 Sg. *ist* 265, *eist* 269.	———
Konj. Præs. 3 Sg. *eisset* 319.	———
Perf. 3 Sg. ———	*issi* 370.
Part. Præt. fem. *issue* 167.	*issue*.

Verba med starkt perfektum

Första konjugationen.	
Infinit. *veir* [1]), *veoir* 383.	*veir* [1])
Fut. 2 Sg. *feras* 323	*feras* 323, 324.
verras 85.	*veras* 85.
3 Sg. *ferat* 134. 260, 306,	*fera* 134, 260, 306, 343, 475.
ferait [2]) 135.	———
1 Pl. *ferons* 178, 345.	*ferun* 447.
2 Pl. *verreiz* 146, 376.	*veres* 89 b.
3 Pl. *feront* 221.	*ferunt* 37, 91, 221, 468.
verront 289.	———
Præs. Ind. 1 Sg.	*vei* 431.
3 Sg. *fait* 41.	*fait* 6 b.
voit 72.	*veit* 72.
1 Pl. *faisons* 177.	———
2 Pl. *faites* 131.	———
———	*veez* 137, 140.
3 Pl. *funt* 33, 40.	———
———.	*vuent* 416 [3]).
Imp. 2 Pl. *veeiz* 137, 140, 333, 389.	———
Perf. 1 Sg.	*vi* 442.
2 Sg. *fesis* 82, 95.	*fesis* 82, *feis* [4]) 107.
3 Sg. *fist* 13 [5]).	*fist* 13 [5])
vit [6]) 14.	*vit* 14.

1) Exemplen cit. s. XXVII. 2) Se nedan s. 87.
3) Jmfr ofvan s. XLII. 4) Jmfr Z. f. R. Ph. VII, 55.
5) Öfriga ex. citerade s. XXVI. 6) Öfriga exempel se s. XXII.

2 Pl. ———	*feiste*s 95, *feistes* 131.
3 Pl. ———	*firent* 450.
Konj. Imp. 1 Sg. ———	*veïsse* 444.
3 Sg. *fesist* 316, 364.	*feïst* 310, 316, 317.
Part. Præt. Mask. *fait* 121, 129, 198, 202, 388, *faiz* 251.	*fait* 121, 129, 189, 251, 396, 474, *fais* 198.
forfait 109.	*forsfait* 109.
refaiz 386.	———
parveüt 198.	———
Fem. *faite* 12	*faite* 12.
veüe 124.	———
Andra konjugationen.	
Infinit. *ardoir* 323.	*ardeir* 323.
dire 150, 152, 220, 379 (*dir*).	*dire* 73, 152, 220, 237.
querre 261.	———
conquerre 43.	———
Fut. 1 Sg. *dirai* 24, 250.	*dirai* 250.
2 Sg. ———	*metras* 89 a.
penras[1]) 95.	———
3 Sg ———	*ardra* 362.
conduira 93.	———
dirat 292, 385.	*dira* 103.
maldirat 159.	*maldira* 159.
prendrat 30, 102, 236, 372, *prendra* 160 *prenderat* 191.	*prendra* 323.
———	*reluira* 212.
———	*remaindra* 184.
1 Pl. *remanrons* 333(?), 335.	———
2 Pl. ———	*prendres* 95, *prendrez* 441.
rireiz 145.	———
3 Pl. *clorunt* 296.	———
———	*metrunt* 295.
prendront 144, 194, 308, 323.	*prendrunt* 193, 243.
reluiront 212.	———
(*rorunt* 179).	———
vivront 91.	———
Ind. Præs. 3 Sg. *art*[2]) 117, 334.	———
s'asiet 120.	———
———	*clot* 349 d.

1) Det första *r* bortfallet genom dissimilation.

2) Jmfr nedan s. 80.

	dist 38, 103, 234, 344[1]).	*dit* 38, 234.
	luist 259, 342.	*luist* 259, 342.
	maldist 130.	*maldit* 130.
	met 242, 274.	——
	prent 55, 181, 255.	*prent* 55, 181.
	remet 275.	——
	remaint 114, 184.	*remaint* 114.
	vit 180.	*vit* 180
2 Pl.	——	*querres* 410 f.
3 Pl.	——	*ardent* 117.
	assie[n]t[2]) 61	*asent* 61 *s'asient* 120.
	——	*dient* 62.
	requierent 58.	——
Konj. Præs. 3 Sg.	*prendet* 158.	*prenge* 477, 479.
	vive 10, 94, *viret* 243.	*vive* 10, 94, 255.
3 Pl.	*prendent* 151.	*pregnent* 151.
Imp. 2 Pl.	*prendeiz* 214.	p*nez*[3]) 214.
Impf.	*ardoient* 230, 232, 233.	*ardeient* 232.
Perf. 1 Sg.	*mis* 387.	——
	——	*requis* 462.
2 Sg.	——	*dis* 444.
3 Sg.	——	*s'asist* 410 d.
	dist 38(?), 234[4]).	*dist* 408 b, 418.
	mist 116, 403.	*mist* 14, 402, 403, 408 e; 438, 457.
	prist 79.	*prist* 79, 409.
	remeist 397.	*remist* 397.
	tremist 3.	——
2 Pl.	——	*meistes* 429.
Gerund.	*ardant* 363.	——
Part. Præs.	——	*ardanz* 230.
Part. Præt. Mask.	*assis* 245, 251.	*assiz* 226, *asis* 245, 251.
	benois 123.	*beneet* 123, 469, *beneit* 418.
	contredit 313.	——
	——	*dit* 349 a, 410 f, *diz* 457.
	maldiz 104, *maldit* 101, *maldis* 136.	*maldit* 104, 136, 309, *(maldis) maleet*[5]) 349 e, 461, *maleit* 463, 466.
	mis 141, 291. 314, 341.	*mis* 314, 419 d, 423.

1) Jmfr ofvan s. XXIII. 2) Jmfr ofvan s. XLI.

3) *pernes* är vanligt i agn. texter. 4) Jmfr ofvan s. XXV.

5) *maleeiz* utgår väl från ett **maladictus* för *maledictus* (jmfr it. *maladetto*); är *beneoit* att förklara ur ett genom analogi uppkommet **benadictus*?

ocis 303.	*ocis* 303.
pris 121, 129, 318, 349.	*pris* 121, 129.
remeis 90.	*remes* 135.
fem. *dite* 9.	*dite* 9, *dites* 247.
escrite 76.	*escrites* 76.
Tredje konjugationen.	
a. *habui* klassen.	
För formerna af *habere* se nedan.	
Fut. 3 Sg. *porat* 383.	——
2 Pl. *porez* 87, *porreis* 277, *poreiz* 282.	——
Ind. Præs. 1 Sg. ——	*puis* 132.
3 Sg. *puet* 255, 258.	*puet* 73, 220, 258.
seit 149, 220.	——
2 Pl. *pooiz* 63, 132.	*poez* 63, 87.
3 Pl. *puent* 288.	*pueent* 294.
——	*sevent* 149.
Konj. Præs. 1 Pl. *puisons* 190, *puissons* 414.	——
2 Pl. ——	*puissez* 190.
3 Pl. ——	*sacent* 150.
Perf. 1 Sg. ——	*soi* 427.
3 Pl. *sorent* 214.	——
Konj. Impf. 3 Sg. *puist* 150.	
b. *debui*-klassen.	
Inf. *beivre* 176.	——
lire 149.	*lire* 149.
——	*receivre* 470.
Fut. 3 Sg. *devrat* 156.	——
——	*estevra* 97, 468.
plevrat 351.	*plevera* 355.
3 Pl. *creistront* 144.	——
movront 295.	——
Ind. Præs. 3 Sg. *doit* 183.	*deit* 156, 183.
estuet 113, 140, 147, 286.	*estuet* 113, 140.
pluet 238.	*pluet* 238.
gist 120.	*gist* 120, 366 a.
2 Pl. *gisez* 131.	*gises* 131.
Perf. 3 Sg. *diet* 391.	——
biut 15.	*but* 15.
3 Pl. *reciurent* 215.	*recurent* 215.
Konj. Imp. 3 Pl. *deüssent* 312.	——
Part præt. Mask. ——	*receu* 8 a.
fem. *biute*(?) 283.	——

c) *volui*-klassen.

Infinit.	*tenir* 44, 86, 140, 217.	*tenir* 86, 339.
	maintenir 339.	*revenir* 160, 366.
	——	
	venir 20, 156, 276.	*venir* 20, 112 a, 156, 416.
Fut. 1 Sg.	——	*revendrai* 204.
3 Sg.	*covenrat* 97, 204.	——
	devenrat 359.	*devendra* 358.
	montenrat 47.	*maitendra* 47.
	revenrat 360.	*revendra* 54.
	venrat 48, 100, 153, 179, 338, 358.	*vendra* 100, 186, 358, 360, 454.
	——	*vondra* 476.
2 Pl.	——	*tendres* 369.
	revenreiz 69.	*revendrez* 69.
	venreiz 63, 407.	*vendres* 408.
	——	*voudrez* 472.
3 Pl.	*revenront* 153, 164, 368.	*revendrunt* 153, 164.
	venront 128, 154, 206, 350.	*vendrunt* 207, 350, 368.
Kond. 3 Pl.	*revenroient* 152.	*revendroient* 152.
Ind. Præs. 1 Sg.	*vulh* 407.	——
3 Sg.	*tient* 76.	*velt* 39 a.
	vient 180, 240, 334.	*vient* 180, 240.
	revient 54, 130.	*revient* 130.
1 Pl.	*maintenons* 185.	——
2 Pl.	——	*maintenes* 185.
3 Pl.	——	*ticnent* 76.
Konj. Præs. 3 Pl.	*covie[n]ie* 169.	*covienge* 169.
	vienie [1] 189, *ve-niet* 45.	*vienge* 189.
	vullet 118, *vulet* 168.	*veille* 118.
Imp. 2 Pl.	——	*venez* 470.
Imperf. 1 Sg.	——	*venie* 426.
		teneit 408 a.
Perf. 2 Sg.	(*volsis* 78).	(*vousis* 78).
3 Sg.	*revint* 402.	——
2 Pl.	*venistes* 145.	——
	——	*vousistes* 426, 448.
3 Pl.	——	*vindrent* 299.
Konj. Imperf. 3 Sg.	*veniet* 67, 112.	*veniet* 67.

1) Denna skrifning kan beteckna såväl ett *vieñe* som ett *vienge*. Att det kan betyda det senare påpekas af Chabanau: *Histoire et théorie* etc. s. 73 n. Att det kan betyda det förra, framgår af manuskriptets öfriga beteckning för *ñ*.

Part Præt Mask. *venuz* 64.	*venu* 626, 64.
revenuz 387.	*revenu* 421.
fem. ——	*venue* 48.
d) *valui*-klassen.	
cair 139.	*chair* 139.
Infinit. *secourre* 43.	*secorre* 440.
Fut. 3 Sg. ——	*apara* 453.
secourrat 92.	*secora* 92.
3 Pl. *cheront* 357.	*charunt* 357, 423.
faldront 81, 89, 94, 100. 338.	*faudrunt* 81, 100.
Ind. Præs. 3 Sg. *falent* 239.	——
Konj. Præs. 3 Sg. *fallet* 226.	*faille* 226.
Imp. 2 Pl. *secoreis* 74.	*secorez* 74.
——	*toles* 461.
Perf. 3 Sg. ——	*aparut* 417.
Gerund. *corant* 240, 269.	——
Part. Præt. *tolut* 321.	*tolait*[1]) 321.
Essere.	
Fut. Sg. 1 p. ——	*iere*[2]) 408 c.
3 p. *iert* 10, 26, 47, 50, 51, 80, 194, 208, 213, 247, 291, 298, 313, 339, 340, 346, 349, 359, 363, 364, 365, 377.	*iert* 10, 24, 25, 26, 50, 51, 80, 291, 310, 315, 324, 349, 349 b, 349 h, 365, 451, 452, *ert*[2]) 48, 213, 213 e, 366, 452, 460.
Pl. 3 p. ——	*ierent* 222, 247, 304, 314, 347, 455, 458, *erent* 226(?) 326, 298, 309, 422.
Fut. Sg. 3 p. *serat* 30, 326, *sereat* 372.	
1 p. *serons* 197.	
2 p. *sereiz* 101, 136, 370.	*serez* 91, 136, 197, *seres* 102.
3 p. *seront* 226, 296, 326, 341, 347, *serunt* 222, 314.	*serunt* 37, 160, 194, 341.
Konditionalis Sg. 3 p. *seroit* 331.	
Ind. Præs. Sg. 1 p. *sui* 387.	*sui* 421.
2 p. ——	*es* 408.
3 p. *est* 2, 5, 6, 42 etc.	(*est*[3]).
Pl. 1 p. *sumes* 4.	
2 p. ——	*estes* 4, 177.
3 p. *sunt* 142, 218 etc.	*sunt* 142, 218, 219, etc.
Impf. Sg. 3 p. *estoit* 271, 294.	
Impf. Sg. 3 p. *ert* 400.	
Pl. 3 p. ——	*erent* 423.
Perf. Sg. 2 p. *fus* 78, 82.	*fus* 78, 82.
3 p. *fut* 9, 12, 16 etc.	*fu* 9, 12, 16 etc.
Pl. 2 p. ——	*fustes* 449.
3 p. *furent* 253, 254.	*furent* 28, 252, 299, 302.

1) Jmfr. Z. f. R. Ph. III, 105.
2) Utljudande *e* i denna form som bekant oorganiskt.
3) Se nedan s. CIII.

Konj. Præs. Sg. 1 p. ——	*soie* 408 c.
2 p. *soies* 104, 123.	*soies* 104, 123.
3 p. *soit* 39. 126, 151, 167, 174, 260, 289, 291, 319. 335, *sot* 45.	*seit* 39, 81, 126, 129, 167, 243, 260, 343, 349 g, k, l, *soit* 151.
Pl. 1 p. *soions* 188.	
2 p. ——	*soies*[1]) 188, 418, 463, *seez* 465.
3 p. *soient* 45.	
habere.	
Inf. *avoir* 46.	
Fut. Sg. 1 p. ——	*arai* 124.
2 p. *avras* 77. 320.	*aras* 77.
3 p. *avrat* 209, 211, 213, 224, 297, 309, 315.	*ara* 112 b, 209 211, 213 a, 297, 457, 474, 475, 476.
Pl. 1 p. *avrons* 27, 31, 195, 337.	*arun* 27.
avreiz 21.	*arez* 8 a, 31. 191, *ares* 187, *aures* 21.
avront 34. 128, 154, 158, 221, 225, 227, 243. 257, 307, 310, 313, 348, 381.	*arunt* 34, 154, 158, 221, 225, 308, 331, 244, 348, 349 e, 423, 449 f.
Kondit. Sg. 3 p. *avroit* 272, 332.	
Pl 3 p. *avroient* 281, 285.	
Ind. Præs. Sg. 1 p. *ai* 123, 124, 141, 200, 386.	*ai* 123, 141, 200, 408 d, 423, *ei* 109.
2 p. *as* 80. 107, 321.	*as* 80, 408 d.
3 p. *at* 38, 60 etc.	*a* 38, 39. 60, 65, 89 etc.
Pl 1 p. *avons* 5, 6. 7, 31, 187. 197, 198. 409.	*avun* 409.
2 p. *aveiz* 162, 396.	*avez* 5, 6, 7, 31, 197, 236, 396, 330, 430, 448, 467, 469.
3 p. *ont* 148, 220. 265, 282. 287, 307.	*unt* 33, 76, 219, 223.
Impf. Sg. 1 p. *avoi* 109.	
Pl. 3 p. *avoient* 231. 280, 283, 284.	*aveient* 231.
Perf. Sg. 1 p. *ou* 390.	
2 p ——	*eüs* 83.
3 p. *out* 210, 391, *ot*[3]) 66, 111, 403.	*out* 66, 111, 210 b, 213 b, 410 c.
Pl 2 p. ——	*eüstes* 434, *eustes* 462.
3 p. *orent* 155, 217, 223, 311, 399.	*ourent* 254.
Konj. Præs. Sg. 2 p. *aies* 81.	
3 p. *ait* 39, 136, 166, 172, 224. 249, 318.	*ait* 136, 166, 391. *aiun* 415.
Pl. 1 p. *aions* 189.	
2 p. *aiez* 89.	*aies* 189, 472.
3 p. ——	*aient* 467.
Impf. Konj. Sg. 2 p. *eüsses* 202.	
2 p. *eüssiez* 388.	*eusses*[2]) 202, *eüssiez* 427.

1) För denna forms förklaring se E. R. Thurneysen: *Das Verbum être* etc. s. 17.

2) Jmfr Z. f. R. Ph. II, 255, n. 2. 3) Jmfr nedan s. LXXXVI.

Den förteckning [1]) på pronominal- och verbalformer, som ofvan meddelats, ger icke anledning till många anmärkningar, då i det föregående de flesta formerna redan äro behandlade. Jag påpekar blott i afseende på pronominalformerna:

att såväl A som B sakna de specielt picardiska formerna *te (= tu) elc, eles* enstafvigt [2]), possessivpr. *men, ten, sen, me (= ma), te (= ta), se (= sa)* och fem. art. *le (= la)*, [eller *li* fem.], men att deremot såväl A som B hafva exempel på de icke blott picardiska, men i allmänhet ost- och centralfranska (men icke agn. [3]) formerna *noz, voz, vo* (se ofvan s. LXVI, LXVII), och att A genomgående med få undantag har *lo* [4]) för *le* (såväl art. som pr. rég.) [se ofvan s. LXV, LXVI, LXIX].

I afseende på verbalformerna är att framhålla: 1) personaländelserna: A har i första p. pl. *-ons* [6]) under det att B har *-un* [5]) (en gång *-on*: *aporton* 410 h).

---

1) Jag har sökt att i denna förteckning, då flera omständigheter icke medgåfvo ett fullständigt lexicon, upptaga våra texters alla pronominal- och verbalformer, hvilket torde vara berättigadt, då man har att göra med en text af så hög ålder, som *li ver del juise*. Vid äldsta texter är det lika mycket af intresse att lära känna vanliga som sällsynta former, och Stengels lexicon står i detta som i andra afseenden som ett efterföljansvärdt mönster.

2) Samma enstafviga förekommer också i äldsta agn. texter (se Mall i Comp. s. 107).

3) Jmfr Z. f. R. Ph. 1880, 165.

4) *lo*, som i vestfr. texter tidigt blir *le* finnes länge i ostfr. Så icke blott i äldre vallonska och lothr. texter (som t. ex. St. Bernhards pred., Hiob, Dialoge Greg. Dialogus anime conq. (Rom. 1876) utan också i Lothr. Psaltaren, och tillhöra äfven sydost fr. texter (Lyoner Ysopet). I vissa agn. texter förekommer också en form *lu* på relativt sen tid (Rom. 1883 s. 199, Rom. Stud. IV, 577).

5) *-un* är en form, som i allmänhet användes af B's kopist. Se H. Bokemüller: Zur Lautkritik der Reimpredigt »Grant mal fist Adam» s. 14.

6) För förklaringen af denna form se Foerster Z. f. N. S. u. L. I, s. 87. Jmfr Rom. 1878 s. 622. G. Paris anmärker derstädes:

I 2 p. Pl. Ind. har A *-eis* och *-es*, B *-es (es)*. För A's former på *-eis* hänvisar jag till Neumann Laut- und Flex.-lehre s. 57.

B har i *eusses* 202, *trovisses* 202 ex. på den äldre fornfr. analogiformen för 2 Pl. Konj. Den yngre formen åter i *eussies* 427.

A har blott 2 ex.: *eüssies* 388, *trovisies* 388, hvarvid för *-ies* är att påminna om, hvad Willenberg anför Rom. Stud. III, 417, 419 (att nämligen denna form uppträder i St. Bernhards predikningar på en tid, då annars den vanl. ändelsen för denna person är *-ez*). 2) temporalbildningen: För *præs.* är endast anmärka att B har *va* vid sidan af *vait* (A har blott *vait*), för hvilka former jag hänvisar till G. Paris: Alexis s. 125 n. 2 och Rom. 1878 s. 368.

Vid futuralformerna är särskildt att märka *jetrat* 361, *prenderat* 191, *prirons* 293 i A. Hvad *jetrat* angår, synes sådana sällsynta former tillhöra vissa picardiska[1]) och vallonska[2]) texter.» Att samma former också förekomma i relativt äldre agn. texter[3]) har möjligen en allmännare förklaring. För förklaringen af *jetrat* i kontinentala handskrifter genom analogi med fut. af 2 konj., se Suchier på cit. ställe.

»les trois procédés[1]) employés pour *u (a, e, i)* + *ms*, ont- ils été en usage en même temps dans les mêmes régions? C'est une question qui reste a examiner». — *-omes* anses som bekant picardiskt, *-um*, *-un* norm. agn. och *-ons* som central och ostfr. former. I Vie sainte Juliane styrkas genom rimmen exempel på *-on*, och genom metern exempel på *-omes*. Se nedan.

1) Suchier: Auc. et Nic. s. 70, Foerster: Venus la deesse d'amor s. 63.

2) Så i Münchener Brut, se Jenrich l. c. s. 9. Suchier citerar också i Auc. et. Nic. ett ex. från Ms. Canon. 74.

3) Jmfr Böttiger l. c. s. 21 och not 3; Rom. 1883 s. 198. Älsta agn. exempel torde vara *trovrat* 74 d. Alexis (L.)

---

1) hvarigenom bildats formerna -um, -uns, -umes.

Genom motsatt analogibildning hafva former som *prendcrat* uppkommit. Särskildt påpekas på nyss anförda ställe af Suchier, att de förekomma oftare hos picardiska skalder än hos andra.

Hvad *prirons* åter angår, så är denna form öfverraskande i A (jmfr Tobler Versbau² s. 43), äfven om man icke vill anse, att den vers, der formen står, tillhört originalet [den saknas i B]. Skulle den kunna uppfattas som analog med *jctrat* (alltså en analogibildning ej beroende på *e*'s förstummande)?

Vi framhålla också *departeront* 328 A, med sällsynt vokal[1]) i penultima.

Imperfektum: B har ex. på ett imperf. på *-ouent* efter första konj. *aloucnt* 410e; A har blott ett impf.: *ardoient*. B: *ardcient*, *pendeient*, *vencic*, *tencit*.

I afseende på *perfektum* är att anmärka, att blott A har ex. på *diu*-formationen med *biut*, *biute*[2]), *reciurent*. För *diet (dcbuit)* hänvisar jag till Z. f. R. Ph. II, 260. Men A har 312 *drüssent*, och af *habui* klassen hafva både A eller B endast allmänfr. former (i B yngre, i A äldre).

I imperf. konj. finnas i båda texterna, och alltså sannolikt också i originalet, former på *-iss-* för *-ass-* (*trovisies* A *trovisses* B), hvilket dock icke antyder någon särskildt dialektal karaktär[3]).

Slutligen kunna vi framhålla, att våra texter i *trueves trovcir*, *pluct plovrat*, *estuet estovra* etc. har ex. på hvad man vanligen kallat »der stämmhafte Wechsel des Verbums» eller »l'apophonie romane». Härvid är endast att anmärka, att fut. (kond.) af *vcnir*, *tcnir* icke visa några analogiformer med *ie*, såsom det icke heller var att vänta[4]).

---

1) Jmfr Z. f. N. S. u. L. I, s 85.

2) Så tror jag, att man helst bör läsa i v. 383. Att *buite* dock icke vore omöjligt, framgår af hvad Suchier anför Z. f. R. Ph. II, 273.

3) Jmfr Diez Gr. II, s. 235 och ofvan s. LXXXIII.

4) Att dock Foersters påstående Z. f. N. S. u. L. I, 87 (Diese Formen (*viendrai*, *tiendrai*) sind dem Altfranzösischen fremd) något

För *veniet* hänvisar jag till Behrens: l. c. s. 15. För *vult* till ofvan s. XLVI n. 12.

Innan vi gå att draga några slutsatser af föregående undersökningar, återstår oss ännu en undersökning. Våra båda texters kopister hafva kopierat andra dikter. Genom ett studium af dessa kunna vi möjligen i flera fall få veta, hvad som sannolikt är för hvardera kopisten egendomligt, och hvad de möjligen kunna misstänkas hafva infört i sina kopior till våra texter[1]).

Hvad B's kopist angår, så har hans språkegendomligheter blifvit studerade utom af G. Paris i Alexis och af Suchier i Reimpredigt också af H. Bokemüller i nyss citerade arbete. De resultat, hvartill han kommit, bekräfta i allo mina föregående undersökningar.

Af hvad Bokemüller anför framgår följande:

B's kopist synes 1) återgifva *el* + kons. med *-eau -ial* a a s. 5 [jmfr ofvan n:o 14] 3) utesluta utljudande sloses *d*, a a s. *n* och *t* a a s. 12 [jmfr ofvan n. 55, 56], 2) skrifva *ch* för *c* frfr fr. *a* och *e* [*ie*] a a s. 6 [jmfr ofvan n:o 77, 1, 2], 4) beteckna inlj. muljeradt *l* med *-ill* och *n* med *-ign-* a a s. 9 [jmfr ofvan n:o 85, 90], 5) återgifva *ọ* med *o* frfr oral konsonant, aldrig med *u*, någon gång med *ou* [*eu*] a a s. 17, 18 [jmfr ofvan n:o 29, 31]. 6) begagna *oi* för *ui* a a s. 10 [jmfr ofvan n:o 42], 7) ändra urspr. *ei* till *oi* a a s. 11 [jmfr ofvan n:o 16 och *soies* i formfört. s. LXXXIV][2]), 8) ändra *ei* till *e* [jmfr ofvan n.

är att modifiera, framgår af hvad Behrens anför l. c. s. 16. — B har också formen *remaindra* 184 (men A *remanrons* 333, 335) för hvilka former jag hänvisar till Behrens l. c. s. 10 f.

1) Att en sådan undersökning icke kan lemna absolut säkra resultat ligger i sakens natur. Om man också genom andra kopior eller genom rim och assonans kan lära känna en dikts originalspråk, så är det icke alltid sagdt, att alla de former, som i kopian annars afvika från originalets antagna eller bevisade språkform, tillhört just den sista kopisten. De kunna stått i hans underlag (jmfr ofvan s. IV n. 3). Dessutom tillkommer, att originalet i flera fall kunnat begagna olika språkformer vid sidan af hvarandra, en uppfattning, som alltmer börjat betonas och hvarför jag särskildt hänvisar till Suchier i Z. f. R. Ph. II, 288.

2) Detta synes mig svårt att förlika med att B's kopist skulle varit agn. Har han haft ett ostfr. underlag? Jag återkommer till denna fråga.

40 a] och *ai* till *e* a a s. 11 [jmfr ofvan n:o 36] 9) återgifva *gu*- med *ga* a a s. 12 [jmfr ofvan n:o 51], 10) ofta upplösa *l* > *u* frfr kons. a a s. 14 [jmfr ofvan n:o 94, 99, 122], 11) inskjuta *b* mellan *m* och *r* a a s. 14 [jmfr ofvan n:o 100], 12) skrifva *s* för *s* och *s* för *s*, a a s. 15 [jmfr ofvan n:o 68 m och nedan s. 44], 13) skrifva *ai* för *ei* a a s. 17 [jmfr *tolait* cit. n:o 16], 14) skilja på *en* och *an* a a. s. 18 [jmfr ofvan n:o 10 a, 15, 22], 15) understundom skrifva *e* för *ue* (*ǫ*) i *dels* (*dölius), *vels* (*völis) a a s. 20 [jmfr ofvan n. 24, 42 d] men annars oftast *ue* af *ǫ* libre frfr oral kons. a a s. 21 [jmfr ofvan n:o 28], 16) understundom bruka *ei* för *ai* a a s. 21 [jmfr *ei* v. 109], 17) skrifva *s* för *ss* a a s. 22 [jmfr ofvan n:o 115], 18) bruka följande former eller skrifningar *angres* a a s. 6 [jmfr ofvan n:o 119], *alme* a a s. 6 [jmfr ofvan n:o 10 c], *eüs* för *oüs* a a s. 10 [jmfr formförteckningen s. LXXXIV], *chaitifs* a a s. 13 [jmfr ofvan n:o 53], *siecles* [*L. secles*] a a s. 19 [jmfr ofvan n:o 11 b], *lors* a a s. 17 [jmfr ofvan s. LXVII] *fis* a a s. 19 [jmfr ofvan n:o 84] och i allmänhet införa régimform[1]) för sujetform a a s. 22 [jmfr ofvan s. LXII].

Vända vi oss nu till A's kopist, så har han såsom ofvan framhållits [s. V n. 1] af Ms. Can. 74 också kopierat *la Vie sainte Juliane*. Då af detta Ms. icke andra kopior äro mig bekanta än dem, jag i App. 1 meddelat, kan endast en undersökning af rimmen[2]) ådagalägga, om kopistens och originalets dialekt varit olika, och hvilka former, han kan anses hafva infört i sin kopia.

I afseende på förhållandet mellan Ms. Can. 74 och fragmentet Ms. Douce 38, af la Vie sainte Juliane är att anmärka, att det förra icke kan vara kopieradt på det senare, då detta saknar verser, som finnas i A och visas nödvändiga af rimmet (511). Kopian i Ms. Douce 381 är möjligen agn. [jmfr *deable* 447, *otraie* 436, *volair* 456, *poair* 457, dock att anmärka deremot *ǫmanca* 479].

---

1) När Bokemüller s. 17 säger, att P bevarar den ursprungliga nom. formen för fem. af 2:dra deklination är detta väl ett misstag. Det är med P's karaktär mera öfverensstämmande att förklara dessa former utan *s*, som régimformer som inträdt för sujetformer.

2) Jag påpekar i det följande i all korthet hufvudsakligen blott hvad som för vårt närvarande mål kan vara af intresse, då jag på annat ställe kommer att utförligt behandla denna intressanta text.

Metern visar följande:

1) att inljudande *e* frfr vokal icke är förstummadt *castee* 49, *bieneüros* 67, *maleüreis* 611, *salveor* 130, *preechor* 108, *deceüs* 285, *eüs* 297, *vesteüre* 346, *parveüs* 373, *leece* 409 (men *lece* 687)[1]) *conreeis* 726, *porveir* 762, *meesme* 776, *poeste* 1069 (men *posteit* 800[2]), *posteis* 905, *beneois* 1140; *diable* är öfverallt tvåstafvigt; *nient*[3]) är tvåstafvigt 199, 333, 420, 1093, men enstafvigt 182, 366, 824,

2) utljudande *e* förstummas ej i *feroie* 323, *seroie* 705, men i *voldroi* 36.

3) art. s. m. s. elideras ej : *li / uns* 81, *li / altre* 82, ej heller fem. *li*[4]): *li / anrme* 309, *li / unde* 1113, ej heller s. m. plur. *li / altre* 127.

4) *je* elideras 247, och särskildt att anmärka 532, der det är inverteradt, i en ställning således, der det i allmänhet icke elideras[5]), men elideras ej i samma ställning 48, 629, 731, 764.

5) *-et* i præs. elideras ej 118, 600, 1259, men elideras 272, 711, 715, 817, 984, 1179. I vers 157 kunde hiatus återställas, om man utesluter *ke*.

6) *e* frfr *s* impurum saknas: *sculte* 17, *speie* 1202, *stuet* 1275.

7) adj. af 3:dje deklinationen hafva ej i fem. *e*: *trenchant speie* 1202 styrkes genom rimmet *mort* : *fort* 1029.

8) metern styrker följande former på *-omes*[6]) i 1 pl. pl.: *baniomes* 597, *faisomes* 598, 605, *creomes* 1144.

9) metern visar följande anmärkningsvärda futuralformer: *averoie* 330, *meterons* 1108 (men *metrai* 355), *perderat* 1204, *fras* 1059, och möjligen *achetront* 68.

10) af *debui* och *habui* klassen styrkes genom metern endast ett part.: *enliut* 130 med *diu*-bildning, (men *creüe* 120, *conEüt* 1173), och 3-stafvigt *poisties* 33, 2-stafvigt *poist* 922 (men *puist* 438 enstafvigt).

11) neutr. pr. utsättes: *estuet il* 783.

Rimmen[7]) visa i afseende på fonetiken:

12) *en* och *an* rimma icke tillsammans.

---

1) Dock kan *leece* återinföras, om man läser *cele* för *icele*.

2) Jmfr G. Paris i *Vie de Saint Gilles* s. XXIII

3) Jmfr Reimpredigt s. XXXII n.

4) *li* fem, icke blott i pic. utan äfven på hela det ostfr. området. (Neumann Laut- und Flex.-lehre s. 118 under hänvisning till Foerster Z. f. d. Öst. Gym. 1874, s. 136).

5) Se Koschwitz i Karls Reise s. XXI.

6) Jmfr Rom. VI, 617 n. 4.

7) Vårt poem innehåller jemte fullständiga rim flera ofullständiga; vissa verser visa blott assonans.

13) *ein : ain* rimma *plain : fain* 21. Dermed torde vara att sammanföra rimmen *plaindre : estaindre* 833 (jmfr *vaintre : destraindre* 749 [dock att märka *ventre : veintre* 1087]).

14) *estes : maistres* 1127 visar, att *ai* > *ei* > *e* i sluten stafvelse.

15) *ei* > *éi* [1]) : *ei* (= a libre) *malleie : poraleie* 623. Detta i hög anmärkningsvärda rim är, för så vidt jag vet, ej i någon annan ostfr. dikt påvisadt [2]).

16) *ei* (*ẹ+g*) : *oi*: *dois* (*digitos*) : *crois* 817.

17) ett flertydigt rim är *iceas : conseas* 577. men tyckes visa på en dialekt der *ill* = *ęll*

18) *maintenir : porveir* 761.

19) *ŭ : ō* men blott i vissa från andra texter bekanta ord [3]): *vertut : fou* 1075, 1101, *fundu : fu* 595, *poür : chalur* 1047.

20) *o* + *i* = *ui*: *anui*; *lui* 17.

21) *l* är förstummadt frfr *s* (?) *pues : vus* 432, om man icke vill antaga *ue : ō*.

22) *g* > *ch* *sache* : *message* [4]) 440.

23) *s* > *ss*(?): *espose* : *escosse* (men *espose : corresose* 160).

24) Bevisar rimmet *venus : fut* 378 att utljudande *s* börjat förstummas? [5]).

25) *s* och *z* äro annars åtskiljda i rimmen utom *pais* (*pacem*) : *mais* bekant också från andra texter. (Jenrich l. c. s. 15).

26) Utljudande *t* efter vokal och efter konsonant börjar förstummas *vertut* : *fou* 1076, 1101, *respunt : felon* 782(?).

I afseende på deklinat. och konj. tyckas rimmen visa:

27) ord som *sire* hafva ej *s* [6]) i nom. sing. jmfr *sire* : *martire* 212, *dire : sire* 407.

---

1) Så torde väl detta rim lättast förklara *malleie*, *malléie*, då mot en uppfattning *malleeie*, *malleie*, talar att Ms. ej annars har något sådant *ei* och n:o 16.

2) Att anmärka är också rimmet *teil : meil* 938, som dock kan tolkas på olika sätt.

3) Jmfr Z. f. R. Ph. I, 408 och not 4,

4) Jmfr Foerster i Chev. as d. esp. s. LIV och Suchier Auc. et Nic. s. 68.

5) I v. 401 har jag antagit, att rimmet varit *tormente*(*s*) : *jovente* med förstummadt *s* i det förra ordet och derför i v. 402 ändrat *chars* till *char*. Jag har blifvit tveksam, om denna uppfattning är rigtig. Kopisten tyckes åtminstone hafva fattat *tormenteir* (= lida) intr., och möjligen kan det hafva denna betydelse, oaktadt jag icke kan belägga densamma.

6) Eller skall man uppfatta detta så, som utljudande *s* redan vore förstummadt? Jmfr det ifrågasatta *tormentes* i föreg. not.

28) Fem. på kons. kunna brukas utan *s*[1]) i sonj. sing. *moillier engenier* 509 men *molliers : chanceliers* 140. *malfeiz : virginiteiz* 480, jmfr 643 *ars : chars* 1138 (som också kan vara mask.).

29) 1 pl. præs. kan heta både *-on*[1]) och och *ons* : *companions : faisons* 601 : *felon : volon* 913; *pardon : avon* 1289.

30) 1 Sg. Præs. kan få *-e* genom analogi : *oreilhe : conselhe* 733, men *mervelh : conseilh* 175.

31) impf. 1:sta konj. har *-oient*: *celebroient : avoient* 879.

Genom 3, 7 men synnerligast 1 och 5, 11 ochmöjligen 26, 27 synes mig originalets ålder (3:dje fjerdedelen af XII seklet?) framgå[2]). Att originalet varit ostfranskt bevisas afgjordt genom 8, 13, 15, 31. De karakterer, som anförts under 8, 9, 13, 22 tala för ett picardiskt (möjligen vestvallonskt) original, 12, 18, tala icke mot ett picardiskt; skrifningar *ainc* (*amo*) 168, *li unde*, *li anrme*, *plain* 341, *paincs* 401, *cuier* 199, *cuiers* 1139[3]), *porkacier* 759, *franke* 205, *jabcir* 984 tala derför. Dock tyckes 1, 5, 26 och att *s* och *z* skiljas åt i rimmen hänvisa på ett original, som om det varit picardiskt, tillhört det sydostliga picardie på gränsen till det vallonska området. N:o 6 påminner om dialekten i *Venus la deesse d'amor*[4]) och flera af de andra karaktererne, särskildt 19[5]), erinrar om *Münchener Brut.*

För jämförelse med *li ver del juïse* är särskildt af intresse:

1) att kopisten i detta poem, som genom n:o 15 visar sig haft *ei* = a »libre» ofta inför *e* och ibland först skrifver *ei* men sedan utraderar *i* (se anm. 5 s. 15);

---

1) Jmfr n. 6 föreg. sida.

2) Att anse det äldre hindrar 4, 5, 26, 30. Ett ålderdomligt ord anmärker jag i förbigående *negun* v. 1211; det förekommer också i *Epître farcie* och hos *Benoit de Saint-More.* Att anmärkas är också *estuit* 758, 772. (Jmfr G. Paris i *Vie de Saint Gilles* s. XIX n.)

3) Jmfr Chev. as II esp. s. XXXVII.

4) Jmfr Foerster derstädes s. 56.

5) a : ō i Venus la deesse är kanske att bedöma något olika. Se Suchier i Z. f. R. Ph. 1880 s. 419.

2) att kopisten utraderar utljudande *t*, som han först skrifvit (se t. ex. anm. 3, 6, 7 s. 15), och tillägger ett *t*, der det är oberättigadt, t. ex. v. *joventet* 401, *felont*[1]) 781;

3) att den vallonske kopisten sannolikt mot originalet (jmfr *porkacier*, *franke*) inför palatalen *ch* för gutturalen;

4) att kopisten skrifver *z* för *s* t. ex. *conteraz* 699;

5) att han inför bildningar med *diu*, der rimmet visar, att originalet icke haft en sådan form, så *diut* : *(fut)* 135, hvarför *poïstes*, *poïst*, och sannolikt också *aüst* 225 möjligen tillhöra honom;

6) att han inför formen *sires* t. ex. 290 mot rimmen (jmfr n:o 27).

Huruvida former som *amaisse* 301, *pairent* 127, *ait* = *at* 10, 17 tillhöra kopisten eller originalet, kan icke afgöras.

I det hela synes kopistens och originalets språk icke stå hvarandra fjerran, och vi hafva sett, att originalet icke bör hafva varit mer än kanske något mer än ett fjerdedels sekel äldre än kopistens.

Om vi nu återgå till *li ver del juïse* återstår det oss att såsom sammanfattning af föregående undersökningar angifva, till hvilka slutsatser desamma kunna leda i afseende på originalets ålder och dialekt och på de begge oss bekanta kopiornas eller bearbetningarnes förhållande till originalet.

Stafvelseräkningen har visat för originalet genom öfverensstämmelse mellan A och B:

1) att utljudande *e* i 3 Sg. Præs. Ind af I, och Præs. Konj. af verber från lat. II eller III konjug. icke eliderats[2]) [se ofvan s. XIV].

2) att art. s. m. sg. varit eliderad en gång v. 36 men tre gånger ej eliderats (se ofvan s. XIV).

---

1) Eller är detta att tolka efter Diez anm. i Gr. I, 452. Jmfr *Johant* : *(tant)* v. 628.

2) För denna fråga se Tobler Versbau [2] s. 58 f. och derstädes cit. litteratur. Jmfr också G. Paris i Romania 1878, s. 626.

3) att icke elision af *ju* styrkes genom v. 141 något af båda Mss. styrkt fall af elision finnes icke[1]) (se ofvan s. XV).

4) att *ce* icke elideras[2]) (se ofvan s. XV).

5) att inljudande *e* frfr vokal i originalet icke varit förstummadt (se ofvan s. XVIII[3]).

6) att för originalet endast kan styrkas 3-stafviga (resp. 4-stafv.) former af *crestien*, *-ene* och *diable* (se ofvan s. XVII).

7) att adj. härstammade från lat. 3:dje dekl. ej hafva femininformer på *-e* (se ofvan s. LXIII).

8) att originalet sannolikt icke användt neutr. pr. *il* (se nedan s. 31).

9) att vid pron. utsättande eller utlemnande som subj. originalet visat sig öfverensstämma med bruket i texter, som icke varit yngre än förra hälften af XII:te århundradet (jmfr nedan s. 27).

Assonanserna hafva för originalet visat:

10) att produkten af *ę* + sek. *i* bindes i assonans med *i* (se ofvan s. XXXI).

11) att *Mathius* förekommer i *i*-assonans.

12) att *mi*, *ti*, *veïr*, *caïr* förekomma i *i*-assonans.

13) att för originalet styrkes ett exempel på bindning *en* + kons.: *an* + kons.

14) att sannolikt originalet tillåtit bindning *ǫ* frfr oral kons.: *on* + kons.

---

1) Jmfr Reimpredigt, s. XXXVI n.

2) I v. 124 A föreligger elision *j'ai veüe la joie*. Skulle denna halfvers i originalet hetat: *veüe ai ju la joie* med en ordställning, som torde vara regelrigtig (jmfr Morf i Rom. Stud III, 213), men som jag icke kan belägga, då pron. i analoga exempel är uteslutet. Omöjlig vore icke en omskrifning *la joie ai ju veüe* (jmfr Morf l. c. s. 212).

3) Hvad på samma ställe anförda *benois*, *beneison* angår, har jag påpekat, att B i v. 123 ortografiskt behåller inlj. *e*, och att v. 186 249 kunde i originalet lydit: *ki k'ait beneïson*. V. 123 kunde också hetat *Cors, soies beneois* (jmfr ordställningen i v. 466 och för uteslu-

Genom 1, 4, 5, 8[1]), synnerligast genom 1[2]) framgår, att originalet icke gerna kan hafva varit yngre än början af XII;te århundradet. För en så hög ålder talar också, att texten i A begagnar flera högst ålderdomliga ord, hvarom närmare i den lexicologiska kommentaren. Att originalet skulle hafva varit äldre än början af XII:te århundradet, tror jag deremot icke kunna bevisas[3]). Visserligen är den i flera fall t. ex. i 1, 8. konservativare än den redaktion af *la Chanson de Roland*, som vi ega i behåll, men dels är det som bekant långt ifrån faststäldt, att denna dikt i sin nuvarande form tillhör 11:te århundradet[4]), dels är att märka, att i ett ostfranskt original — och att originalet varit sådant skola vi strax söka visa — man sannolikt har att något framflytta de för vestfranska dikter fastställda tidskaraktererna, då ostfranskan i allmänhet i sin ljudutveckling varit konservativare än vestfranskan.

Emellertid är vår predikan den älsta hittills uppvisade ostfranska dikt (med undantag naturligtvis af *La cantilène de Sainte Eulalie*), då ingen af andra mig bekanta ostfr. dikter[5]) visar ett genomgående bruk af præs. änd. *-et* med öfverallt bibehållet stafvelsevärde.

---

tande af pers. pr. Nissen l. c. s. 36). Dock torde icke någon ändring vara nödvändig: *benoiz* förekommer tidigt vid sidan af *beneoiz* (Vie de Saint Gilles s. XXIII n.), på en tid, då annars icke inljudande *e* förstummas. Detta synes mig icke oförklarligt; *e* frfr *e* i ett *beneïr* måste lätt förstummas, och *e* i *beneoiz* förklarar jag mig som en utjämning under inflytelse från former, der *e* icke haft anledning förstummas, som *beneïs* 2 Sg. pf, och *beneïr*.

1) Münchener Brut, som sannolikt blott är ett halft århundrade yngre än vårt poem, har flera ex. på användningen af neutr. *il*. (Rom. Stud. II, 245 ff).

2) Jmfr Reimpredigt, s. XXXIX.

3) I appendix II, s. 26 påpekar jag en omständighet i afseende på klädedrägten, som gör sannolikt, att originalet icke bör vara äldre.

4) Jmfr särskildt Reimpredigt s. XLI.

5) Se nedan s. C.

Vår text är derigenom af en alldeles särskild betydelse.

Men i hvilken dialekt har man att anse originalet vara skrifvet? Det föreligger som vi sett i en vallonsk[1]) och i en agn.[2]) kopia.

Att originalet icke varit vestfranskt och således icke agn. synes mig framgå omedelbart af 13. Att det icke varit centralfranskt framgår af 12. 10 utesluter det lothringiska[3]), burgundiska(?) och större delen (den östra delen) af det vallonska området. 12 leder oss närmast till ett picardiskt område och 11 tyckes bestämdt hänvisa på ett sådant, om Suchiers utsago: »*ieu* > *iu* är en speciellt picardisk egenhet»[4]) är rigtig.

Mot detta skulle bindningen *en* : *an* i asson. tala. Men dervid är att märka, såsom ofvan framhållits, att hvarken A eller B (med ett par undantag) i skrifningen förvexla *en* och *an*[5]), och att i de flesta dikter, som tillhöra picardiska områden undantagsvis förekomma rim eller assonans bindningar *en* : *an*[6]). Detta synes mig vara den enda möjlighet att förklara denna bindning *en* : *an*, vid sidan af öfriga pic. karaktärer.

---

1) Se ofvan s. II.

2) Se ofvan s. III.

3) Att vissa lothringiska (och vallonska?) språkmonument hafva *i* af *ẹ* + *i* beror på (Lothringer Psalter s. XXXI) centralfransk inflytelse.

4) Att Namur har *i* visas af Jenrich l. c. s. 32.

5) Anc et Nic[2] s. 65.

6) Jag har icke anfört *penitance* A (se ofvan s. XLII) som undantag. då detta ord såväl i picard.[1]) som angn.[2]) och normandiska[3]) texter förekommer i rim på *-an*.

7) Se H. Haase l. c. s. 41. — Möjligen har jag dock gjort orätt i att från B införa v. 68 i A, liksom den rättelse, jag v. 230 ansett mig nödgad införa, icke synes mig fullt säker.

---

1) H. Haase: Das Verhalten der pikardischen und wallonischen Denkmäler des Mittelalters in Bezug auf a und e vor gedeckten n, s. 45.

2) Böttiger l. c., s. 31.

3) Z. f. R. Ph. IV, 240.

En närmare lokalisering framgår icke af assonansen. Vi vända oss då till språkformen i allmänhet i våra kopior och särskildt till den älsta texten A för att se, om derur några slutsatser kunna dragas för originalets språk.

Att båda våra texter sakna alla exempel på dift. *ie* af *ĕ* berättigar oss att förmoda, att vi icke hafva att i norra Picardie söka orginaliets hemort. Det vore åtminstone sannolikt, att någon skrifning *ie* = *ĕ* då skulle kvarstått i endera eller båda texterna. Att båda texterna oftast, A nästan genomgående, använda *s* = *ts* synes mig kunna häntyda på ett ostpicardiskt på gränsen till det vallonska området hemmahörande original[1]). Att i A, hvars kopist kan misstänkas införa *e* för *ei* = lat. *a* »libre», *ei* är öfvervägande beteckning för lat. *a* »libre» synes hänvisa på en hemort för originalet, der sådant *ei* förekommer, alltså det östliga Picardie. Detta motsäges icke af guttural och palatalbeteckningen i A. Dels kan originalet tillhört en ostpicardisk dialekt, som icke bibehållit *c* frfr *a* gutturalt, dels kan kopisten också misstänkas hafva infört palatalen *ch* för guttural (jmfr ofvan s. XCIII), och således skrifningarne *cariteit* etc. (se ofvan s. LVI) tillhöra originalet och möjligen beteckna *k*. Att skrifningen *c* också kan beteckna palatalen och i äldre texter guttural, som börjar öfvergå till palatal, behöfver jag icke här påpeka[2]).

Vi hafva sett, hvad meter, assonans och språkform i allmänhet synas ådagalägga för *originalets* ålder och hemvist. Det skall icke vara utan intresse att se, i hvilket förhållande de båda kopiorna stå till sitt original.

---

1) Jämför Suchiers lokalisering af Münchener Brut Z. f. R. Ph. II, 277. Detta naturligtvis under antagande af att originalet varit picardiskt. Dock kunde *s* vara infördt af de båda kopisterna. För agn. bruk, jmfr Rom. Stud. IV, 605 f.

2) Med den vacklan i beteckning af palatal och gutturalljuden, som finnes i fornfr. manuskript är intressant att sammanställa, hur isl. och fornsvenska manuskript visa samma vacklande och flertydiga beteckning för guttural- och palatalljud. Se derom Kock: Studier öfver fornsvensk ljudlära s. 51, och Dahlerup Ágrip s. XXV f.

B innehåller icke få verser, som saknas i A, likaså A verser, som icke finnas i B. Kan man om dessa afgöra, om de tillhört originalet eller icke? Till en början kunna vi säga:

Flera af de verser, som finnas i B men icke i A, kunna icke vara tillagda af B, ty de äro ögonskenligen förstörda och gifva icke mening i den form, de stå, och man kan icke förutsätta möjligheten af, att en kopist i sin kopia tillägger verser, som han ej förstår. Sådana äro 349 i—l, 425[1]). I v. 408 e har också kopisten sannolikt på ett egendomligt sätt missförstått sitt original och skrifvit *iloc* för *a lucca*[2]). Denna vers kan således icke vara af honom tillagd. Vi hafva således anledning misstänka, att en stor del af de öfriga i A icke befintliga verserna icke äro af B:s kopist tillagda, så mycket mer, som han då sannolikt skulle infört agn. språkformer i de verser, han sjelf tillskapat, hvilket han icke gör[3]). Deremot kunna vi möjligen förutsätta, att de verser, som blifva rigtiga genom tillämpande af specielt agn. versifikations lagar eller rättare med uttal af orden efter agn. språkformer äro af honom remanierade. (Jmfr ofvan s. VIII, XI (noterna) och s. XI).

Dock kunde deremot invändas: de verser, som icke finnes i A, kunde hafva stått i originalet eller B i allmänhet visa sig hafva till underlag ett äldre agn. remaniment.

Flera af dessa verser kunna icke hafva stått i originalet, ty dels clideras i vissa verser (39 a, 479) præs änd. *-et*, dels förekommer inljudande *e* förstummadt 8 a *(rceeu)*[4]),

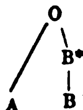
1) Sannolikt stå 425—474 på orätt plats, såsom Prof. Tobler vänligen påpekat på en förfrågan, huruvida 425 vore möjlig att förklara, sådan den står.

2) Jmfr anm. till denna vers.

3) Att skrifningen *mes (mais)* i B blott förekommer i 8 a, 89 a, kan antyda, att dessa verser icke tillhört originalet.

4) För detta ord förekommer dock äfven annars tidigt exempel på 2-stafvig form.

429 *(meistcs)*, 462. *(eustcs)*. Det är således sannolikt, att äfven många af andra i A icke befintliga verser icke tillhört originalet[1]). Huru många, och i flera fall, hvilka låter sig icke med bestämdhet afgöras, och jag har härmed blott velat visa, att jag har rättighet mellan originalet och B uppställa följande förhållande:

Innan vi gå vidare fråga vi oss: kan man afgöra något om B*:s ålder och dialekt? Jag tror, att man kan säga att det varit ostfranskt och möjligen ostpicardiskt. Det kan icke hafva varit norm. eller agn., då endast genom ett ostfr. underlag till B man kan förklara *oi* för *ei*[2]) i ord, som blott finnas i B (jmfr ofvan s. LXXXIV); former som *ramaine* 447, *iaus* (= ellus) (se ofvan s. XLII) och att utljudande *s* = *ts* förekommer i verser, som icke finnas i A, hafva gifvit mig anledning förmoda den hemvist för B*, som ofvan antydts.

Var B* och P* (Alexis) samma manuskript, från hvilket B kopierat både *Alexis* och *li ver del juïse?* Det finnes skäl, som kunde styrka ett sådant antagande.

B* existens är således, efter hvad det synes mig, till fullo bevisad.

Hafva vi också att antaga någon mellanform mellan A och O?

Flere verser i A, som icke finnas i B, synas mig antyda, att i A originalet föreligger i en omarbetning. Så har jag nedan s. 39 påpekat, att i en episod, som icke finnes i B (v. 260—289) finnes ex. på en användning af

1) I appendix II s. 26 påpekas ännu en omständighet, som gör, att flera verser i slutiraden i B ej kan tillhöra Bs kopist.

2) Att *oi* också förekommer i P. af Alexis (Bokemüller l. c. s. 11) ger mig anledning förmoda, att den af G. Paris uppställda P* (Jmfr Alexis. s. 27, 187) varit en ostfr. kopia af Alexis.

tempora i konditional satsfogning, som annars icke är uppvisad för texter från förra hälften af 12:te århundradet.

Det synes mig derför sannolikt, att denna episod icke stått i originalet. Den visar sig också genom innehållet vara inskjuten mellan verser, der den knapt är motiverad.

Men A:s egen språkform, som i allmänhet är ostfransk[1]) och öfvervägande nordvallonsk, erbjuder ex. på ordformer, som knappast kunna förklaras såsom tillhörande

---

1) Det kan möjligen vara till nytta att här sammanföra de från XII:te och början af XIII:de århundradet publicerade ostfranska texten.

Vallonska: Lüttich: *Li dialoge Gregoire lo pape*[1]), hvaraf ett fragment utgafs af *Du Meril, Essai philosophique sur la formation de la langue française* 1852, s 428, och som sedan fullständigt utgifvits af Foerster 1876. Så lokaliserade af Foerster och Meyer[2]).

Af Foerster äro också utgifna: *Sermo de sapientia* (i samma band som *Li Dialoge*) och *Moralia in Job*, förut utgifna af Le Roux de Lincy 1841.

Till Lüttichеrdialekten anser Foerster och Meyer också höra: *les Sermons de Saint Bernhard*[3]), hvaraf en del äro utgifna af Le Roux de Lincy[4]).

Till samma dialekt hör också (men sannolikt yngre) några religiösa dikter, som från 1 manuskript publicerats af Schirmer i Herrigs Archiv 1865 (B. 38) s. 391, och sedan af Meyer efter 2 Mss. i Revue des Sociétés Savantes 1873, s. 241—249.

Huru många af originalen till de dikter, som äro kopierade i Can. Misc. 74 tillhöra denna dialekt eller öfverhufvud den vallonska, återstår ännu delvis att undersöka.

I trakten kring Namur[5]) localiserar Jenrich a. a. *Der Münchener Brut*, som är utgifven af Hofmann och Vollmöller 1877, och af utgifvarne anses tillhöra medlet af XII:te århundradet.

---

1) Suchier: hellre vallonsk i allmänhet Z. f. R. Ph. II, 275. Dock torde Foersters uppfattning vara rigtigare, speciellt på grund af att *e* + *i* ej blir *i* denna text.

2) För en närmare lokalisering se Behrens l. c. s. 37 f.

3) Suchier anser dem lothringiska. Auc. et Nic. passım, jmfr s. 59.

4) Till samma dialekt räknar också Foerster en öfversättning af Gregorii predikningar öfver Hezekiel, som Hofmann utgifvit 1881 och benämnt gammalburgundiska. Jmfr Z. f. R. Ph. V, 446.

5) Suchier: i Picardie vid vallonska gränsen Z. f. R. Ph. II, 277. Derstädes och hos Jenrich andra lokaliseringsförslag angifna. På anförda ställe i Z. f. R. Ph. lokaliserar också Suchier *Maccabäer-fragmentet* publiceradt af Stengel i Rivista di fil. rom. II, 82, som utgifvaren anser burgundiskt.

vare sig det ostpicardiska originalet eller den nordvallonska kopian.

Såsom nordvallonska företeelser betraktar jag[1]) isynnerhet, att A i likhet med Li dialoge Gregoire har formen *manjoue* etc. (se ofvan s. LXXIV), och *s* efter enkelt *l*, (Jmfr ofvan s. LIII och Rom. Stud. IV, 620); *lh* för mulj. *l* är också en vallonsk karakter[2]). Gemensamt med *Mün-*

Till Lothringen hör sannolikt *Chanson des Loherains*, för hvilken jag hänvisar till Fleck a. a. och till litteraturförteckningen hos Nyrop: Den oldfranske heltedigtning, s. 446, 450, 457.

Till Lothringen vill också Darmesteter[1]) föra en omskrifning af *Floovant* med utgifvarne Guessard och Michelant (1859). Jmfr dock G. Paris Rom. VI, 606, Stengel i Z. fr. R. Ph. II, 333.

I Lothringen[2]) lokaliserar också Bonnardot *Dialogus animæ et rationis* (publicerad Rom. V, 269) hvars ålder dock af utgifvaren kanhända öfverskattats, se Z. fr. R. Ph. I, 397, 556; jmfr dock samma tidskrift II. 280.

För studiet af den äldre lothringiska dialekten är vidare af vigt: Bonnardot Chartes fr. de Lorraine et de Metz, Paris 1873.

Någon äldre burgundisk dikt känner jag icke[3]) *Girart de Viane*, som Diez ansåg specielt burgundisk anses numera picardisk.

För denna dialekt i sitt äldre skick kan jag blott hänvisa till Meyer, i Rom. 1877, 39 ff.

Ett ännu sydligare (francoprov.) område tillhör *Girart de Rossillon*, om hvars hemort så mycket stridts. Jag hänvisar till K. Müller i Französische Studien III, 5.

1) Jag upptar icke här till behandling allmänt ostfr. företeelser som *ferait*, *moinrai*, *glore*, *Babilone*. De sista två orden förekomma i denna form också i B, men kunna vara införda af den agn. kopisten.

2) Jmfr ofvan s. LVII n. 2, tillägg Meyer i Revue des Sociétés savantes 1874 s. 240 och Stengel i Rivista de filologia rom. II, 88. Stengel säger denna beteckning tillhöra burgundiska manuskript. Är det Ms. hvarifrån Stengel meddelar Maccabäerfragmentet burgundiskt, och är Ms. f. fr. 1820 burg.? I det sista förekommer också Herrm. de Valenciennes' Bible de Sapience: (Doc. Wahlund).

---

1) *De Floovante* s. 3 ff.

2) Vogeserna? Suchier Auc. et Nic. s. 59.

3) Joufrois utgifven af Hofmann och Muncker 1880 anses af utgifvarne burgund. Annan mening har G. Paris Rom. 1881. s. 412.

chener Brut, hvars språk i allmänhet öfverensstämmer med vår texts och med *Venus la deesse d'amor*, som också i flera punkter i sitt språk erbjuder likhet med vår text A, och vissa andra picardiska texter, har A formerna *jetrat* och möjligen *prirons* (se ofvan s. LXXXVII), hvilka icke styrkas för originalet genom B. A.s kopist visar sig också tillhöra *diu*-regionen (jmfr ofvan s. XCIII), om dessa former icke tillhört originalet.

Å andra sidan tyckas sådana former som *anme* (jmfr ofvan s. XLI[1]) möjligen peka öfver till lothringiskt område. Till Lothringen kunde också hänvisa former som *covieie*, om dessa icke äro skriffel för *covienie*. Jmfr nedan s. CVI.

Jag vågar dock icke att ensamt på grund af *anme* etc. antaga en äldre lothringisk bearbetning, som A skulle haft till underlag, så mycket mer som A:s kopist i la Vie sainte Juliane också begagnar former som *anme* och *ainmet*[2]).

Deremot ligger det onekligen nära till hands att på grund af båda manuskriptens skrifning *quidastes* i två ord v. 139 antaga existensen af en ursprunglig kopia af originalet, som skulle användt denna skrifning, och från hvilken sedan både A och B genom en eller flera mellankopior utgå. Användande samma slutledning som Mall i Comp. (s. 93) skulle denna kopia tillhöra en tid, då *u* efter *k*-ljudet i *qui* ej var stumt, eftersom kopisten (eller originalet?) kunde uttrycka ett *cuidastes* med *quidastes*.

Då det icke ingår i min plan att i detalj vidare fortsätta undersökningen af A och B i deras förhållande till originalet, en undersökning, som icke synes mig leda till andra resultat, än dem jag redan meddelat, öfvergår jag nu slutligen till att med afseende på språkformen i våra texter redogöra för de förkortningar, som i Mss. förekomma och för de förändringar, som jag ansett mig böra införa i texten.

1) Jmfr Bouteiller: La guerre de Metz s. 441.

2) t. ex. v. 328.

Förkortningarne i B, som är återgifven utan någon förändring med den ordsammanskrifning och den interpunktion[1]), som i Ms. förekommer, äro öfverallt bibehållna utom förkortningarne för *por*, *est*, *et* och *que* i *quanque*, *desque*, *tresque*, för hvilka typer saknats[2]). De för dessa fyra ord i B brukade förkortningarne äro de vanliga, hemtade från de tironianska noterna[3]). Den första förkortningen, (för *por*, p med tilde öfver) förekommer i v. 3, 35, 41, 152, 188, 223, 229, 260, 396. Då B annars har *por* utskrifvet t. ex. 112 a, 131 har jag också återgifvit förkortningen med *por*. Det andra förkortningstecknet (för *est*) är återgifvet med detta ord, då manuskriptet har *est* v. 6. För förkortningstecknet för *et* se nedan. Den sista förkortningen (q3)[4]), som förekommer i *quanq3* 39 a, 106 *tresq3* 118, *desq3* 153, 352, 355, kan hvad *tresque* och *desque* angår betyda så väl *ue* som *ues*, då orden förekomma både med och utan adverbialt *s*. Då *e* i *tresque*, *desque* alltid elideras, är det nödvändigt, att v. 118, 355 (jmfr rättelserna) upplösa förkortningen med *ues*, men deremot 153, 352 med *ue*. Hvad *quanque* angår, finnes visserligen formen *quanques*[5]), men då elision efter *que* i denna för-

---

1) Detta senare dock endast när versen citerats i sin helhet.

2) Af de öfriga förkortningarne i B äro de flesta de samma, som i *A* och behandlas här ofvan. Uteslutande i B förekommer blott utom nyss nämnda förkortningar för *est* och *que* i *quanque* etc. följande: *most*ˢ *mostiers* v. 6 b, *u'ge* 17, 79 (se anm. till v. 17) *q'* = *que* 28 etc. (212 står *q̄'*) *q̄le* = *que ele*, *t*ᵃ*ins* = *trains* 40, *esc*ˡ*les* = *escrites* 79 *v*ˢ = *vos* 93, 137 etc., *q̄i* = *quei* 200, *envir'* = *envirun* 362. Förkortningstecknet 9 är frfr icke labial kons. att upplösa med *cun* t. ex. *9tes* 235; så också i *9forter* 412, deremot med *cum* i *a9plir* 39 a. I *9me* v. 78, 104, 161, 243 etc. (men *cūme* 229, 444) och i *9mandes* 177, skulle jag icke våga upplösa det med *cum* antydande att vokalen nasalerats, då Ms. B ej ger anledning dertill genom sådan skrifning i andra ord. *a* skrifves öfver raden efter *q* i *quant* 108, 183 etc., likaså i *g*ᵃ*rnemes* 41 (jmfr v. 33), *m*ᵃ*rtire* 301. I afseende på B:s ortografi framhålla vi också, att utljudande *s* (och understundom också inljudande t. ex. *angoi*ˢ*es* 29) mycket ofta i raden utlemnas, men sedan af kopisten sjelf (?) öfver raden blifvit tillsatt.

3) För dessa förkortningar se Wattenbach: *Anleitung zur lateinischen Palaeographie*, der den för *est* angifves s. 24 (Hs.) rad 9 uppifrån 3:e typen, den för *et* samma sida nästa rad, 5:te typen.

4) Brist på typ för förkortningen hindrar mig att noggrannare beteckna densamma.

5) Se t. ex. i Burguy Gr. I, 186.

bindelse är fakultativ[1]), så behöfver man icke införa den relativt yngre formen *quonques* i v. 106.

Vid återgifvande af B äro alla manuskriptets stora bokstäfver bibehållna. Initialerna i v. 1, 9, 17, 25, 115, 170, 209, 250, 349 a, 350, 366 och 413 äro färglagda.

I A förekommer följande förkortningar: *ẽt* är i allmänhet i A (liksom i B) skrifvet med vanligt förkortningstecken (se föreg. sida not 3) och följande Meyers exempel[2]) har jag öfverallt både i A och B upplöst densamma med *et*. A har dessutom *et* utskrifvet v. 305.

ꝑ kan i allmänhet betyda *per* eller *par*[3]), i A betyder det också understundom *por*[4]). I de flesta fall har jag icke behöft tveka, hur förkortningen borde upplösas. I v. 175, 241, 346 kan det endast betyda det verbets betydelse förstärkande adverbiet *par*; likaså är naturligtvis ꝑ*mi* 182, 231, 268, 272, 390 att upplösa med *parmi* (för ordens sammanskrifning se nedan); likaså måste *p* i v. 163, 288 betyda *par* (det första *par* är i den senare versen utskrifvet). I v. 157, 359, 393 måste det åter betyda *por*, för hvars ortografi jag åberopar det utskrifna *por* t. ex. i v. 41, 278. I v. 36 kunde man upplöst ꝑ lika väl med *por* som med *par*, i v. 41 visade det andra *par*, som var utskrifvet, att man hade att läsa *par*. I förbindelse med *tant* står ꝑ för *por* 10, 243, 260, 289, 335 i uttrycket *por tant cum (ke)*.

Deremot betyder ꝑ *per* i ꝑ*due* 7, ꝑ*dut*, 31, ꝑ*cies* 390. Då manuskriptet annars icke har exempel på *er* > *ar* frfr kons. behöfde jag icke heller här tveka, hur förkortningen skulle upplösas.

Ett vågrätt streck öfver en vokal betecknar merändels, att en nasal konsonant utlemnats:

När i inljud förkortningen motsvarar lat. *n* (frfr icke labial konsonant) är upplösningen gifven: så förkortningarne: *mūs* 25, *serūt* 87, *cacēt* 38, *trencherūt* 52, *āgoissāt* 53, 55, *āgoisse* 133, 152, 239; *devāt* 58, 220, 350, *quāt* 106 (*kāt* B 91), *dōt* 119, *sūt* 142, *u'tisēt* 150[5]). *revenroiēt* 152, *aurōt* 154, 158, *cōmēt*[1]) 158, *viēt* 180, *detrenchēt* 182, *sorēt* 214, *penerēt* 216, *avoiēt* 231, *nē* 247, *tormēs* 245, *furāt* 253, *detrēche* 263, *ēfer* 270, *trāsglotit* 280, *māgriet* 280, *tāt* 296, *chascō* 298, *prēdront* 308, *cōtredūt* 313, *remārōs* 333, *vērōt*[6]) 350, *verserōt* 356, *sāite* 415.

---

1) Tobler: Versbau s. 46. 2) Jmfr Meyer Rapports s. 182.

3) Se t. ex. Rom. 1879, 169.

4) Jmfr Meyer i Recueil d'anc. textes s. 334 n.

5) För första förkortningen se nedan.

6) I *vērōt*, liksom i *vērat* 100, 338 kunde möjligen den första förkortningen beteckna *nd*, men då *d* annars icke inskjutes i dessa former, i A, har jag upplöst förkortningen blott med *n*.

Samma förkortning betecknar också *n* i *chaaines* 267.

Motsvarande lat. *m* finnes förkortning i *cōte* 247, *derrōpre* 377, *maintenōs* 185, *tēs* 94. Jag har endast trott mig kunna bibehålla *m* frfr labial konsonant.

Utljudande lat. nasal finnes förkortad *n*: i *nō* 165, 171, *m*: i *sō*[1]) 178, i *cū* 78, 180, 243, 260, 282, 289, 319, 306, 345. För detta senare ord förelåg intet *cum* eller *con* utskrifvet, hvarför jag upplöst *cū* med *cum*.

Samma förkortningstecken, streck öfver vokalen, förekommer på vokal framför lat. geminerad nasal eller romansk nasalkomplex *n'm*, *m'n*, som i franskan ursprungligen förenklats, i *āme* 114, 391, *ārme* 183, *flāme* 361, *dāme* 73, *dāmle* 116, 278, *fēme* 309, *ōme* 55, *cōmēt* 158. Jag har upplöst *āme* och *ārme* med *anme* och *anrme*, då dessa annars funnos utskrifna i dessa former. På samma sätt har jag upplöst *dāme* och *fēme*, och borde konsekvent så också hafva upplöst *flāme*; dock tvekar jag, om man har rätt antaga nasalering af *a* i dessa ord. Kopisten har annars icke någon skrifning, som antyder detsamma. I de öfriga anförda orden har jag icke haft något skäl att införa nasalerad vokal.

Samma förkortningstecken begagnas ännu för att beteckna *er* i *t̄re* 255, 284, 305 (362 *t're*). Att här förkortningen är att upplösa med *terre* bevisas af de många ställen, der ordet är fullt utskrifvet t. ex. v. 11, 345, 351 etc. och af skrifningarne *terre* 352, *ter're* 374. Förkortningstecknet brukas också liksom annars öfver *m̄t* = *ment* i *fierem̄t* 58, *griem̄t* 230, *angoissosem̄t* 361, samt i *torm̄s* 307, *garnim̄s* 33, öfver *m̄*[1]) = *mem* i *ram̄bre*. Då annars kopisten icke skrifver *a* för *e* framför nasal kons. var här förkortningens upplösning gifven, utom i det sista ordet, der dock ingen skrifning med *en* kunde gifva ledning för upplösningen. Samma förkortningstecken betecknar *re* i *p̄echerent* 215, och användes öfver *ē* 71 för att beteckna *est*[1]), öfver *q̄*[2]) = *que* 103, öfver *ūre ūre* 237, 243, 343, 385, 407.

Vanliga förkortningar äro också *g'rs* = *gris* 195, *p'is* = *pris* 40 *g'ant* = *grant* 199 etc., *q'* = *qui* 110, 159 etc., *q'l* = *qu'il* 168, 169 etc., *m'ci* = *merci* 158, *u'tisēt* = *vertisent* 150, *s'uir* = *servir* 214, *deu's* = *devers* 357.

David är 142 skrifvet *dauid* med en slång på *d*, som icke kunnat återgifvas medelst typen.

---

1) I *son* af *suum* har *m* redan i älsta tid öfvergått till *n* (Ederna). Dock förekommer *sum* i flera texter på senare tid.

2) Förkortningen vanlig i lat. Mss. (Jmfr Wattenbach l. c. s. 25, 26, 27).

Slutligen är *deus*, *deu* oftast förkortadt *ds̄*, *dū*; då *deus* är utskrifvet 224, 364, *deu* 189, har förkortningen öfverallt på detta sätt upplösts. Om uttalet dock varit *deus* eller *dieus*[1]) kan deremot icke afgöras, då ofta en etymologisk skrifning kvarstår sedan uttalet förändrats. Särskildt bör detta kunna hafva varit fallet i ett ord sådant som *deus*.

Kopisten utsätter ibland ett förkortningstecken, der det icke kan hafva någon betydelse nämligen *lāngle* 325, *ardānt* 362, under det att han deremot ibland uteglömmer(?) detsamma så *assiet*[2]) 61, *predru* 160, *encouicie* 169, *gechiues* 206, *chageront* 353, *auos* 409 (avons); (dock kunde dessa skrifningar antyda en dialektal karaktär; se ofvan s. CII) han uteglömmer *t* i *tres* 236 och *c* i *cas[c]on* 273 (jmfr 298), han skrifver *tenenebrose* 359 för *tenebrose*, *jouenencel* 322 för *jovencel*, *sereat* för *serat*, *h'briiastes* 133 för *h'beriastes* (?); han utelemnar i 218 första bokstafven i raden, förmodligen i tanke att sedan prenta en stor bokstaf. Utljudande fem. *e* frfr ord, som börja på vokal, utlemnas *chascun[e]* 245, *l'un[e]* 246, något som man också finnes i andra Mss.[3]); en gång också i verseus slut *dir* för *dire* 379, hvilket kunde innebära en dialektal karaktär. Felaktigt låter kopisten *fist*, *emplist* 253, 254 sluta på *s*[4]), förmodligen förledd af föregående trenne versers versslut. Ibland upprepar han vid slutet af sidan det sista ordets i versen sista bokstaf. Slutligen skrifver han v. 356 *sös* för *säs* (*sanguis*)[5]).

Skrifningarne *ver* (*versus*) (jmfr poemets öfverskrift) *dever*[6]) 240, *a vers* = *as vers* 169 behöfver man icke uppfatta som skriffel (jmfr ofvan s. LVI); *fe* för *fer* 403 kan jag deremot icke annorlunda uppfatta.

---

1) Man har förklarat fr. *deus* på två sätt. dels som en senare sammandragning af ett urspr. *dieus*, dels som den franska form, hvarur senare *dieus* framgått.

2) Jmfr ofvan s. XLI n. 5.

3) Jmfr t. ex. Chev. as d. esp. s. XXXVIII f.

4) Detta kan ej bero på att för honom utljudande *t* är stumt, då detta för honom ej är förhållandet för *t* efter föreg. konsonant. -- Såsom fel är deremot icke att betrakta att *t* utlemnas i *devant* 190, 382 (frfr dental), något som i Mss. ofta förekommer. Inkonsekvent har *t* blifvit infördt i dessa former.

5) Jmfr ofvan s. XXX n. 1; ett par af kopistens egna rättelser äro anmärkningsvärda i *dro*[i]*t* 306 och *avrons* 195. I *d*[r]*esat* 404 föreligger också en sådan rättelse.

6) I analogi med *ver* borde icke *dever* 240 ändrats till *devers*.

Hvad stora bokstäfvers bruk i Ms. angår se vid textens första sida. Jag har i texten infört sådana vid hvarje ny menings inträde[1]) och i egennamn.

Mss. skilja naturligtvis icke på konsonantiskt och vokaliskt *v* och *u*, *j* och *i*. Under det jag i B sökt fullständigt äfven i detta fall bibehålla Manuskriptets ortografi, har jag i texten infört skillnad mellan vokal och konsonant. Tvifvelaktiga fall förelågo endast i huru man skulle återgifva *u* i *aura*, *aurons* etc., som efter hvad ofvan blifvit anmärkt[2]) blifvit återgifvet med *v*, och om *j* borde ändras eller icke i *crestijen*. Jag har icke vågat ändra detsamma oaktadt *oi* i *crestoien* tyckes tala för att den ursprungliga spiranten[3]) öfvergått till vokal.

Hvad interpunktionen i A angår, användes tomligen godtyckligt en punkt efter första hemistichen i de flesta verser[4]). Då jag infört en modern interpunktion, har jag icke trott det nödvändigt att angifva manuskriptets värdelösa punktering.

Kopisten använder på några ord en accentuering som jag icke kan förklara så *vevé* 124, *baćés* 265, *óú* 390. Accenttecknet efter *l* i *angl'e* t. ex. 316 är möjligen afsedt att antyda *g's* spirantiska ljud, som i andra manuskript återgifves med ett *e* efter *g* (så skrifver också understundom vår kopist). Samma beteckning *(angl'e)* finnes i Oxf. Ms. af Roland och är också användt af den andra kopisten i Ms. Can. 74[5]).

Slutligen återstår i afseende på ortografin i A att tala om ordafdelningen. Kopisten skrifver som de flesta andra kopister ibland tillsammans ord, som afgjordt böra skrifvas åtskiljda. Så *kenirai* 168, *encouieie* 169, *sofrige* 396, *alatre* 292 etc.

För art. i förhållande till på vokal började ord har jag följt den regel, som angifvits af bland andra Tobler i Gött. Gel. Anz. 1872 s. 901 och skrifvit *a l'* etc.

en har jag alltid skiljt från efterföljande verb, äfven när det tillsammans med detta uttrycker *en* idé följande Toblers[6]) och Foersters[7]) anmärkningar. *Parmi* har jag också efter Tobler[8]) all-

1) Såsom sådan har jag äfven räknat anföringssatser efter kolon enligt modernt franskt bruk.

2) Jmfr ofvan s. LIX. 3) Jmfr ofvan s. L.

4) Ett liknande förhållande påpekas af Hofmann för Ms. till *Amis et Amiles* i Inl. s. IX (2:dra uppl).

5) Jmfr Meyer Rapp. s. 185 n. 7, 188 n. 1.

6) Gött. Gel. Anz. 1874 s. 1037; jmfr dock Gautier i lex. till Rol. s. 487 under *enmeinet* och *enportet*

7) Z. f. R. Ph. II, 177.

8) l. c. s. 1038. Jmfr Raithel Die altfrans. Præpositionen s. 68.

tid skrifvit i ett ord. *Devers* har jag deremot med beaktande af en anmärkning af Scheler[1]) rättat till två ord[2]), der det betecknar en »terminus a quo». *Jamais* har jag också följande Tobler (l. c. s. 1030, jmfr Z. f. R. Ph. II, s. 625) rättat till två ord[3]). Likaså har *por tant* delats i två ord, då hvarje ord i samma betydelse brukats ör sig.

För bibehållande af skrifningen i Ms. *assofrir* 80 hänvisar jag till Nyrop i Lit. blatt 1880 s. 339, Z. f. R. Ph. IV, s. 569 (jmfr Lit. blatt 1881 s. 97).

Jag har icke afdelat poemet i tirader, då hvarje assonanstirad icke bildar ett afslutadt helt. Men för mera liflighets skull har vid större afdelningar raden indragits.

Dermed är angifvet, huru texten blifvit behandlad i ortografiskt afseende[3]).

Hvad angår mitt åtgörande vid återställandet af sjelfva texten, inskränker sig detta till att utom hvad nu i ortogr. afseende blifvit framhållet, med ledning af B söka rätta de genom metern eller innehållet bevisligen felaktiga verserna[4]). Så v. 17, 76, 109, 117, 123, 128, 135, 149, 153, 173, 230, 356, 391, att införa vissa verser från B (se ofvan s. VII) och att rätta sådana felaktigheter som *scrnis* för *servit* v. 27, jmfr 348, *alorgul* 31, *serunt* 37, *assiet* 61, *sasier* 120, *avers* 159 etc.

Någon normalisering af texten har jag annars icke försökt att införa, vare sig hvad ortografi eller ordformer angår. Allt för litet utsträckta studier och öfvertygelsen, att ett fullt konseckvent återställande af originalet vore omöjligt, då detsammas dialekt endast aproximativt kan bestämmas hafva afhållit mig derifrån. Normalisering af texter synes numera också vara i allmänhet af textutgifvare öfvergifven, huru intressanta och betydelsefulla de två första fullt vetenskapligt normaliserade texterna[5]) varit, och man tyckes med skäl vilja uppställa som prin-

1) *Li roumans de Berte* s. 185, anm. till v. 2861.

2) Jmfr rättelserna.

3) Införandet af trema, apostrofer och citationstecken behöfver icke närmare förklaring.

4) I anmärkningarne angifves skälen för hvarje ändring.

5) Gaston Paris' Alexis och Tobler's Dis dou vrai aniel.

cip att i textpublikationer endast ändra hvad bevisligen måste vara skriffel af kopisten men ingenting, som kunde innebära en antydan om ett afvikande uttal eller en afvikande form hos kopist eller bearbetare.

Såsom ett skäl mot all sådan normalisering[1]), torde särskildt böra framhållas hvad Suchier i Z. f. R. Ph. II, 283 sagt, och som isynnerhet förr icke nog beaktats»: In der Zeit, aus welcher wir französische Handschriften haben, kann von einer reinen und consequenten Ausprägung der dialectischen Formen überhaupt nicht mehr die Rede sein. Ausser im Normannischen begegnen wir überall dem Einfluss der herrschenden Mundart, überall dem Streben nach der später realiserten Centralisation der Sprache.»

* * *

»*Li ver del juïse*» är sannolikt en predikan. Hela framställningens form, inledningen, de många utropen antyda det[2]). Inom den fornfranska litteraturen finnas flera exempel på versifierade predikningar[3]) De la Rue säger i sina *Essais historiques sur les Bardes* II, 138[4]): »... il est constant qu'à cette époque, (le XIIe siècle), du moins

1) Jmfr också Koerting i Z. f. R. Ph. IV, 175 och P. Meyer i Bibliothèque de l'école des chartes B. XXXV s. 362.

2) Så tyckes också Paulin Paris, som läst vår text i Ms. B uppfatta densamma. (Hist. Littér. XXIII, s. 254). Hvad menar P. Paris med »Quelques — unes des allocutions pieuses du même recueil, [Ms. B] surtout celles qui sont en vers alexandrins, souvent fort irréguliers et ne rimant que par assonance, doivent remonter assez haut dans l'histoire des sermonnaires français»? Af de poem, som B innehåller, äro blott n:o 213 (jfr Martin Le besant s. II) och vår predikan skrifna på alexandriner. N:o 13 har Paulin Paris talat om s. 250, Har Paulin Paris uppfattat n:o 2 också som en predikan? — Också C. Hofmann kallar vår text en predikan i »Alexis» s. 4.

3) Jämför Hist. littér. XXIII, s. 250 ff.

4) Cit. af Jubinal i *Le sermon de Guichard de Beaulieu* s. 6. Äfven P. Paris hänvisar till detta yttrande l. c. s. 252.

chez les Normands et les Anglo-Normands, on lisait au peuple, les jours de dimanche et de fête, les vies des Saints en vers français... alors il n'est plus étonnant qu'à la même époque on ait prêché les vérités évangéliques de la même manière».

Suchier har, såsom förut nämnts, utgifvit två versifierade predikningar i *Bibl. Normannica* I: *Grant mal fist Adam* och *Deu le omnipotent.* Den *Guichard*(?) *de Beaujeu* tillskrifna predikan är, såsom ofvan nämts, utgifven af Jubinal. Den predikan, som börjar »*Grant mal fist Adam*», anser Suchier vara den älsta bevarade franska predikan. Vår text. kan såsom vi i det föregående sökt visa, sannolikt täfla i ålder med den af Suchier utgifna.

Innan vi gå att undersöka, om det inom den fornfranska literaturen finnes andra behandlingar af flera af de ämnen, som förf. till *Li ver del juïse* i sin predikan berör, och om dessa tjenat honom till förebilder, vilja vi meddela det hufvudsakliga innehållet (efter Ms. A) af vårt poem.

Predikanten börjar med att uppmana sina åhörare att lyssna till en *»raison gloriose et saintisme»*, som Gud sändt till jorden för att förbättra vårt lefnadssätt, (v. 1—5), ty vi äro alla hemfallna till kval och lidande och hafva öfvergifvit Guds lag och tänka ej på den yttersta dagen (5—10). Om åhörarne ville väl uppmärksamma denna heliga »raison», som en eremit diktat i Egypten under fasta och bön, inspirerad af en engel, skulle de derför — det lofvar jungfru Maria — i lönbära krona inför Gud på den yttersta dagen (10—25).

Författaren fortsätter sedan med att framhålla, huru på den yttersta dagen domen icke skall blifva om jordiska egodelar utan om oss, som icke tjenat Gud. Vi skola då blifva straffade för vårt högmod och vår fåfänga. Predikanten bestraffar isynnerhet qvinnorna för deras flärd — ty såsom skriften säger, har kvinnan mera fåfänga (?) (*orgul*) än mannen; de älska så mycket rikdomar, att de i stället för att söka bot för sina själar täfla om att komma in i helvetet, innan afgrundsbrunnen vore fylld (25—45).

Man glömmer döden, utropar sedan predikanten, man glömmer, huru efter döden kroppen skall blifva föda åt maskar, under det den onda menniskans själ jagas ur kroppen af djeflar, som skola förehålla menniskan hennes fel (45—64). Djeflarnes tal till själen (64—72). Förgäfves anropar själen jungfru Maria (75, 76). Djeflarne svara henne, att i lifvet ville hon icke tjena jungfru Maria; nu får hon, hvad hon förtjenar (79—86). I verlden var hon icke barmhertig mot de fattiga utan tänkte blott på att lefva godt, nu får hon sin lön derför, och skall aldrig se paradisets glädje (81—85). Predikanten ber dem betänka, att döden är nära och håller fram, att efter densamma äro de hemfallna utan hjelp till helvetets alla kval, hvilka han beskrifver (85—162). Hör nu hvad själen säger till kroppen, när hon lemnar densamma; hon förbannar honom och skyller på honom sina fel (103—112), men det hjelper ej, den måste i landsflykt att förtäras af djeflar (112—117) hela veckan från måndags morgon till lördagen, då tuppen gal; då får själen återkomma till kroppen, då sätter den sig på grafven, och om menniskan dött under det hon gjort godt, prisar själen kroppen och sin lycka och glädje i »camp florit» (118—128), men har menniskan dött under det hon gjort illa, då förehåller själen kroppen hans synder och berättar honom sina lidanden (129—184). I följande verser (145—169) framhåller predikanten åter de osaligas öde, och huru de skola fördömas på den yttersta dagen och begagnar sedan tillfället att ånyo (v. 170—185) predika mot verldens flärd och köttsliga lefverne, som blott skall föra oss till helvetets qval. När Gud på den yttersta dagen frågar oss, huru vi tjenat honom, så måste vi vara beredda på att kunna göra räkning för hvad vi gjort, ty då skall ingen få »respit» (191). Då skola de olyckliga gå till helvetets kval, hvarvid den fördömda själen åter anklagar sin kropp (200—204). Predikanten beskrifver sedan ånyo de saligas och heligas lyckliga lott i himlen och på jorden (209—227). Kommer så åter en beskrifning på helvetets kval, der förf. säger sig följa Pauli beskrifning (228—289). Predikanten framhåller sedan sjelf det oundvikliga i

detta öde (290—298) och omtalar särskildt deras bestraffning, som förkväft sina barn (299—308) och deras, som icke tjenat Gud med sina rikdomar (309—318). Deras straff skall blifva evigt (318). O flärd, utropar predikanten, huru många har du icke bragt i förderf (320). På den yttersta dagen skola bröder och systrar, föräldrar och barn skiljas från hvarandra, och de fördömda nödgas erkänna, att de förtjenat sitt straff (327—340). Predikanten framhåller åter helvetets kval och hvilka, som komma dit (341—349), berättar slutligen de tecken, som skola föregå den yttersta domen (350—364) och beskrifver densamma, hvarvid han låter Christus i talet till de heliga(?) berätta detaljerna vid sin död.

Predikanten slutar med en uppmaning att bedja Gud, att vi med de saliga må komma i hans rike.

Som man ser, är det en allvarsam botpredikan, der författaren icke sparat på de svarta färgerna vid framställningen af de osaligas rike.

I v. 32 ff., 137, 195, 196 begagnar predikanten tillfället att bestraffa flärden och lyxen isynnerhet hos kvinnorna (detta accentueras ännu mer i B v. 431 ff.). Lyxen i klädedrägten under XII:te och XIII:de seklen, synnerligast från slutet af XII:te seklet[1]), var som bekant särdeles stor, och kyrkan predikade ofta mot densamma.

1) Jfr Schultz, Das höfische Leben zur Zeit der Minnesänger s. 237, 245. Schultz citerar s. 199 ett yttrande af Étienne de Bourbon, som kan vara af intresse för vår text, då der talas om *les traines*. »Die Damen ziehen ihre Schleppen mehr als eine Elle hinter sich her und sündigen damit ganz wunderbar, weil sie mit schwerem Gelde sie erkaufen, Christus in den Armen berauben, Flöhe sammeln, die Erde bedecken, in der Kirche die Andächtigen im Gebete stören, den Staub aufwühlen und aufwirbeln, die Kirchen (dadurch) verdüstern, die Altäre gleichsam beräuchern, die heiligen Stellen mit Staub beschmutzen und entweihen, und auf eben diesen Schleppen den Teufel tragen und fahren. Meister Jacobus sagt, ein gewisser Heiliger habe den Teufel lachen gesehen, und als er ihn gefragt, warum er lache, habe er geantwortet, dass eine Dame wie sie zur Kirche ging, auf ihrer Schleppe einen seiner Genossen fuhr, und als sie, um eine schmutzige Stelle zu überschreiten, das

Quicherat, som i *Histoire du costume en France* påpekat detta, anmärker s. 158, att under 12:te seklet kyrkan lifligt predikade mot bruket att bära långt hår och skägg; det är egendomligt, att våra texter icke på minsta sätt antyda denna omständighet; möjligen ligger deri ett datum.

Vår predikan erbjuder, såsom nyss nämnts, också detaljer, som påminna om ämnen, som annars i medeltidens religiösa diktning ofta äro behandlade. Meyer har redan påpekat två[1]), att nämligen författaren infört det under medeltiden ofta behandlade ämnet om »le débat du corps et de l'âme»[2]), och att han hemtat inspirationer från den Paulus tillskrifna apokryfiska apokalypsen. Före beskrifningen af yttersta domen talar pred. äfven om de tecken, som skola föregå densamma. Också detta är ett ämne, som ofta är behandladt under medeltiden, liksom framställningar af den yttersta domen äro ett omtyckt tema i denna tids diktning[3]).

Vi gå nu att undersöka, om framställningen i vår predikan af dessa ämnen har något samband med andra framställningar af samma ämnen inom den fornfranska litteraturen.

I afseende på »le débat du corps et de l'âme» anmärka vi till en början att predikanten låter själen tala till kroppen (i A) v. 103—112, 123—128, 131—144, 200—204 (i B saknas 125, 127, 128, 144).

Kleid aufhob, sei der Teufel in den Schmutz gefallen etc.». Schultz meddelar på samma ställe en karrikatyr från Ms. Cotton Nero C. IV, der djefvulen är afbildad i fruntimmerstoilett med släp och en joncärm.

1) Jfr ofvan s. V.

2) Hvarifrån den svenska bearbetningen af samma ämne (jfr Ljunggren, *Svenska dramat* s. 115 och not) utgår, är ännu ej fullständigt undersökt.

3) Jämför t. ex. Kleinert. *Ueber den Streit zwischen Leib und Seele* s. 30 f.

På intet af dessa ställen låter förf. kroppen svara själen och söka urskulda sig.

Kleinert har i nyss citerade dissertation sökt visa, att den äldsta behandlingen af detta ämne är att söka på angelsachsiskt område (l. c. p. 6), att den latinska Walter Mapes tillskrifna dikten beror på den fornengelska, (p. 11 ff.) och att den äldsta fornfranska anglonorm(?)[1] bearbetningen af ämnet, af hvilken åter en spansk version utgifven af Octavio de Toledo i Z. f. R. Ph. II, 57 är en bearbetning, eller snarare en öfversättning (s. 59, 60) (den franska red. är tryckt i Wright: *The latin poems commonly attributed to Walter Mapes*. London 1841, p. 321) sannolikt är att också återföra på den fornengelska (p. 19, 33).

Enligt Suchier och Kleinert tillhör den äldsta franska bearbetningen af ämnet säkert det 12:te århundradet. Af de yngre franska framställningarne af samma ämne (från 14:de och 15:de seklet enligt Kleinert) skulle den ena vara en bearbetning af den normandiska, en annan af den latinska dikten (l. c. 51, 52). För andra yngre redaktioner se Kleinert s. 51 och Z. f. R. Ph. IV, 74.

De äldsta engelska behandlingarne af ämnet låta endast själen tala till kroppen, men kroppen svarar icke. Så också i vårt poem[2]).

Om man jämför själens tal till kroppen i vårt poem med själens tal till kroppen i den agn. bearbetningen,

---

1) Suchier anser denna dikt agn. (Vie de Saint A. s. 3). G. Paris åter (Rom. 1877, 145), att intet skäl föreligger för en sådan lokalisering. Vising: Étude sur le dialecte anglo-normand du XIIe siècle (s. 16) adopterar Suchiers åsigt utan att vederlägga G. Paris.

2) I den italienska dikten: *Del giudizio universale*, som publicerats af Mussafia i *Monumenti Antichi di Dialetti italiani* (Vienna 1864), — som tyckes behandla samma ämne som dialogerna mellan och kroppen — talar också endast själen men ej kroppen, efter hvad C. Michaelis (Herrigs Archiv 46, s. 50) meddelar. Se äfven Kleinert l. c. s. 64. Kleinert nämner också en fransk dikt från 14:de årh., der själen också tyckes tala till kroppen, utan att denne svarar. Jag har ej sjelf haft tillfälle se dessa dikter.

skall man förgäfves söka någon närmare frändskap mellan dessa båda texter. Ideen är visserligen densamma. Själen skyller sina synder på kroppen v. 109, 110, och förebrår honom hans syndiga lif, särskildt att han icke haft medlidande med de fattiga och visar honom hans framtida ödo; så också i det agn. poemet. I såväl vår text som i den agn. bearbetningen förekommer en skildring af den yttersta domen, churu i vår text i ett annat sammanhang, men ingen vers i den ena texten påminner om någon i vers den andra. Den agn. dikten är också, åtminstone i den form den föreligger, yngre än vår text.

Det finnes således intet skäl att antaga, att den äldsta kända fornfranska bearbetningen legat till grund för predikantens framställning. Då predikanten icke låter kroppen ingå i svaromål, skulle man snarare kunna tro, att författaren inspirerats af någon af de äldsta engelska redaktionerna, churu detta antagande erbjuder en viss svårighet vid ett icke anglonormandiskt original. Då jag icke varit i tillfälle att taga kännedom om de engelska redaktionerna, kan jag icke afgöra huruvida ett sådant antagande skulle styrkas af någon närmare förbindelse mellan olika verser i de båda texterna.

Af det sätt, hvarpå förf. behandlat »Pauli beskrifning på helvetet», skulle jag vilja förmoda att förf. helt fritt behandlat ett ämne, som säkert var allmänt kändt på den tid, då predikan hölls, och att redaktionen af själens tal till kroppen tillhör förf. ensam.

Predikanten hade, som vi nämnde, känt till »Apocalypsis Pauli» eller någon bearbetning af denna apochryfiska bok. Apocalypsis Pauli daterar enligt Tischendorf, som 1866 utgifvit densamma i en grekisk redaktion, sannolikt från omkring samma år som Theodosius dog[1]). Af denna märkliga text finnes en syrisk redaktion, hvaraf

1) Apocalypses apochryphæ Mosis, Esdræ, Pauli, Johannis etc. edidit C. Tischendorf p. XVI.

Tischendorf ger utdrag [1]), och 3(?) latinska versioner (Meyer Romania 1877 s. 11 säger blott två), ingen af dessa tryckt. En af dessa skall finnas i Merton College i Oxford (13 n:o 2), en annan i Bibliothèque de l'école de médecine i Montpellier (ett Ms. från XIV:de seklet [2]) det tredje i Wien Ms. 876 (också 362, 1629?) [3]).

I Romania 1877 p. 11 säger Paul Meyer, på samma gång han lofvar att framdeles särskildt studera de poem, som stå i samband med detta ämne, att han känner fem rimmade redaktioner af denna legend. Han nämner 3 Ms. [4]), såsom tillhörande en redaktion och ger ett kortare utdrag ur ett af detsamma.

Af de 4 andra franska redaktionerna, som Paul Meyer säger sig känna, har jag endast haft tillfälle att studera två; en, som det tyckes mycket yngre, och som finnes i Ms. i Douce 154 f. 118 i Bodleyanska biblioteket i Oxford, och en annan, som, efter hvad jag genom jämförelse mellan Mss. funnit, blifvit bevarad i

Ms. 19,525 af Nationalbibliotheket i Paris (samma Ms. som B af li vers del juïse) f. 12 v°.

Ms. Douce 381 i Bodleyanska bibl. i Oxford och Ms. Cott. Vesp. A VII f. 32 r° i British Museum [5]). Affattningen i Ms. 19,525 är tryckt i Ozanam: Dante et la philosophie catholique au treizième siècle p. 351, der utgifvaren dock läst fel på flera ställen. Ms. Cott. Vespas. är det fullständigaste af dessa 3 Ms., Douce 381 [6]) inne-

---

1) Efter Perkins öfversättning. Den är också utgifven i tysk öfversättning af S. Zingerle i Heidenheim's VierteljJahrschrift 1869.

2) Jfr Boehmer i Jahrbuch der deutschen Dante-Gesellschaft III, s. 193.

3) Jfr Bartsch, Grundriss zur Geschichte der Provenzalischen Litteratur, s. 57.

4) Af samma redaktion har Stengel påpekat två andra Mss. (utom de af Meyer anförda) i Z. f. R. Ph. V, 383.

5) Ms. Douce 381 och Cott. Vesp. VII äro tydligen gjorda på samma underlag. De innehålla i förh. till 19,525 verser, som der saknas hafva samma, fel, och samma origtiga verser. Båda förefalla tillhöra agn. kopister.

6) Jmfr Rom. Stud. I, s. 392.

håller blott ett par fragmenter, motsv. verserna 41—60, 175—228 i Ms. 19252 (ehuru med flera verser, som saknas i detta Ms).

Af samma legend finnes en it. affattning tryckt i Villari's Antiche Leggende, Pisa 1865; en provenzalsk, delvis tryckt i Bartsch Denkmäler 310—313; och en tysk[1]) (om hvilken se Bartsch Grundriss s. 58.)

Ingen af dessa senare redaktioner har varit mig tillgänglig.

Vi skola nu försöka att med de medel, som för tillfället stå oss till buds, afgöra, om den framställning af Pauli beskrifning på helvetet, som finnes i vårt poem, möjligen är att härleda från någon latinsk bearbetning af den grekiska texten eller från någon af de af oss undersökta franska redaktionerna. Svaret blir naturligtvis alltid högst ofullständigt, då jag icke känner de öfriga franska redakt. (mer än det utdrag Meyer gifvit i Romanica 1877, p. 10) och då jag icke haft tillfälle se den italienska, provenz. eller tyska affattningen eller att taga kännedom om de engelska bearbetningarne.

Jag undersöker då till en början förhållandet mellan den grekiska texten och de franska redakt. af Vision de St. Paul, som jag haft tillfälle i Ms. studera.

I Apocalypsis Pauli berättas, att Paulus förd af en engel, som Gud sändt till honom, besökt först paradiset och sedan helvetet. P. Meyer har med rätta anmärkt[2]), att »denna skrift utan tvifvel är den förnämsta källan för den uppfattning, som man bildat sig om de fördömdas kval[3]).

---

1) Samma legend är också behandlad på forneng. Se Warton: Hist. of engl. poetry I. 19 och Herrigs Archiv Bd. 52, s. 35. Englische Studien I, s. 293. Jfr samma tidskrift I, 91 ff., 97. Enligt angifvande på omslaget till fjärde häftet V:te bandet kommer F. Gierth att studera de gammalengelska versionernas förhållande till sina källor.

2) Rom, 1877 p. 11.

3) Detta är icke det enda intresse, som denna egendomliga och hittills föga studerade text erbjuder. I hela den litteratur, som

Det första, Paulus ser i helvetet[1]) enligt den grekiska texten, är en brusande ström, i hvilken en mängd män och kvinnor äro nedsänkta, somliga till knäna, andra till nafveln och många ända till hjessan. »Hvilka äro dessa», frågar Paulus engeln, som beledsagar honom. »Dessa äro de, som lefvat i hor och skörlefnad utan att bättra sig, svarar engeln». Ur den första flodens källa ser Paulus en annan flod välla fram. Denna är uppfyld af eld; »der plågas tjufvar och falska anklagare, (menniskor) hvilka icke i Gud satte sin hjelp», men hoppades på fåfänga rikdomar. Paulus gråter af medlidande, hvarför engeln förebrår honom. »Du är väl icke mera barmhertig än Gud», säger han. Och Paulus ser en gammal man,

---

från den samma uppvuxit, i alla dessa Visions de St. Paul, som under medeltiden att döma af de många Mss. [1]), tyckas varit allmänt kända, har man att söka källorna — åtminstone till en del — för Dante's Divina Comedia[2]). Redan i början af vårt århundrade började man framhålla det förhållande, i hvilket Dantes Inferno stod till visionslitteraturen. (Se en förträfflig studie af A. D'Ancona: *I precursori di Dante*, Firenze 1874, litteraturen öfver denna fråga deri angifven p. 11). D'Ancona tyckes dock icke känna den grek. texten af Apocalypsis Pauli, utan citerar som äldsta text en lat. bearbetning från 11:te seklet (p. 43) Trots särskildt Ozanams och D'Anconas utmärkta arbeten erbjuder dock detta ämne ett rikt fält för studier. Genom ett närmare studium af dessa källor och framförallt en ingående undersökning af *Comedia Divinas* förhållande till de äldsta lat. bearbetningarne af den grek. texten af Pauli apocalyps och till medeltidens derifrån utgående visionslitteratur, skulle man sannolikt finna att Comedia Divina bildar slutpunkten och gifver det mest storartade och fullkomliga uttrycket åt en betydande del af medeltidens stora religiösa litteratur, likasom man i viss mening kan säga att medeltidens épopélitteratur omgestaltad mynnar ut i Ariosto's Orlando Furioso, och att hos Boccaccio fabliaupoesien visar sig i sin högsta fulländning[3])

1) Tischendorff. l. c., p. 56 ff.

---

1) Beskrifningen på Judas straff i helvetet i Saint Brandan, (jmfr Rom. Stud. I. s. 556) v. 1353—1421 i Suchiers publication är väl också att återföra på denna text.

2) Detta framhålles också af Kölbing i Engl. Studien I, s. 97, och af Boehmer i Jahrbuch l. c.

3) Härmed naturligtvis ingenting sagdt angående den fråga, som behandlas af Bartoli i hans *I precursori del Boccaccio*.

som släpas fram och sänkes ned till knäna i floden, och »en engel kom och höll i sin hand ett jern och drog dermed upp åldringens inelfvor genom hans mun». Paulus får veta, att denne olycklige varit prest, men blott tjenat Gud med att äta och dricka. En annan gubbe kastas till midjan i eldströmmen och brännes gräsligt af blixtar. Han hade varit biskop och »var mycket nöjd öfver att hafva detta namn»; men han vandrade icke i Guds rättfärdighet, han dömde icke rätt dom, var icke barmhertig mot enkor och faderlösa, var icke välvillig ej heller gästvänlig. Åter ser Paulus i eldströmmen en menniska med armarne blodiga, och ur hvilkens mun maskar kröpo. Det var en diakon[1]), »som blott tjenat Gud med att äta och dricka».

I såväl den redaktion af den franska texten, som innefattas i Ms. 19,525, Douce 381, Cott. Vesp. VII. — vi vilja kalla denna redaktion A —, som i den redaktion, hvaraf Meyer lemnat ett utdrag i Romania 1877, p. 12 ff. — vi kalla denna sednare B —, ser Paulus först utanför helvetets port ett stort brinnande träd, på hvilket hänga, förtärda af evig eld, de olyckligas själar, som samlade rikedomar i denna verlden, och deras, hvilka fällde falsk dom (B. Str. XIII, XIV) (A v. 33—43 enligt Ozanams édit.). Sedan ser han en ugn *(une fornaise)*, i hvilken andra själar förbrännas; omkring ugnen finnes enligt B (st. XVI—XIX) och enl. Ms. Cott. Vesp. VII och Douce 381 af A [motsv. episod saknas i Ozanams éd. och i det Ms., som ligger till grund för denna éd. Jag anför den derför här nedan efter de båda andra Mss., som ännu icke utgifvits[2])] sju plågor; igenom dessa måste hvarje nykom-

---

1) I förbigående kan man påpeka, huru anmärkningsvärdt det är, att i denna så gamla text man redan finner så märkliga exempel på straff för presterskapets synder. Cfr. D'Ancona l. c. p. 70 ff.

2) Emell. v. 53 och 54 i Ms. 19,525, aftryckt hos Ozanam, hafva Douce 381 och Cott. Vesp. VII följande verser:

Douce 381:	Cott, Vesp. VII.
Entur le feu out set t'mens	... le fu .. turment
v les maluels furent dolens.	ou les mauueis f. dolēt.
La p'miere est tel(e) neif	la p'mire ... tele neyf
ke sus ciel n'at si fort(e) seif;	... nas si forte seyf

men själ först passera. Enligt samma Mss. af A och enligt B ser Paulus sedan ett brinnande hjul, på hvilket själarne tyckas blifva steglade.

Douce 381.	Cott. Vesp. VII.
ke desure jeust un iur,	... icist un iur
ja puis en trouisses pleindur.	ja plus ni troviseet
La secunde i est de glace,	Lika
la plus freide rien ke io sace.	...freite rin ke sace (io fattas)
La tierce i est de ardant fiu,	la tirz ,.. ardaunt fu
sus ciel n'en at si malueis liu.	... niad si mauueis
La quarte i est de ruge sanc	... saunkes.
ki lur curt parmi le flanc (sic!)	ke lur . . les flancs.
La quinte i est tut de serpens	tute de
ha deus sire, si forz turmenz!	ha sire deu. si fors t.
La siste i est de tele fuldre	... fudre
ki tutens les ardent en puldre.	ke tut tens ... pudre
La setme i est de tel puur	... la setime
ke sus ciel n'at nule peiur.	... nad nule
Iceles almes iloc sunt	ilokes
ki penitence [ici] ne funt.	ki penitaunce ici ne funt
Seignurs certes en itel sort	... certis
quiduns mut malueis le 9fort.	quidum ... mauueise
Mut ad icil fol escient	mit est cil fol ke ascient
ki al diable tut se uent.	al diable sei memes uent
En icel liu, felun pullent,	... pulent
ad horrible gemissemt.	orible
Les almes quereient lur mort,	querreient la
se peust estre par nul sort,	sil p. e. u par nule
meie alme ne poet pas murir,	mes almes querreiēt ne: pas morir
pur ceo l'estoet peine suffrir.	p ceo lestut
Une roe i aueit de iuste	L(ika)
ki as almes durement custe,	kas
tute *est* [med förk.] e de feu e de flāmes	Första e utel.
pur pener ens les almes: (sic!)	por (med förkortn:st.) ... ens
mil estepes i ad par parz,	... part
plus ēt trenchanz ke nuls dars (sic!)	... nul dars
tut dreit deles *est* li diable	... deliz
ki tient un gant roable (sic!)	ke tint une g.
dunt ens butet e retreit. (sic!)	dont e boute e
Si li uns criet. l'autre breit	... crie
al retieire, e al buter.	... boter
Mil almes i feit ens uoler.	almes fot einz
Puis uit un flum horrible e gant etc.	... un flū orible.

Först derefter ser Paulus enligt de fornfr. texterna en stor flod (enligt A, utdraget af B är här afbrutet i Romania) der djeflar simma omkring liksom fiskar med lejonansigten.

Öfver floden gick en stor bro men så trång, att ingen kunde passera deröfver utan Guds särskilda hjelp (cfr. D'Ancona: I precursori di Dante p. 46 n.). Själarne måste i stället vandra genom vattnet och pinas af djeflarne. Paulus, som ser deras lidande börjar gråta och frågar Mikael hvilka dessa äro[1]? Vän, svarar Mikael honom, dessa som du ser gå i vattnet till knäna straffas här af Gud, emedan de icke varit nöjda någon dag, utan att hafva talat illa om sin nästa. De som äro nedsänkta till nafveln, »porgesoient altrui moilliers»; de som äro under vattnet till läpparne, hafva stridt mot kyrkan eller nekat att tro på Guds son, de åter som äro nedsänkta i vattnet ända till ögonbrynen, ringaktade sin nästa eller gladde sig, när det gick honom illa.

Om vi återvända till den grekiska texten, så berättas der vidare, att Paulus såg: »en glödhet kopparmur och innanför denna män och kvinnor, som tuggade på sina egna tungor, dömda till ett gräsligt straff».

Också i den fornfranska texten ser Paulus en hel mängd menniskor, bundna till händer och fötter, som tugga sina tungor.

Men i den grekiska texten säger ängelen till Paulus, att dessa olyckliga voro sådana, som pratat med sina grannar i kyrkan och icke lyssnat till Guds ord; i den franska redaktionen åter säger Mikael, (ty den i den grekiska texten ej namngifna ängeln föregifves här vara Mikael[2]), att dessa pinade själar varit ockrare, som tagit omåttlig ränta och icke haft medlidande med fattigt folk.

1) Man kan icke undgå — vare det anmärkt i förbigående — att vid den upprepade framställningen af Pauli medkänsla för de olyckliga och deras qval, tänka på, hur olika Dante skådar de fördömdas lidanden i »Inferno».

2) I den lat. bearbetningen, som finnes i Mert. Coll. angifves också engeln heta Michael. Se Tischendorf l. c. s. XV n. 2, hvarest också legendens frändskap med Apocalypsis Mariæ framhålles.

I den grekiska texten berättas sedan, att Paulus sett en håla uppfylld med blod, i hvilken giftblandare och trollkarlar, otuktiga och lösaktiga och de, som plågat fader- och moderlösa, blifva kastade.

Något motsvarande finnes ej i den fornfr. texten.

Den grekiska texten låter Paulus gå vidare och se kvinnor »som buro svarta kläder och voro kastade ned på en mörk plats». Han får veta, att dessa äro de, »som icke varit sina föräldrar lydiga utan före äktenskapet befläckat sin jungfrudom». Och han ser vidare »kvinnor, som buro hvita drägter, och voro blinda; de stodo på glödheta pelare och en obarmhertig engel slog dem sägande: nu hafven I insett, hvar I ären, men då anklagelserna upplästes för eder, då förstoden I dem icke». Dessa äro de, säger engeln; som förstört sig sjelfva och gifvit sina foster döden. Nu komma deras foster fram ropande: gif oss hämd på våra mödrar. Och dessa gåfvos åt engeln »att föras upp till ett rymligt ställe, men deras mödrar fördes till evinnerlig eld».

Också i den franska redaktionen ser Paulus »puceles vestues de neir vestement», omgifna af svafvel, eld och tjära, stungna af ormar, sönderhackade af djeflar, och får veta af Mikael, att dessa varit okyska mör, som icke älskat Gud och icke hedrat sina föräldrar, att de strypt sina barn och kastat deras lik ut genom fönstren att förtäras af svinen.

I den franska texten, hvilken, som man ser, annars följer den grekiska texten i dess hufvudtankar, talas icke om, att fostren skall begära hämd på sina mödrar.

Hela detta ställe är alldeles olika i den syriska redaktionen (sådan den återgifves i den engelska öfversättningen hos Tischendorf).

I den franska redaktionen ser Paulus sedan »nakna själar» utsatta på den ena sidan för eld, på den andra för köld. Dessa hade varit orättrådiga domare, som bedragit enkor och faderlösa. Längre fram ser han en yngling och en gammal man, som bära tunga kedjor om halsen och pinas af djeflar. Dessa hade varit otuktiga och falska prester.

Detta ställe har ingen motsvarighet hvarken i den grekiska eller syriska redaktionen.

I de franska texterna berättas sedermera, att Paulus började gråta. Hvarför, säger han, skulle de födas, när de skulle blifva så fördömda? Du bedröfvar dig för litet, svarar Mikael, värre skall du få se.

Något motsvarande samtal finnes icke i den grekiska, men väl i den syriska redaktionen. Der heter efter Tischendorfs meddelande l. c. p. 61 »and when I was weeping over these things, the angel said unto me: Art thou crazy Paul? as yet, thou hast not seen bitter torments».

I beskrifningen på de hårdare straff, som Paulus nu skulle få se, öfverensstämma de olika redaktionerna, den grekiska, den syriska och den franska temligen nära med hvarandra. Pauli ledsagare visar honom nämligen en brunn, förseglad med 7 insegel. Inseglen borttagas, men Paulus uppmanas att stå långt ifrån, ty ifrån brunnen uppkommer en sådan stank, »ke soz ciel n'est hueme ne, ki sace dire la verite».

Enligt den grekiska och syriska versionen plågas i denna brunn de »som icke erkänt Guds moder den heliga Maria»[1]), och att Herren blef menniska, född såsom menniska af henne, och de hvilka hafva sagt, att brödet och vinet i nattvarden icke äro hans kött och blod.

I den fornfranska texten[2]) heter det:

Douce 381:	Cott Vesp.:	Ms. 19,525:
E seinz Pols li ad demande	E seint pol	Saint pol lui a d.
ke fussent cil malcüre.	ke fuissent	qui sera iloc pose
Seinz Mich[a]els lui ad tost dit	seint michiel li	saint michiel lui a dit
isgnelement senz contredit:	ignelement saunz	ignelement

1) Jag tillåter mig att i förbigående framhålla, hvilket betydelsefullt datum hvad Mariadogmen beträffar det ligger i dessa ord, om texten verkligen är så gammal, som Tischendorf antager. Jfr dock Zingerle l. c. s. 139.

2) Jag anför de olika Mss. text för att gifva ett begrepp om, i hvilket förhållande, de stå till hvarandra.

Ki ne crurent ke deus fust nez,	kil ne..deu fut	ki ne croient q̄deu
ne ke seinte Marie l'ot portez,	... leut portez	ne que sainte m. leust p.
ne ke peine deignast suffrir	ke utelemn. deingnast	ne q̄ peine deignast sosfrir
ne pur le pople uolsist murir. (sic!)	uolsist utel.	ne q̄ por le peuple uousist morir [1]).

I den grekiska texten såg Paulus sedan »mot solens nedgång, der det finnes gråt och tandagnisslan många män och kvinnor, som der voro pinade. Engeln upplyste honom, att det äro de, som säga, att det icke gifves någon de dödas uppståndelse och för dessa gifves aldrig något förbarmande».

I den gammalfranska redaktionen finnes intet motsvarande. Der ser Paulus i stället först en graf, hvari en hel mängd olyckliga ligga ofvanpå hvarandra, förtärda af maskar och sedan, huru sju djeflar komma flygande i luften med en själ, som de kasta den ene till den andre, under det de förehålla honom hans synder och berätta honom hans blifvande straff. Mikael frågar då Paulus, om han tror på, hvad han ser, och att detta skall blifva syndiga menniskors lott. Ja, svarar Paulus »ne vos contredi de rien».

Och åter skådar Paulus och ser, huru två englar föra en rättrådig menniskas själ till paradiset, under det att de lofsjunga Gud. Deruti instämma tusen englar och välkomna den goda själen.

I den grekiska texten finnes icke något motsvarande, men sedermera öfverensstämma de tre versionerna, den grekiska, den syriska och den franska — med temligen obetydliga afvikelser — i en högst egendomlig berättelse.

Då nämligen de fördömda höra englarnes röster, ropa de och bedja, att alla englarne, med Mikael (i den grekiska texten: Gabriel) och Paulus skola fälla förböner för dem hos Gud, att deras kval må lindras. Änglarne och Paulus knäfalla och bedja Gud om förbarmande med de olyckliga. Och Herren visar sig i skyn, förebrår dem deras synder och påminner dem om, huru

1) De begge sista verserna äro omställda i Ms.

Han fruktlöst lidit för dem. För Paulus och englarnes skull vill han dock gifva dem den lindring i deras kval, att på den heliga söndagen, på hans uppståndelses dag, eller, som den gmfr. redaktionen säger:

»de la nunne al samedi
de si ke vienge le lunsdi» [v. 306, 7 hos Ozanam]

skola de vara fria från plågor.

Här hafva vi således förklaringen, hvarför i vår text djeflarne pina själen

des le lundi al main en troec'al semedi, v. 118

(ehuru det är egendomligt att författ. i nästa vers låter själen återkomma till kroppen »endroit le coc cantant» således tidigt lördag morgon i stället för lördag afton).

Det är säkert också denna legend, som ligger till grund för att i St. Brandan Judas är fri från sina kval under söndagen.

De fördömda tacka Gud för denna lindring i sina plågor och dermed afslutas i den grekiska texten beskrifningen på helvetet.

I den franska redaktionen låter författaren Paulus fråga Mikael, huru många plågor det finnes i helvetet. Och Mikael svarar:

Ms. 19,525	Cott. Vesp. VII.
Beals amis, ieo nel te ni,	Amis oiez ke nus di
quarante quatre milliers et cent	milliers karaunte e quatre cent
a peines en cel lieu pullent;	ad penes en cel liu pulent
mes souz ciel nen a hueme	mes certes sus ciel n'ad cel hōme
qui nos sace dire la some	ke bien dire sace la summe
de celes peines et (des) dolors	e des peines et des dolurs
[e]des travals e des tristors.	e des travaus et des tristurs
[E] dampnedeu omnipotent	veirs deu omnipotent
en defende tote sa gent!	en desfende tute gent.

Och författaren, som i Cott. Vesp. VII kallar sig Adam de Ros afslutar det hela med en bön, att Gud måtte bevara oss för dessa kval och borttaga våra synder, så att vi få lefva med honom i paradiset.

I hvilket förhållande står nu beskrifningen på helvetet i vårt poem till dessa versioner? Meyer säger (Romania 1877, p. 11), att de franska redaktionerna af beskrifningen på Pauli nedstigande till helvetet hvilar på två latinska redaktioner (hvilka af de tre förut omnämnda?), som han anser härstamma från en icke bekant grekisk text »qui devait être de fort près apparenté» med den af Tischendorf utgifna. Då jag icke haft tillfälle taga kännedom om de outgifna latinska redaktionerna, kan jag här endast framhålla, att i sin helhet öfverensstämma de grekiska och franska versionerna, men isynnerhet i början afvika de ganska mycket från hvarandra, och på ett ställe hafva vi påpekat, att den franska versionen närmar sig den syriska redaktionen. Det skulle vara af intresse, att se i hvilket förhållande de latinska redaktionerna stå till de grekiska, syriska och de franska versionerna.

I vår predikan beskrifves helvetet, v. 228—286 (B saknar v. 261—289). Förf. åberopar Pauli vittnesbörd 2 gånger (v. 228, 256) såsom källa för sin beskrifning. Men af denna beskrifning tyckes framgå, att antingen förf. haft någon redaktion af Pauli vision som afvikit från den, vi nyss analyserat, till grund för sin framställning, eller att han sjelf temligen fritt omgestaltat, hvad han hört eller läst.

Enligt vår predikan ser Paulus i helvetet först en man och en kvinna, som förtäres af eld; de hafva 99 plågor »parmi les cors», djeflarne bränna deras mun och ansigte. Berätta mig, säger Paulus till en af olyckliga, dina eviga plågor. Och de olyckliga förtälja, att de plågas af ständigt regn, is och hagel; en vind, säga de, blåser också fram från afgrunden och genomisar deras kroppar.

I helvetet, fortsätter predikanten, finnes sju torn och i hvarje torn 99 plågor. I dessa torn kastas de fördömda.

V. 250 ff. förtäljer predikanten vidare, hurn helvetet blifvit skapadt och inredt. De som vakta detsamma voro från paradiset, men kastades af Gud ned i helvetet för deras hög-

mods skull. Der är mörk natt (v. 258): hvarken sol eller dag lyser der. Djeflarne förtära hvarandra (263). De äro fula skapelser, ur hvilkas vidöppna munnar dimmor utgår (264, 265). Band och halsjern, bojor(?) och kedjor finnas i helvetet för att plåga de olyckliga själarne; likaså ormar', som förtära de fördömda. I helvetet finnes en rinnande flod med så stark ström, att om också Babels torn varit af jern och koppar skulle denna ström dock kunna tränga igenom detsamma (270—273). Der badas 3 gånger dagligen de olyckliga, sedan läggas de i kittlar att kokas och derefter att stekas på halster. I helvetet är en sådan hunger, att om de fördömda också hade ätit allt det bröd, som Gud låtit finnas till, alltsedan han skapade Adam ända till Yttersta domen, och om de också dertill hade uppslukat hela verlden, skulle ej deras hunger vara stillad, och en sådan törst, att om de hade druckit ut hafven och floderna och sväljt himmel och jord, skulle den ej vara släckt (277—285).

Sådana äro de kval, som skola plåga de olyckliga, hvilket lidande ännu mer ökas af deras häftiga åstundan att se Gud, hvilken de hvarken natt eller dag kunna glömma. »Och dock skola de aldrig få se honom!» (286—289).

Vårt poems beskrifning på helvetet afviker, som man ser, ganska betydligt från såväl den grekiska som den franska versionen af Vision de St. Paul. Floden, hvari de olyckliga simma, är gemensam för dem alla, likaså straffas de fördömda i alla texterna med evig eld. Men detaljerna äro helt olika. I sin beskrifning på de sju tornen och huru de fördömda pinas af is och regn, hunger och törst ansluter sig vår predikan närmast till den franska versionen af Vision de St. Paul på det ställe, der de 7 plågorna omkring det brinnande trädet omtalades, och hvilket icke fanns i den grekiska texten. Men annars torde det vara omöjligt, att afgöra hvilken version af Pauli vision, som legat till grund för predikantens framställning.

Dock finnes det i det följande ett ställe, som skulle kunna gifva anledning att tro, att förf. känt någon latinsk

behandling af den grekiska versionen, eller någon fransk redaktion af densamma, som ej är mig bekant. Efter den beskrifning på helvetet som vi nyss lemnat, liksom ock i slutet af sitt poem, erinrar predikanten om den yttersta domen, och säger bland annat, att Gud då skall kräfva själar och lif af dem, som förkväft sina barn v. 299, 300, och de små barnen, som sålunda med orätt blifvit dödade »clameront soi a deu qui ciel et terre fist».

Detta erinrar om den grekiska versionen af Pauli vision (Cfr ofvan p. CXXII), och detta ställe i den grekiska texten styrker de verser, vi från B infört i A, 299—301.

På flera ställen i våra texter (v. 341—343, 393 A, 410 k, 421, 422 B) talas om Christi nedstigande till helvetet. Af dessa verser, som kunna vara direkt inspirerade af 2 Petri bref 2, 19, framgår icke, om förf. känt till det s. k. Nicodemi evangelium[1]). Då denna apokryfiska bok emellertid var vida känd under medeltiden, är det emellertid icke osannolikt, att betonandet af Christi nedstigande till helvetet skett under inflytelse af denna legendariska framställning.

Ännu ett under medeltiden mycket populärt stoff har författaren användt i sin predikan, nämligen beskrifningen på tecknen före den yttersta domen, v. 350—365.

G. Nölle har i Paul's och Braune's Beiträge VI, 413 ff.[2]) studerat denna legends historia. Han uppräknar också de kända fornfr. bearbetningarne af detta ämne och känner

1) Det s. k. Nicodemi evangelium[1]) är utgifvet 1838 af Thilo i Codex apochryphus Novi Testamenti s. 487 och 1853 af Tischendorf i Evangelia Apocrypha s. 208. T. uppvisar (Prolegomena s. LV ff.), att hvad man hittills kallat Nicodemi evangelium består af två skiljda, med hvarandra ej samhörande delar, skrifna af olika författare. Blott den senare delen behandlar »Descensus Christi ad inferos».

2) Derstädes s. 414 annan litteratur angifven.

1) Denna text finnes på fornsvenska utgifven af Klemming i Klosterläsning s. 262. (I Appendix I, s. 8 citeras detta arbete origtigt som band XVII af Svenska fornskriftsällskapets samlingar).

af vår text det utdrag, som Hofmann meddelat i Alexis, (vv. 350—365 B). Vår predikan säger Nölle, som tyckes anse hela vår predikan bestå af dessa 15 vers[1]), »ist keine bearbeitung der legende von den fünfzehn zeichen. Nur 9 oder 10 zeichen, je nachdem man zählen will, werden in bunter reihe aufgeführt. Einige derselben, bei weitem die meisten, begegneten bereits in den Evangelien (a. a. o.)[2]), andere, der rest, sind aus dem normannischen gediche (typus V)[3]) bekannt und diesem entnommen.» (l. c. s. 450).

Vi undersöka våra texters beskrifning på de olika tecknen och utgå från A.

350. (Or oies des grans signes qui de devant venront:)
1) 351 li cies abaisserat a la terre parfunt,
B: le ciel se pliera a la terre desouz
2) 352 la terre crollerat trosk'en abisme el fons (= B)
3) 353 li solos et la lune lur beateit changeront,
B 354 le soleil et la lune roges ierent cumme sanc
4) 354 li jors devenrat nuis et del ciel plovrat sans.
B 353 li jors devendra nuit doleros en cel tens
355 et sanc plovera del ciel desques en orient

1) Nölle har till följd af ett tryckfel hos Hofmann (som låter vår text B. börja fol. 45 i st. f. fol. 43) trott, att vår predikan började med v. 360. — Hvad han deremot menar med följande är mig obegripligt: »C. Hofmann, dem wir die kentniss des altfranzösischen sermon verdanken, teilt ihn nach der obigen hs in seinem Alexis (Sitzungsberichte etc) mit und gibt deselbst das nähere an.» Hofmann meddelar blott 15 rader af denna predikan och bifogar icke en enda anmärkning!

2) Nölle anför s. 416 de bibelställen, från hvilka legenden utgått. Dervid är citatet från Esaias origtigt. Det skall sannolikt vara kap. XIII, 10.

3) Såsom särskild typ för denna legends gestaltning upptar Nölle den dikt, som aftryckts i »Adam», utg. af Luzarche och af Palustre och efter en Berner hs. af C. Hofmann i Münch. Gel. Anz. 1860. (För öfriga Mss. se Meyer i Romania 1877 s. 22 ff.) Han kallar denna dikt normandisk. Jag finner intet i metern eller rimmen, som kunde berättiga till en sådan lokalisering. Men väl är kopian i »Adam» agn.

5) 356 Li halt munt (mur Ms.) en[s] es aiwes d'angoisses verseront;
B 356 li halt munt et li val trestuit tremblerunt
357 apres le tremblement d'angoisse verserunt
6) 357 les estoiles del ciel jus a terre cheront (= B).
7) 357 Dont venrat une nue devers lo ciel amont,
ki iert tant tenebrose por l'angoisse de nos,
si en revenrat une de devers orient,
ki jetrat fou et flamme mut angoissosement
nuef costes environ ardant terre en toz sens;

B saknar v. 358, men öfverensstämmer annars till innehållet med A.

8) 363 non iert ja mais mostiers ne vile ne païs,
ne n'iert bors ne casteas ke unkes deus fesist,
B 363 puis n'iert mostier n'iglise ne cite ne païs (364 saknas i B)
9) 365 la mers s'en iert fuïe et li mons iert finis (= B).

Sedan fortsätter texten:

366 Or oiez la novele del grant jor del juïs.
366 B ore entendes seignors q[i]els ert le revenir
de la terre laens ou le cors se gist
10) 367 Il sonerat en ciel mes sires sains Mathius.
Ensemble revenront vostre chars et voz spirs.,
De la terre eissereis dolerqs et eschis,
l'uns regarderat l'autre, toz sereiz embahis
B 367 dunc sunnera el ciel misire saint Matheu
ensemble vendrunt vos cors et vos esperiz
vos chies tendres en terre doleros et enclins
unques pois n'i entra alme que la meie en issi

A fortsätter sedan: (B saknar dessa versar).

371 Ne fut ainc si granz duez, puis ke deus l'ome fist,
372 cum serat a cel jor, cant terre pendrat fin.
373 L'endemain sonerat Marcus en orient,
384 tuit relevront de terre, la crestoiene gent.
375 Al tierc jor sonerat mes sires sainz Johans.
376 Lo jor verreiz miracles mut mervillos et grans,
377 la quarte part del ciel derrompre et departir.
378 Al quart jor sonerat Lucas en camp florit;
379 trestuit istront de terre, ja uns nen iert a dire;
380 li clerc, li lai, li moine convers et li ermite
381 et tot li faz crestien qui deu avront guerpit,
382 tot en iront al plait devant deu al juïs.
383 La porat deu veoir qui onkes mais nel vit,
383 et les plaies avoc que il por nos sofrit.

Om vi blicka tillbaka på det anförda visar det sig, att B i de första 15 verserna i allt hufvudsakligt öfverensstämmer med A. 3:dje och 4:de tecknet äro endast omställda. Med v. 366 afbrytes i B beskrifningen på de tecken, som skulle föregå den yttersta dagen och texten i B låter blott Mathæus »sunner», hvarvid de döda uppstå[1].

Texten i A åter indelar den yttersta dagen i fyra olika dagar, hvarvid de fyra evangelisterna tjenstgöra liksom de 7 englarne i Uppb. kap. 8 v. 7. Vår predikan utgår sannolikt just från detta bibelställe och v. 377 kan med sitt *la quarte part (del ciel derompre et departir)* vara framkallado af uttrycken i samma kapitels v. 8, 9, 10, 11. Dock förekommer också i andra texter såsom tecken före yttersta domen, att himmelen remmar[2]).

Hvad åter angår de tecken, som beskrifvas såsom föregående den yttersta domen, så ansluta sig 1 och 2 icke direkt till någon annan redaktion, om man deri icke vill se en omskrifning för den allmänna jordbäfning, som skall föregå yttersta domen.

3:dje tecknet motsvarar 3:dje och 4:de dagens tecken i den s. k. normandiska redaktionen[3]), men finnes redan i bibeln på af Nölle anf. ställen.

4:de tecknet motsvarar en del af 1:sta tecknet i den s. k. norm bearbetningen[4]), och finnes i de flesta bearbetningarne af »XV Signa».

5:te tecknet finnes redan i det augustinska akrostikon (Nölle s. 220) och i den s. k. norm. bearbetningen såsom 6:te dagens tecken[5]).

---

1) Står v. 370 B på sin rätta plats, eller är den icke lösryckt ur sitt sammanhang? Flere verser måste i alla händelser efter densamma vara bortfallna då v. 396 icke annars ger mening.

2) I den s k. normandiska texten heter det:
»*Le ciel serra reclos ariere*». Adam s. 81.

3) Jmfr *le solcil . . . serra plus nair que nole hoire* l. c. s. 73.
la lune . . . serra mué en vermeil sanc l. c. s. 74.

4) *Del ciel cherra pluie sanglante* l. c. s. 72.

5) i den kopia som Hofmann utgifvit heter det:
Car tuit li mont vandront en bas s. 357.
encontre creistront tant li val
que as grans mons seront igal.

I redaktionen i Adam s. 76:
Que tot li mond serra en bas
e encontre crestront li val
tant que as mons serront egal.

Genom uttrycket i Berner Ms. kunde den ändring, jag infört i texten v. 356 styrkas. Dock är jag tveksam, om icke ändringen är

6:te tecknet finnes på de flesta anförda bibelställena och i den s. k. norm. bearbetningen såsom 2:dra dagens tecken[1]).

7:de tecknet kunde möjligen ansluta sig till 11:te, 14:de eller 15:de tecknen i den s. k. normandiska bearbetningen.

Det 8:de ansluter sig icke till något bestämdt ställe i de öfriga bearbetningarne.

Det 9:de kunde ansluta sig till 8:de dagens tecken i den s. k. norm. bearbetningen.

Att emellertid af dessa likheter med Nölle vilja sluta, att vissa delar i denna episod i vår text skulle vara hemtade från »le dit des XV Signes», synes mig knappast tillåtet. Det är sannolikt, att förf. känt till någon fr. eller lat. behandling af denna legend, men att han just skulle känt denna synes mig icke kunna bevisas[2]).

Jag tror tvärtom, att detta är omöjligt, då denna fr. dikt, i de redaktioner jag haft tillfälle af densamma se, är yngre än vår predikan.

Våra texters beskrifning på de tecken, som skola föregå den yttersta domen är emellertid anmärkningsvärd, särskildt slutet i A.

Möjligen skall man återfinna förebilder till detta inom andra mig obekanta äldre dikter. Den yttersta domen är ett ämne, som ofta behandlats under medeltiden, men de flesta franska bearbetningar af detta ämne äro icka

---

oberättigad, på grund af att i Hezekiel 38, 20 heter det i beskrifningen på yttersta domen: »*et subvertentur montes et cadent sepes et omnis murus corruet in terram*»; i flera bearbetningar af »XV Signa» talas det också om, liksom i det Augustinska akrostikon[1]), att af menniskohand uppförda byggnader skola instörta. (Jmfr Nölle l. c. s. 420).

1) *Car del ciel charront les estoilles.* Adam s. 72.

2) Jmfr också ofvan Meyers omdöme, anfördt s. V, hvilket dock icke är fullt exakt.

---

1) Non erit in rebus hominum sublime, vel altum.
(Jam æquantur campis montes, et cærula ponti).

utgifna, och jag har icke haft tillfälle studera dem i manuskript[1]).

Med de källor, som för närvarande stodo oss till buds, hafva vi försökt att afgöra, hvar författaren hemtat sina inspirationer, och vi hafva sett, att det varit oss omöjligt att bestämdt påvisa någon eller några särskilda källor, som förf. direkt skulle begagnat för vissa delar af sin predikan. Allt för litet utsträckta studier i medeltidens rika escatologiska litteratur hindra oss att uttala något omdöme, som skulle kunna göra anspråk på att vara afgörande i denna fråga, men det synes oss, som man skulle säga, att *li ver del juïse* i sin helhet är en ganska sjelfständig bearbetning af under medeltiden allmänt kända ämnen.

1) Af tryckta arbeten har jag särskildt saknat att icke kunna få tillfälle se den ofvan cit. it. dikten *Del Giudizio universale*. Den erbjuder möjligen flera beröringspunkter med vår predikan.

LI VER DEL JUÏSE.

A betecknar Ms. Canon. Miscel. 74 i Bodleyanska bibl. i Oxford och B Ms. 19.525 i nationalbibl. i Paris.

M. i varianterna betecknar P. Meyer's ändringar i de verser af A, som han aftryckt i Rapports à m. le ministre de l'instruction publique. Paris 1871 p. 207, 208.

A använder i allmänhet icke vid hvarje vers början stor bokstaf; dock är alltid n skrifvet med majuskel. När A haft stor bokstaf, är detsamma alltid angifvet i varianterna utom för n.

De stora bokstäfverna i B äro öfverallt bibehållna.

Li ver del juïse.

f. 131 r° Sanior, oiez raison gloriose et saintisme!
Del ciel en est la voiz, de paradis la vie.
Deus la tremist en terre por amendeir noz vies,
kar tot sumes turneit a dol et a martyre.
Nos n'avons cariteit, la foiz s'en est fuïe;
aleie en est en ciel, tote l'avons guerpie.
Perdue avōns la loi ke donat nostre sire,
ne nos ramembret mie del grant jor del juïse.
Or oiez la raison, c'onques teiz ne fut dite,
ne teiz nen iert jamais, por tant ke secles vive;
uns angles l'aportat de la terre d'Egipte;
faite fut en Egipte la u deus fut nurriz;

A.: Rubrik: li uer del iujse. 1 et är här, liksom öfverallt i båda mss., förkortadt med det för et vanliga förkortningstecknet. 3 Deus är här, liksom öfverallt i Ms., skrifvet dē [dū], utom i v. 224 och 364, der deus är fullständigt utskrifvet. la tremist en tr̃e. 7 pdue, M. perdue. 8 del grāt. 10 ptant, M. por tant. 11 degyptie, M. d'egypte.

B. fol. 43 v°, kol. 2, rad 4. 1 Seignor[s] oez raisun 2 de parais 3 deu lenveia en t. por preechier voz vie[s]. 4 car tuit estes torne a duel. et a martire. 5 vos navez charite la fei sen 6 alee en est al ciel tote lauez g. Emellan v 6 och 7 af A har B följande två verser:

6 *a*. par uos peches perdez de parais la uie
6 *b*. Saint ne fait mais vertu a most[s] na iglise

7 pdue auez la lei q̃ nos dona n. s. 8 vos ne membre pa[s] del las ior. Emellan v 8 och 9 af A har B följande två verser:

8 *a*. ia ne cesserez mes si arez receu m[a]rtire
8 *b*. en la chartre denfer enporterez iuise

9 Ore oez oreisun unq̃s tele ne fu dite 10 nun iert iamais portant ꝯme siecle uiue. 11 vns angres laporta en la t. de egipte. 12 fu ... ou deu fu noriz

par la boche d'un angle la fist uns sainz hermiz
f. 131 r° en dis et set annees, ke unkes pain ne vit,
ne ne manjat de char et si ne biut de vin,
mais de la glore deu fut totens raempliz.
Òr vos mande del ciel sainte virge Marie:
se vos bien entendeiz ceste raison saintisme,
corone en porterez devant deu al juïse.
Ci comence de deu teil raisons a venir;
se vos bien l'entendeiz, s'en aureiz paradis,
corone en porterez devant deu al juïs,
et deus le vos otroit par la sue mercit!
Desormais vos dirai del grant jor del juïs,
quant deus repairerat, et li munz iert finis;
il n'iert d'or ne d'argent, de casteaz ne de cis,
mais de noz pecheors, qui deu n'avrons servit,
car tuit repairorons devant deu al juïs.
Teilz angoisse ne fut, puis ke deus lo ciel fist,
cum serat icel jor ke terre prendrat fin.
Perdut avrons l'orgul doleros c'avons ci,
et les lasses de femes et manches et traïns,
manteaz et garnimenz, dont eles funt teil pris;

A.: 14. set ans, M. annees. 15. biut kan också läsas buit. 17. Or uos mande la sainte uirgene Marie (M. rättar icke denna vers, men anmärker den med ett sic.) 20. auenir. 25. li mũz. 26 il, i stor bokstaf. 27 seruiz. 31 pdut aurons alorgul. 33 Manches et garnim̃z.

B.: 13 angre ... un saĩt ermite. 14 mult i mist gᵃnt tẽs q̃ unques p. n. u. 15 ne ne mãia de char. ne ne but de uin. 16 mais de la glore deu fu tot tẽs repleni. 17 Ore uos mande del ciel sainte u'ge marie. 18 se v⁹ bien entendez ... raisun 19 corone' en portere' 20 Ici 9mẽce ore de la raisun a uenir. 21 lentendez aures en parais. 22 enporterez 23 saknas i B. 24 Ore entẽdez dũt iert li las ior del iuis [fol. 44 r° kol 1] 25 qᵃnt deu repairera ... mund ... finiz 26 ne de chatiels ne de cit 27 nos ... deu narun serui. 28 Q'tuit repairerũ. 29 tele' angoi'es ne furent pui' q̃ deu le mũd fist. 30 saknas i B. 31 pdu arez lorgoil dolero' q̃ auez ici. 32 et les lasses fẽmes. et chainses. et t. 33 mãtials. et garnẽmẽs. dũt ele' unt tel pris.

n'avront aneas elz doiz ne harpons al col mis,
ne braz avant jeteit par orgulh ne par pris.
Par orgul perdit l'angles et deu et paradis,
car si ferunt tot cil qui en ceo seront pris.
Plus at feme d'orgul, si cum la letre dist,
ke n'ait hom nuz en terre, qui de mere soit vis;
tant embracent richeces, dont eles funt tel pris;
l'une le fait por l'atre par orgul et par pris.
Ce n'est mie por deu ne ameir ne servir,
f. 132 r° ne por les lasses d'aurmes sorcurre ne garir,
mais por enfer conquerre, embracier et tenir,
c'anzois i soient enz ke li puiz sot empliz
et avoir granz angoisses ke veniet li juïs.(?)
La mors iert obliee, qui nos mentenrat si;
puis ke ele venrat iert ciz joials guerpis,
petit en porterons, las nos! tant a la fin.
En un dolent drapel iert li cors sepeliz,
buteiz iert en la terre as nuz vers poverins,
ki manjeront la char et trencherunt parmi,
et si rorunt les olz et la boche et lo vis.
Li orguelz de cest secle revient a petit pris;

A.: 36 p orgul. 37 car si serũt tot cil qui en orgul seront pris. 38 dis. 40 p'ls. 41 p orgul. 44 Mais, M stor bokstaf. 48 puis ke ele uenrat iciz iors iert guerpis. 51 Buteiz, B stor bokstaf. 52 trencherũt.

B.: 34 narũt anials as deiz. ne harpũs. 35 ne bras auãt gete por orgoil. ne por pris 36 por orgoil perdi langre . . . parais. 37 si ferunt tuit cil. qi en ceo serunt pris. 38 plus a fẽme dorgoil sí 9me langre dit. 39 Que na home en terre . . . seit, Emellan v. 39 och 40 af A har B följande vers.

39 *a*. Quanque pense en sun cuer tot le uelt a9plir. 40 tãt enbrache richeises. et cheinse[s]. et t[a]ins 41 mantials et g[a]rnemẽs por son cors enrichir v. 42—46 saknas i B. 47 la mort est obliee qi uo[s] maitendra issi 48 puis q̃le ert uenue ert cist ioials guerpi[s]. 49 ꝯ porterez las o vos a la f. 50 iert le cors enseueli. 51 bote ... as vers. et as formiz 52 Qi mangerũt. 53 apre[s] rũgerũt les os. et la bouche. et le vis. 54 lorguel de cest siecle reuẽdra a las pris.

et cant la mors prent l'omme, li cors vait angoissant,
la lasse d'anrme vait par tot lo cors fuiant.
Li diable l'en chacent mut angoissosement,
fierement la requierent et derrier et devant,
ses doleros pechiez li vunt renovelant
et sa lasse de vie c'at demeneie tant.
Sor lo piz li assient a la boche devant,
[si dient a la lasse ke bien l'ot et entent:]
»Za fors en venreiz vos, car ne poeiz garir,
hui est venuz li jors k'en ireiz en exilh;
li cors vos at traïe, car unkes bien ne fist,
nen ot ainc cariteit ne de povre mercit,
ne ainc n'amat parole qui de deu part venist;
en enfer vos moinrai, lo doleros païs,
ne revenreiz jamais parleir a voz amis,
voz granz dolors conteir, ke soferrez todis.»
La mors est angoissose, et l'anrme est emarie,
ele voit les diables, qui ne s'atargent mie.
f. 132 v° L'anme huchet el cors: »Danme sainte Marie,
car moi sorcoreiz hui, gloriose roïne!»

A.; 55 lōme. āgoissāt. 58 fieremt̄. deuāt. 61 assiet. 62 saknas i A; den har här införts från B. 69 auoz i ett ord. 71 lanrme ē e. 73 dāme.

B.: 55 Puis q̄ la mort p. lūme le cor[s] u. āgoisāt. 56 et la laisse dalme . . . le cors fuiant. 57 deable[s] lenchaucēt mlt angoiseusemēt 58 il li uūt deriere. et encoste. et deuant. 59 pechies. 60 q̄ a demene tot tens. 61 sus le piz sascent a la bouche. [fol. 44 r° kol. 2] 62 Si dient a la lasse q̄ bien lot. et entent Emellan v. 62 och 63 af A har B följande två verser:

62*a*. cha vos en istrez fors ia uos atendēt cent

62*b*. ore est uenu le ior q̄ entrerez en torment.

63 ca fors en istrez lasse ne poez nient garir. 64 vi est uenu le ior q̄ entrerez en eissil. 65 cil uos a traie q[i] unques. 66 vnques nout charite ne des poures merci. 67 vnc nama parole q[i]. 68 uos mera al d. 69 ne reuendrez . . . uos 70 saknas i B. 71 la mort . . . et lame est miserine. 72 ele ueit les deables . . . se tarient 73 ele pense en sūn cuer mais ele ne puet dire. 74 car me secorez ui g. reine

Li diable li mostrent sa dolerose vie,
en lor mains tienent chartres ke il en unt escrites.
»Lasse, por koi l'apeles? de sorcurs n'avras mie!
tant cum tu fus al secle deu ne volais servir,
ne la sainte virgine u deus sanc et char prist.
Teil chose as deservie, qui gries t'iert assofrir,
ne toi faldront angoisses, que n'en aies todis.
Tu ne fus osteliers, almones ne fesis,
asseiz manjas al secle et ton ventre remplis,
petit en donas deu, or lo trueves ici.
Ne verras mais la joie qui est en paradis.»
Vos quidastes lo munde enbracier et tenir,
la mors vos est mut pres, ne porez ja garir;
ultre s'en est aleie, tart est del repentir,
ne vos faldront angoisses, ke n'en aiez todis.
Li avoirs est remeis et as filz et az filhes,
il en vivront al secle, vos en ireiz chaitive;
ne vos sorcurrat mie la virgine Marie,
et sainz Michiez, li angles, ne vos conduira mie;
ja ne vos faldront paines a nul tens ke deus vive.

A.: 76 en sa main tient la chartre ke il en at escrite. 78 cū. 86 vos qui dastes. 91 il, i stor bokstaf. 94 Ja, J stor bokstaf. tēs.

B.: 75 ja me mostrēt deables les dolors de ma uie. 76 en lors mains tienēt chartres qil unt escites. 77 de socors naras. 78 tāt ɔme fus al siecle deu ne uousis s. 79 Ne la saīte uige ou deu char. et sanc p. 80 tele chose as deserui q̄ grief tiert a sosfrir 81 ne te faudrunt a. tāt ɔme enfer seit uif 82 ne almosnes 83 ne neus charite ne des poures merci 84 saknas i B. 85 ja ne ueras la ioe q̄... parais. 86 vos qi dastes le mund. 87 la mort uos est pres ne la poez guencir 88 ovtre . . . alee t. e. le repentir 89 saknas i B. I dess ställe har B följande två verser:

89 *a*. del retor ni a mie. ia ni metras mes fin.

89 *b*. ja ne ueres la ioie qi est en parais

90 li aueirs est remis as filles. et as fiz. 91 cil en ferūt lor bon uos en serez chetiz. 92 socora ia la saīte uirge marie. [fol. 44 v° kol. 1.] 93 ne saint michiel langre ne vo aidera mie 94 ja nistras denfer tāt cū siecle uiue

Or penras penitance, c'onkes teil ne fesis,
par fou et par tormenz et par doleros lius.
Les granz fains et les sois vos covenrat sofrir,
la noif et la jeleie et les dolenz gresis;
en roge meir la grant la passerez parmi,
ne vos faldront angoisses, anz venrat li juïs.
Cant deus repairerat, lo jor sereiz maldit
f. 133 r° en la chartre d'enfeir qui ja ne prendrat fin».
Or oiez que dist l'anme de cel cors que guerpist:
»Cors maldiz soies tu, ensi cum deus te fist,
et toi oil et tes mains et ta bocho et tes vis,
toi piet, ta monumente, et quant ke est de ti,
cant ce as manovreit, et ce as deservit
k'en irai en enfer, lo doleros païs.
Ja ne l'ai jou forfait, beaz deus! ne deservit,
mais ciz lerres de cors qui unkes bien ne fist;
ainc nen ot cariteit ne de povre mercit,
ne n'amat la parole qui de deu part venist.»
Vullet u non la lasse, il l'estuet fors issir.
Li cors remaint en terre, l'anme en vait en exil.

A.: 100 uērat. 103 q̄ guerpist. 106 de quāt. 108 keniraiⁱ i ett ord. 109 Je nel auoi f. 110 Mais, M stor bokstaf. q[i]. 111 Ainc, A stor bokstaf. 113 nō. 114 lāme.

B.: 95 or prendres penitence q̄ unques ne feiste[s]. 96 saknas i B. 97 les grans feins. et les seis uos estoura soafrir. 98 les neis. et les gelees. les dolerors gresis 99 et lapalu denfer en p. 100 faudrūt . . . ains uēdra le iuis. 101 saknas i B. 102 denfer seres sens fin. 103 ore oez q̄ dira ceste alme al cors guerpir 104 maldit . . . si ꝯme deu. 105 et oilz . . . et tun uis 106 ti pie. et ti momeut. et q[a]nque a de ti. 107 ahi bel sire deus porquei me feis. 108 q[a]nt ieo irai en enfor le d. 109 ja ne lei ieo forsfait bel sire. ne deserui. 110 mais cil lere . . . unques 111 vnques nout charite ne de poures merci. I st. f. v. 112 har B följande två verser:

112 *a*. deuers le ciel resgarde por le socors uenir.

112 *b*. lasse nel ara mie car nel a deserui

113 ov ele uoille ou nū len estuet issir 114 le cors . . . lalme ua en eissil.

Diable ne manjouent ne pain ne char ne vin,
mais les anmes des cors ke dammledeus i mist,
celes ardent, devorent et detrenchent parmi
des le lundi al main en trosc'al semedi
endroit lo cok cantant, dont repaire li spirs,
sor la tombe s'asiet la u li cors se gist.
Se li cors at bien fait, et il est en bien pris,
l'anme li rent de deu et graeces et mercis:
»Cors benoiz soies tu! bon sanior ai servit,
j'ai veüe la joie qui est en camp florit,
vie manrai toz jors avec les deu amis.
Je m'en irai beaz sire! deus soit garde de ti.
A la joie enterrai, qui est en camp flori,
la venront trestuit cil qui avront deu servit.»
Se li cors at mal fait et il est en mal pris,
l'anme revient al cors, durement lo maldist:
f. 133 v° »Lerres, que faites vos? Ke giseiz vos ici?
Ja ne poeiz troveir ne osteil ne abit,
unkes ne herberjastes ne povre ne mendit,
et deus nel ferat vos el sien saint paradis.

A.: 116 dāmle dā. 117 celes art et deuoret et detrenchet parmi. 118 semedii. 119 dōt. 120 sasier. 124 vevé. 127 entrai (envrai?). 128 qui ont dv̄ s. 131 icit. 132 Ja. 133 h'briiastes.

B.: 115 Deables ne māiuent ne pain. ne ujn. (ne char öfverhoppadt). 116 . . . almes . . . q̄ deus (damle öfverh.). 117 celes ardēt. et deuorēt. et detrenchēt p. 118 del lūsdi matin tresque al samedi 119 endreit le coc chantāt repairēt li esperit. 120 sus les tūbes sasieent la ou li cor[s] ens gist. 121 a . . . et en bien est cunseus 122 lalme len rent al ciel graces. et saluz 123 beneet . . . seignor ai serui. I st. f. 124 af A har B följande två verser:

124 *a.* jeo arai la ioie qui est en parais

124 *b.* et la leece grande q[i] est en champ flori

v. 125 fattas i B. [fol. 44 v° kol. 2] 126 jeo . . . bel s. deu seit. 127, 128 fattas i B. 129 et se il a mal fait. et en mal seit fini. 130 ele reuient al cors. et semple le maldit. 131 lere q̄ feistes uos. por quei gisez ici 132 ja ne puis io trouer ostel ne abit 133 car unc ne herbeias . . . mēdif. 134 ne deu ne fera uos en son saint parais

Ki vos ferait garanz devant deu al juïs?
Ki k'i ait beneizon, vos i sereiz maldis.
Veeiz les granz companies des diables ici.
Parmi la roge meir m'en cacent en exil,
lassus devers lo ciel jus me laissent caïr.
Veeiz ces grandes plaies ke moi estuet tenir!
Ju ai es piez chaaines et el col teil laz mis;
lerres! plus sunt pesant ke n'est la turz David,
la turz de Babiloine ne poiset mie si;
et toz tens moi creistront, ke ja ne prendront fin.»
La ne rireiz vos mais dont venistes ici,
ne jamais ne verreiz ne parent ne amis
az doleros tormenz que vos estuet sofrir.
De trestotes ces anmes ki cest secle ont guerpit
ne seit ne clers ne moines tant canteir ne tant lire
ke nuz puist onkes dire u cez anmes vertisent,
ne u prendent osteil, ne u soit li lor vivres.
Volentiers revenroient por lur angoisses dire,
ja ne revenront mais, anz venrat li juïses.
La venront li dolent qui deu n'avront servi,

A.: 135 deuant al iuis. 138 cacēt. 142 sūt. daud. 144 pñdrōt. 147 cez(?) d. 148 g'pit. 149 ne clers moines tant cāteir ne tāt lire. 150 u'tisēt. 151 pñdent. 152 reuenroiēt. āgoisses. 153 Ja. uenrat iuises. 154 La, L stor bokstaf, naurōt.

B.: 135 remes est li menger. et le uētre a emplir 136 Q[i] que ait beneicun uos serez maldit 137 vees v[9] les 9paignies de deables ici 138 mer me chascent en eissil 139 et des nues a terre ius . . . chair 140 vees uos cestes plaies . . . estuet sosfrir 141 jeo ai as piez tielz gez. et al col tels seins 142 lere q̄ sunt plus pesans q̄ nest la tor daui. 143 la tor de babiloine ne poise mie issi. 144—147 saknas i B. 148 les almes q[i] cest siecle guerpissēt. 149 ne seuēt clerc ne moigne tāt chāter ne lire. 150 Que il sacēt a dire ou eles reuertissent. 151 ne ou prēgnent ostal. ne ou soit lor las uiure. 152 reuēdroient por lor[s] a. 153 Ne reuēdrūt iamais desque al ior del iuise. 154 et tuit cil dolēt . . . naruut a.

ki n'orent cariteit ne de povre merci,
cil relevront lo jor ke deus devrat venir
Dont mosterrat ses plaies ke il por nos sofri;
comment ke li plaiz prendet, il n'avront ja merci,
car deus les maldirat, qui onkes ne mentit,
f. 134 r° en la chartre d'infer qui ja ne prendra fin.
Oi! sanior et dames, com laide atente at ci,
ki voz cors aveiz tant et gardeiz et nurriz.
Par la mort ancoissose i passereiz parmi,
a grant dol revenront cist las cors a la fin.
Hom non est en cest secle tant amez et serviz,
tant ait or ne argent ne casteaz ne païs,
puis ke l'anme en est fors, ke il ne soit toz viz,
ne tant l'aimet nuz hom qu'il lo vulet veïr.
Bien en covienie as vers puis qu'il est enfoïz.
Ciz secles nos at toz traïz et avogleiz,
Hom non est en cest secle tant serviz ne amez,
tant ait or ne argent ne chasteaz ne citeiz
pelizons vairs et gris et manteaz engoleiz,
puis ke l'anme en est fors, qu'il ne soit avileiz.
Ohi! de noz las cors, que nos par amons si!
De boivre et de mangier, de cacier, de vestir,

A.: 156 cil releront. 157 p nos s. 158 cōmēt. naurōt ia m'ci. 159 q[i]. 160 predra f. 163 p la. 165 nō. 168 q[i]l. 169 Bien encouicie auers puis q[i]l. 170 Ciz, C med stor bokstaf. 171 nō. 173 gris manteaz. 174 q[i]l. 175 Ohi, O stor bokstaf, p amons.

B.: 155 fattas i B. 156 cil doterūt le ior q̄ deu deit uenir 157 q[a]nt mostrera les plaies q̄ por nos sosfri. 158 q̄ li plais tort cil narūt. 159 car deu les maldira q[i] unques ne mēti. 160 denfer serūt sens reuenir 161 E deus seignor[s]. et dame[s]. 9me lasse atēte a ici. 163 saknas i B. 164 duel reuēdrūt ces. 165 nest hōme en cest siecle tāt ame ne serui 166 or. et argent. citez. ne pais. [fol. 45 r° kol. 1] 167 puis q̄ lalme est issue q̄ li cors ne seit uils 168 Qui bien lama el siecle puis nel rouera veír. 169 bien en couienge as uers as q[i]ex il est guerpiz. 170 Cist siecle uos a tuit traiz. et afolez 171—176 saknas i B.

des deliz de cest secle li faisons son plaisir;
cum plus l'engrasserons et ferons son delit,
plus en rorunt li ver, cant venrat a la fin.
Tant vit li hom al secle, cum deu vient a plaisir,
et cant la morz li prent, li cors angoisse si
ke les veines del cuer li detrenchent parmi.
Grant angoisse at li cuers, cant l'anrme en doit issir,
donc remaint li orguez et li doleros pris
et la lasse de vie ke nos maintenons ci.
Kant deus repaircrat al grant jor del juïs,
il nos demanderat cum nos l'avons servit.
Gardons ke nos soions porpenseit et garnit,
f. 134 v° ke ce aions ovreit, ke deu vienie a plaisir,
et respondre puisons devant deu al juïs.
La ne prenderat nuz ne conseil ne respit.
Tuit li bon avoc lui iront en paradis,
et li mal en infer u ja ne prendront fin.
Oi deus! li noz orguelz lo jor par iert si vilz,
ke nos n'avrons vestit pelizons vairs ne gris,
ne les lasses de femes ne mantealz ne traïns.
Ja ne serons a plait, se deu n'avons servit,

A.: 178 sō d. 180 cũ dũ uiēt. 181 li pñt. 182 detrenchēt pmi. 183 ãgoisse. lãrme. 185 maintenōs. 186 Kant, K stor bokstaf. 187 il, i stor bokstaf. 188 Gardons, G stor bokstaf. 190 deuan dũ. 195 nau^{r}ons. ne g^{i}s.

B.: 177 as delices dicest mund estes tuit ꝯmãdez. 178, 179 saknas i B. 180 tant uit home el siecle. 181 puis q̃ la mort le prent si langoisse issi 182 uaines . . . li derũpēt p. 183 a le cors q^{a}nt lalme deit ꝑtir. 184 la remaindra lorguel. et le d. p. 185 que uos maiñtenes ici 186 q^{a}nt deu uendra 187 il uos demandera cũ lares serui 188 gardes q̃ uos soies porpense. et garni 189 Que tel chose aies fait q^{i} deu uiēge 190 que vꝰ puissez respũdre deuãt 191 Iloc nares ia conseil 192 ov lores irez en ioie lasus. en parais 193 ov as tormēz denfer q^{i} ia ne prẽdrũt fin. 194 a deu les uos orgoils le ior serunt si uils 195 Que ia ni entrera pelicun. uair. ne gris 196 et vꝰ lasses fēmes as chainses et as trains 197. uos i serez al plait q^{i} deu nauez. serui.

des pechiez k'avons fait parveüt et garnit.
Al cors parlerat l'anrme al jor del grant juïs:
»Ohi cors doleros! por koi t'ai tant servit
et doncit a mangier et culchiet en bon lit?
Se bien eüsses fait, or lo trovasses ci,
or irai en infer, lo doleros païs;
la grant dolor d'infer moi covenrat soffrir.»
La trembleront li mal lo jor par teil aïr,
ke parmi les genchives en trosk'as sobreciz
venront trestot ensemble d'angoisse del juïs;
la iert li reprochiers de damledeu servir.
Or oiez de cele anme ki deu avrat servit,
et qui out cariteit et de povre mercit.
Blans vestimenz avrat, glorios et floriz,
ki plus reluiront cleir ke soloz n'esclarcit;
ce iert senefiance k'ele avrat paradis.
Prendeiz garde as bons sainz qui sorent deu servir
et al mund preecherent et reciurent martyr;
as povres besinos penerent de servir,

A.: 199 gªnt. 206 parmi les gechiues. 209 Or, O stor bokstaf. 211 Blans, B stor bokstaf. 213 Ce, C stor bokstaf. 214 sorēt dū s'uir. 215 ꝑecherent. 216 penerēt.

B.: 198 des peches q̄ auez fais adobes. et garniz. 199 le ior parlera lalme al laᵉ cors a la fin. 200 por q̄i uos ai tant serui. 201 et done . . . et cochie en bons liz. 202 se uos eusses bien fait or le trouisses ici. 203 Ore . . . enfer le d. 204 Ne reuendrai iamais pler a mes amis 205 la trēblerūt... le ior. 206 q̄ parmi les espaules desi al sorcil. 207 vendrūt les denz ensēble dāgoisse ēz el uis. 208 saknas i B. [fol. 45 rº kol. 2] 209 Ore oez de cel hōme q¹ deu ara serui 210 charite. et des poures merci. 211 blanc uestement ara . . . flori. 212 reluira cler q̄' soleil nesclarcist. 213 ceo ert senefiance de dāpnedeu seruir. Emellan v. 213 och 214 i A har B följande 5 verser:

213 *a.* ore oez de la fēme cele ara altresi
b. Qui out charite. des poures merci
c. fei porta sun seignor al siecle q̄ ele prist
d. ovoc sainte marie ira el chāp flori.
e. ancele ert dāpnedeu lasus en parais

214 pnez . . . sains q¹ dāpnedeu seruirent 215 el mund preechierent. et recurent martire 216 saknas i B.

n'orent cure d'avoir encontre deu tenir.
f. 135 r° Or sunt riche et manant de la celeste vie,
li cors en sunt servit en mostier et en glise;
teil joie ont devant deu ke nuz clers ne seit dire,
car si avront tuit cil qui feront son servise.
La serunt li bon saint devant deu a tel pris,
ki orent fain et soit por lo grant deu servir.
Ki ki's ait decaciez, deus ne's avrat pas viz;
blans vestimenz avront glorios et floriz.
Ki ki fallet a siege, ilh i seront assis,
les sieges damledeu avront en paradis.
Ce reconte sainz Polz, ki les duelz d'enfer vit.
Cant entrat en enfer por l'angoisse veïr,
iluec trova un home et une feme ardanz;
parmi les cors avoient nonantenuef tormenz;
li flanc et li costeit ardoient as dolenz;
diable lur ardoient les boches et les vis.
Sainz Polz les apelat, or oiez k'il lur dist:
»Diva, contes a moi ton tres doleros lit

A.: 218 Första bokstafven i raden (O) utelemnad. 220 deuāt 222 deuant deu a utel p[i]s. 226 iseront i ett ord. 230 vn home et une feme iuit q[i] ardoiet griem̄t. [Meyer, som läser ardoient, beledsagar denna vers med ett sic.] 231 pmi. auoiēt. 233 Diable, D stor bokstaf.

B.: 217 vaques namerent aueir. mai[e]. por deu le rēdirēt 218 Riches sūt. et manans de glorioùse uie 219 les cors sūt honorez a mostiers. et a iglisses. 220 tele ioie unt de deu q̄ langue nel puet dire. 221 si arūt tuit cil q[i] ferūt le suen seruise 222 la ierent li bon poure le ior en si halt pris 223 Qui les faina. et la sei. por deu unt eu ici 224 Qui kes ait dechaciez deu nes a mie uils 225 beals uestemenz arūt glorious 226 Q[i] que faille as noces il ierent assiz 227 saknas i B. 228. Ceo conte li saint angre q[i] les dels 229 cūme il entra en enfer por les tormenz ueir 230 Iluec troua un hōme. et une fēme ardanz 231 aucient nōnante 232 et cent plaies dolantes lor ardeient les flans. 233 saknas i B. 234 li angre les apela ore oez q[il] lor 235 diua car me ꝯtez uos dolerous essilz

et ta tres grant dolor qui ja ne prendrat fin.»
»Or entendeiz, beaz sire, la nostre male vie,
car ades pluet sor nos et givlet et gresilhet,
ne nos falent dolors, angoisses ne martyre.
Uns vens nos vient corant qui vient devers l'abi,
et si par est tant fors, tos nos trenchet parmi
et les cors met a mal des doleros chaitis;
ja por tant cum deus vivet, nostre mal n'avront fin.
Set turs at en enfer, quį sunt del tens antif,
nonantenuef tormenz at en chascune assis,
et en l'une et en l'atre jetet hom les chaitis.
135 v° Tant i at des angoisses, nen iert conte ne dit.
Car lo racontes, sire, les dolanz qui sunt vif;
ki ki ait beneizon, li mal i sunt falhit.»
Or vos dirai d'enfer, lo doleros païs,
cum fut faiz et creeiz et storeiz et assis.
Cil qui gardent enfer furent de paradis,
si furent orguillos envers deu qui les fist.
Jus les en avalat et enfer en emplit.

A.: 236 et ta res grant d. q^i M. tres. 237 nr̄e. 239 ãgoisses M. martyr. 240 q^i uient deuer labi. 241 si p e. 243 ja p tant cũ dš uiuet ñre. 244 q^i sunt. 245 tormẽz. chascun assis. 246 lun et. 247 nẽ iert cõte. 250 Or, O stor bokstaf. 251 cũ. 253 si furẽt. q^i les fis. 254 emplis.

B.: 236 et uos lasses de uies q̃ uos auez ici 237 Sire ne uos osun dire nos doleroses uies. 238 car toziors pluet sus nos. et gele. et grisille. [fol. 45 v° kol. 1] 239 neif ia dolerose. angoisses. et martire 240 vn uent nos uient q^i est deuers abisme 241 cil est tant freit q̃ toz nos trenche parmi. 242 saknas i B. 243 tãt ꝯme enfer seit uif ne prẽdrũt cil la^s fin. 244 Sire set tors a en enfer q^i sũt del tẽs antif 245 nũnante . . . a en chescune asis 246 de lune tor en laltre iete lun ces chetifs 247 $angoisse^s$ iamais nierẽt dites 248 car les racũtez el siecle as chetifs. 249 saknas i B. 250 Ore . . . le d. 251 ꝯme fu fait. et criez. estore. et asis 252 parais 253 Sainz angres precious si ꝯme deu les fist. 254 por orgoil q^{il} ourent a honte descẽdirent

Hom n'i puet troveir fonz. et terre n'i prent fins.
Ce reconte sainz Poz, qui les duez d'enfer vit.
La irunt tuit icil ki deu avront guerpit.
Il i at nuit obscure ke om n'i puet veïr,
onkes n'i luist soloz, ne jors n'i esclarcist,
ne ja ne ferat mais, por tant cum deus soit vis.
Cant diable repairent de querre les chaitis,
en enfer si s'en rentrent, lo doleros païs;
li uns manjoue l'autre et detrenche parmi.
Mut sunt lait li sanior ki gardent cel païs;
les goules ont baees, dont li tenebrors ist.
Ceps i at et charcanz et mut doleros liz
et bujes et chaainnes as anmes comburir;
li serpent sunt avoc, qui detrenchent parmi;
une aiwe i at corant, d'enfer en eist li rius.
Ce recunte sainz Poz, ki les duez d'enfer vit.
La turs de Babilone, s'astoit fers et aciers,
en une petite hore l'avroit parmi trenchit.
La baniet hom trois foiz cascon jor les chaitis,
en apres les met hom ez caldieres bolir,
et puis les remet hom sor les rosteaz rostir.
f. 136 r° Ci comencent angoisses dolentes a venir.
Teil fain at en infer. vos ja porreiz oïr,
ke por trestot lo pain c'unkes damledeus fist,
des k'il format Adam entroske al juïs,
s'il l'avoient mangiet et lo mont transglotit,
n'avroient en enfer lor grant fain aemplit.
En apres ont teil soit cum ja poreiz oïr;

A.: 255 ĩre ni p̄ut. 256 vis. 260 p tant cũ. 261 cant li d. 263 detrẽche. 265 baéés. 267 chaaĩnes. 268 q[i] d. pmi. 270 dẽfer. 272 pmi. 273 cason. 278 dn̄mle dš. 280 māgiet. trāsglotit. 282 cũ.

B.: 255 jamais ni mũterũt por tãt q̃ siecle uiue. 256 Qui q̃ ait beneicun il iarunt failli. 257 utan motsvarighet i B. 258 En enfer a nuit oscure q̃ len ni puet ueir. 259 vnc ni luist soleil ne ior 260 Ne iamais ne fera por tant q̃ deu seit uif 261—282 saknas i B.

s'avoient la meir buite et les aiwes en fin
et lo ciel et la terre avoient englotit,
n'avroient en infer lor grant soit acomplit.
Iteilz sunt les angoisses ke elz estuet sofrir.
Mut ont grant deseier del grant deu a veïr,
nel puent oblier ne par nuit ne par dis;
il nel verront jamais, por tant cum deus soit vis.
Cant deus repairerat al grant jor del juïs,
ce nen iert mie plaiz qui soit mis en respit.
L'uns ne dirat a l'atre: »Amis, aidiez me ci,
s'irons a damrideu, si li prirons mercit.»
Volenticrs s'en fuiroient, se'z astoit consentit;
ja n'en movront les piez, la boche ne lo vis,
ne ne clorunt lor oil, ne seront tant hardit.
En teil osteil irat qui deu avrat guerpit,
de nonantenuef plaies iert chascon jor serviz.
[Qui fist que enfant furent et en avant ne vindrent,
deus en demandera les anmes et les vies,
se par fort penitence n'ait eu li cors martire.]
Et li petit enfant qui ensi sunt murdrit
a tort et a pechiet et noiet et ocis,
cil iront tuit ensemble dovant deu al juïs,
clameront soi a deu, qui ciel et terre fist,

A.: 284 tr̃e. 288 ne par neuit ne p. 289 cū dš. 291 ce ne niert. 292 alatre i ett ord. 295 Ja. 296 tāt h. 298 chascō. V. 299, 300, 301 saknas i A och äro införda från B. 305 ciel et et t̃re (det första et skrifvet med förkortningstecken).

B.: 283—289 saknas i B. 290 q^{a}nt deu repairera. 291 ceo niert mie plait q^{i} iert. 292,293 saknas i B. 294 fuireient mai^{s} il ne pueēt guēchir. 295 del ret^{o} ni a mie ia ni metrūt mai^{s} fin. 296 utan motsvarighet i B. 297 en cest ostel irūt q̄ deu ara guerpi. 298 de nunnante nuef p. erēt cha^{s}cū ior serui. 299 q^{i} fist q̄ enfāz furēt. et auant ne uindrent 300 deu en demandera les almes. et les uies 301 se par forte penitence nait eu le cors m^{a}rtire 302 enfanz q^{i} ci furent mordriz 303 pechie. et neies. et ociz. 304 cil ierent tuit al plait deuāt 305 et si se clamerūt a dāpnedeu kis fist

cil lor en ferat droit, qui onkes tort ne fist;
grans tormenz en avront cil qui les ont murdriz
f. 136 v° en la chartre d'infer u ja ne prendront fin.
La avrat tante fenme et tant home enmari
et tant faz crestoien qui deu n'avront servi
des richesces qu'il orent et des avoirs colhiz,
ke il doneir deüssent as povres et mendis.
Asseiz avront angoisses, ja non iert contredit;
mis serunt en la chartre u Herodes fut mis.
Ni avrat saint ne sainte, apostle ne martyr,
ne angl'e ne archangl'e ke onkes deus fesist,
ki d'userier apele damrideu al juïs.
S'il est pris en usures, ke deus en ait mercit!
Ne ja eisset d'infer, por tant cum deus soit vis.
Ohi! dolenz orguez, quant home avras traït!
Quantes beles joventes as tolut paradis,
et quant bel bacelcir, jovencel et mechin
feras ardoir el fou u ja ne prendront fin
et freres et serors et uxors et mariz!
Ne fut ainc si granz duelz, puis ke deus l'angl'e fist,

A.: 306 dro[i]t. 307 tor$\bar{m}$z. q[i]. 308 prēdront. 309 fēme. 313 cōtredit. 319 cū. 320 Ohi, O stor bokstaf. 322 iouenencel. 325 lāngl'e.

B.: 306—310 afvika fullständigt i B.

[fol. 45 v° kol. 2] 306 cil lor enfera dreit q[i] unque[s] ne menti. (tort ne fist.)

307 premieremēt irūt en enfer li chaitif

308 cent mile tormenz arūt il a toz dis

309 a deu li usurier si erēt dūt maldis

310 de els niert remēbrance q̄ unc deu les feist.

311—313 utan motsvarighet i B. 314 mis ierent . . . ou herode. Mellan v. 314 och 315 i A har B följande vers:

314 *a.* pilate. et nerun q[i] le mund transglotirēt

315 le ior niert saint. apostle. ne martir 316 angre. ne arcangre. q̄ deu feist 317 q[i] dusurier feist q̄ deu eust merci 318, 319 saknas i B. 320 ohi dolēt orgoil tans homes as trais 321 a tantes beles fēmes as tolait parais 322 et tans bials bachelers. iuuēcials. et meschins 323 f. ardeir al feu q[i] ia ne prēdra fin. 324 et tans dolens feras a nient reuertir. 325, 326 saknas i B.

k'il serat a cel jor ke seront departit.
La soi departeront et parent et ami,
la guerpirat li perea et la mere son fil.
»Oi filz», dirat la mere, »dolente vos guerpis.»
»Et je vos, bele mere, et chaitis et mariz,
bien nos fut acointiet, teiz seroit nostre fins;
ki deu ne serviroit, ja n'avroit paradis.
Veeiz ici lo regne u remanrons toz dis,
dont lor vient fous et flame qui art tot lo païs.
Ci remanrons jamais, por tant cum deus soit vis.
Cum lasse desevrance, las nos! tant at ici.
f. 137 r° Tuit li terrien sanior ke nos avrons servi,
il nos faldront trestot, cant venrat al juïs,
li plaiz n'iert mie lur lo jor a maintenir,
anz iert al creator qui trestot lo mont fist.»
En une chartre anciene el parfunt seront mis;
unkes n'i luist soloz, ne jors n'i esclarcist;
la entrat nostre sire por noz anmes garir.
Tant i at de parfunt, si cum li angl'es dist,
cum del ciel a la terre, et ke ferons, chaitif?
Mut par iert grant li duelz devant deu al juïs,
la seront clerc et moine et paien et juïs,
et li faz crestijen ki deu n'avront servit.

A.: 326 kil sereat. 331 Bien, B stor bokstaf, n̄re. 333 remārōs. 334 q^i. 335 ptant dē soit. 336 cū. 338 Il, I stor bokstaf, uērat. 340 Anz, A stor bokstaf. 341 En, E stor bokstaf. 343 nr̄e. 345 cū. 346 Mut p. 348 servis.

B.: 327 la sentreguerpirūt. et parēt. et ami. 328 et li enfes la mere et le pere le fiz. 329—337 saknas i B. 339 cel plait niert mie le ior a tenir 340 q^i tot le mund fist. 341 chartre uile serūt cil mis. Efter 341 har B följande vers:

341 *a*. q^i nostre seignor iesu narunt serui
342 la ne luist soleil. ne ior ni 343—345 afvika fullständigt i B. 343 Ne iamais ne fera portant q̄ deu seit uis 344 la entrerūt tuit cil q^i deu arūt guerpi. 345 q^i q̄ ait beneicun il i arunt failli 346 utan motsvarighet i B. 347 la ierent clerc. et moigne. et paen. et gieu. 348 et li fals crestien q^i deu narunt serui

U iert pris cil avoirs qui la iert departiz?
Or oiez des granz signes qui de devant venront:
li ciez abaisserat a la terre parfunt,
la terre crollerat trosk'en abisme el fonz,
li soloz et la lune lur beateit changeront,
li jors devenrat nuiz, et del ciel plovrat sans.
Ne fut ainc si granz duez, puis ke deus fist Adam.
Li halt munt en ez aiwes d'angoisses verseront;
les estoiles del ciel jus a terre cheront.
Dont venrat une nue devers lo ciel amont,
ki iert tant tenebrose por l'angoisse de nos,
si en revenrat une de devers orient,
ki jetrat fou et flamme mut angoissosement

A.: 350 Or, O stor bokstaf. deuāt uērōt. 352 t^{e}rre. 353 chageront. 354 plourat sōs. 356 li halt. mur. uerserōt. 358 deu's. 359 tenenebrose. p langoisse. 361 flāme, angoissosem̄t.

B.: 349 ou ... li aueirs q^{i} iloc iert departi. Mellan v. 349 och 350 af A har B följande tirad:

349 *a*. Ore oez g^{a}nz merueilles q̄ li angres a dit
b. en tāt 9me oil oiure iert deu uēgie issi
c. kil arūt tot ceo q^{i}l arūt deserui.
d. en tant 9me oil clot iert tuit departi
[fol. 46 r° kol. 1.] *e*. li maleet irūt en enfer le dolereus pai^{s}.
f. de cēt mile tormēz arūt lor part tot dis
g. et la ioie del ciel por tant 9me deu seit uis.
h. cūme le amasserez plus iert bel caueir (?)
i. ceo dira le deable ni amie assez ici
k. cestui gardez bien q̄ denier ne seit pris
l. messe ne seit achate. ne pourę reuesti.

350 Ore oez des grans signes q^{i} deuāt co uēdrūt. 351 le ciel se pliera a la terre desouz 352 et la terre croulera desque en abisme al fūz. 353 och 354 äro omställda i B. 353 li iors deuēdra nuit doleros en cel tens. 354 le soleil. et la lune roges ierēt 9me sanc. 355 et sanc plouera del ciel desque en orient 356 li halt munt. et li ual. trestuit trēblerūt. Efter 356 har B följande vers:

356 *a*. apres le trēblement dāgoisse uerserunt.

357 les esteiles . . . charunt. 358 dūe uendra . . . le ciel amūt. 359 saknas i B. 360 et laltre uendra deuers orient 361 getera feu. et flambe mlt angoiseusemēt.

nuef costes environ ardant terre en toz senz;
non iert jamais mostiers ne vile ne païs,
ne n'iert bors ne casteaz ke unkes deus fesist;
la mers s'en iert fuïe, et li monz iert finiz.
137 v° Or oiez la novele del grant jor del juïs.
Il sonerat en ciel mes sires sainz Mathius.
Ensemble revenront vostre chars et voz spirs.
De la terre eissereiz doleros et eschis,
l'uns regarderat l'autre, toz sereiz embahis.
Ne fut ainc si granz duez, puis ke deus l'ome fist,
cum serat a cel jor, cant terre prendrat fin.
L'endemain sonerat Marcus en orient,
Tuit relevront de terre, la crestoiene gent.
Al tierc jor sonerat mes sires sainz Johans.
Lo jor verreiz miracles mut mervillos et grans,
la quarte part del ciel derrompre et departir.
Al quart jor sonerat Lucas en camp florit;
trestuit istront de terre, ja uns nen iert a dire;
li clerc, li lai, li moine convers et li ermite
et tot li faz crestien qui deu avront guerpit,
tot en iront al plait devant deu al juïs.
La porat deu veoir qui onkes mais nel vit
et les plaies avoc que il por nos sofrit.
Or oiez ke dirat nostre sire a la fin:
»Ge vos ai toz refaiz et ameneiz ici,

A.: 362 ardañt t're. 367 Il, I stor bokstaf. 374 ter^re. 376 mut mut m'uillos et g^ant, 377 derrõpre. 379 iert a dir. 382 deuan. 385 nr̄e. 386 ameiz icii. M. refais et ame[ne]iz.

B.: 362 nuef cotes enuir' ardra t're en tot sens. 363 puis niert mostier n'iglise. ne cite. ne pai^s. 364 saknas i B. 365 la mer sen iert alee. et li mũd iert fini^s. 366 Ore entẽdes seignor^s q^iels ert lę reuenir. Efter 366 har B följande vers:
366 *a*. de la terre laens ou le cors se gist
367 dũe sũnera el ciel misire saĩt matheu. 368 ensemble uẽdrũt uos cors. et uos esperiz 369, 370 afvika fullständigt i B. 369 vos chies tendre^s en t're dolero^s et enclins 370 vnques pois ni entra almę q̄ lameie en issi. V. 371—386 saknas i B.

et si sui revenuz al terme que vos mis.
Se bien eüssiez fait, or lo trovisiez ci.
Veeiz ici les plaies ke jo por vos sofri,
les palmes et les piez en ou percies parmi.
Grant angoisse out mes cors, kant m'anme en diet issir;
mes cors fut consumeiz, s'en alat mes espirs,
enz el parfunt enfer por voz anmes garir,
les miens en jotai fors, c'un sol n'i relenki,
f. 138 r° et si laissai infer trosk'al jor del juïs.
Ce soffri ge por vos; k'aveiz soffert por mi?
Mes cors remeist en terre, la u fut crucifix,
si ke tuit m'esgarderent, et paien et juï,
et li mal et li bon ki moi orent servi.
Nichodemus i ert, cui granz pitiez en prist.
Cant li jors fut aleiz et il fut envesprit,
si revint a mon cors, les clas de fer fors prist,
si moi mist jus a terre, cant il m'ot recollit,
drezat moi devant soi, a engardeir me prist.
»Ohi glorios deus, cum granz plaiez at ci!
Vos en ireiz en ciel, la dont za deschendiz.
Or vos en vulh proier par la vostre mercit,
cant venreiz en vo regne, ramembre vos de mi!»

A.: 388 M. oi lo (tryckfel?). 390 óù pcies pmi M. percies. 391 G^ant, kāt māme. issu. 393 p voz. 396 soffrige i ett ord. 400 iert cui (cui är sedan förändradt till qui) M. i ert cui. 402 de fe. M rättar ej, men beledsagar fe med ett sic. 403 t̃re. 404 d^rezat. 405 Ohi, O stor bokstaf. 407 ur̃e. 408 ram̃bre. demi i ett ord.

B.: 387--395 saknas i B. 396 ceo sofri ieo por uos q̄ auez fait por mi 397 le cors remist al mūd ou il fu crucefie 398 Si q̄ tuit lesgarderent. et paen. et iude 399 saknas i B. 400 mais nicodemus g^ant pitie en prist. [fol. 46 r° kol. 2] 401 Q^ant le ior fu alez. et il fu auespri 402 Repaira a mun cors. les clous fors mist 403 si menbraca amūt. mō cors a t're mist 404 et me direca deuāt lui. a esgarder me prist. 405 ahi glorieus deu si g^anz plaies a ci. 406, 407 saknas i B. 408 Q^ant uendres en uostre regne remēbre v⁹ de mi.

Tuit avons parjuret, li grant et li petit,
et sa mort et ses plaies ke il por nos soffrit.
Li espris repairat, al tierc jor surrexit,
Si en alat en ciel visiteir ses amis.
Or deprions tuit deu par la sue mercit
k'aleir puissons od lui a la joie senz fin,
a la dextre partie avoc la sainte companie.
Amen.

A.: 409 tuit auos M. avo[n]s. 415 saīte.

B.: Emellan v. 408 och 409 i A har B följande verser:
408 *a.* Il li direca le chief q̄ il teneit enclin.
b. ahi tant par es bials nicodemus li dist
c. jeo niere iamais lie portant q̄ soie uif
d. se nas en remēbrance q̄ ci tai serui.
e. et celui fist le saīt uult q̄ deus iloc mist
f. qui est el mostier al cōfessor saint martin.

409 tuit lauun pariure. 410 et les plaies ouoc q̄ il por nos sosfri. Emellan 410 och 411 har B följande verser:
410 *a.* le cors mist el sepulcre apres le recouri
b. alors espees nues le garderent iui
c. Q[a]nt le coc out chante li angre deu descendi
d. si sasist sus le sepulcre ou le cor[s] deu fu mi[s]
e. si parla as maries q[i] lalouent seruir
f. dames q̄ q̄res uos li angres lor a dit
g. jesum nazarenū q[i] ci fu enseueli
h. oignement aporton ases plaies garir
i. alez uos en ariere sil nūcies al pais
k. kil est ens en enfer sen gete ses amis

411 li esperit repaira al tiers ior surrexi. 412 si sen ala al ciel ꝯforter. 413 Ore depriun tuit deu et la soue merci Efter denna vers har B följande 66 verser:
414 et la sainte uirgine ou deu char. et sanc prist.
que sa ioie aiun tuit deuant lui al iuis
cū cil del ciel q[a]nt uuēt deu uenir
cūme saparut entre els. et si dist pax vobis
beneit soies uos el ciel tuit li mien ami.
[fol. 46 v° kol. 1] et cil q[i] sūt en terre. et remembrent de mi.
pais uos aport. et ioie q[i] dura tos dis
Revenu sui denfer le doleros pais

maint en ai fors mis q^{i} erent en eissil
Icil q^{i} la charũt arunt socors par mi
et deu nos en defende par la soue merci
puis repaira en terre. et poure. et mendif
quant ueneie a uos us. ne me uousistes ueir.
tant ne uos soi proier q̄ en eussies merci
en vos g^{a}nt maisuns ne me lessaste^{s} gisir
v^{9} me meistes al plain as freis. et as gresis
sẽpres le trouerez ꝯme mauez serui
et uos riches fẽmes q̄ ci uei deuant mi.
ou est ore le g^{a}nt orgoil. et le doleros pris
les mantials trainans les tribolez sapli^{s}.
et les geles de martre dũt eustes tel pris
et les nusches dor. q^{i} pendeient deuant
ou sũt les lasses mains as enials dor. lussát.
et les mances de paile ꝑ terre trainant
Q^{i} adouba charoigne. et or. et argent i mist.
Ne lui remẽbra mie de dampnedeu seruir
Ne la lasse dalme secore. ne garir
vos prendrez penitence eneueis deuãt mi.
et dũc respundrez bel sire unc ne te ui
Ne tei ne tun mesage. ne tun poure mẽdif
se te ueisse sire si cũme tu dis ore ici
donasse tei bons dras. et pain. et char. et uin.
por la uostre amiste leis mun cors en eissil.
car nos ramaine al siecle si ferun tun plaisir.
et deu lor respũdra nel auez deserui
tant ꝯme fustes al siecle ne me uousiste^{s} ueir.
qui uostre seruise firent si irunt en eissil
[fol. 46 v° kol. 2] Par un dolent deuendres iert li iuis
si ꝯme la noit iert alee et li iors ert esclarciz
dũc apara la crois ou dampnedeu fu mis
et deu uendra apres al terme q^{i}l i mist
en dreite ore de prime tuit ierent al iuis
et a oure de tierce tuit li saint altresi
et a ore de midi ara deu ses iugemens diz
et a oure de none tuit ierent departiz
et a oure de uespre li bon el champ flori.
dũc parlera nostre sire q^{a}nt li plais ert finiz
alez li maleet tolez uos de deuant mi
jeo uos requis el siecle uos nen eustes merci
maleit soies uos ici uos en defi.
de mun pere del ciel et de toz mes amis

et de la gloriouse uirge ou ieo char et sãc p^{i}s.
seez uos maleit et en enfer tot dis.
ore v^{9} aient deables q̄ uos auez serui
ceo q̄ nos ferũt uos estoura sosfrir
et uos li beneet q^{i} bien mauez serui
venez auant receiure le boneure pais
mostrerai uos la ioie q̄ uos desirez issi
Ne uoudrez nule rien q̄ naies a tot dis
ore entrez auant trestuit en parais
chascun de uos ara ceo q̄ a fait por mi
Qui por lui fera bien si lara tot dis
tele ioie ara q^{i} deu uoudra seruir
dãpnedeu nos prenge a sun oes a la fin.
ci finist le liure del dãpnedeu iuis
deu nos prenge a sa part p la soue merci.
amen

Rättelser.

S. 1,	v. 10	A	står *jamais*	läs *ja mais*; likaså i vv. 69, 146, 289, 335, 363
» 2,	» 14	»	» *annees*	» *anees*
» »	» 20	»	» ;	» ,
» »	» 21	»	» *aureiz*	» *avreiz*
» »	» 24	»	» *Desormais*	» *Des or mais*
» 3	» 37	»	» *qui en ceo*	» *qui'n orgul*
» »	» 48	»	» *ciz joials*	» *iciz jois* (Jmfr anm. till denna vers.)
» »	» 49	»	» *tant a*	» *cant a* (Jmfr anm. till denna vers.)
» »	» 54	»	» ;	» ,
» »	» 66	»	» *nen ot*	» *ne n'ot* (hvarvid *nen ot* införes i Ms. A:s läsarter.)
» 5,	» 84	»	» .	» ,
» »	» 85	»	» *Ne*	» *ne*
» »	» 87	»	» ;	» ,
» 6,	» 104	»	» *Cors*	» *Cors,*
» »	» 109	»	» *jou*	» *jo*
» 7,	» 118	»	» *en trosc'al*	» *entrosc'al*
» »	» 118	B	» *tresque al*	» *tresques al*
» 8,	» 139	A	» *devers*	» *de vers*
» »	» 140	B	» . . . *estuet*	» . . . *mei estuet*
» 9,	» 156	A	» *venir*	» *venir.*
» »	» 171	»	» *Hom*	» *hom*
» 11,	» 198	»	» *fait*	» *fait,*
» »	» 206	»	» *en trosk'as*	» *entrosk'as*
» 12,	» 225	»	» *avront*	» *avront,*
» 13,	» 240	»	» *devers*	» *de vers*
» »	» 249	»	» *ki ki*	» *ki k'i*
» 14,	» 277	»	» *infer.*	» *infer,*
» »	» 282	»	» *oïr;*	» *oïr,*
» 15,	» 290	»	» *et en*	» *et si*
» »	» 301	»	» *penitence*	» *penitance*
» 16,	» 307	»	» *murdriz*	» *murdriz,*
» »	» 315	»	» *Ni*	» *N'i*
» »	» 317	»	» *juïs.*	» *juïs,* (Jmfr anm. till denna vers.)
» »	» 318	»	» *S'il*	» *s'il*
» »	» »	»	» *mercit!*	» *mercit,*
» »	» 319	»	» *Ne*	» *ne*
» »	» 332	»	» *serviroit,*	» *serviroit*
» »	» rad 10 nedifr.		står *329—337*	läs *329—338*
» 18,	v. 356	A	står *en ez*	läs *enz ez* (hvarvid *en ez* införes i Ms. A:s läsarter.)
» »	» 355	B	» *desque*	» *desques*
» 19,	» 362	A	» *environ*	» *environ,*
» »	» 383	»	» *vit*	» *vit,*
» 20,	» 391	»	» *espira,*	» *espire*
» »	» 393	»	» *garir,*	» *garir.*
» »	» 394	»	» *les miens*	» *Les miens*
» 21,	» 410	»	» *plaies*	» *plaies,*
» »	» 412	»	» *Si*	» *si*
» »	» 415	B	» *lni*	» *lui*
» 22,	» 434	»	» *geles*	» *g°eles*
» »	» nästa rad		står *345*	» *435*

Syntaktiska anmärkningar.

Pronomina.

Personalpronomina.

1. Det personliga pronominets utsättande eller utlemnande i satser, som sakna nominalt subjekt.[1]) I. I isolerade eller en syndetisk eller asyndetisk satsfogning inledande icke opersonliga hufvudsatser: A) påstående sats. a) i försats α) i icke inledd försats. Pr. utsättes i de båda Mss. vv. 5, 26, 73*, 82, 86, 126, 141, *386*, *406*, 408 a, 408 c, 429, 441. Blott i v. 5, 73 (B), 82, 86, 408 e skulle enligt fornfranskans bruk pron. kunnat uteslutas. I ett hithörande fall skulle A erbjuda ett ex. på pr. uteslutning: v. 85, om man icke vill uppfatta denna sats asyndetisk. Likaså B v. 471, 472.

β) i försats inledd 1) medelst objekt. Pr. är utlemnadt: 80, 123, 211, 213 c, 216, (dat. obj.) 308*, 321 (dat. obj.) 369*, 396, 410 a, 410 h, 420, 448. 2) medelst en predikativ bestämning. Pr. är utlemnadt: 7, 31, 218*, 409,[2]) 421. 3) medelst en adverbial bestämning:

αα) ett tidsadverbial. Pr. utsättes: 132*; utlemnas 8 a, 85*, 95, *132*, 157, 194* (s. h.), *197*, 218, *282*, 356 a, *376*, 455?, 458?. ββ) ett ortsadverbial. Pr. utsättes 62 a, *63*, *145*, *341*,[3]) men utlemnas 112 a, *127*, *163*, 191*, 231, *335*, *369*. γγ) medelst modalitätsadverbial. Pr. utlemnas 6 a, 152, 294, δδ) medelst en attributiv bestämning. Pr. utlemnas 77 (s. h.)[4]) 349 f. εε) medelst ett vokativiskt utrop. Pron. utlemnas

---

1) För denna fråga se P. Nissen: *Der Nominativ der verbundenen Personalpronomina in den ältesten fransösischen Sprachdenkmälern* och den i denna afhandling citerade litteratur. Tillägg för fornfr.: Völcker *Die Wortstellung in den ältesten fransösischen Sprachdenkmälern* s. 5, och Schlickum: *Die Wortstellung in der altfransösischen Dichtung »Aucassin et Nicolete»* s. 8. För det närmast följande lånar jag Nissens uppställning. För sifferbeteckningen se ofvan s. XXI not 2. 2) *Tuit* i denna vers i A kan uppfattas på olika sätt, se nedan s. 36. 3) B utsätter ett dem. subj. *cil*. 4) s. h. = senare halfversen; f. h. = förra halfversen.

112 b,[1] 142,[2] 237*, 320, *329*, 408 b, 442. ξξ) medelst flera af de anförda satsdelarne: tidsadverbial och objekt: Pr. utlemnas *24*, 250, 430. Pron. utsättes 109*. Ortsadverbial och obj.: Pr. utlemnas 61, 68, 138, *254*, 428,463 (s. h.); modalitätsadverbial och obj.: Pr. utlemnas *177*, 427; obj. och genitivbestämning. Pr. utlemnas *390*, *394*.

b) i eftersats. α) i försatsen står ett nominalt subjekt, som är olika eftersatsens. Pr. utlemnas *101*, *273*, 349 d,[3] 402,[4] utsättes 158. β) i försatsen står ett nominalt subj., som är identiskt med eftersatsens: pr. utsättes 187. γ) i försatsen står ett pronominalt subjekt, som är olika mot eftersatsens subjekt. Pr. utsättes 130*, 136, 226, 256*, 345*. δ) i försatsen står ett pronominalt subjekt, som är identiskt med eftersatsens. Pr. utlemnas 19, 21 (s. h.) *78*, 202*, 230*. ε) i försatsen är att i tanken tillägga ett subjekt, som är olika mot eftersatsens. Pr. utlemnas 426. ξ) i försatsen är att i tanken tillägga ett subjekt, som är identiskt med eftersatsens subj. Pr. utlemnas 78*,[5] *202*, *230*, *285*, *388*, 445, 449.

B) Hufvudsatsen uttrycker en befallning eller en önskan framställd, 1) genom en jakande imperativ. Pr. utlemnas 2 p. s. 408*, 446, 447(?); 1 p. pl. *188*, 413; 2 p. pl. 24*, 74, *137*, *140*[6]), 188*, 214, 235*, *237*, 248*, *293*, *333*, 349 k, 366*, *389*, 410 i,[7] 461 (2 ex.), 470, 473, 2) genom konj. 2 p. s. Pr. utsättes 104, 123, utlemnas *235*,[8] *248*; 2 p. pl. Pr. utlemnas 1, 9, 103, 209, 213 a, 234, 349 a, 350, 366, *385*; utsättes 418, 463, 466.

C) Hufvudsatsen uttrycker ett genom konjunkt. framställdt medgifvande. Pron. utlemnas 166, *172*, *319*, 169, utsättes 113*.

D) Hufvudsatsen uttrycker en fråga och är inledd med frågeord. Pr. utsättes 131 (2 ex.), 410 f., men utlemnas 77, 131* (s. h.), 200, *345*, 396.

E) I parentetisk sats: Pr. utlemnas 87, men utsättes *277*.

De förhållanden, som genom ofvanstående undersökning

---

1) *ara* är här att ändra till *aras*. Jmfr anm. till denna vers. 2) B ändrar den efter vokativen följ. hufvudsatsen till relativsats. 3) En annan uppfattning af denna vers är också möjlig, se nedan s. 36 n. 2. 4) Jmfr anm. till denna vers. 5) I försatsen är dock sannolikt *tant cumme* att ändra till *tant cum tu*, jmfr ofvan s. X, not 3. 6) pr. är i dessa verser utsatt i B, men de kunna betraktas som frågesatser, hvilket torde vara rigtigast, då pr vid jakande imperativ är sällsynt. 7) 410 i skulle erbjuda ett exempel på utsättande af pr. vid en imperativ »alez vos en arriere»; eller kan *aler* konstrueras reflexivt utan att åtföljas af *en* eller gerundium? 8) att verbet här är konj., se anm. till denna vers.

framgå för pron. utsättande eller utlemnande i isolerad eller en syndetisk eller asyndetisk satsfogning inledande icke opersonlig hufvudsats äro i det närmaste desamma, som Nissen konstaterat i de texter, han undersökt. (Härvid undantagas i vissa fall de alra äldsta). Dock visar det sig, att i de flesta fall, der pronominet är utsatt, utsättandet är beroende derpå, att icke ett tonlöst förb. pronomen eller *en*, *i* skulle komma att inleda satsen (jmfr Nissen l. c. passim, särskildt s. 5, der annan litteratur i denna fråga citeras) så i v. 126, 136, 226, 386, 406, 408 a, 429.[1]) I v. 141 är det åter utsatt derför att annars *ai* (habeo) skulle inledt satsen. (Jmfr Rom. Stud. III, 241).

Der utsättandet varit fakultativt föredraga i allmänhet de båda Mss., och genom för originalet bestyrkta gemensamma verser också detta, att utlemna personalpronominet. Att anföra något procenttal synes till följd af hvad som anförts öfverflödigt, så mycket mer som dessa tal ofta blifva mer eller mindre missvisande, då de hinder, metèrn uppställer, för utsättande eller utlemnande af pronominalsubjektet icke fullt kunna bedömas.[2])

Att i de satser, som inledas med ett vokativiskt utrop, pron. i våra texter öfverallt är utlemnadt, under det att det annars ofta utsättes (Nissen l. c. s. 36) beror derpå, att dessa satser öfverallt i våra texter efter vokativen innehålla ännu en eller flera inledande bestämningar, och att i inledd hufvudsats pronominet vanligen utlemnas.

II. I hufvudsats, som bildar eftersats i en syndetisk satsfogning. Pronom. utlemnas öfverallt.[3]) a) den syndetiska satsfogningen är kopulativ; eftersatsen inledes genom 1) *et* *83* (s. h.) 99*, 139*, *144*, *242*, *254*, 323, 324*, 404* (f. h.) 442; 2) *si* 62*, *253*, *293*, 403, 410 d, 410 e, 410 i (s. h.) 412; 3) *et si* *53*,[4]) *241*, 305*, *387*, *395*; 4) *ne* (nec) *66*, *67*, 82* (s. h.) 83*, *112*, *146*, 260;

b) den syndetiska satsfogningen är adversativ. Pr. utsättes 294*, utlemnas 217*.

c) den syndetiska satsfogningen är kausal: eftersatsen ut-

1) Af samma skäl är också pr. utsatt v. 187, i en ställning, der annars pr. alltid utlemnas i texter, som äro äldre än medlet af XII:te seklet (Nissen l. c. s. 49). Samma förklaring torde också gälla för v. *338*, der ett pleon. pr. förekommer. 2) Att dock denna förklaring endast med försigtighet måste tillgripas har Tobler framhållit Z. f. R. Ph. III, 144. 3) Uppställningen af det närmast följande efter Mätzner Gr. I, 492 ff. 4) Denna sats kan också uppfattas som koordinerad med föregående relativsats men med utlemnadt relativ pr.

trycker en grund inledd med *car* 4, 133*; eftersatsen uttrycker en beledsagande förklaring inledd med *car (que)* 28, *63*, *65*, *221*.[1])

III. I hufvudsats, som bildar eftersats i en asyndetisk satsfogning.[2]) a) kopulativ. Pron. utlemnas: 6 (2 ex.), 34, 40, 49, *58*, 59, 66*, 67* (relativsatser?), *82* (s. h.), *83*, *84* (f. h.), 88, *99*, 111*, 120, *125*, *130* (s. h.), *139*, 203, 204*, 213 d, 213 e, *217*, 220, 221*, *227*, *288*; 298, *305*, 361*, *370*, *402* (s. h.), 403* (s. h.), *404* (f. h.), 404 (s. h.), 411, 423, men pron. är utsatt 58*, *72*, *124*, 124 a; b) adversativ: 153, 225, 295; men pron. är utsatt *289*; c) explikativ: Pron. utlemnas 12, 63*, 76, *265*; d) kausal: Pron. utlemnas *84* (s. h.), 133, 314, men utsättes 72.

Af ofvanstående framgår, att personalpronominet vanligen icke utsättes i eftersatsen eller eftersatserna i en asyndetisk satsfogning. Der det är utsatt, är det i 3 verser af samma skäl, som ofvan nämnts (58*, *124*, 124 a?) B undviker understundom asyndeton genom att i stället införa en konj. t. ex. i v. 305, 404 (f. h.).

IV. I opersonlig hufvudsats och opers. bisats.

A. Horning har i Rom. Stud. IV, 229[3]) visat, att bruket af neutralt *il* i franskan (och möjligen också i andra romanska språk) är relativt sent och påpekat, att man i från- eller närvaro af ett sådant *il* vid verb i opersonlig användning

---

1) Det är anmärkningsvärdt, att B i de tre sista verserna väljer andra uttryck; sannolikt var *car* i denna användning icke vanlig för remaniatören. Jmfr anm. till v. 68. 2) Då det ofta är svårt att afgöra, huruvida två bredvid hvarandra stälda satser stå i asyndetisk biordning eller icke, kan uppfattningen af flera af de ofvan anförda satserna vara olika. Manuskripten sakna som bekant i de flesta fall skiljetecken satserna emellan — och när sådana understundom stå, är deras betydelse mycket tvifvelaktig, såsom ofvan framhållits — men om också skiljetecken utsättas, kan (detta behöfver naturligtvis icke påpekas) mellan två i asyndetisk biordning till hvarandra stående satser sättas såväl punkt som komma eller semikolon, (enligt fransk kommatering också kolon; G. Paris' restituerade text af Alexis erbjuder ett mönstergilt användande af detta skiljetecken) allt efter som man vill tänka sig tidsuppehållet satserna emellan större eller mindre.

Den fornfranska poesien är som bekant vida mera asyndetisk i sina satsfogningar, än den nyfr. Li ver del juïse erbjuder dock särskildt i Ms. A ett ovanligt stort antal asyndetiska verser, detta så mycket mera påfallande, som vårt poem inom satsen annars älskar ett starkt syndetiskt ordförhållande. Jmfr under konj. *et* och *ne*.
3) Jmfr Z. f R. Ph. 1880, 463; Z. f. n. S. u. L. II, 417, III, 364. Rom. 1880, 625.

eller vid opersonlig verbalkonstruktion ofta kan finna ett datum för ett språkmonuments ålder. Jag undersöker derför våra texter i detta afseende.

avoir användes utan adv. *i* och utan neutr. *il:*
161 oi! sanior et dames, com laide atente at ci,
B cumme lasse atente a ici.
336 cum lasse desevrance las nos! tant at ici. B saknas.
244 set turs at en enfer. B lika.
245 nonantcnuef tormenz at en chascune assis. B lika
277 teil fain at ea infer. B saknas.
309 la avrat tante fenme et tant home enmari. B afvikande innehåll.
avoir användes med adv. *i* men utan neutr. *il.*
247 tant i at des angoisses. B lika.
269 une aiwe i at corant. B saknas.
315 n'i avrat saint ne sainte, apostle ne martyr.
B le ior n'iert saint apostle ne martir.
344 tant i at de parfunt. B olika innehåll.
dessutom B: 89 a, 295: del retor n'i a mie.
239 neif i a dolerose angoisses et martire.
349i n'i a mie assez ici.
med utsatt *il:*
258 il i at nuit obscure. B en enfer a nuit oscure.
estre med subst [1]) (*il* saknas).
165 Hom non est en cest secle tant ames et servis, cfr 171.
B n'est homme. v. 171 i B saknas.
247 nen iert conte ne dit. (B pers. konstr.).
325 ne fut ainc si granz duelz, puis ke deus l'angle fist
326 k'il serat a cel jor ke . . . (dessa vv. saknas i B).
371 ne fut ainc si grans duez puis ke deus l'ome fist.
372 cum serat a cel jor . . . (dessa vv. saknas i B).
363 non iert ja mais mostiers ne vile ne pais.
364 ne n'iert bors ne casteas . . .
B 363 puis n'iert mostier n'iglise ne cite ne pais.
364 saknas i B.
80 teil chose as deservie, qui gries t'iert assofrir. [2])
B ordalydelsen lika men que.
med adj.:
88 tart est del repentir. [3]) B tart est le repentir.
med part.: utan *il.*
318 ja non iert contredit. [4]) B saknas.
331 bien nos fut acointiet. B saknas.
estre sjelfständigt: [5]) utan *il:* se ofvan citerade vers 372, och
80 cum serat icel jor . . . saknas i B;
men utsatt i ofvan citerade vers: 326.

---

1) En uppfattning af *estre* i personlig användning vore kanske här också möjlig. Jmfr dock Rom. Stud. IV, 239 f. 2) Jmfr anm. till denna vers. 3) Cfr v. 2483 i Roland och Rom. Stud. IV, 238. 4) Jmfr Gött. G. Anz. 1875, 1064. 5) I vers. 106, quant ke est de ti, kan *est* fattas opersonligt (jmfr Rom. Stud. IV, 242). B har en opers. konstruktion med *avoir:* quanque a de ti.

Andra verb i opersonlig användning:

convenir utan *il.*

97 les granz fains et les sois vos covenrat sofrir,
B ordalydelsen lika.

204 la grant dolor d'infer moi covenrat soffrir.
B olika innehåll.

estovoir utan *il.*

140 veeiz ces grandes plaies ke moi estuet tenir.
B ordalydelsen lika.

147 as doleros tormenz ke vos estuet sofrir. B saknas.

286 iteilz sunt les angoisses ke elz estuet sofrir. B saknas.
Dessutom B.

468 ceo que vos aves fait(?) (Ms. ferunt) vos estovra sosfrir
med *il:*

118 (vullet u non la lasse) il l'estuet fors issir. B len estuet issir.
Venir opers. utan il.

179 (Plus en rorunt li ver), cant venrat a la fin; (saknas i B)

338 cant venrat al juïs (saknas i B).

334 dont lor vient fous et flame (saknas i B).

180 (tant vit li hom al secle) cum deu vient a plaisir (B ordalydelsen lika). (Jmfr pers. konstruktion 189).

358 dont venrat une nue. B ordalydelsen lika.

360 si en revenrat une de devers orient
(B et laltre vendra devers orient).

ramembrer

8[1]) ne nos ramembret mie del grant jor del juïse.
B vos ne membre pas del las jor del juïs.

Dessutom B 439: Ne lui remembra mie de dampnedeu servir.
och *ploveir:* 355 et sanc plovera[2]) del ciel. Jmfr A 354.

I v. 20 erbjuder B en opersonlig konstruktion med *cummence,* der dock möjligen den personliga konstruktionen i A är att införa. (Jmfr ofvan s. XIV): Ici cummence ore de la raisun a venir.

Med *ce* förekomma följande opersonliga konstruktioner:

42 ce n'est mie por . . . (B saknas).

291 ce nen iert mie plaiz qui soit mis en respit B ceo n'iert mie.

A skulle slutligen hafva en opers. konstruktion med ce i v. 117: celes art et devoret et detrenchet parmi, om man ville läsa ce les; då en dylik konstruktion med ofvan anförda verb icke är mig bekant, har jag uppfattat A:s läsart som skriffel och rättat med B: celes ardent (et) devorent et detrenchent parmi.

Om vi blicka tillbaka på hvad ofvan anförts, visar det sig att af 17 för originalet genom båda Mss. styrkta opersonliga konstruktioner endast en tyckes förutsätta, att detsamma utsatt *il:* nämligen v. 258: il i at nuit obscure, B en enfer a nuit oscure. Dock visar B:s läsart snarast på en konstruktion utan utsatt *il,* då det icke är troligt, att den agn. kopisten eller

1) Är *ramembre* i v. 408 att uppfatta personligt? se anm. till denna vers. 2) Man kan här också antaga personlig konstruktion.

remaniatören skulle undertryckt ett utsatt subjekt, i det han dermed skulle förstört metern. Möjligen har i originalet stått *iloc*. A:s kopist, som annars gerna utsätter *il* (t. ex. v. 326, 113) har ändrat *iloc* till *il a*, och B:s kopist, som liksom alla agn. kopister älska en omständlig tydlighet, har återgifvit *iloc* med *en enfer*, hvartill han dessutom föranledts af ändringar i föregående verser.

De i A i v. 113, 326 förekommande fall af *il* styrkas icke af B, och det är derför sannolikt att *il* i dessa äro införda af A:s kopist. V. 113 har sannolikt i originalet hetat: *vullet u non la lasse, li en estuet issir* eller *l'en estuet fors issir.* I v. 401: cant li jors fut aleiz et il fut envesprit, kan *il* uppfattas personligt hänvisande på *li jors* (jmfr Rom. Stud. IV, 234). Är detta resonnemang rigtigt, så hänvisar denna omständighet (att originalet icke utsätter *il*) på att originalet icke *behöfde* vara yngre än Alexis, men att det icke gerna *bör* vara yngre än första hälften af 12:te århundradet.[1]) Att i B *il* icke utsättes, visar också på att B:s remaniment icke heller bör vara mycket yngre än medlet af 12:te århundradet, då det är all sannolikhet för, att i annat fall remaniatören i detta afseende infört yngre uttryck.

V. Pronominalt subjekts utsättande eller utlemnande i bisats med personlig konstruktion:[2])

1) I objektssatser: Pr. utsättes: 188, *213*, 234, 410 k, dessutom i den senare af tvenne asyndetiska objektsbisatser 190*;[3]) men utlemnas: 251, 408 d, *414*, 415*, 430 och i den senare af två asynd. obj. bis. 189;

2) i relativbisatser, der icke relativpr. är subjekt. Pr. utsättes: 33, 76, *157*, 185, 213 c, 236*, 254*, *311*, *312*, 349 c, *384*, *389*, 397*, 408 a, 410, 465, 467, 471; men utlemnas: 31, 60, *70*, 95*, *108*,[4]) *145*,[4]) *193*, *308*, *323*, *333*, *397*, *406*, 474.

3) adverbialbisatser: a) temporala: Pr. utsättes 48, 78 (jmfr s. 26 n. 5), 108*, 229*, *279*, *403*; i den senare af tvenne syndetiska temp. bisatser 401; men utlemnas 14, 62 b, 157*, *229*, 408, 408 c, 416, 417, 426, 449; b) finala. Pr. utlemnas: *45*; c) konsekutiva: Pr. utsättes 150*, *168*, *174*, *195*, 349 c, men utlemnas *81*, *89*, *95*, *207*, 241, *282*, 427,

1) Att man dock icke vågar draga alltför bestämda slutsatser af denna omständighet i ett så kort poem har ofvan påpekats. 2) Jmfr Morf. l. c. s. 204, Völcker l. c. s. 6. 3) Ifall *respundre* med rég. direct kan betyda »ansvara för» — en betydelse, som jag icke kan uppvisa — är denna sats snarast relativsats. 4) Jmfr anm. till denna vers.

472; d) komparativa: Pr. utsättes: 444,[1]) utlemnas 178, 349 h; e) konditionala: Pr. utsättes: 18, 21, 129, 202*, *280*, 317, men utlemnas: *197*, *202*, *283*, 408 d, 444.

Att af ofvanstående förteckning draga några bestämda slutsatser i afseende på de båda redaktionernas utsättande eller utlemnande af pers. pr. i bisatser är icke möjligt, då öfver denna fråga inga detaljerade undersökningar från andra texter föreligga. Vi anmärka blott, att i v. 234 pr. kunde utlemnats i båda redaktionerna, att i A metern icke heller hindrat, att det utlemnats vv. 168, 174, 279, 280, 311, ej heller i B 108, 254, 349 c (senare halfversen); att i B det kunde utsatts vv: 408 d,[2]) 474 utan att något behöft ändrats; att vidare v. 78 B genom att utesluta pr. (som A har) måst införa *cumme* för *cum* i A (jmfr s. X, not 3), att i v. 157 B förstör metern genom att utlemna pr. i relativ bis. (A utsätter), att v. 202, B infört pr. och läst *eusses* tvåstafvigt (A utlemnar pr. och läser *eüsses*),[3]) att B genom att införa pr. i tempor. bisats 229 förstör metern, att B v, 397 för att kunna införa pr. i rel. bisats ändrar *la u* till *ou* — försåvidt som originalet haft *la u* —, att i v. 430 genom införande af *vos, cumme* skulle kunna ändras till *cum;* (jmfr ofvan s. X not 3), att 444 (senare halfversen): *si cumme tu 'dis ore ici* kan rättas antingen genom att skrifva *si cum dis ore ici* eller *si cum tu dis or ci*, att i v. 471 senare halfversen lika väl kunde rättas med att borttaga *vos* som att ändra *issi* till *si;* och att slutligen v. 187 skulle rättas genom införande af pers. pr. (liksom i A).[4])

2. Pleonastiskt utsättande af pers. pr. som subj. vid personlig konstruktion. V. 367 Il sonerat en ciel mes siressainz Mathius (A, B omskrifver) erbjuder ett sådant ex., som är anmärkningsvärdt, emedan ett pleon. pers. pr. som subj. väl är brukligt i fornfr., men i allmänhet endast *efter* det nominala. Jmfr Diez Gr. III, 63, Mätzner Synt. I, 266. Jmfr dock ett exempel från Auc. et Nic., som citeras af Schlickum l. c. s. 3, der likväl subj. äro flera.

Ett pleon. pers. pr. förekommer också v. 338 (A), der möjligen framkalladt af metern eller för att hindra, att *nos* inledde versen (jmfr ofvan s. 27 not 1).

3. Den obetonade formen *je* användes, såsom det är vanligt i fornfr., i ställning, der nyfr. skulle fordra betonad form v. 330 A.

1) Versen metriskt origtig och förstörd. 2) Jmfr dock ofvan s. X, not 7. 3) Jmfr v. 427. 4) Jmfr ofvan s. X.

4. I cas régime användes i A betonad form i ställning, der nyfr. skulle fordra obetonad, nämligen vid finit verbform: *moi* 74 (B *me*) *204*, *399*, 403 (B me) 404 (B *me*),[1]) men *me* 139. 404, *toi* 81 (B *te*), men *te* 104, *soi* *305* (B se), *327* (B se), *elz*[2]) *286*.

5. *lui-soi.* Fornfr. vacklande i afseende på återgifvandet af betonad reflex. pr.[3]) återfinnes i v. 404, då man jämför A och B: A *drezat moi devant soi* B *(et) me d(i)reca devant lui.*

Possessivpronomina.

6. Nom och ack icke förblandade, se formfört.

7. Pr. fem tonlös form eliderad frf. vokal *m'anme* *391*.

8. Betonad form, der nyfr. skulle fordra obetonad, visa v. *23*, 413, *(sue)* 424, *(soue)* *134*, *(sien)* 221*, *(suen)* 418 *(mien)*.

Artikeln är öfverallt utsatt frfr dessa former.[4]) Artikeln är också utsatt frfr poss. i v. 194, (A *li noz orguelz* B *les vos orgoils*) *237*, *(la nostre male vie)*, *407* *(la vostre mercit)*.

Relativpronomen.

9. *Dont* förekommer der nyfr. skulle fordra *de ce que* i v. *145*.[5])

För *dont* i v. 24 B, se anmärkningen till denna vers.

10. *u* *(ou)* brukas såsom ofta i fornfr. om personer i v. 79, 414*, 465.

Demonstratifpronomen.

11. Våra texter erbjuda i afseende på demonstr. pronominets användning icke mycket af intresse. Dess användning framgår af den förteckning, som ofvan lemnats; den afviker endast i en punkt från det för fornfr. regelmässiga,[6]) och denna afvikelse finnes i B, som v. 408 e har: *et celui fist le saint vult* med *celui* som subjektform. Såsom sådan förekommer den annars icke i våra texter, och det är också först sent som denna ursprungliga casus obliquiform uppträder i sådan användning.[7]) Då i 408 e första halfversen innehåller en stafvelse för mycket, är *celui* säkert infördt af B:s kopist och i underlaget har sannolikt stått *et cil fist*.

---

1) V. 285 erbjuder i A och B två olika konstruktioner. A *Diva, contes a moi.* B *Diva, car me contes.* B har imp. och obet. pr. form jämte den för sådan imp. vanliga ordställningen. (Jmfr Völcker l. c. s. 35); A har konj. och bet. pr. form med utsatt kasusmärke. 2) Hvad *ses* v. 294 angår se anm. till denna v. 3) Jmfr Gessner l. c. I, s 12. 4) Jmfr Gessner l. c. I, 21. Dies gr. III, 69. 5) Jmfr Tobler i Z. f. R. Ph. 1881, s. 198 ff. 6) Jmfr Gessner l. c. I, s. 24 ff. 7) Rolandssången har enligt Gessner l. c. 25 blott ett sådant ex., Gormond 4, hvilka alla Heiligbrodt aflägsnar ur sin kritiska text.

12. *lo* har full demonstratif betydelse i v. *101*, 194, 205, 339, *376*.[1])

Determinatifpronomen.

13. Vi anmärka den för fornfr. vanliga ellipsen af determinativet frfr rel.[2]) v. 103 *or oiez que dist l'anme;* jmfr v. 234.

14. Såsom förbundet determinatif begagnas *cel (icel)* *30*, 209, *326* men *la* 471.

Bestämda artikeln.[3])

15. Bestämda artikeln utlemnas i fall, då nyfr. skulle fordra densammas användande; a) frfr enskilda substantiv, som icke stå i apposition eller som epitet: *Paradis*[4]) står öfverallt utan artikel, likaså *enfer* (t. ex. v. *44*, *254*), *secles* står utan art. 10, 94*, 255*,[5]) men med art. 78, *91*, 180, 213 c, 447, 462; *diable* har i sing. art. 349i; i plur. har det art., när substantivet står i determinerad betydelse *57*,[6]) 72, *75*,[6]) men saknar art. i motsatt fall 115, *261*; *hom* fattadt i sin totalitetsbemärkelse saknar art. 39*, 165, *171* (de begge sista ex. i nekad sats) men art. utsättes *180* (B utlemnar), och närmande sig pron. betydelse 246 (B utsätter art. *l'un)* 258 (B utsätter: *l'en)* *273*, *274*, *275*. *Juise* har öfverallt art. utom i v. 86, der ordet fattas i indeterminerad betydelse och i v. *153*, der den synes öfverhoppad af kopisten; *terre* står utan art. *255* (i nekad sats), 362 (i jakad) [och efter prep. *en*, *a* *397*, 403] men med art. *345*, 352. Dessutom står *terre* utan art. i *305*: *que ciel et terre fist* (jmfr sv. »Jord och himmel skapade han»); *ciel* har annars art. i determ. betydelse *29*, 139, 354 (B 355) 357, 417; *soloz* har art. i samma fall v. 353 (B 354), men saknar den 212, 259, 342 (alla i nekad sats). I nekad sats saknar också *jors* art. 259, 342, men utsättes i jakad 354 (B 353). *Orient* saknar art. 360. Dessutom utlemnas art. i uttrycket *de deu part* 112 och frfr *langue* 220* och *sans* 354 (fattadt i indet. betydelse); b) efter cumme: 354*, *roges ierent cumme sanc.*

---

1) Jmfr Scheler i *Li roumans de Berte* anm. till v. 281, s. 152. Jmfr också bruket i italienskan (Vockeradt, *Lehrbuch der italienischen Sprache*, s. 275 anm. 1) och i spanskan (Foerster, *Spanische Grammatik*, s. 256). 2) Gessner l. c. II, 14. 3) Jmfr för fornfr. Diez Gr. III, 22 ff. Carlberg *Étude sur l'usage syntaxique dans la chanson de Roland.* P. Gellrich: *Remarques sur l'Emploi de l'article en vieux français* (passim). 4) Så ännu hos Rabelais och Desperiers. Gellrich l. c. s. 67, jmfr s. 9, 16. 5) Således blott i uttrycket *por tant ke secles vive* (äfven i sv. kunde man i motsvarande uttryck utlemna art.). 6) I dessa verser saknar B art. och innehållet fordrar icke densammas användande. Dock synes i. v. 57 metern visa, att B borde öfverensstämma med A.

16. Framför substantiva som apposition utlemnas art. vid 1:sta p. *nos* (Ms. *A noz*) *pecheors* 27, men utsättes vid 3:dje *sainz Michiez li angles* v. 93, *enfer lo doleros païs* 108, 203 etc.

17. Framför substantiva som epitet (fornfr. utlemnar ofta art. frfr subst. i denna ställning [1]) utsättes art. *17*, 92, B utlemnar v. 17. I den ändring af versen, som gjorts v. 17 (A:s läsart är metriskt origtig) har artikeln uteslutits med B. Detta kan försvaras då *sainte virge* här står som epitet; man kunde annars vänta sig, att art. i allmänhet skulle uteslutas frfr *sainte virge* i analogi med *sainz esperiz* (se Gellrich l. c. s. 35). *sainte batesme* Alexis 6 d, *sainte escriture* Alexis 52 c, [2]) *seinte beneïcun* [3]) Rol. 2245, men, för så vidt jag vet, förekommer icke *sainte virge* så brukadt.

18. Bestämda art. utsättes i fall, då nyfr. icke skulle använda densamma a) frfr possessiv pr., se ofvan n:o 8, b) frfr infinitiv *tart est del repentir* (B *le repentir*) 88. c) i v. 89 a, 295 *del retor n'i a mie.* d) framför ett efter sitt subst. ställdt adj. *99 en roge meir la grant.* [4])

19. Artikeln upprepas icke frfr det senare af två koordinerade subst. adj. *312 as povres et mendis.*

Indefinit pronomen.

20. *Chascon* (B *chascun*) användes adjektiviskt v. 298. [5])

21. *toz* har i våra texter följande användning: [6]) I. om antalet a) hänförande sig till ett annat ord, α) attributivt frfr subst. eller substantiveradt adj. Plur. utan art.: [7]) A: *totens* [8]) 16, *toz tens* 144, *todis* [8]) 70, 81, 89, *toz jors* 125, *en toz senz* 362; B: *tot tens* 16, 60; *a toz dis* 308, *tot dis* 349 f., 466, 472, 475. *tos dis* 420, *toz jors* 238, *en tot sens* 362 (sing.?); med utsatt art. A *tuit li bon* 192, *tuit li terrien sanior* 337, jmfr 381. B: *tuit li mien ami* 418, *tuit li saint* 456; frfr ett determ. pr. A *tuit cil qui* 221, jmfr 37, *tuit icil qui* 257, *trestuit cil qui* 128, *trestotes ces anmes qui* 148 B. *tuit cil qui* 37, 221, 344. *tuil cil dolent qui* 154.

---

1) Se Tobler i *Darstellung der lateinischen Conjugation und ihrer romanischen Gestaltung*, s. 41. Morf. l. c. s. 255. 2) men *la sainte trinitet* Alexis 110 d. 3) Vid *sainte église* ännu hos Joinville, Gellrich l. c. s. 42. 4) Jmfr Morf. l. c. s. 256. 5) Jmfr Gessner l. c. II, s. 26. 6) Jag följer här Lückings uppställning Gr. s. 198. 7) Angående artikelns utlemnande i ofvanstående uttryck se Gellrich l. c. s. 11, 24. 8) Att vid *totens* och *todis* vi här hafva att göra med plur., ej med sing., framhålles af Suchier: *Reimpr.* s. XXVIII, Foerster: *Aiol et Mir.* s. 458, anm. t. v. 1794. Med den senare upplöser jag ej dessa förkortningar såsom ofvan anmärkta.

β) predikativt A: 4,[1]) 28, 170,[1]) 413; B: 4,[1]) 28, 170,[1]) 177, 304, 409? 413, 415.

b) utan att hänföra sig till något annat ord i samma sats: A: 382, 398, B: 349 d,[2]) 356 *(trestuit)*, 398, 455, 458.

II. om måttet a) attributivt frfr subst. med art. *tot lo cors* 56, *tot lo pais* 334, *trestot lo pain* 278, *trestot lo mont* 340. Jmfr B 56, 340; frfr determinativt neutrum *tot ceo qu'il* 349 c; b) predikativt; ensamt utan annat predikativ 241 (annan uppfattning också möjlig) 338 (*trestot* kan också här fattas som adv.); i förening med ett andra predikativ: [3]) I våra texter är *toz* regelbundet böjdt. AB 4,[4]) 6, 170,[4]) dessutom A: 167, 370, B: 177,[4]) 409?, 455,[4]) 458.[4])

Vv. 6, 370 (A) å ena sidan och 167 (A), 170, 177 (B) å andra, visa 2 af de ställningar, som *toz* i detta fall i fornfr. kan intaga. (Jmfr Morf. l. c. och Völcker l. c. s. 55).

c) *tot* står neutralt utan att hänföra sig till något annat ord i samma sats: B 39 a.

Slutligen kan *tot* vara adv., bestämmande ett annat adv. Så v. 207 *(trestot ensemble)*.

Räkneorden.

22. Vi anmärka det för fornfr. vanliga uttrycket: *dis et set* 14.[5])

Till sitt ursprung hör också den obestämda artikeln till räkneorden. Fornfr. utlemnar ofta denna art. frfr subst. i förbindelse med adj. Så också i våra texter t. ex. v. 1 *oiez raison gloriose et saintisme*, 210 *en bon lit.*

Adjektivet.

23. I *saintisme* 1, 18 föreligger exempel på en till formen kvarstående org. lat. superlativ.[6]) Också till betydelsen?

---

1) Man kunde i begge dessa verser uppfatta *tot (tuit)*, *tos* såsom bestämmande verbet till måttet, se ofvan. 2) Om man sammanställer denna vers, 349 d: *en tant comme oil clot ier[en]t tuit departis* med 458: *et a oure de none tuit ierent departis*, så frågas, hur *tuit* i dessa, i afseende på *tuit* metriskt fria verser skall uppfattas. I båda satserna kan *tuit* fattas på 3 sätt; som subj. (jmfr Völcker l. c. s. 17), som predikativ om antalet, då subjektet skulle ligga i verbet, eller som ett andra predikativ att sammanföra med *departis* (se ofvan). 3) Nyfr. uppfattar *tout* i denna ställning som bekant som adv., om den också i vissa fall till följd af historiska förhållanden låter *tout* vara böjligt. I fornfr. behandlades *tos* i detta fall som ett adj. med adverbiel betydelse. (Se härom Tobler i Z. f. R. Ph. II, 146 och i Gött. Gel. Anz. 1872, s. 896, Morf i Rom. Stud. III, 284). 4) I v. 4, 170, 177, 455, 458 också annan uppfattning möjlig. 5) Jmfr Burguy Gr. I, 108. 6) Jmfr G. Paris *Le rôle de l'accent lat.*, s. 58.

Verbet.

24. Verbets arter: *gesir* användes refl. *120* (intr. i B); *departir* refl. *327* (B *s'entreguerpir*), tr. 349, intr. *377*, *aparoir* refl. 417*, *targier* (A *atargier*) användes refl. 72.

relever har *156*, *374* en betydelse, som i nyfr. skulle återgifvas med refl. form; *en aller* användes utan refl. pr. 6, *64*, *91*, såsom ofta i fornfr.,[1]) men med refl. pr. 83.

25. Vid intr. verb användes understundom *avoir* som hjelpverb, så vid *faillir* 256*, 345*.[2])

26. Bruket af *Modi* och *Tempora* a) i hufvudsats: För Indikativus anmärka vi användningen af Passé défini i vv. 3, 11, 13, 36, *254*, 410 b, 428, 429, 439, 462 jämfördt med användningen af Passé indéfini vv. 5, 65, 88, 124, 321, under hänvisande till Vogels i Rom. Stud. V, 470 not.

Passé défini förekommer i ställning der nyfr. snarast skulle brukat impf. 82, 83, *84*, 86, 133, 252, *253* (deremot impf. 231, 232, *233*). Jmfr Mätzner, Synt. I, s. 94.

I afseende på användandet af konditionalis se nedan under konditionalsatserna. I v. 135 kunde man möjligen förutsätta en konditionalis: *Ki vos ferait garanz devant* [*deu*] *al juis* efter nyfr. uppf. (jmfr Mätzner, Synt. I, 108, 129), men då kond. i denna användning icke är vanlig i fornfr., torde det vara rigtigast att uppfatta denna form som ett ostfr. fut., såsom ofvan gjorts.[3])

För konjunktivus är att framhålla bruket af denna modus i vv. 113, 166, (*172*) och 169, *319*.[4]) För *oiez*, se ofvan s. XL, not 1. För *contes* *235*, *racontes* *248*, se anm. till v. 235.

b) i bisats: I afseende på bruket af Indikativens tempora i allmänhet framhålles användningen af Passé déf. v. 7, 228, 229, 410 jemfördt med anv. af Passé indéf. *107*, *148*,[5]) *307*, *403*, och anv. af Passé déf. v. 14, 15, *311*, *391* jämfördt med anv. af Impf. v. 408 a, 410 e, 435. För v. *156* påpekas *devrat* i fut.[6])

I afseende på bruket af modi: *aa*) i objektsbisats användes konj. v. *46* (efter *avoir granz angoisses*) 188, 189, 190

---

1) Påpekadt redan af Orelli: Gr², s. 201, not. 2) Jmfr Z. f. R. Ph. V, 337. 3) Prof. Tobler, som jag underställt denna anmärkning, har godheten svara »ferait är fut.». 4) Jmfr F. Bischoff, *Der Conjunctiv bei Chrestien* s. 22, R. Kowalski *Der Conjunctiv bei Wace*, s. 7. 5) B har *guerpissent*. Då här intet skäl till konj. föreligger, antar jag, att *guerpissent* är en felskrifning för *guerpisent* = *guerpirent*. 6) Jmfr Rom. Stud. V, s. 480.

[efter *gardons* (imp.)], 317* (efter *feist* »åstadkom.att»), *414*, 415* (efter *depriier*). Efter *rire* står i genetivsats ind. v. *145*.

Ellips af *que* i objectssats[1]) *408*? (i subjektssats 331).

ββ) i determinerande relativsats användes konj. efter nekad hufvudsats 39, 67, 112, *291* (B har *ind.*) *312*, 317*, 472. men ind. *317*. I stället för relativpron. står relativt adv. 81[2]), 89,[2]) (så också med ind. v. *95*);[3]) [I v. 80 *teil chose as deservie qui gries t'iert assofrir* (B *que*), hur förklara *qui*? konsekutivt? Jmfr Z. f. R. Ph. IV, 160, 161. För v. 107, jmfr Bischoff l. c. s. 85].

I koncessiv sats användes konj. efter *qui qui (que)* 136, 224, 226, *249*, efter *comment ke* 158; efter *por* med subst. *que*[4]) *278* står *ind.* Efter *quanque* står regelbundet[5]) ind. v. 39*.

I komparativ sats användes konj.[6]) v. *39*, men ind. 39*, 142. Öfriga komparativsatser erbjuda icke något af intresse; i förbigående kan anmärkas vexlingen mellan *cum* och *que* i vv. *325*, *372*.

γγ) determinerande adverbialsats: konsekutivsats: konj. efter nekad hufvudsats 150, 167, *168*, *174*, *318*,[7]) 427; men efter jak. hufvuds. ind.: 1) i hufvudsatsen står adv. 195, 241*, 398, med ellips af *que* *41*, *241*, 247, 2) i hufvudsatsen står *tel* 206, 220, *277—281*, med ellips af *que* 21, 285; 3) hufvudsatsen saknar korrelat 258, 394.

temporalsats: konj. användes efter nekad hufvudsats i bisats inledd med *por tant com* (B *comme*, jmfr ofvan s. VIII) 10*, 243, 260, 289, 319, 335; *por tant ke* *10*, 408 c; *enz ke* *45*, och i uttrycket *a nul tens ke deus vive* 94, men efter jakad hufvudsats indikativus i bisats inledd med *tant cum* 78, 449. Öfriga temporalsatser erbjuda ingenting anmärkningsvärdt.[8])

finalsats konj. användes i bisats inledd med *que* *45*.

konditionalsats:[9]) Våra texter visa i afseende på flera af

---

1) Jmfr Diez Gr. III, 340. 2) Kunde också uppfattas som konsekutivsatser. Jmfr också T. L. Svenonius: *Om bruket af Subjonctif hos Chrestien de Troyes*, s. 57. 3) Jmfr Tobler i Z. f. R. Ph. II, 563. 4) Jmfr Bischoff l. c. s. 92. 5) Jmfr Bischoff l. c. s. 94, 6) A. Horning har i Z. f. R. Ph. V, 386 ff. påpekat detta bruk af konj. i komparativsatser och sökt visa, att det egentligen torde tillhöra ett visst område af fornfr. (l. c. s. 391). Jmfr. G. Paris i Rom. XI, 165. Bischoff, l. c. s. 95. 7) Jmfr anm. till v. 315 ff. 8) I v. 29, 48, 325, 355, 371 inledas satserna med *puis ke* i den för fornfr. vanliga temporala betydelsen af *après que*. Jmfr Z. f. R. Ph. VII, 13. Denna betydelse hade *puis que* ännu i XVI:e seklet. Darmesteter i *Le XVIe siècle en France*, s. 285. 9) Jmfr Klapperich: *Historische Entwickelung der syntaktischen Verhältnisse der Bedingungssätze im Altfranzösischen*, Franz. Stud. III, 4.

dessa satser ett anmärkningsvärdt förhållande. a) det utsagda tänkes som möjligt eller verkligt: 1) Pf. Indef. Konj. i bisatser, Fut. i hufvudsatsen B. 300, 301, en icke vanlig men dock i fornfr förekommande konstruktion.[1])

2) Præs. ind. i bis., præs. konj. i den öfverordnade satsen *317*.

3) Præs ind. i bis., fut. i den öfverordnade satsen: 18, 19, 21, *22*, 197.

b) det utsagda tänkes som overkligt: 1) Impf. konj. i bisats och hufvudsats[2]) 202, *388*, 444.

2) Plusqpf. Ind. i bisats, kondit. II i den öfverordnade satsen *280*, *281*, *283—285*.

På denna konstruktion har icke Klapperich funnit något exempel i de af honom studerade texterna.[3])

3) Impf. Ind. i bisats. Kondit. 1 hufvudsatsen *294*. *»Volentiers s'en fuiroient, sez astoit consentit»*. På denna konstruktion anför Klapperich först exempel från Comp. (l. c. s. 20). Exempel från Chrestien se Bischoff l. c. s. 122.

Återstår en konditionel satsfogning i A, som är särdeles påfallande:

271. *La turs de Babilone, s'astoit fers et aciers*
en une petite hore l'avroit parmi trenchit.

Subj. till *avroit* är *une aiwe* v. *269*.

Skola dessa verser öfversättas »om det babyloniska (jmfr anm. till denna vers) *hade varit* af jern och koppar, så skulle dock denna ström hafva genomskurit detsamma på en kort stund»; — strömmen tänkes då förflyttad till det bab. tornet; — eller med en modifikation i tankegången: »om det bab. tornet (vore der i helvetet) och (också) vore af jern och koppar, så skulle dock denna ström på en kort stund hafva genomskurit detsamma»?

Begge öfversättningarne erbjuda svårigheter: Med den senare skulle man vänta Kond. I i hufvudsatsen och Kond. II kan endast förklaras genom tillägget *en une petite hore.* Den förra öfversättningen åter förutsätter ett bruk af impf. ind. = plusqpf. ind., som torde vara okändt för fornfr. (Jmfr Vogels i Rom. Stud. V, 486).

Då emellertid vv. *280*, *281*, *283—285*, *294*, *271* saknas i B och dessa versers konditionalkonstruktion hänvisa på en yngre tid, talar detta för, att A här erbjöde ett remaniment af eller tillägg till originalet.

1) Klapperich l. c. s. 11. 2) Klapperich l. c. s. 18, 16.
3) Klapperich l. c. s. 17.

27. Verbets nominalformer.

a) *Part. Perf.*

I afseende på participiets behandling[1]) i våra texter framhåller jag följande:

Part. som predikativ vid *estre* a) vid intransitiv konstruktion:

Ställning V. P. (Subj. ej utsatt).
88 Ultre s'en est aleie (sc. la mors). B alee.
387 et si sui revenus (saknas i B)
med utsatt subj. V. P. S.:
64 hui est venus li jors. B venu.
B 62b ore est venu le jor.
S. V. P.
B 48 puis que ele ert venue (sc. la mort).
(401 cant li jors fut aleis et il fut envesprit. B ales, avespri).
B 452 si cumme(?) la noit iert alee et li jors ert esclarcis.
90 li avoirs est remeis. (B passiv konstr.: li aveirs est remis)[2])
P. V. (subj. ej utsatt).
6 aleie en est en ciel (sc. la fois). B alee.
P. V. S.:
B 135 remes est li menger.

b) vid passiv konstruktion:
Ställning V. P. utan utsatt subj.:
4 Kar tot sumes turneit. B torne.
16 de la glore deu fut . . . raemplis. B repleni.
101 lo jor sereis maldit. (B saknas).
B 309 si erent dunt maldis.
B 247 ja mais n'ierent dites (sc. les angoisses).
250 or vos dirai d'enfer . . .
cum fut fais et creeis et storeis et assis.
B cumme fu fait et cries estore et asis.
296 ne seront tant hardit (saknas i B).
298 iert servis. B erent servi.
326 cel jor ke seront departit. (B saknas).
341 En une chartre..., seront mis. (B med utsatt subj. serunt cil mis).
370 tos sereis embabis. B olika innehåll.
397 la u fut crucifix (sc. mes cors). B crucefie.
med utsatt subj.: S. V. P.
9 c'onques teis (sc. raison) ne fut dite (= B).
12 u deus fut nurris. B noris.
25 et li muns iert finis. B finis.
37 cil qui'n orgul seront pris (= B).
45 ens ke li puis sot emplis (B saknas).
47 la mors iert obliee (= B).
71 l'anrme est emarie. (B miserine).

---

1) Jmfr Diez Gr. III, 292. J. Busse: *Die Congruenz des Participii Praeteriti in activer Verbalconstruction im Altfranzösischen bis zum Anfang des XIII. Jahrhunderts.* (Å sid. 7, 8, 17 är Z. V, 104 att rätta till Z IV, 104) Morf, Rom. Stud. III, 235. 2) Jmfr dock anm. till denna vers.

186 vos i sereiz maldis. B maldit.
169 il est enfoïz. B il est guerpis.
165 hom non est . . . tant amez et serviz. B ame ne servi.
171 tant serviz ne amez. (B saknas).
174 qu'il ne soit avileiz. (B saknas).
188 gardons ke nos soions porpenseit et garnit.
B porpense et garni.
219 li cors en sunt servit. B honores.
226 ilh i seront assis. B assiz.
291 (plaiz) qui soit mis en respit (= B).
314 u Herodes fut mis (= B).
B 410 d ou le cors deu fu mis.
453 ou dampneden fu mis (= B)
B 302 303 et li petit enfant qui ensi sunt murdrit (B mordriz)
. . . et noiet et ocis (B neiez et ociz)
349 qui la iert departiz. B departi.
B 458 tuit ierent departiz[1])
B 349 b en tant cumme oil oivre iert deu vengie
issi.
B 349 d en tant cumme oil clot ierent (Ms. iert)
tuit departi.
365 et li monz iert finiz. B fini[s].
B 460 quant li plais ert finiz.
410 g Jesum Nazarenum qui ci fu enseveli.
5) Ställning V. S. P.
48 puis ke ele venrat iciz jois(?) iert guerpis. B ert cist joials g.
6) Ställning P. V. (subj. ej utsatt)
12 faite fu (sc. la raison) (= B).
51 buteiz iert (sc. li cors). B bote.
314 mis serunt. B mis ierent.

I önskesatser:
128 cors benoiz soies tu. B beneet.
B 417 beneit soies vos.
B 468 maleit soies vos.
deremot 465 seez vos maleit.

Vid reflexiv verbalkonstruktion:
5 La foiz s'en est fuïe (= B).
365 la mers s'en iert fuïe. B s'en iert alee.

Vid opersonlig verbalkonstruktion:[2])
294 sez astoit consentit (B olika innehåll).
318 ja non iert contredit. B saknas.
331 bien nos fut acointiet. B saknas.

Part. som pred. vid *avoir:* a) vid intransitiv verbalkonstruktion:
B 256, 345 il i arunt failli.
410 c Quant le coc out chante.

1) Jmfr ofvan s. 36 not 2. 2) Jmfr G. Paris i Alexis s. 179, som hänvisar till De Wailly: Mémoires sur la langue de Joinville s. 34 ff.

Vid aktiv verbalkonstruktion:

Participiet hänför sig till ett enda objekt.

a) Ställning V. P. O.

B 8a si ares receu martire.
124 j'ai veue la joie (B olika).
195 ke nos n'avrons vestit pelisons vairs ne gris (B olika)
B 301 se... n'ait eu li cors martire (Ms. le cors).
321 quantes beles joventes as tolut paradis. B tolait.

b) V. O. P.

34 n'avront... harpons al col mis (= B).
35 ne braz avant jeteit. B gete.
128 qui avront deu servit (B saknas).
141 ju ai... el col teil las mis (B olika).
283 s'avoient la meir buite (B saknas).
285 n'avroient . . . lor grant soit acomplit (B saknas).
B 457 ara deu ses jugemeno dis.

c) O. V. P. 1) O är substantiv:

27 qui deu n'avrons serviz B servi. Jmfr 154 (servi AB), 197 servit A, servi B, 209 servit A, servi B, 310 A (servi), 341 a (servi), 348 servis A, servi B. (Jmfr 128 V. O. P.).
80 teil chose as deservie. B derservi.
123 bon sanior ai servit (B servi).
B 189 que teil chose aies fait.
147 ki cest secle ont guerpit. B saknas.
257 ki deu avront guerpit. B saknas. Jmfr 297 (B guerpi), 381 (B saknas).
162 ki vos cors aveis tant et gardeis et nurriz (B saknas).
245 nonantenuef tormens at en chascun[e] assis (B asis).
320 quant home avras traït. B tans homes as traïs.

2) O är personalpr.

399 ki moi orent servi (saknas i B).
B 469 qui bien m'aves servi. Cfr 430 B.
403 cant il m'ot recollit (B olika).
200 porkoi t'ai tant servit. B servi. Cfr 408 d.
201 et doneit a mangier et culchiet en bon lit. B done, cochie.
170 cis secles nos at tos traïz et avogleis (= B).
65 li cors vos at traïe (vos = l'anme) (= B).
386 ge vos ai tos refaiz et am[en]eis ici (saknas i B).
6 tote l'avons guerpie (la foiz) (= B).
187 cum nos l'avons servit (B servi).
109 Je nel avoi forfait. B Ja ne lei jeo forsfait.[1]
112 b car nel a deservi. Cfr v. 448.
272 . . . l'avroit parmi trenchit (la = la turs). B saknas.
307 qui les ont murdris. B olika.
224 ki kis alt decacies (= B).

3) O är determinativpr.:

107 cant ce as manovreit et ce as deservit (B olika).
189 que ce aions ovreit. (B olika).

---

1) Jmfr anm. till denna vers.

4) O är relativum:

60 sa lasso de vie c'at demeneie tant. B qu'a demene tot tens.

76 la chartre ko il en at escrite B chartres ke il en unt escrites.

(197 Ja ne serons a plait, se deu n'avons servit)[1])

198 des pechiez k'avons fait, parveüt et garnit.

B 197 (vos i serez al plait qui deu n'avez servi).

198 des pechies qu'aves fais adobes et garnis.

337 tuit li terrien sanior ke nos avrons servi (saknas i B).

B 349 a (merveilles) que li angres a dit.

349 c ceo qu'il arunt deservi.

B 474 ce que a fait por mi.

B 467 deables que vos avez servi.

5) O är interrogativpr.:

A 396 k'aveiz soffert por mi?

B 396 que avez fait por mi?

6) O är indefinitpr.:

422 maint en ai fors mis.

O är en hel sats 410 f.

På ställningen O. P. V. och P. O V. finnes hvarken i A eller B exempel.

P. V. O.

7 perdue avons la loi (= B).

31 perdut avrons l'orgul (Ms. a lorgul). B perdu.

Participiet hänför sig till flera objekt:

B 223 qui les fains et la sei por deu unt en ici.

284 ... et lo ciel et la terre avoient englotit (B saknas).

390 les palmes et les piez en ou percies parmi (B saknas).

Såsom resultat af föregående undersökning framgår med afseende på participiets kongruenz, att 1) vid verbalkonstruktion med *être* A öfverallt har kongruenz. I v. 136 kunde man ändra *maldis* till *maldit* (jmfr v. 101), men i denna vers liksom i v. *370 embahis* kan formen försvaras [för *s* för *z*, jmfr *finis* 25, *guerpis* 48, se ofvan s. LII], om man uppfattar subj. till *maldis* som sing.,[2]) hvilket är nödvändigt i v. 370, om man icke vill ändra *toz*. I v. 401 (s. h) har hvarken A eller B kongruenz med *il*, om detta skulle vara = *li jors;* hvarför sannolikt de båda kopisterna (eller remaniatörerna) uppfattat uttrycket neutralt, hvilket icke är nödvändigt att antaga för originalet (se ofvan s. 31).

B som i allmänhet i dekl. inför rég. form för sujetform behandlar på samma sätt participierna och får derigenom icke kongruenz i vv. 64, 62 b, 251, 309, 165, 219, 302, 349 b, 410 g, 123. Dessutom utlemnar B utljudande t i suj.

1) Jmfr anm. till denna vers. 2) Jmfr Diez Gr. III, 58,

pl. m. och rég. s. m., skrifver understundom *s* för utljudande *z* och ibland omvändt *z* för *s* (*assiz* 226, *ociz* 303).

Vid opersonlig varbalkonstruktion med *être* står i A participiet i den neutrala sujetformen 294, 313, 331 (B har intet exempel).

2) Vid aktiv verbalkonstruktion har A vid ställning V. P. O. ett exempel med genom metern bevisad kongruenz: 124, och ett, der Ms. icke har kongruenz: 195. B har intet bevisande ex. och v. 124 är icke stödd af B, hvarför ingenting kan afgöras för originalet.

Vid ställningen V. O. P. synes A hafva ett genom assonansen bevisadt exempel på icke kongruenz nämligen v. 285, men dervid är att märka, att *soit (soif)* kan vara mask.[1]) (B har *la sei* 223, men för öfrigt förekommer ordet icke i någon ställning, som upplyser om dess genus).

Ms. A har annars ett exempel på icke kongruenz i ställn. V. O. P. v. 35, som styrkes af B. Vv. 283 i A och 457 i B visa deremot kongruenz.

Ställningen O. V. P. erbjuder, då O är relat., i v. 76 ett genom assonansen för originalet styrkt exempel på kongruenz, (A och B öfverensstämma). I v. 60 är för A kongruenz bevisad genom metern, i B motsatsen. I v. 198 är *fait* oböjdt i A, böjdt i B.[2]) *Fait* intar i afseende på sin böjlighet i fornfr. en undantagsställning.[3])

V. 272 i A, der O är personalpr. (denna vers saknas i B) skulle erbjuda ett fall af icke kongruenz, om den tillhört originalet. V. 65, der O också är personalpr. är icke strängt bevisande, men öfverensstämmelsen mellan A och B tyckes tala för att *traïe* tillhört originalet, alltså för kongruenz. Bevisande är deremot v. 6. A har också annars, vare sig O är subst. rel. eller pers. pr., öfverallt kongruenz utom i v. 27 o. 348, der genom tydlig felskrifning kopisten skrifvit *serviz*, *servis* för *servit*, och i v. 337 der det står *servi* för *serviz*, hvilket jag icke obetingadt vågar betrakta som felskrifning, då jag jämför v. 272. ehuru *servi* utan *t* synes misstänkt. (Jmfr ofvan deutalerna).

B har också i allmänhet kongruenz utom i nyss anförda v. 60, och i v. 349 a, 467. Vv. 80 der A har kongruenz mellan *teil chose* och part., B deremot icke (jmfr 189 B), intager en undantagsställning då *teil chose* kan uppfattas som ett neutralt begrepp.[4])

---

1) Se Scheler *Glossaire des Poésies de Froissart*, s. 405. Lit. blatt 1882, s. 63. 2) Jmfr anm. till denna v. 3) Busse l. c. s. 40, anm. 4) Jmfr *grant peine* hos Busse l. c. s. 28.

I ställningen P. V. O. visa båda Mss. kongruenz i v. 7 hvilket talar för kongruenz i originalet, v. 31 bevisar ingenting för originalet.

Hvad slutligen angår participiet, när det hänför sig till flera obj. visar den blott i A befintliga v 284 icke kongruenz, v. 390 deremot kongruenz (part. öfverensstämmer der regelbundet med det sista obj.[1]) dock *s* för *z*). Den blott i B befintliga v. 223 visar icke kongruenz vid *eu*, något som är vanligt i fornfr.[2])

Sammanfatta vi det föregående, är det sannolikt, att originalet tillåtit icke kongruens i ställning V. O. P. (cfr v. 35), och att det haft kongruenz vid ställningen P. V. O. (cfr v. 7); det är åter säkert, att originalet haft kongruenz i ställning O. V. P., der O är ett rel. (cfr v. 76) och der O är pers. pr. (v. 6, som styrker v. 65).

Att A icke har kongruenz v. 272 är påfallande, och får förklaras, om versen tillhört originalet, som framkalladt af assonansen.[3])

b) I afseende på ordställningen i ofvan anförda satser med participialkonstruktion, är det först att anmärka, att predikativet blott i få fall går före verbet, nämligen dels i påstående sats då predikativet inleder versen (så i förb. med *êtr*e v. 6, 135*, 51, 314, med *avoir* 7, 31), dels i önskesatser 123, 417*, 463*, [endast en gång ställdt efter i 465*], i båda fallen öfverensstämmande med hvad Morf anmärkt för Rolandssången[4]) (Rom. Stud. III, 236, 241).

Något exempel på ställningen P. V. i inledd hufvudsats eller i bisats förekommer ej. — Blott i v. 16 är *être* genom längre adverbial bestämning *(totens)* skildt från participiet. (Jmfr Morf l. c. 238, 242). Vid aktiv verbalkonstruktion är liksom i Roland ställningen O. V. P. vanligare än V. P. O. (jmfr Morf l. c. s. 241). De flesta vv. äro dock metriskt ofria. I v. 245 är V. skildt från P. genom längre adverb. bestämning.

c) *Gerundium.*

Vi anmärka bruket af part. præs. med gerundii betydelse i v. 55: *vait angoissant*, 56 *vait fuiant*, 59 *vunt renovelant*, under hänvisande till Diez Gr. III, 201, Scheler i Li Bastars de Buillon s. 233, anm. till v. 6, s. 286 anm. till v. 3540. Gerundium förekommer också v. *240*: *uns vens nos vient corant.* På alla dessa ställen oböjdt.[5])

---

1) Se Busse l. c. s. 57. 2) Se Busse l. c. s. 39, 40 anm. 3) Cfr Busse l. c. s. 36. 4) Jmfr Völcker l. c. s. 24 f. 5) Vogels säger i Rom. Stud. V, 538, att i gammalfr. det particip. gerundiet

Infinitiven. [1])

a) Utan prep. står inf. 1) efter rörelseverba 69, *70*, *275*, 410 e, 412, 470, men *por* efter *tremetre* [2]) 3 (B *enveier*), 2) efter *devoir* 156, 183, *391*, *povoir* 87, 132, 190, 220*, *277*, *282*, *288*, *383*, *414*, *voloir* 78, *168*, 426, 449, 476, *rover* 168*; efter *cuidier* 86, 3) efter *faire* 323, *laissier* 428, 4) efter *voir* 379, 5) efter imp. verb. *convenir* *97*, *estoveir* [3]) 97*, 113, 140, *147*, *286*, 468.

b) Med *de* står inf. 1) efter verba *pener* [4]) *216*, *remembrer* 439, 2) efter subst. *n'avoir cure de* 217, *avoir deseier de* *287*, 3) vid *tart est del repentir 88*, [5]) 4) kausalt [6]) (finalt? temporalt?) *176*, *208*, *261*.

c) Med *à* står Inf. 1) efter *aporter* 410 h, *prendre* 404, *savoir* 150* (ren inf. *214*, *220*), 2) finalt efter *i avoir* *267*, konsekutivt efter *comencier* 20, 276, temporalt 103*; i uttrycket *estre a dire* [7]) *379*, efter *estre* med subst. 80, 339.

d) Med *por* står inf. finalt 41*, *42*, *43*, *44*, *229*, *343*, 392, med utsatt subj. frfr inf.: 112 a.

e) Inf. prep. utlemnas frfr den eller de senare af två eller flera koordinerade inf. som hafva samma obj. [8]) *42*, *43*, *44* och 440.

I v. *46* har *avoir* ett särskildt objekt och i tanken måste tilläggas: *(et) ce est por (avoir)*. I v. 440 synes *de* utlemnadt frfr *secore* af kopisten, då metern är förstörd i första halfversen. Sannolikt har man att läsa: *ne de la lasse d'alme*.

f) Två prep. förekomma vid samma inf. [9]) i *del grant deu a veir 287*.

g) Infinitivens kasusmärke sammansmälter med objektets artikel [10]) i *as anmes comburir 267*, *al cors guerpir* 103* och i ofvanstående ex. från v. *287*.

---

alltid var oböjdt. Knappast rigtigt, se Mätzner Synt. I, s. 346, Gr.[2], s. 429. För den nyfr. regelns uppkomst se W. List i Franz. Studien I, 18. 1) Jmfr A. Lachmund: *Ueber den Gebrauch des reinen und präpositionalen Infinitivs im Altfranzösischen*. H. Schiller: *Der Infinitiv bei Chrestien*, hvarest annan litteratur i denna fråga citeras, H. Soltman: *Der Infinitiv mit der Präposition à im Altfranzösischen* Franz. Stud. I, 361 ff. 2) Jmfr Soltmann l. c. s. 373. 3) Jmfr Soltmann, s. 402. 4) Jmfr Schiller l. c. s. 39. 5) Jmfr Soltmann l. c. 412. 6) Jmfr Mätzner, Synt. I, 327, Schiller l. c. s. 41. 7) Jmfr Diez III, 238, Soltman l. c. s. 412. Uttrycket ännu ofta brukadt af Montaigne, ytterst sällsynt hos Larivey (Vogels i Rom. Stud. V, 528). G. Paris anför ett exempel från Malherbe i Alexis s. 184. Uttrycket derstädes dock ändradt. 8) Jmfr Hirschberg l. c. s. 14. 9) Jmfr Soltmann l. c. s. 363, hvarest öfrig litteratur citeras. 10) Jmfr Tobler i Gött. Gel. Anz. 1875, s. 1071.

h) Substantiverad förekommer inf.[1]) med art. i 88 *»tart est del repentir,* B *tart est le repentir».*[2])

Adverbia.

29. Nekande adverbia.[3])

Följande den framställning Perle gifvit i Z. f. R. Ph. II, 1 ff., 407 ff. sammanför jag här de exempel, våra Mss. erbjuda på användningen af negationerna.

I. *Non*[4]) förekommer fyra gånger i A framför ett verb börjande med vokal *(est, iert)* 165, 171, 313, 363. Dessutom i ellips såsom i nyfr. 113.

B har *ne* v. 165, 363 med omskrifning af versen för att undvika *non (nen)*[5]) men *nun* v. 10 frfr *iert* (der dock troligen skriffel, då versen är felaktig till meter och innehåll) och i 113 såsom A.

nen förekommer 3 ggr[6]) i A, alla gångerna framför med vokal börjande verb *(iert, ot)* 10, 111[7]), 291. B omskrifver v. 111; för v. 291 jämför s. IX n. 1.

II. *Ne (non)* utan komplement. a) Logiskt berättigadt: 1) i hufvudsatser α) der verbets negation inskränkes genom en sats inledd med *puis ke* 29 (cfr Perle l. c. s. 16), dessutom i B genom en sats inledd med *tant cumme* v. 243, β) vid *n'avoir cure 217,* γ) vid *pooir 63, 255,* dessutom B 87, γ) vid *falloir* 81, *89,* 100, ε) i fall som jag icke kan föra under någon hittills uppställd regel 82, *292*; 2) i bisats α) i konsekutivsats efter nekad hufvudsats *81, 89* (relativsatser? se ofvan s. 38 ββ), 167, *174*; efter jakad 258 (här också vid *puet*) *281, 285, 394.* β) i relativ bisats vid nekad hufvudsats *332.* Vid jakad hufvudsats 27, 154, 310, 348 (i alla samma uttryck: *qui deu n'avrons (ont) servit).*

B erbjuder dessutom ex. på enkelt *ne* i γ) konditionalsats inledd med *se* 301.

---

1) Litteraturen öfver denna fråga angifven af Vogels Rom. Stud. V, 510. Tillägg Schiller l. c. s. 5 ff och derstädes s. 13 cit. literatur. 2) Jmfr ofvan s. 35. 3) Jag sammanför här våra texters behandling af negationsorden i allmänhet, för att icke behöfva skilja sambörande fakta. 4) Jmfr också Z. f. R. Ph. 1879, s. 295. 5) Jmfr dock ofvan s. VIII n. 6. 6) I v. 66 har rättelserna *nen ot* blifvit rättadt till *ne n'ot.* Jmfr ett liknande fall påp. i Gött. Gel. Anz. 1875, s. 1059. 7) Är denna vers att ändra *ne n'ot aine,* med v. 66? Något skäl dertill synes mig icke föreligga, men *nen ot* kan här icke upplösas i *ne n'ot,* då *ne (nec)* alltid måste stå i början af satsen (jmfr Rom. Stud. V, 417); satsfogningen blir emellertid asyndetisk.

b) Ett folklogiskt[1]) *ne* förekommer efter komparativa 39, 142, 212 (Perle l. c. s. 13).

III. *Nuz* med utsatt *ne* *168*, *191*, *220*, folklogiskt i v. *39*:[2]) B har *nule* adj. v. 472.

IV. *Ne* = *nec* (Perle l. c. s. 19, Wehrmann, Rom. Stud. V, 410).

a) *ne* förbinder enskilda satsdelar:

ne (non) vid verbet; vid den första och den tredje af 4 genom disjunktivt *ne* koordinerade satsdelar är icke *ne* (= *nec*) utsatt, *26*,[3]) 315; *ne (nec)* är endast utsatt vid den sista af 3 disjunktivt koord. satsdelar *239*, *295*; *ne* är icke utsatt vid den första af 3 disjunktiva satsd. 34, 35, 363 (vid verbet i A *non*); *ne* utsättes vid hvar och en af de disjunktivt satsd. *42*, 115, *132*,[4]) 133, *146*, *191*, *196*, *288*.

V. *165* erbjuder följande afvikelse: *non* vid verbet, intet *ne* vid den första af de koordinerade satsdelarne, men *et* framför den andra (*et* för *ne (nec)*, se Perle l. c. s. 20). I B v. 165 och i motsvarande vers *171* står *ne*.

b) förbinder tvenne satser:

ne (nec), i förbindelse med föregående negerad sats i *ne (non)* vid verbet i den senare satsen (v. 10 *nen*), (*ne* vid hvar och en af de genom ett nytt *ne* sedan förbundna satsdelarne) *10*, *146*, *168* (ej *ne* vid verb.), 259, *296*, *364* (ett *ne* utel.).

I stället för *ne ne* inledande satsen förekommer *et* . . . *ne* 134 (B har *ne* . . . *ne*), och *et si* . . . *ne*[5]) v. 15. B har i denna vers *ne* . . . *ne*, hvarigenom metern förstörs.

I v. 166, *172* är *ne (non)* utelemnadt frfr verbet. (Eller är här *ne* folklogiskt? Jmfr B 166).

V. *ne (non)* i förbindelse med komplement:[6])

A. *Ja* 1) ja står omedelbart före *ne* α) i versens eller satsens början 94, 109*, *197*, 295, *313*, *(ja non)* *332*, dessutom B 85.

β) efter ett relativt pron. eller relat. part. *144*, *160*, *236*, *308*, 323.

---

1) Uttrycket efter Lücking Gr. s. 330. 2) För *nus* plats i denna vers se nedan under ordställningen. 3) B utsätter äfven vid den 3:dje satsdelen. 4) B utlemnar det första *ne*, hvarigenom metern förstörs. 5) Ett motsvarande exempel citeras från Froissart i Z. f. R. Ph. V, 243. 6) För ordställningen jmfr Morf l. c. s. 248, Völcker l. c. 46.

γ) *ja* står icke omedelbart framför *ne* *243*.

δ) *ja* står efter *ne* och verbet *87*, 158.

I vv. *197*, *332* är *ja ne* snarast att betrakta som ett förstärkt *non* (cfr Perle l. c. s. 411).

B. *mais* *85*, *145* (ordst. *ne. V. mais.* el. *ne V.S. m.*).

C. *ja mais*[1]) ini versen (ordst. *ne V. ja mais* 69, *289*, 408 a). Versen inledes med: *ne ja mais* V. *146*, *ja ne* V. *mais* 153 (B *ne* V. *ja mais*).

D. *pas*[2]) 8*, *224* (omedelbart efter V.) (B har *mie*).

E. *onques:* står i början af satsen 9*, 66*, 67* *(unc)*, 259, 342, omedelbart efter relativt fr. eller rel. adverb eller efter konj. *que* eller efter *car* *9*, 14, 65, 159, 306.

F. *onkes mais* omedelbart efter relat. *383*.

G. *mie* (omedelbart efter V.) *8*, 72, 77, *92* (B har *ja*), 93, 143, 339.

H. *ainc* omedelbart efter verbet *66*, *325*, *355*, *371*; i satsens början *111* *(ainc nen)*, 67 *(ne ainc)*.

Såsom negationen förstärkande uttryck eller omskrifningar för negationskomplement[3]) kunna ännu framhållas *(ja) por tant cum deus vivet* *243*, *por tant cum deus soit vis*, 260, *289*, *a nul tens ke deus vive* *94*, *por tant ke secles vive* 10, 94*, 255*, *tant cumme enfer seit vif* 243*, *hom nuz* *39*, *nuz hom* v. *168*.

30. Af öfriga adverba anmärka vi bruket af *en apres*[4]) v. *274*, *282*, af *anz*[5]) 100, *153*, 340, af *avoc* (i adv. anv.) *384*, 410* *(ovoc)*, af *de devant* 350; af *parmi*[6]) 52, 99 (se vidare Assonanserna s. XXVII), af *si*[7]) = förr än 8 a, *si* i efter-

---

1) För ordens sönderdelning se ofvan. 2) *Pas* är i de äldsta texterna sällsynt. I Alexis (L) förekommer det ej. Koschwitz ändring af v. 93 e till *n'est pas merveille* (Z. f. N. S. u. L. II, s. 418 är derigenom osannolik. Rigtigast väl *ço n'est merveille* med Horning, Rom. Stud. IV s. 233 eller *nen est merveille* med G. Paris, Rom. 1880, 625. 3) Cfr Perle l. c. 414 ff. 4) Jmfr Burguy Gr. II, 362. Förekommer först i Roland. 5) Jmfr Z. f. R. Ph. VI, 263. Zeitlin cit. derstädes Müller, som (i en anm. till 321 Rol. 2:dra uppl.) framhållit att *ains* i adverbial användning icke skulle förekomma före medlet af 12:te årh. Detta torde vara origtigt. Jmfr Alexis 54 d. 6) Jmfr G. Raithel: Die altfranzösischen Præpositionen, Göttingen 1875, s. 72. 7) Jmfr Diez Etym. W. II c *si*; Tobler, Mittheilungen s. 267, Z. f. R. Ph. II, 95 ff. Rom 1878, 468; Z. f. R. Ph. II, 572 ff. Rom 1879 (ej 1878 såsom det angifves i Bibl. der Z. f. R. Ph. 1878 s. 65) s. 297. Annan litteratur på ofvan cit. ställen.

sats efter kond. eller temporal försats[1]) v. 21, 402. [*tant*[2]) är i B adj. 320, 421, 322, 324].

Prepositioner.

31. *de* begagnas efter *dire*. (i B efter *entendre*) 24.[3])

32. Kasusbeteckningen utlemnad[4]) i *les deu amis 125*, *de deu part* 67; efter *asseiz*[5]) *313*.

33. *a:* ingen kasusbeteckning[6]) *294*, *321* (B utsätter *a* i 321).

34. *por:* i v. 36 kunde förkortningen p också upplösts med *por*[7]).

35 *par*. Vi anmärka bruket af *par* i det för fornfr. vanliga uttrycket *ne par nuit ne par dis* v. 288.[8]).

36. *endroit*[9]) användt 119, i v. 455 med *dreit* ännu böjdt *en dreite ore*.

37. Prep. föregången af en annan prep. förekommer i *de devant* 461, *de devers 360*.

Konjunktioner.

38. *et*. Våra texter använder ofta en utpräglad syndetisk ord- eller satsfogning med *et*, så v. 32, 36, 53, 58, *90*, *96*, 105, *122*, *162*, *330*. Jag hänvisar härför till Wehrmann i Rom. Stud. V. 393 ff.[10])

39. *car* användes vid imp. 74, 447.[11]) Vid konj. 248.[12])

För *car's* användning annars i våra texter se ofv. s. 28.

40. Den senare konjunktionen i två syndetiska bisatser utelemnas understundom[13]) t. ex. 121, 129.

---

1) Diez Gr. III, 344 f. Klapperich l. c. s. 64. (Tobler, Dis dou vrai aniel, s. 24). Wehrmann, Rom. Stud. V, 443, 444. 2) Jmfr en anm. af Foerster i Ch. as deus esp. s. 407 till v. 6607. 3) Jmfr R. Schlenner *Ueber den adnominalen Gebrauch des Præp. ndes* etc. s. 41. (Jmfr Lücking, Gr. s. 339 . 4) Jmfr Diez Gr. III, 140 5) Jmfr Mätzner, Synt. I, 226, Z f. R. Ph. II, 390. 6) Jmfr Diez Gr. III, 127. 7) Jmfr Mätzner Synt. I. 295. 8) För den utsträckta användningen af *par* i temporal betydelse i fornfr., se Raithel l. c. s. 17 Jmfr Mätzner, Synt. I, 289 f. Nyfranskans uttryck utan prep. redan i Pass. 305, Leod. 195; sedan t. ex. i Vie de saint Gilles 2310 (*nuit et di*). 9) Jmfr Burguy Gr. II, 350. Godefroy citerar v. 119 från vår text, hvars manuskript han således känner. 10) I v. 299 har jag infört (i rättelserna) *et si*, som jag öfversätter adversativt Wehrmann i Rom. Stud. V, 407 not 1 förnekar adversativ betydelse för *et si* i äldsta språkmoment. Jmfr Tobler i Dis dou vrai aniel s. 27. — För *et* v. 424 jmfr Diez Gr. III, 403. 11) Jmfr Diez Gr. III, 214. Rom. Stud. V, 488. 12) Jmfr anm. till vers 285. 13) Se Diez Gr. III, 417.

Ordställningen:[1])

§ *41.* *Subjektet* i icke inledd isolerad hufvudsats: Subj. är ingenstädes inverteradt. Vi anmärka v. 411, der inversion kunde egt rum.

Att anmärka är också subjektets proleptiska ställning v. *271*.

I inledd hufvudsats inversion efter *la 145*, *191*, 205, *208* etc. efter ortsadverbial 50, 246, efter tidsadv. i nek. sats 109*, 259, 342, efter obj. *391*.

I önskesats inversion 104, 123, 418, 463, 466, i alla exemplen (utom det sista) satserna inledda med pred. — Jmfr också 113.

I bisats: vi anmärka: ej inversion i temp. sats *261*, *391*, 410 c; men inversion i konditionalsats 301*.

Det pron. subjektet är skiljdt från verbet genom icke förbundna ord: *389*, 410, 465.

42. *Objektet:* Nominalt objekt. a) I hufvudsats före verbet t. ex. 220, 225, 244, 245, *266*, 269, 391, 394, 410 a, 410 b, 420 (i flera af dessa fall är verbet *at* eller *i at*[2]); men efter 66, 67, 72, 76*, 95, 282, 296, 306, 366, 395, 408 a, 408 e, 471 (dat. obj.).

Inf. är objekt.[3]) Ställning V. I. O. *255*, O. V. I. 321—323, 427, V. O. I. *383*, 416.

b) i relat. bisats: före verbet 27, 147, 154, 257, 347, efter 52, 53(?) 128.

Pron. objekt: Vid verbum finitum: objektet står efter *305*, *404* (betonad form; B ställer objektet före och använder obetonad) 445, men före *327* (betonad form, B obet.).

Vid infinit. konstruktion träder regelrätt pron. till det styrande verbet t. ex. *204*, *286*. Vid jakad imperativ står pr. efter *292* (obetonad form), men före 74 (A betonad, B obetonad form).[4])

För ställningen af flera pron. framför samma verbum finitum anmärkes, att acc står före dat. *23*. Vidare kan framhållas att A v. 8 har *ne nos*, men B *vos ne*.

---

1) Jag behandlar här endast de ords ställning, för hvilka metern skulle tillåtit en annan ordföljd. Jämför Völcker l. c. s. 2. 2) Jmfr ofvan s. 29 3) Infinitivens objekt påpekas också här, ehuru det strängt taget borde behandlas särskildt. 4) Jmfr också ofvan s. 33.

43. I afseende på det obestämda pr. ställning anmärkes den ovanliga ställningen *hom nuz* v. *39.*

44. Adverbia träda ofta i satsens början t. ex. *tant 166, 180, plus* 38, *mut par* 346. *Bien* står i A före verbet 202, *388*; i B efter 202.

För predikativets, *toz* och de nekande adverbernas ställning hänvisar jag till ofvan s. 36, 45, 48 f.

Exegetiska och lexicologiska anmärkningar.

1. *raison* (jmfr v. 9, 20); *raison* i betydelse af tal, historia vanlig i fornfranskan t. ex. Alexis Inl. 1, Leodegar v. 35. — *gloriose:* här liksom öfverallt i dikten med den från ordets ursprungliga betydelse öfverförda och egentligen i det religiösa språket brukliga betydelsen af: *härlig, helig.* Jmfr *par son bras glorieux* Esaias 63, 12[1]). Ännu *la glorieuse Vierge* etc. (Littré).

2. »Från himlen är den röst (som bringar detta tal), från paradiset är det lif (som det medför)».

3. A *noz vies,* B *voz vies.* A begagnar 1 p.; B 2 p. i talet till åhörarne. B *preechier voz vies* genom predikan förbättra (omvända); för *preechier* i denna transit. betydelse se *Jonas fragm.* v:s. 7, *Aiol* v. 6816.

4. »ty vi äro alla (eller: helt och hållet) hemfallna till smärta och lidande» (på grund af våra synder?) För *turneit* jmfr Rol. v. 3969 Ed[8]. Gautier och Gautiers öfversättning s. 576.

5. *cariteit* Jmfr Foerster i Aiol s. 449 anm. till v. 1107. — *s'en est fuïe* Ännu i XVII:e seklet var ej *en*, som nu, oskiljbart från *fuïr* i *s'enfuir* (Littré, Dict.)

6 b. *vertu* underverk, möjligen att uppfatta som plur. med förstummadt *s*. Jmfr Gautier i lex. till Roland s. 583[2]). Jmfr också vårt äldre bibelspråks uttryck krafter = underverk t. ex. Math. 11, 21 (bibehållet i den nya öfversättningen).

7. *perdue* förlorat ur minnet, glömt? I B kunde *nos* bibehållas, om man ville rätta *nostre* till *no.*

8. *Del grant jor del juïse* Jmfr 290 etc.; uttrycket stående och vanligt jmfr t. ex. Baudouin de Condé Ed. Scheler, s. 109, v. 66, för öfrigt redan i bibeln. Jmfr Joh. Upb. 6, 17, Judæ Br. v. 6.

---

1) De franska bibliska citaten i det följande anföras efter J. F. Ostervalds öfversättning. Vulgata har på motsvarande ställe: brachio majestatis suæ. 2) Dock finnes redan i lat. sing. i betydelsen öfvermensklig kraft, under hos Sulp. Sev.: *virtutem edere,* Georges Lat. Handwörterb.

11. P. Meyer har redan rättat Ms. *egyptie* till *Egypte*. (För skrifningen *Egipte* jmfr v. 12 och v. 11 B). Dock torde kunna ifrågasättas, om ej ett *Egyptie* med accent på det första *i*-ljudet kunde vara berättigadt. (Jmfr t. ex. *Asie*, *Libie*, *Albanie*).

12. *la u* jmfr v. *120*, *397*; i li ver del juïse är *la u* alltid tvåstafvigt; i fornfr. annars understundom enstafvigt; se t. ex. Meyer i *Brun de la M.* lex. under *la*. V. 1430 af samma poem erbjuder ett ex. på *la* utsatt frfr. *u*, upprepande ett annat correlat såsom ofvan v. 12. En form *lor* (*leur*) anmärker Tobler i G. G. Anz. 1874 s. 1046.

13. *par la bouche d'un angle* »inspirerad genom en engels ord». För *bouche* i betydelsen af ord, jmfr Josua B. 9, 14.

14. Har talet 17 någon särskild betydelse[1]) eller är det en tillfällighet, att Alexis 33a, 55a erbjuda samma tal vid en liknande tankegång? — Meyers rättelse *ans* till *annees*, som jag följt[2]), förutsätter att *année* redan på denna tid brukats vid sidan af *ans*. Älsta ex. jag känner af *années* är dock från XIII:e seklet (citeradt af Littré, Dict.). — B kunde rättas genom att skrifva *mult par*.

15. ett vanligt uttryck; det citeras från en annan text af Diez Gr. III, 46.

16. A *raempliz de la glore deu*, B *repleni de* etc. Jmfr Oxf. Ps. Ps. 89, 16 *Raempli sumes par matin de la tue misericorde* och Galloit. Pred. Rom. Stud. IV, 2 ff. Pr. XV, 7 *zo est que il fosen plus repleni de la gratia de deu*.

17. För konstruktionen af denna vers med den följande, jmfr Roland v. 125. — A är metriskt origtig, hvarför B:s läsart, som är rigtig när man läser *or* för *ore*, blifvit införd i texten. Artikeln frfr. *sainte virge* icke nödvändig (jmfr ofvan s. 35 n:o 17). Skall man upplösa B:s förkortning *u'ge* med *virge*, *verge* eller *vierge*. A har annars ordet blott under formen *virgine* 79, 92. B har *virge* 92, 465, *v'ge* 79, *virgine* 414. *Virge* synes också att vid sidan af *virgine*[3]) vara den älsta form, under hvilket ordet uppträder i texterna. Så Pass. 353, Alexis 18d (Ms. P.). Mall skrifver i Computus *virjne*[4]), (Jmfr

1) Jmfr också dess bruk i sv. i en särskild betydelse. 2) I rättelserna har dock *annees* blifvit rättadt till *anees*, då Ms. annars i *aneus* (anellos) v. 84 visar, att etym. *nn* icke af skrifvaren fördubblas: jmfr ofvan s. LX och Z. f. R. Ph. IV, s. 55, 98. 3) Om alltid tvåstafvigt se Stengel Lex. I, s. 89 not der litteraturen i frågan är anförd. 4) Ett *virgne* citeras också af Rolf l. c. s. 98 från *Vie de sainte Marie l'Égyptienne* publ. af Mussafia i Sitzungsberichte 48, 179 ff.

Comp. s. 94). Vi anmärka också Schelers yttrande i *La Geste de Liège* etc. s. 307. »La bonne forme n'est-elle pas *virgne, viergne?* Cp. *imagne = imaginem*». I fornfr. finnes också formen *verge* [1]) (såsom i prov.), och från denna form söker Sievers Jen. Lit. Zeit. 1874, s. 146 b att genom en sekundär »Dehnung» förklara *vierge* (Diez har en annan förklaring Et. W. IIc, som dock är oantaglig).

Virge torde i alla händelser få betraktas såsom »mot demi-savant». *Virgine* är fullständigt lärd bildning [man tyckes läst *virgĭnem* för *virgĭnem*, jmfr Comp. v. 1350, jmfr också *imprimer imprimĕre*], och i vår text trestafvigt 79, 92, 414 [2]).

19. *en porterez, en* att i tanken sammanföra med *porter* eller att uppfatta såsom hänvisande på hela den föregående satsen = derför (såsom i nyfr. se t. ex. Lücking Gr. s. 161 och nedan v. 21)? Den förra uppfattningen förefaller mig osannolikare, då ordet, när det i fornfr. förekommer i öfverflyttad betydelse [3]) (såsom i mod. fr. *emporter approbation, emporter un royaume*) väl alltid till följd af sin etymologi betydt genom ansträngning erhålla och dessutom icke i denna öfverförda betydelse torde vara att belägga i fornfr. — I B har kopisten öfver raden tillagt ett *s*, som förstör metern (jfr dock ofvan s. XII), men också medför en modifikation i betydelsen.

24. B *ore entendez dunt iert li las jor del juïse; dunt = de ce que* (Jmfr Z. f. R. Ph. V, 193, 194) eller efter fornfranskt bruk med undertryckt determinativ (Gessner l. c. II, 48) = *de que.* B kan då öfversättas »Ni skolen då få höra om hvad som skall ske på den olyckliga domedagen» [härvid ändras *li* till *le; för que=qui,* nom. se Gessner l. c. II, 17] eller »om hurudan den o. domedagen skall vara». För den senare öfversättningen jmfr. *Li gent del seule ne seyvent ke soit li misericorde nostre Signor* S. Bernh. (cit. af Gessner l. c. II, 19).

25—27. Kommateringen har Prof. C. Hoffmann haft godheten meddela; han hänför *il* (i v. 26) till *juïs* v. 24.» Domen

1) K. Tolle citerar i *Das Bethuern und Beschwören in der altromanischen Poesie* s. 87 några exempel på denna form från *Hugues Capet.* 2) Äfven *angeles* förekommer i sådan 3-stafvig form t. ex. Dolop. 11097 *Par angeles les enseignoit,* såsom Diez påpekar i Et. W. II c. s. 205 *). Så uppfattade också Diez *angele* i Pass. 99 a (*Zwei altromanische Gedichte* s. 81). G. Paris har en annan och rigtigare uppfattning af detta ställe i Rom. II, 310 n. 3) I v. 49 är förhållandet något olika.

*) Genom de ex., som Diez citerar på a. a. och hvad som ofvan anförts om *virgine,* torde nyss anförda not i Stengels lex. för dessa ord behöfva att modifieras derhän, att 3-stafviga paroxytona former af åtminstone några af de anförda orden finnas, och att dessa äro att uppfatta som lärda bildningar.

skall icke uttalas öfver guld eller silfver utan öfver oss syndare, som icke skola hafva tjenat Gud».

31. *alorgul* i Ms. A måste vara ett skriffel. Ett *perdre à quelque chose* existerar icke, för så vidt jag vet, och *a* förstör dessutom metern.

32. *les lasses de femes* — de olyckliga kvinnorna; jmfr *la lasse d'anrme* 43, 56, *la lasse de vie* 60, *ciz lerres de cors* 110. Om denna konstruktion se Tobler i Z. f. R. Ph. II, 568.

33. *manteaz* är infördt från B (Ms. har *manches*). För formen jmfr v. 173. Ändringen dock kanske onödig, om också det kan förutsättas, att A:s kopist af *manches* i föregående vers kunnat förledas att också införa *manches* i denna, om originalet haft *manteaz*. För *manteaz*, *traïns* och öfriga i följande verser nämnda klädespersedlar jämför Appendix II. — *dont eles funt teil pris*, likaså i lat. *pretium* i öfverflyttad bem. *operæ eorum pretium facere* Liv. (Georges); B:s uttryck *dunt eles unt tel pris* (jmfr v. 434) med motsvarande betydelse kan jag icke belägga vare sig i latinet eller franskan.

35. För »*ne braz avant jeteit*» kunde man möjligen söka en annan förklaring än den närmast till hands liggande, om man ville förbinda detta uttryck med klädedrägten. Det kunde nämligen beteckna en ställning, som är ganska naturlig vid bärandet af de vida mantlarna. (Jmfr fig. 56 s. 205 i Schultz: Das Höfische Leben etc. — *Pris* måste här liksom i v. *41*, 184, 432 betyda »sjelföfvervärdering» (om ordet tillåtes), men denna betydelse, motsvarande *orgul*'s, kan jag icke annorstädes belägga.

37. Utan tillräcklig anledning hade B:s läsart blifvit införd i den senare hemistichen, då versen i A blir till metern rigtig, om man läser *qui'n* för *qui en* (jmfr Alexis 111, d, e). Deremot känner jag icke *être* i betydelsen af ett verbum vicarium men väl *faire* (Diez Gr. III, 415).

38. A *la letre* B *li angre*. Uttrycket om kvinnan finnes icke i något af de apostoliska brefven (ej heller i Uppb.boken såsom B möjligen kunde gifva anledning förmoda); möjligen finnes det i något af de patristiska brefven t. ex. hos Clemens Romanus, som ännu under den äldre medeltiden stod i högt anseende. Det skulle vara intressant, om citatet kunde återfinnas, då därigenom de följande svårfattligare verserna kanske skulle belysas. Prof. Tobler anmärker emellertid: »*letre* är allt hvad någonsin blifvit skrifvet».

29. *qui de mere soit vis* (vivus), uttrycket sannolikt en förkortning af det i Leodegar befintliga: *ciel ne fud nez de medre uius* (23 e). Annars är *qui de mere soit nes* ett vanligt uttryck i fornfr.

40, 41. Prof. Tobler har haft godheten upplysa: »v. 40 synes man mig vara tvungen snarare förbinda med det föregående än med det efterföljande. *embracier*[1]) betyder »utsträcka sina armar efter något, gripa efter något». Jmfr *Tant golosent et tant enbracent Que ne lor chaut de rien qu'il facent*, Et. Foug. 37; *Ja n'ies tu pas ne rois ne cuens Por si haute amor enbracier*, Poire 2040. — v. 41 »den ena gör det för den andras skull (för att icke blifva efter den andra)».

Härvid torde v. 41 få uppfattas som konsekutiv sats med utlemnadt *que* (se ofvan s. 38) och ; efter v. 40 ändras till , såsom det blifvit gjordt i rättelserna.

Vid v. 45 hade jag tänkt på Joh. uppb. kap. 9, 1 ff. och på den under medeltiden vanliga föreställningen om helvetet som en brunn, en föreställning, hvilken som bekant återkommer i Dantes Inferno. Då ändock meningen blef otillfredsställande, hänvände jag mig till Prof. Tobler, som haft godheten meddela: »Under alla förhållanden är det fråga om helvetessvalget. Kvinnorna handla, som de framför allt vore angelägna att icke komma alltför sent in i helvetet, icke först då, när det helt och hållet vore besatt».

46. *avoir* måste föras till ett underförstådt *por*, och koordineras med *conquerre* etc. i v. 44.

48. *mentenrat;* här i betydelsen: behålla, bevara. I denna betydelse (= *retenir*, *garder*) förekommer ordet också i Roman de Rou I, 143, hvilket Prof. Tobler haft godheten upplysa. — *Si* i betydelsen *mout* vid ett verb (jmfr ett motsvarande ex, i *Li hystore de Julius Cesar von J. de Tuim* Ed. Settegast 141, 10; andra ex. hos samma författare se Lex.) är i fornfr. icke ovanligt; ursprungligen föreligger här en jämförelse. (Jmfr en anm. i Mätzner Gr.[2] s. 442 *γγ*). Nyfr. fordrar i motsvarande fall *tant* vid verbet. (Jmfr i sv. Han springer så, hon lider så etc.).

48. Den ändring af A:s läsart, som i texten infördes efter B framkallades deraf att *jors* icke ger någon mening. Härvid öfversattes *joials* med flärd. Prof. Tobler har vänligen meddelat: »*joials* synes mig vara en något osäker och A:s språkform ej motsvarande ändring. För den af eder antagna betydelsen kunde man anföra Renart variant till v. 26369: *Moult demaine de ses joiax A la dame.* Kanhända bör man ändra handskriftens *jors* till *jois*, hvilken maskulina form ofta förekommer».

I rättelserna har derför *jois* införts i A.

---

1) Jmfr *embracier* v. 44, 86. (förf.)

49. För *las nos* se Burguy Gr. II, 401; jmfr också it. *lasso me!* — *tant.* På förfrågan huruvida *tant* i denna förbindelse vore möjligt meddelar Prof. Tobler: »*tant* förstår jag icke; det betyder visserligen också *blott*, men i denna betydelse måste det hafva en annan plats. Kanhända *cant a* (quant à)?» *tant* har i rättelserna derför ändrats till *cant.*

50. *En un dolent drapel iert li cors sepeliz; dolent drapel* »eländigt omhölje»; *dolent* adj. ej part. jmfr t. ex. Foerster i Aiol s. 444 anm. till v. 942. Jmfr *fu mis en uns pauvres drapels* cit. af Godefroy under *drapels*[1]). För *sepeliz* i betydelsen inhölja jmfr nyfr. *ensevelir dans un linceul* (Littré Dict. *ensevelir*) B har också *enseveli.*

51. *az nuz vers poverins; nuz* (*nudos*) hvarföre? emedan de flesta maskar äro utan hår på kroppen? *poverins*[2]) usel; ordet med sin diminutiva bildning (jmfr Rom. 1876 s. 148 n) ännu brukligt i it, torde i fr. hufvudsakligen tillhöra det älsta språket.

52. *la char; char* är öfverallt fem. i våra texter. I fornfr. var *char* understundom också mask. — *trencherunt parmi.* För *parmi* vid *trenchier* jmfr G. Raithel *Die altfranzösischen Præpositionen* s. 72.

53. *rorunt* ordet intressant, då af *rodere* endast inf. *rore* hittills varit bekant. Rom. X, 43. (Denna inf. form finnes också i Lyoner Yzopet. Se Foersters Ed. Lex.: »*rore*». Kopisten eller remaniatören till B, som kanske icke kände ordet inför ett *rungerunt* (för etymologien se Rom. IX, 482, X, 59), som endast under vissa vilkor tillåtes af metern; han ändrar också *les olz* till *les os*, hvilket senare för honom icke kan vara = *les olz*, då han annars icke utstöter *l* frfr. *s*(*z*), se ofvan s. LVII. Att äfven mulj. *l* kan utstötas framför *s*(*z*) se ofvan samma ställe.

55. *prendre* konstrueras äfven i fornfr. såväl med dat. som ack. (jmfr v. 181 i vårt poem, der A har dat., B acc.) se Diez Gr. III, 130.

57. *en chacent, en* i sin ursprungliga lokala betydelse af *inde* B har *enchaucent* = **incalciant.* — *angoissosement:* »*angoisseus* est le mot propre pour la douleur physique». Scheler: Li roumans de Berte s. 162 anm. till v. 750. Li Bastars de Buillon s. 251 anm. till v. 792.

58: *requierent* i betydelsen angripa såsom ofta (Burguy Gr. Lex., Aiol Lex.). — Vid sidan af *derriere* finnes i fornfr. en form

---

1) Jmfr också *dolens* i öfverförd betydelse i *les dolens gresis* v. 98. 2) I *poverins, miserins* (v. 71) synes diminutivbetydelsen i fornfr. hafva varit märkbar.

derrier, styrkt genom rim (t. ex. *Richars li biaus* v. 2621, likaså *arrier* v. 4725). En form *derriers* med adverbialt *s* anmärker Foerster i samma R. li B. s. 190 anm. till v. 4509.

60. *demener une vie* nyfr. *mener une vie*. Ett liknande ex. hos Godefroy under *demener; demener* i frfr. oftast = nfr. *mener*.

62 är införd från B, då den synes mig, om icke nödvändig, dock lämplig för meningen. Subj. har icke blifvit ändradt från *que* till *qui*, då *que* rel. = *qui* i sujetform i fornfr. icke är ovanligt (Gessner l. c. II, 1). $\bar{q}$ har skrifvits *ke* med den för A vanligaste ortografien (se ofvan s. LV).

63. *za* A (*ca* B) *fors* liksom *ça devant, ça en arriere*. — *car:* den dermed inledda satsen egentligen parenthetisk, och *car* användt som understundom *nam* i latinet. (Jmfr Dræger Historische Syntax der lateinischen Sprache II s. 151 2a)).

66. För rättelsen *ne n'ot* från Ms. *nen ot* jmfr G. G. Anz. 1875 s. 1059. — v. 66, 67 egendomliga uttryck om kroppen; jmfr v. 111, 112.

71. *emarie* (B *miserine*) jmfr v. 309 *enmari*. För ordets betydelse jmfr Gachet: Glossaire Roman s. 174.

75. B *les dolors de ma vie:* en nära stående betydelse för *dolor* citeras af Gachet l. c. s. 131 (*doleur* = *trahison*).

76. A har blifvit ändrad med B, då subj. i föreg. vers är plur. A:s läsart kunde också hafva bibehållits, om man velat läsa *mostret* för *mostrent* v. 75, hvarvid dock sing. *li diable* skulle förefallit mindre berättigad i jämf. med v. 61, 62. För yttranden framförda af ett flertal personer jmfr t. ex. Rol. 2685.

77. *de sorcurs n'avras mie*; nyfr. skulle fordra ett verbet tillfogadt *en*. I fornfr. är icke *en* alltid utsatt. Mätzner Synt. I, 373 citerar ett ex., der det är utsatt.

80. Se ofvan s. 38.

81. *falloir* personligt såsom i allmänhet i äldre fornfr. (Jmfr Rom. Stud. IV, 254). För utvecklingen af form och betydelse i *falloir* se Tobler i Z. f. R. Ph. VI, 516 ff.

86. *vos*. Vexling mellan *tu* och *vos* inom samma eller koordinerade perioder vanlig i fornfr. Se Z. f. R. Ph. IV, 111, der frågan närmare behandlas. *quidastes* är i båda Mss. skrifvet i två ord A *qui dastes* B *q' dastes*, hvilket förhållande kunde hänvisa på en gemensam kopia af originalet.

87. *ne porez ja garir*, satsen parentetisk; *garir* med refl. eller intr. betydelse »rädda eder», »komma undan», såsom ofta i fornfr., der verbet också brukades transitivt (båda bet. i nyfr.), så nedan v. 393. Ett exempel på båda betydelserna i samma strof se Reimpr. str. 25 (s. 14 Suchiers Ed.). B *guenchir* i tr. betydelse (jmfr Aiol Lex.), intr. v. 294 B.

88. *tart est del repentir* jmfr ofvan s. 1, *repentir* såsom subst. inf. se ex. från Chrestien de T. hos H. Schiller Der Infinitiv bei Chrestien de T. s. 10. En uppfattning *tart est de le (pron.) repentir* är omöjlig, icke derför att ej ex. finnas på *repentir* med rég. dir. (ett ex. i Z. f. R. Ph. 1881 s. 334), men emedan *le* pron. ej i inclination förbindes med infinitivens *de* (Tobler i G. G. Anz. 1875 s. 1072), och emedan *le* ej skulle hafva något ord att hänföra sig till.

89 a. *ja n'i metras mes fin* (jmfr v. 295), »*metre fin* wird heissen »mit etwas zu Stande kommen, etwas zu Stand bringen». (Prof. Tobler.)

90. *remeis* A (remansus) B *remis* (remissus?); en form *mist* = *mansit* finnes i agn. texter. (Jmfr Suchier i Z. f. R. Ph. III, 140 och Uhlemann i Rom. Stud. IV, 561). Jmfr också Gorm. v. 516.

Är *remis* B att uppfatta = *remansus?* En öfversättning med *remis* af *remettre* är lika möjlig.

91. Framför *chaitive* kan komma stå eller utelemnas, alltefter som man vill uppfatta ordet som ett utrop eller som predikativ. B: *cil en ferunt lor bon* »de skola dermed göra hvad de vilja». Ex. hos Godefroy Dict. och hos Burguy Gr. II, 190. *vos en serez chetiz; chetiz* med gen. i betydelsen »beröfvad» kan jag icke annorstädes belägga.

92. *Sorcurrat* (jmfr *sorcurre* v. 43, *sorcoreiz* 74, *sorcure* 77), I dessa former af *secorre, socurre* är *sor* sannolikt att förklara såsom inflytelse af præp. *sor*, som inträdt i stället för ursprungliga præfixet *so* = *sub* genom förvexling med *sorcorre* = anfalla (detta ord citeras af Gachet: Glossaire s. 427). I samma form finnes ordet i *La Geste de Liége* (Scheler: *Glossaire* s. 280; derstädes anföres också *sorjour* och *sorjorneir*) Är formen uteslutande vallonsk?

99. B *la palu. Palu* brukades också som mask, i fornfr.

101. *maldis* är halflärd bildning; i sin ljudenliga form heter ordet *maleeiz, maleoiz* eller *maleiz* (påpekas af Scheler *La Geste de Liége Glossaire* s. 193).

102. (jmfr v. 160) *qui ja ne prendra fin* förekommer såsom epitheton ornans om helfvetet. Genom motsvarande omskrifning uttryckes ordet evigt i vv. 193, 308, 323. Äfven vid *dolor* begagnas densamma i v. 236. Våra texter innehålla flera uttryck, som man skulle kunna beteckna som epitheta ornantia[1]).

---

1) För epitheta ornantia i Rolandssången se H. Drees: *Der Gebrauch der Epitheta ornantia im altfranzösischen Rolandsliede (Oxforder Text)*.

Så heter det om *deus: qui onkes ne mentit* 159. Jmfr Rol. 1865 (cit.[1]) af Drees s. 9). *qui ciel et terre fist* 305, *qui onkes tort ne fist* 306, *qui trestot lo mont fist* 340; om den eviga glädjen heter det *la joie qui est en camp florit* 124, 127; de hvita kläderna beskrifvas som *blans vestimenz, glorios et floriz*, 211, 225. (Uttrycket *fleurir* i användning om den himmelska glädjen sannolikt hemtadt från Ps. 92; 13, 14, [Vulg. Ps. 91][2]). Slutligen heter det om kroppen *li cors qui unkes bien ne fist* v. 110 jmfr v. 65.

106. Ms. *ta monumente de quant ke est de ti*; *de* har blifvit ändradt till *et* med B, som dock läser *ti moment. Moment* måste i B vara plur. af *momentum* i sin ursprungliga betydelse af kroppslig rörelse. Uttrycket i A hänvisar deremot på ett *monumenta* uppfattadt som sing., ehuru *monumente* annars icke är uppvisadt i fr. Ändringen af *de* till *et* förutsätter en öfversättning af *monumente* med kroppen i sin helhet. Oaktadt, för så vidt jag vet, hvarken *monumentum* i lat. eller *monument* i fr. kan uppvisas med denna betydelse, skulle dock denna öfversättning möjligen kunna försvaras genom en omständighet, hvarom man upplyst mig. I grek. betyder *σῆμα* äfven *monumentum* (jmfr Stephani *Thesaurus linguæ græcæ* s. 6) och genom en ordlek mellan *σῶμα* och *σῆμα* betydde *σῆμα* också kroppen uppfattad som själens graf. — Möjligen kunde A:s läsart behållas om man fick öfversätta *monumente* etc. med »minnet om allt, hvad du är», en betydelse, som annars icke är bekant för ordet, men som möjligen kan tänkas framgånget ur *monumentum* i betydelse minnesskrift (Du Cange). *ta* skulle då stå pleonastiskt.

107. *manovreit*. För ordet i denna öfverförda betydelse anför Littré citat först från XIII:e seklet.

108. Se ofvan s. 38.

109. *forsfaire = encourir une peine* t. ex. *fourfaire mort* Li Bastars de Buillon v. 4009 enligt Schelers anmärkning till denna vers (s. 292).

A har *Je nel avoi forfait; avoi* står då för *avoie*, och skrifvaren utlemnar på 3 andra ställen utljudande fem. *e* (på två ställen dock frfr. vokal). Denna läsart kan dock knappt tillhöra originalet, som annars icke erbjuder något genom metern bevisadt exempel på att utljudande *e* skulle förstummas. Visserligen förekommer tidigt exempel på *-oie* utbytts mot *-oi* (jmfr Tobler Versbau[3]) 2:dra uppl. s. 38), men denna form kunde uteslutande tillhöra A's kopist eller remaniatör (jmfr ofvan in-

---

1) Cit. origtigt. — Jmfr Gautier Lex. *mentis*. 2) I afseende på kläderna betyder *floris* = hvit? Jmfr ex. i Roland Lex. 3) Anmärkningsvärdt är att i *Vie sainte Juliane* v. 86 *voldroi* förekommer tvåstafvigt. Jmfr ett annat ex. från samma Ms. cit. af Tobler l. c.

ledningen), och det synes mig lätt förklarligt, att han kunnat läsa ett *laiiou* i sitt underlag för *l'avoi* genom att förbise det sista strecket, så mycket lättare, om för honom *e* i *avoi* kunde förstummas. B:s läsart, som för öfrigt har ett naturligare tempus, har derför blifvit införd i texten.

112 b. *ara*, *a* skriffel för *aras*, *as?*

119. *dont* = *donc* i ursprunglig betydelse = *tunc*. Jmfr Z. VI, 258, der förf. dock icke nämner den föreslagna etym. *ad tunc*. (Förf. adopterar Diez' etym. *tunc*, hvilken dock endast kan försvaras, om man uppfattar öfvergången *t* > *d* såsom beroende på *sandhi*. Detta blir dock alltid svårt för ett ord, som väl vanligen stått i början af meningen).

121. (jmfr 129) »*estre pris en bien:* beim Thun des Guten ergriffen werden (vom Tode) vgl. 318» [Prof. Tobler].

127. A, der *entrai* ger en stafvelse för litet[1]), har blifvit rättad genom att införa *enterrai*, hvilken form är äldre än *entrerai* (jmfr Reimpredigt s. XXX). Rättelsens berättigande till formen styrkes af *mosterrat* s. 157. För innehållet kan framhållas, att om också själen »*a veüe la joie qui est en camp florit*», den dock ännu ej deruti inträdt.

128. *ont* rättadt till *avront* efter v. 154.

130. *semple* i B förefaller origtigt då *semple* väl = *simplement*, som i fornfr. hade betyd. af »*avec douceur*» (se ex. hos Littré under *simplement*) eller finnes en form *semple* = *sempre* i betydelsen genast?

132. *abit* betyder i fornfr. icke blott drägt utan också *bostad*. Denna betydelse angifves af Roquefort, men utan exempel. På ett ex. i *Münchener Brut* v. 937 har man fäst min uppmärksamhet.

133. *h'briiastes* i Ms. måste vara en felskrifning för *herberjastes*, som jag infört i texten.

135. *ferait* se ofvan s. 37; *deu* är ögonskenligen öfverhoppadt af kopisten.

138. Ordlek mellan röda hafvet och helvetet, de röda lågornas land?

139. »deruppe låta de mig falla från himmelen ned» (i *la roge mair?*) För *de vere* jmfr ofvan. — *plaies: plaga* redan i kyrkliga latinet (jmfr Weigand: Deutsches Wörterbuch II, 357) i betydelsen *plåga*, deraf det sv. ordet (genom tyskan). *tenir plaies* i betydelsen lida plåger är mig annars icke bekant.

---

1) För så vidt man icke vill antaga hiatus efter *joie*, jmfr ofvan s. XIII n. 1.

141. *el col* A *al col* B, *en* står i fornfr. ofta der nyfr. har *a*. — *gez* B = *jet*, band, (boja?) Ordet väl snarare verbal-substantif af *geter* än af *jactus*, då någon skrifning *jait* icke förekommer, för så vidt jag vet.

142. *la turz David.* Jmfr Salomos Höga Visa 4, 4: »Din hals är såsom Davids torn, gjord med bröstvärn, der tusende sköldar uppå hänga och allahanda de starkas vapen».

143. *la turz de Babiloine.* Samma användning af den grekiska formen af Babel visar den it. bibelöfversättningen, der det om Babels torn heter Gen. XI, 9 *Perciò essa fu nominata Babilonia.*

144. Subj. till *creistront* är väl *chaaines* v. 141, »som skola tillväxa i tyngd».

145. Se ofvan s. 33.

146, 147. För interpunkteringen af dessa verser har jag att tacka Dr. F. Muncker, som också föreslagit att läsa *az* för det ord, som i Ms. synes skrifves *cez*.

149. *ne* är öfverhoppadt af kopisten såsom det synes af B. der åter *tant* är förbigånget.

150. *vertir:* Jmfr för betydelsen (*dites votre plaisir*) *quel part iront et où porront vertir.* Garin le Loh. cit. af Henschel under *vertir*.

153. *li* frfr. *juises* måste vara öfverhoppadt af kop. Jmfr s. 34.

156. *relevront*. Ms. *releront* ändringen är gjord efter *relevront* v. 374; dock onödig, då den kan innebära att för kopisten *vr* assimilerats till *rr* > *r*. B *doterunt* med den i fornfr. vanliga betydelsen af nyfr. *redouter*.

161. *Oi* 2-stafvigt såsom i v. 175, 200 (skrifvet *ohi*) 320, men enst. v. 194, 329.

162. *atente* belägger Godefroy i yngre fornfr. i betydelse af »but, point où l'on tend». Är versen att öfversätta: »Hvilket hemskt slut väntar er icke, ni, som etc.?

168. A »och ingen älskar honom så, att han (då) vill se honom» (?)

171—174 upprepar v. 165—167 med en liten förändring.

176, 177. A. För *faire son plaisir* jmfr t. ex. Aiol v. 9628. — B *cummandez* 177; får man öfversätta ordet som part. i subst. bemärkelse = vasall, med öfverförd betydelse?

181. *angoisse* i A intr., i B trans. användt.

182. *detrenchier* i intr. betydelse finnes icke anfördt hos Godefroy, och är mig icke heller från annat ställe bekant. Möjligen är det derför B har *derumpent*, hvilket som bekant också kan brukas intr.

185. *maintenir* i denna användning kan jag icke annorstädes belägga.

194. B *A deu les vos orgoils!* Littré citerar ett ex. från XIII:e seklet på *a deu* i denna betydelse.

»197, 198 förefalla dunkla. Får man ordna orden så: »*Se deu n'avons servit, ja ne serons parvëut (= porvëut) et garnit a plait des pechiez k'avons fait*»?» (Prof. Tobler).

206, 207. Svårligen rigtiga, synnerligast gör *parmi* svårighet. Som de stå, kan man endast öfversätta: (De skola darra med sådan häftighet) att de ända från tandköttet upp till ögonbrynen skola dragas tillsammans af förskräckelse för (den yttersta) domen.

208. *li reprochiers?* En engel, som vid den yttersta domen skall anklaga de onda?

213c. *qu'ele prist* att föra till *seignor.*

215. *servir as besinos* se Diez Gr. III, 109.

218. *manant de la celeste vie* jmfr *manent de pecunia* Alexander fragm. 20, cit. af Stengel Lex.

219. *les cors en sunt servit; servir* här med bekant liturgisk bemärkelse (Littré).

226. *qui que faille as noces.* jmfr Joh. Uppb. 19; 7, 9. — *ilh i seront assis* jmfr Joh. Uppb. 3, 21.

229. B har *cumme* (för *cant* i A), som förstör metern, om man icke utesluter *il*, men som ur syntaktisk synpunkt är försvarligt, se Diez Gr. III, 346.

230. A:s läsart är origtig till metern, hvarför versen införts från B, då jag icke kunnat rätta A.

235. För *Diva* se fullständigast hos Gachet l. c. s. 129. — *contes*, liksom *recontes* (båda i A), kan till formen vara såväl indikativus som konj., då i 2 p. s. konj. præs. af 1:sta konjugation ett *e* analogice redan mycket tidigt inträdde (cfr Willenberg i Rom. Stud. III, 387). Syntaktiskt kunde detta ord vara såväl konj. (se Willenberg l. c. s. 389) som ind. (Suchier i Z. f. R. Ph. III, 150). Då emellertid i v. 248 man torde böra betrakta *racontes*, som præs. konj. på grund af det derstädes tillfogade *car* (jmfr Wehrmann i Rom. Stud. V, 435) är väl också *contes* v. 235 att uppfatta som konj. — *essilz* B; *essillier* betyder bland annat också plåga, kan *essilz* hafva samma betydelse substantiviskt och är det då verbalsubstantiv?

237. *male*=olyckliga; såsom i lat. fanns också denna betydelse i fornfr. t. ex. i uttrycket *à male hore.*

242. *met a mal;* jmfr *mal metre* = »übel zurichten». Foerster i Aiol lex.

248. *sunt fulhit* B v. 256, 345 *faillir* abs. = *gå under* (Aiol Lex.).

265. *goules baees* jmfr Aiol 1307, 1316 etc. — *tenebrore* jmfr G. Paris i *Étude sur le rôle de l'accent latin* s. 44 och Diez i rec. af detta arbete (efter Breymanns ed.) s. 201 f.

279. *des ke (de ex quo?)* icke att förblanda med *deske* (*de(u)sque* [Foerster Aiol Lex.]) = till dess. *des ke* har i forn- och gammalfr. betydelse af *depuis que*[1]). Så t. ex. *Bible Guiot* 6. — *entroske*[2]) *a* (*introusque ad* sätter Foerster med? i Aiol Lex.) Ordet förekommer också under formen *entresque* [t. ex. Roland]. Är detta samma ord. Hurn då förklara *e*? Godefroy uppställer *entresque* som adv. och *entrues que* som konj., hvilken sönderdelning knappast kan vara rigtig. Är *troske* en förkortning af samma ord (jmfr Foerster Aiol Lex. och Orelli Gr.[2] s. 391) och står *treske* i samma förhållande till *troske* som *entreske* till *entroske*? Gautier anmärker i lex. till Rol. s. 574 att *tres ke* ibland åtskiljes genom ett eller flera ord, och G. Paris skrifver i *Vie de saint Gilles tres ke* i två ord. Hvad är då etymologien till *tres ke? (trans quam?)* Detta ords eller dessa ords historia i deras användning som prep. och konj. tyckes ännu vara oskrifven.

288. *dis* jmfr Gachet Glossaire s. 128. För formen *die* se Settegast Benoit de Sainte More s. 54. Jmfr också Vie de s. Gilles s. XVII n. 3.

291. *plaiz* jmfr v. 339, 382 process, domsförhandling.

293. *prier merci à qlqn* jmfr Diez Gr. III, 133.

294. *sez*. Det synes icke obetingadt vara att identifiera med *si les*; det kunde vara så, då kopisten annars skrifver *z* för *s*, särskildt efter *e*, men det kunde också vara *si els* (jmfr 286), om man får antaga en form *ez* (= *illos*).

297 B. *irunt* är tydligen skriffel för *ira* och har framkallat *erent* i 298 B, som förstör metern.

299—301. Jag har här infört 3 verser från B i texten, då utan dem v. 383 blir oförklarlig. Vers 299, som är origtig i B, har jag trott kunna rättas genom ett tillagdt *si* (hvarvid jag öfversätter *et si* adversativt se ofvan s. 50 n. 8 och rättelserna). Jag har också rättat *deu* till *deus* (sujet) och *enfans* till *enfant*, då A annars icke har något exempel på den yngre (cfr Reimpred. s. XXXIV) formen i sujet, liksom jag skrifver *demanderat* för *demandera*, då A i allmänhet bibehåller *t* i dessa former, och *fort* för *forte*. Men v. 301 gör svårighet, då *eu* skulle

---

1) Mätzner Synt. II, 137. 2) Jmfr Gachet Glossaire roman. etc. s. 160.

blifva enstafvigt, och originalet ej har något säkert exempel på inbjudande *e's* förstummande (se ofvan s. XVIII).

305. *Se clamer a deu* »beklaga sig för»; citat hos Godefroy.

315—318. Prof. Tobler har haft godheten i afseende på dessa verser meddela följande: »Efter 317 och efter 318 bör blott sättas komma. Författaren vill *icke* säga, att intet helgon skulle anropa Gud till förmon för en ockrare, utan att Gud icke skulle förbarma sig öfver en ockrare, äfven om ett helgon bad för honom. I afseende på konstruktionen af *apeler* kunde man t. ex. jämföra: *K'a sun pöer m'äit d'une* (Michel läser *duné!*) *ren dunt l'apel.* Horn 1808. B är att förstå: *Qui fëist que d. ëust merci d'usurier*».

Ett kuriöst uttryck för det hat mot *les usuriers*, som man ofta påträffar i medeltidens litteratur, finner man i en interpolerad sång i ett manuskript af Dantes Inferno, aftryckt i Giorn. di Fil. Rom. II s. 216.

322. *jovencel* adj. Bartsch citerar i sin Chrestomathie[3], s. 343 r. 28 ett exempel på *jovencel* i sådan användning från *Le Reclus de Moliens.*

324. B. Uttrycket egendomligt.

327. *S'entreguerpirunt.* Ordet i denna sammansättning saknas hos Godefroy. Eller uppfattade icke fornfr. detsamma som sammansättning?

331. *acointier* = *notifier* jmfr Scheler i *Li roumans de Berte* anm. till v. 313 s. 153.

333, 334 som saknas i B, göra svårighet, då *remanrons* och *lor* för så vidt detta = *leur* (dat. pl. pers. pr.) ej öfverensstämma. Möjligen kunde man rätta *remanrons* till *remanront*[1]) (kopisten skrifver ibland *s* för *t*) och uppfatta 330 till och med 332 såsom sonens svar på moderns utrop; 333, 334 såsom en parenthetisk reflexion af predikanten och v. 335 till och med 340 såsom en allmän klagan af de fördömda. Till formen kunde *dont* vara såväl = *de unde* som (?)*tunc* (jmfr ofvan); det senare tyckes betydelsen hindra. *lor* kunde också till formen vara = *alors*, då temp. *lor* utan *s* förekommer t. ex. i Aiol, se lex.

336. *cum lasse desesrance* jmfr v. 405. Att vid sådana uttryck med *cum*, när verb saknas, en accusatif föreligger påpekas i Z. f. R. Ph. VI, 446. Hur förklara *cum?*

---

1) Så vill också K. Nyrop förstå versen, men sedan uppfattar han nästa verser olika. Han skrifver: i v. 333 foretrækker jeg at rette *remanrons* (i st. f. *lor*, som förf. också föreslagit); efter *fins* vilde jeg sætte punktum, og efter paradis ; eller : og altså opfatte 333—34 som forklarende tillæg til 332 (det er vel sönnen, der her taler i 3:dje pers. og ikke forfattaren).

339. »Det tillkommer icke dem att den dagen leda processen (= döma) men Gud». *maintenir* = *tenir* jmfr v. 185.

341. *parfunt* för etym., se Foerster i Aiol anm. till v. 943, s. 444.

341—344. Jmfr 1 Petr. 3, 19.

345. *et ke ferons chaitif?* och hvad skola vi göra (dervid)? Denna sista halfvers förefaller egendomlig och torde blott kunna uppfattas som en »cheville». Jmfr ett liknande ställe i »*Le dit des quinze Signes*» p. p. Hofmann s. 54.

349. *departir* betyder bland annat *quitter, abandonner*. Versen torde derför få öfversättas: »Hvart skall sedan den rikdom taga vägen, som vi der måste lemna». Men *être pris* i denna betydelse kan jag icke belägga.

349 d. *iert* tydligen skriffel för *ierent*.

349 e är metriskt origtig. Sannolikt har kopisten hoppat öfver en eller flera verser, som handlat om *li maleet*, versen kunde då ursprungligen hetat *cil irunt en enfer*.

349 f. Framför denna vers måste också kopisten öfverhoppat någon vers om *li beneet*, och sannolikt har såväl 349 g som 349 h stått före 349 e.

Prof. Tobler har godheten meddela om 349 g, h: »Efter 349 f måste man väl tänka en punkt, sedan : *Et la joie del ciel, por tant com deus seit vis, Com l'amasserez plus, plus iert bele a veïr* d. v. s. »ju mera ni låta densamma tillväxa i evigheten, ju skönare skall den blifva att se».

349 i—l? 349 l är dessutom metriskt origtig liksom *achate* måste vara *achatee*.

351. *parfunt* (A) adv.

352. *el fonz* vanligt uttryckt se t. ex. Aiol v. 3444.

353. *changeront* jmfr Berte v. 322: »*De la paour qu'ele a cuide le sens changier*» cit. af Littré.

355. A har *mur*, som icke synes fullt säkert, hvarför *munt (montes)* från B införts (jmfr dock ofvan Inl.). *en ez* har i rättelserna ändrats till *enz ez* (intus in illos), ett i fornfr. synnerligen vanligt uttryck. Jmfr v. 393.

356. *verseront* (jmfr 356 a). Jmfr Aiol 574, 671.

362. *costes* — *cubitus*[1]) har i fr. gifvit både *coute* och *coude*, i det än *b* assimilerats med *t*, än *t* delvis assimilerats med *b*. *Coste* anföres också af Godefroy under *coute*. Är *s* här blott en ortografi från en tid, då *s* var stumt, men infördes i ställningar, der det etymologiskt ej var berättigadt eller har *s* inkommit genom analogi med *coste* af *costa*?

1) Hofmann skrifver (i Alexis) efter *cotes*, B (*cores*? *cortes* unsicher).

370 B. »Aldrig inträdde der en själ, så att (ens) hälften kom ut derifrån» d. v. s. den stannade fullständigt kvar der.

374. För *gens'* genusutveckling i fr. se Darmesteter i Revue critique 1880, I, 135. (Jmfr Tobler i Z. f. R. Ph. II, 628).

386. *refaiz*. Jmfr »*au jour du jugement . . . Or ont li pecheor grant gaaing de lor fais; Qui ce pourra conquerre, gariz iert et refais Sax. XV* (cit. af Littré).

400. *qui granz pitiez en prist* jmfr *al arcevesque grant pitie en prendoit* Og. de D. v. 9363 (cit. af Burguy Gr. II, 199).

407. *Or vos en vulh proier par la vostre mercit*, jmfr 413. I fornfr. användes detta uttryck också utan *par*. Jmfr Alexis 57 b, 63 a och G. Paris' anmärkning s. 189, jmfr också Tobler G. G. Anz. 1872, s. 889.

408 e, f. Dessa begge verser innehålla en anspelning på en legend, som under medeltiden synes hafva varit ganska känd. De gifva emellertid knapt mening utan ändring, den första är dessutom metriskt felaktig. Jag återgifver dem derför först i den form, jag antar att de haft i det underlag, från hvilket B kopierats och meddelar sedan legenden.

Et cil[1]) *fist le saint vult que deus a lucca mist,*
qui est el mostier al | *confessor saint Martin.*

För den ovanliga cæsuren i senare versen efter art. finnes icke blott agn. exempel, men också kontinentalfranska. Diez citerar motsvarande ex. från *Vie de Thom.* Éd. Bekker (Altrom. Sprachdenkmale s. 106); jmfr Suchier i Vie de St. Aub. s. 22. — Två asyndetiska relativsatser till samma korrelat finnes också annars (jmfr Mätzner: Synt. II, 99), *metre* i betydelsen »sända» belägger Gautier i lex. till Roland.

Detta »*saint vult*» som Nicodemus skulle gjort och som Gud skulle sändt till Lucca, och som der skulle förvaras i Sanct Martin[2]) bekännarens kloster, finnes också omnämndt af Dante i Inf. 21, 48. Jag lånar framställningen af legenden från Philalethes *Dante Alighieri's Göttliche Comödie, Metrisch übertragen.* I, s. 144. »En from biskop, som hette *Gualfredus* hade vallfärdat till Jerusalem och hade der under en dröm erfarit, att i en viss *Seleucius'* hus skulle finnas en bild af frälsaren, som

1) Jmfr ofvan s. 33. 2) Sanct Martin biskop af Tours † 400. Han kallas »episcopus et confessor» (Martyrologium romanum s. 476, Antwerpiæ 1613) »il est au rang des Confesseurs [1])» (Encyclopédie Méthodique Histoire 3, 508).

1) "Med confessor menas efter ett namn (hos kyrkliga skriftställare), att den så nämnda personen hade att utstå större eller mindre lidanden för den kristna tron, om han också icke varit verklig martyr". (Encyclopedia Britannica VI, 258).

Nicodemus enligt traditionen hade förfärdigat. Denna bild hade han med mycken möda kunnat erhålla och fört till Joppe på ett skepp, hvilket sedan utan styre och segel på ett underbart sätt inlöpt i *Lunas*[1]) hamn. Innevånarne i Lucca hade dock först kunnat komma i besittning af bilden[2]), när biskop Johannes af Lucca uppmanad af en engel kommit till hamnen och skeppet af sig sjelf begifvit sig till den helige mannen». Philalethes tycks hemta berättelsen från Benvenuto af Imola. Den finnes också berättad i Reiskii Exercit. de imaginibus, som dock icke varit mig tillgänglig, och på flera andra ställen. (Jmfr C. J. Hefele: Beiträge zur Kirchengeschichte, Archæologie und Liturgik II, 258, och Wetzer & Welte, Kirchen-Lexicon II, 521).

Bilden, som är skuren af cederträ, förvaras ännu i Luccas dôm S. Martino (se Gsell-Fels l. c.).

Genom denna legend är den föreslagna ändringen i B 408 f. *que deus a Lucca*[3]) *mist* försvarad. Det synes mig lätt förklarligt, att en agn. kopist, som kanske icke kände till hvarken legenden eller *Lucca*, och som annars försummar både meningen och versformen kunnat ändra ett *a lucca*, som han icke förstod, till *iloc*.

408. Är *ramembre* att uppfatta personligt eller opers.? Det förekommer i båda användningarna, och *vos* till en 2 p. sg imp. är icke ovanligt.

409. *tuit avons parjuret et sa mort et ses plaies; parjurer* tr. se Littré s. o. Följ. exempel citeras af Littré: *Adonc furent forment espandus à jouer, Et les fois à mentir, les saints à parjurer.* Jeu de dez. Jubinal II, 232. Jmfr det lat. uttrycket *deos perjuratos* och den svenska nattvardsritualens uttryck »varder saker på Herrans lekamen och blod». Jmfr också *par sa mort se parjurouent.* Vision de St. Paul v. 111 i Ozanam l. c. s. 355. Bibehållande det gammalsvenska uttrycket torde tanken i vår text kunna återgifvas med: »Alla, stora som små, hafva vi genom vårt menedliga lif blifvit saker på Hans död och lidande». — *li grant et li petit* cfr *Pas.* v. 41, 379; ett vanligt uttryck för öfrigt i fornfr.

410 a. I B är vv. 408 e — 408 f att uppfatta som parenthes. Äro vv. 409, 410 (A och B) också att så uppfatta eller äro de omställda af kopisterna? 410 a har till subjekt ett under-

1) En stad *Luni*, som legat nära *Magras* mynning, se Philalethes l. c. s. 183. 2) Enligt en uppgift hos Gsell-Fels: Ober-Italien II, s. 756 skulle detta skett 782. 3) *Lucca* kan jag icke belägga i någon fornfr. form.

förstådt Nicodemus. För inneh. jmfr Math. 27, 60, Marc. 15, 46. *le recovri*: betäckte åter grafven (med en sten) eller *recovrir* = *covrir* se Littré.

410c jmfr Matth. 28, 2; Marc. 16, 2; Luc. 24, 1.

410d. Matth. 28, 2 . . . »et sedebat super eum».

410e—k; innehållet afviker något från fortsättningen af berättelsen i Math. evangelium, som dock jämte Petri I. bref 3, 19 torde omedelbart hafva legat till grund för framställningen. En inflytelse från påskritualen kan också förutsättas. Jmfr också *Passion* Str. 99 ff.

410g, h är kvinnornas svar på engelens fråga, hvarpå engelen ånyo svarar v. 410 i, k.

411. *li espris*. I både A och B synes *espris* kunna fattas om den korsfästes själ (cfr Pas. v. 440), som efter A återvände från himlen och på tredje dagen uppstod, men som efter B återvände från dödsriket.

412. AB 412, B 416—423 kunna svårligen sammanföras med Evangeliernas berättelser, om också 417 leder tanken på Luc. 24, 36 (cfr *Pass.* Str. 109).

Med v. 425 i B — som för öfrigt måste vara förstörd på något sätt, då den icke ger mening — öfvergår författaren eller remaniatören till en skildring af yttersta domen. Möjligen är B så att fatta, att vv. 417—424 äro parenthetiska och berättelsen om yttersta domen fr. v. 425 anknyter sig till v. 415, 416, hvarvid præs. *vuent* [1]) (*voient*) skulle förklaras om de himmelen tillhörande på yttersta dagen, som *då* skola hafva en lika stor glädje, som de en gång hade, när han visade sig för dem och sade etc. V. 425 kan dock omöjligen, sådan den nu är, sättas i förbindelse med hvarken det föregående eller efterföljande.

415 A. *a la dextre partie* jmfr. Math. 25, 34 *avoc la sainte companie*. Meyer läser för att återställa versens meter *ot*, och *compánie*. Oaktadt A har *compánie* v. 137 — ordet är i fornfr. icke ovanligt vid sidan af *companíe* (för att använda vår texts ortografi, jmfr *sanior* v. 1) t. ex. Roland 827, 912 etc. — har jag trott det vara lättare att tillåta en tolfstafvig slutvers än att införa en slutvers, som icke skulle assonera med föregående verser. Detta senare är visserligen icke ovanligt, men då är versen kortare än de föreg. (såsom t. ex. i tiostafviga tirader med 6-stafvig slutvers).

1) Jmfr ofvan s. XLII.

420. *dura* måste vara fut och versens meter kunde återställas, om man fick läsa *durera: durereït* införes af Mall i Comp. 315 för manuskriptens *durreit*, *dureit*.

424 är åter ett parenthetiskt utrop.

426 ff. Jmfr Math. 25, 35 ff.

429. Finnes något uttryck *metre al plain* motsvarande *laisser enmi plain* (Gachet l. c. s. 371) eller är versen att öfversätta: »Ni utsatte mig på slätten för köld och hagel»? För *al plain* i denna betydelse jmfr t. ex. Vie de Saint Gilles v. 1320 (*el plein*).

438. *qui adouba charoigne; charoigne* betyder lik, kadaver (också om menniskors, jmfr Oxf. Ps. 78, 2). Är det antaga, att denna vers innehåller ett tadel af flärd vid likbegängelser?

441. *eneveis*. Ordet citeras af Godefroy. Foerster Aiol lex. öfversätter *jetzt?* — Etymologi?

446. *leis mun cors en eissil* = låt min kropp lefva kvar i landsflykten. Jmfr la Rose 5040: *Que, quant plus tost defînera, Plus tost en paradis ira, Quant il lerra l'essil present* (cit. af Littré under *exil*.)

450. *vostre* som förstör metern och ej öfverensstämmer med 3 p. pl. i verben, måste utbytas mot *lor* eller verben förändras.

451. *devendres* = *dies Veneris*.

453. *dunc apara la crois* etc. Att vid den yttersta domen englarne skulle bära fram Kristi kors var en under medeltiden gängse föreställning, hvilken som bekant också upptagits som motiv af målarkonsten. Man kunde t. ex. erinra om Michel Angelos» Yttersta dom». Från litteraturen känner jag denna legend först från Honorius af Augustodunum. (Nölle l. c. s. 421.)

462. *requerre* = anropa någon utan sakobjekt, jmfr Vie de St. Gilles v. 2113. — *avoir merci de* = hafva medlidande med: älsta fornfr. ex. på detta uttryck se Stengel, Lex. (Betydelseutvecklingen från lat.).

463. *ici vos en defi de mun pere del ciel* etc. = jag förvisar er från min fader i himmelen etc. Motsvarande passiva uttryck citeras från år 1327 af Godefroy under *desfier . . . dont il estoit bennis de sa terre et deffié de lui et des siens*. — *en* pleon?

465. Versens meter kunde återställas genom att skrifva *sainte* för *gloriouse*, jmfr 79*, 414*.

468. *ferunt* att rätta till *aves fait?* Jmfr v. 474.

473. Att rätta genom tilläggande af *vos* subj.? jmfr ofvan s. 76) eller genom utsättande af *car* frmfr. imper.? jmfr ofvan s. 50).

475 ff. Slutreflexioner af predikanten.

475. Kan rättas genom att ändra *tot dis* till *a tot dis* med v. 472. I älsta texter förekommer uttrycket utan prep. men tidigt också *a toz dis*. Jmfr Diez Altromanische Sprachdenkmale s. 56. Jmfr nyfr. *à tout jamais*.

476. Att rätta genom att införa *cil* frmfr. *qui?* Detta under förutsättning att *tele* ej är att rätta (jmfr ofvan s. IX, n. 6), i annat fall kan man inleda satsen med *car*. Jmfr v. 447.

För hiatus efter *joie* jmfr ofvan s. XIII, n. 1.

477. Att rätta genom att inleda satsen med *et? — prenge a son oes* (jmfr 479). Jmfr samma ords förklaring hos Henschel och Roquefort Glossaire, Supplém.

478. Att rätta genom att skrifva *ici* för *ci?*

APPENDICES.

I. Vie de sainte Juliane.

La Vie de sainte Juliane meddelas här efter Ms. Can. Misc. 74 och Ms. Douce 381,[1]) hvilket senare dock af detta poem endast innehåller ett fragment.

Jag känner blott en annan versifierad redaktion af detta helgons lif, nämligen den, som finnes i Ms. Cotton Dom. XI[2]) men inga andra kopior af redaktionen i Ms. Can. och Ms. Douce.

På prosa finnes samma helgons lif[3]) berättadt i Ms. B 9 i Saint John's College, Cambridge, samma version i Mss. fr. 13496 och 23112.[4]) På prosa finnes det också i Mss. fr. 7028(?), 7019^{5}, $7011^{3.3}$, 6845, 6845^{3}, $6845^{4.4}$, 6888, de fyra sista öfversättningar af Belet och De Vignay af Jaques de Varaggio's lat. bearbetning af detta helgons lif. (Jmfr P. Paris: Les manuscrits français VII, s 436).

På italienska finnes legenden i Ms. Ad dit. 27429 i British museum.(?[5])

Af de forneng. bearbetningarne har jag endast haft tillfälle att taga kännedom om den korta prosabehandling som finnes i Ms. Douce 377 i Bodleyana i Oxford.

På svenska finnes samma helgons lif i ett Ms., som utgifvits af Klemming i Svenska fornskriftsällskapets samlingar, band XVII (s. 314 ff.).

Den heliga Julianas lif berättas af Bollandisterna Acta Sanctorum Febr. II, S. 873 ff. i två olika redaktioner; ingen af dessa redaktioner synes mig innehålla den text, efter hvilken ofvanstående poem blifvit diktadt; det skulle då vara en mycket fri parafras; i alla händelser närmar det sig till innehållet mera den förra än den senare. Bollandisterna tala emellertid om bland andra Acta S. Julianæ en äldre framställning (l. c. s. 868, 869) »quæ tamen acerbe perstringit Joannes Hesselius a

1) Jmfr Meyer *Rapports*, s. 199 ff. 2) Jmfr Fr. Michel *Rapports*, s. 268. 3) Det finnes två helgon med namnet Juliana, den Juliana, hvars lif här berättas är den äldre. 4) Se Rom. VII, 168; VIII, 322 och n. 6. 5) Jmfr Z. f. R. Ph. I, s. 558,

Lovanio in Censura[1]) de historia Sanctorum c. 2 his verbis. Vita S. Julianæ. cuius initium est, Temporibus Maximiani Imp. persecutoris Christianæ religionis erat quidem senator in civitate Nicomedia[2]) non placet. Quia ipsa orat ut Præfectus fiat particeps dæmoniorum. Item dæmon apud eam dicit se primos parentes vicisse, Judam ad proditionem instigasse & omnia mala quæ in isto mundo fiunt se perficere. Item a nemine vel Patriarcharum vel Apostolorum vel Martyrum sic se afflictum, sicut a Juliana. Item se non esse satanam sed unum ex subditis ejus, cum Scriptura dicat satanam invasisse Judam & primos parentes vicisse. Et licet dici posset, diabolum mentiri, hoc tamen dicendum non est, quando Martyr cogit eum dicere veritatem, aut oportet Martyrem superstitionis accusare, quæ videlicet societatem amicitiæ & non coactionis tantum, ineat cum dæmone.» Med denna redaktion[3]) i Historiæ Sanctorum Lov. 1485 öfverensstämmer också vårt poem mera än med de af Bollandisterna meddelade Vitæ Sanctæ Julianæ. Jag har kopierat detta temligen sällsynta tryck,[4]) men då jag får tillfälle att på annat ställe närmare undersöka de olika redaktionerna af Sainte Julianas lif, och att studera denna intressanta[5]) legend, ingår jag icke här på några detaljerade undersökningar af förhållandena mellan det underlag som är att förutsätta för ofvannämnda lat. redakt. i Historiæ Sanctorum och vårt poem, som sjelft säger sig vara hemtadt ur en latinsk »passioniers».

---

1) Denna Censura de quibus Sanctorum historiis är utgifven 1568 af en af Hesselii lärjungar Jo. Molanus (Hesselius sjelf död 1566 som Professor i Louvain). 2) Citatet öfverensstämmer ej ordagrant med begynnelseorden i det lat. trycket, som börjar »Erat quidem senator in civitate Nychomedia nomine Eulolius, amicus Maximiani imperatoris», men då årtal för trycket och sidoanvisning fol. XXX v⁰ öfverensstämma, måste citatet af Hesselius skett ur minnet. 3) Med denna redaktion öfverensstämmer också mest den nyss omnämnda svenska öfversättningen. 4) På första sidan första linien läses: »Incipiunt historie plurimorum*) sanctorum noviter et laboriose collecte et prolongate» och på sista sidan fol. cccv v⁰: »Expliciunt hystorie plurimorum sanctorum noviter et laboriose ex diuersis libris in unum collecte, impresse Louanii domo Johannis de Westfalia anno domini MCCCCLXXXV in octobri. Nota quod omnes historie hic collecte merito dicuntur noue. quia licet quedam de istis etiam reperiantur apud plures non tamen ita emendate et prolongate sicut in hoc libro. Patet istud in legendis Sanctorum Frederici episcopi Quirini. Gangulphi. Oswaldi. Kiliani. Affre. Juliane. Stephani pape Alexandri et multorum aliorum. 5) Ett särkildt intresse erbjuder den genom en omständighet, som påpekas af Bugge: Studier over de nordiske Gude- og Heltesagns Oprindelse, s. 51.

*) Förkortningarne — de vanligen i lat. Mss. och äldsta tryck brukade — äro i det följande upplösta.

La Vie de sainte Juliane meddelas här (med modern interpunktion)[1]) utan andra ändringar af manuskriptets text än i de verser, som tydligen synas vara felaktiga. Så har jag genom konjektur sökt rätta[2]) vv. 147, 174, 238, 294, 359, 525, 679, 852, 1018. För upplösningen af förkortningarne och för ordafdelningen[3]) hänvisar jag till hvad ofvan nämnts i afseende på samma förhållanden i *Li ver del juïs*. Der upplösningen kunde vara underkastad diskussion är förkortningen angifven i noterna. Deremot äro icke sådana förkortningar, som *d̄s*, *sō*, *maīt*, *ētēt*, *pl'* etc. angifna. Det är icke heller angifvet, att kopisten i vissa verser skrifvit det sista ordets sista bokstaf dubbel, i det han upprepat den vid slutet af sidan. Så vv. 53, 97, 147, 312, 324, 372, 376, 436, 446, 498, 527, 530, 550, 617, 681, 764, 785, 807, 819, 825, 847, 987, 998, 1013, 1039, 1116, 1166, 1173, 1176, 1227.

Herr George Parker, som haft godheten på ett särdeles omsorgsfullt sätt kollationera korrekturet med manuskriptet, anmärker att *a* i *malleie* v. 623 synes skrifvet *æ*, *al* 680 *ai*, *toz* 705 *tor*, och *ja* 1073, 1171 *la*, och att öfver *i* i *revideie* 1009 förefinnes ett tecken, som ser ut som ett *s*.

I noterna har jag på flere ställen meddelat exegetiska lexicologiska eller grammatiska hänvisningar i brist på en fullständig kommentar, som planen för detta arbete icke tillät att här lemna. Att härvid icke full konsekvens kunnat uppnås torde till en del ligga i sakens natur.

---

1) Der manuskriptet haft större initialbokstäfver är detta i noterna angifvet. Genom förbiseende är det icke angifvet för vv. 671, 697, 861 och 945, i hvilka versens första ord visar större bokstaf. 2) De rättelser, som Meyer infört i de fragment af vårt poem, som han aftryckt i Rapports etc. äro angifna i noterna. För samma delar af poemet har jag följt Meyers interpunktion. 3) Genom förbiseende har icke anmärkts, att Ms. skrifver följande ord i två ord. *la mistiet* 146, *ma misteit* 350, *E vain* 508, *ta fit* 620, *por aleie* 624, *en miedries* 659, *en charjai* 664, *sa sembierent* 887: men deremot *i entrat* 381, *a braidir* 466, *ja mais* 541, 548, *a mil* 674, *sui ge* 691, *a templeir* 731, *ai ge* 747, *a consilier* 756, *de cant* 806, *a vos* 902, *a moi* 908, *a cele* 998 i ett ord. Skrifningarne *g̃ent* 804, *d'recier* 867, *voi'ement* 899 och *allors entendre* 985 borde också anmärkts.

Ci commence[1]) la vie sainte Juliane.*)

f. 62 r°

Or escolteiz bon crestoien,
ki or orat, si ferat bi[e]n;
et ki voldrat a deu penser,
desduiz li ert a escolter.
Ce nen est pas controveüre,
anz lo lisons en escriture.[2])
Passioners at nom li livres
u cez paroles sunt[3]) escrites.
Ki par amur[4]) deu les orat
bon gueredon en atendrat;
kar ce dist deus, li justeciers,
k'il iert de son regne heretiers.[5])
Ki aimet lui et sa parole
et sa doctrine, sue escole,
ki aimet lui et sa raison
et son message et son sermon,
et puis les sculte senz anui,
cil maint en deu et deus en lui;
mais cil ovret mut folement[6])
ki a son cors del tot entent,
car cant li ventre sunt plus plain,
dont ont les [anmes][7]) granior[8]) fain.
Les anmes ne[9]) demandent mie
ne l'orguel ne la felonie,
mais les bi[e]n faiz[10]) et les almones
qui sunt[11]) mises es mains des povres,
et les sermons et les servises
c'um[12]) fait de deu en cez eglises,

f. 62 v°

dont les anrmes sunt escoleies
et poües[13]) et resoleies.[14])
Une chose vos vulh descrivre;
asseiz l'aveiz tuit oït dire,
mais vos nel poïstes entendre,
si[15]) vos en vulh alkes aprendre.
Li latins vos est mult pesanz,
sel[15]) vos voldroi dire en romanz.
Vos ki latin apris n'aveiz,
lo plain romanz bien entendeiz;
ki l'entendrat[16]) parfitement,
l'anrme en avrat son salvement.
D'une virgene vos vulh conteir
ke[17]) l'escriture oi loeir.
Mut par fut piue et deu ancele;
Juliane ot nom la pucele,
saintisme chose fut et sage;
a deu promist son pucelage,
deu reclamat, son salveor:
»Sire toi pren ge a sanior,
»toi garderai ma castee,

*) Med [ ] omgifna ord eller bokstäfver äro af utgifvaren i texten införda. Med ( ) utmärkas de ord, eller bokstäfver som utgifvaren anser böra utgå ur texten.

1) 9mence. 2) escriture, e tillagdt ofvan raden. 3) s̄t. 4) p am̄ (jmf. amur v. 51). 5) h'etiers. 6) folem̄t. 7) anmes tillagdt af Meyer. 8) g^a nior. 9) ne tillagt öfver raden af skrifvaren. 10) Ms. bifais. 11) q^i s̄t. 12) cū. 13) cfr Z. f. R. Ph. II, 255. 14) *re-satellatas Z. f. R. Ph. II, 271. 15) si = derföre, jmf. Rom. Stud. V, 401. 16) en tendrat i två ord. 17) Meyer: k'e[n].

»ne quier avoir altre espose.
»Par tue amur manrai pucele,
»si devenrai la tue ancele;
»por amiralh ne por fort conte
»ne toi ferai de mon cors honte.»
Huimais[1]) oreiz de la barnesse,
cum aemplit ceste promesse.
f. 63 r°
Parfitement fut deu amie,
si li portat teil companie,
ainc ne par conte ne par roi
ne li deniat mentir sa foi;
mais puis ses cors fut travilliez
et tormenteiz et enssilliez;
s'ele en soffrit les granz dolors,
ele en conquist les granz honors;
la glore deu en barguiniat,
et paradis en achatat.
Bieneüros qui si feront,
(et)(?) la deu glore en acheteront.
Li bors ot nom Nichomedie,
u la pucele fut nurrie;
et Affricanz ot nom ses pere,
mais trop par fut tiranz et lerre.
Cil Affricans fut un paiens,
si n'amat onkes crestoiens,
unkes nule mercit n'en ot;
se il les vit, u il les sot,
mut tost les fist toz demembreir
et tormenteir et decoleir.
Clameit a Rome enpereor
a cel tens furent dui sanior;
li uns out(?)[2]) nom Maximijens,
et li altres Ethiochens,
Ceste virgene fut a lur tens,
et servit deu de tot son sens.
f. 63 v°
Mais ses peres, cil Affricans,
sor crestoiens fut maltirans,
Mahun servit et aorat,
ca fut la riens ke plus amat.
Tant ot son cuer a lui[3]) servir,
ke nuz nel pot ainc convertir.
Mais mar lo fist et mar fut neiz,
car en infer en est dampneiz.
Trop at li las male aventure,
cant en infer at sepulture.
Ne vos deveiz or mervillier
se d'Affricant, cel aversier,
eissit cele sainte pucele,
Juliane, la deu ancele,
car en la rose at bele flor,
mais voirement li arbriseaz
u ele creist, n'est guaires beaz,
anz est mut laiz et espinous,
et si portet mut bele flors.
Altresi fut cil Affricanz,
ki tant par fut dur et poindanz,
et s'en issit la bele rose,
Juliane, la sainte chose.
Tot assiment senz preechor
at reconnut[4]) son creator;
ainc ne li dist ne clers ne prestes,
ki fut Jhesus, li rois celestes,
et sel creït et sel amat
tant c'a martire sen livrat.
f. 64 r°
Les deus u ses sires soi fie,
tient Juliane a grant folie,
ainc nes amat ne n'en dist bien,
anz les haï sor tote rien,
mais damledeu del ciel honore
et si l'aime et si l'aore.[5])
Cant la virgene fut par creüe,
mut par fut bele et bien vestue.
Dont la rovat uns mut fors prinçes,[6])
Eliseus, uns hom mut riches.
Riches hom ert a grant pooir
d'or et d'argent et d'altre avoir;
celui l'ot(o)roient voirement
li pere et li altre pairent.
De tot ce fut la deu amie,
enz en son cuer mut airie.
Ele out enliut son salveor

1) H stor B. 2) Ms. oit. 3) alui l ett ord. 4) recõnut. 5) la ore. 6) p'nces.

et a baron[1]) et a sanior;
ja por sanior nel guerpirat;
se lius en est, anz en morat.
Cant[2]) vint al jor qui mis i fut,
et li paiens prendre la diut,
la damme en ot al cuer grant ire.
Por maltalent li prist a dire:
»Heliseus! laisse m' esteir,[3])
de folie te voi penneir.
Ja certes n'astrai ta mollier
se primes non es chanceliers,
desoz lo roi maistre avoweiz,
f. 64 v°
u ja ciz plaiz n'iert ajosteiz.
Tant volt dire la deu espose,
ke del paien se fust escosse.
Por l'amistiet de la pucele
ki tant ert gente et [tant ert] [bele,[4])
bienelement s'aparillat,
tot droit a Rome s'en alat.
Cant il a Romme[5]) fut venuz,
al roi parlat et a ses druz,
tant i donat or et doniers,
k'avoweiz est et chevaliers.
Puis soi remist enz el repaire
por les noces qu'il cuidat faire.
Ses mes en fist al pere aleir,
(ke)(?) sa fille facet aprester.
Et il respont as messagiers:
si fera il mut volentiers.
De tot ce fut la deu espose
enz en son cuer mut correzose.
»Peres», dist ele, »mal as fait,
»je n'otroie mie icest plait,
»ja ne m'avrat cil vis malfeiz,
»ki en enfer est ja dampneiz,
»un roi conois parfit et sage
»cui j'ai promis mon pucelage,
»et je l'aine mut, si fait il moi.
»Ce t'afige tres bien par foi
»ke je n'avrai altre baron,
»tant cum vive, se cel roi non.»
f. 65 r°
Kant[6]) l'entendit cil Affricanz,
el cuer en fut grains et dolanz
»Fille», fait[il], »mut moi mervelh
»u tu as pris si fait conseilh,
»ke ci toi claimes crestijene,
»et guerpir vus la loi pai[e]ne.
U est, fille! icil espous (celeement)
c'as en ameit si en abscous?»
La sainte virgine tost li dist:
»A mon sanior tieng Jhesu Crist,
ki moi et toi de nient format,
et en la croiz nos rachata.
Ge nel vi ainc, ce poise moi,
mais je l'ador[7]) et si lo croi
e lui m'afi[8]) de tot en tot,
ne toi, ne altre ne redot.»
»Fille», dist il,» mut par es fole,
mar acointas ceste parole.
Ancui seras si aturneie,
dire poras cum mar fus neie.
Ill en at pris verges nooúses
et mut punianz et espinoses,
Si fist la dame desvestir,
a ambes mains i curt ferir.
De sa char tenre del cors blank,
des la poitrine trosk'al flank,
la deschirat si malement,
del cuier[9]) ne li remeist nijant.
»Pere dist ele, »asseiz me bat,
f. 65 v°
»car damledeus moi saverat.
»Ja par certes nel guerpistrai,
»ne ja vencue ne serai».
»Chaitive toi!» ce dist li pere,
»Mar toi portat ta franke mere.
»Elyseo toi liverrai[10])
»car affieit et plevit l'ai.

1) a baron i ett ord. 2) C stor B. 3) Ms. me esteir, Heliseus 4 st. se v. 128. 4) Ms. ki tant et gente et bele, et skrifvet med det vanliga förkortningst. 5) rōme. 6) K stor B. 7) Ms. jel ador. 8) Ms. me fi. 9) cuier. 10) Ms. li verrai.

»Il t'ocirat a mal torment,
»se tu ne fais tot son talent.»
Ele respont cume seneie:
»Certes dont bor fuisse je neie!
Ce moi doinst deus, li miens chi[e]rs [sire,
ke je por lui soffre martire.»
Son[1]) pere trovat si felon,
k'il la livrat Eliseon;
de toz les siens deus li conjure,
s'ele li fait jor mais enjure,
ke luec la facet demembreir
et depercier et tormenteir.
Can[t] li paiens vit la pucele,
mut la convoite, tant ert bele.
»Juliane», dist-il, »amie,
»car toi recroi de ta folie!
»Unkes ne fut empereriz,
»ki tant aüst de ses deliz,
»cuens ne princes, ne dus ne rois,
»ke tu avras, se tu me crois.
»Crestientei vus aconduire
»et la paiene loi destruire,
f. 66 r°
»car toi recroi de ceste enfance,
»a[n]zois ke toi face pesance.
»Aies merci de ta jovente,
»anz ke toi face plus dolente.
»Chaitis!» dist-ele, »malvenuz,
»cum par es ores deceuz,
»cant as a ceaz[2]) pris companie,
»dont ta lasse d'anrme iert perie.
»Mahun adorent li mal genz[3])
»et les diables ki sunt enz,
»ki en enfer les porteront,
»ja merci nule n'en avront.
»De folie te vas pennant
»ja ne savras manecier tant,
»ke ja guerpisse mon sanior,
»Jhesum del ciel, mon creatur.»
Dist li p[a]iens de pute orine:
»G'en querrai altre medecine.
»Tu dis ke deu ne gherpiras,
»ne ja m'amur ne maintenras,
»et je toi jur, la moie loi,
»ke mervelhe ferai de toi.
»A maz tormenz ta char romprai,
»toz les plus fors ke je savrai,»
Li[4]) malz tiranz se porpensat,
ke par tormenz la destrendrat.
Ilh at fait faire dous plomeies
et granz et fors et bien quarreies.
Si fist la dame avant sachier,
f. 66 v°
et si li fist ses mains loier;
par les cheveaz la fist halt pendre,
et si fist batre sa char tenre.
Illoc pendit mult longement,
bien demi jor, mon escient,
peneir la vult tant par loisir,
ke del tot facet son plaisir
trestoz les os li fait brisier.
Car or oiez del aversier:[5])
por ce ke l'at ensi penneie,
vers deu sen est plus affermeie.
Ele soi drezat en estant,
son vis turnat vers oriant,
trois foiz sospire et puis si dist
une orison a Jhesu Crist.
»E(h)i deus, dist ele, Emmanuel,
»ki formas les fiz Israel,
»— par les desers tanz jors guias
»et conduisis et governas —,
»et de terre formas Adam,
»et si temptas saint Abraham!
»— Tu li rovas, por lui proveir,
»son fil ocire et decoleir,
»ja provas tu bien ton message,
»kar la jeüst[6]) ocis a glaive,
»cant li angl'es i fut tremis,
»anz ke li enfes fuist ocis.
»En liu del petit valleton
»li envoiat deus un multon.
f. 67 r°
»D'icel fut faiz li sacrefisces,

1) S stor B. 2) aceas i ett ord. 3) Ms. la male gent. 4) L stor B.
5) Ms. car or oies or del aversier. 6) Ms. ieust. Jmfr Behrens l. c. s. 87.

»s'en fut remeis li homecides. —
»Beaz sires deus! saintismes rois!
»si voirement cum ce fut voirs,
»si moi defen, beaz sires pis!
»ne moi venkent cist anemis.»
Quant ilh la voit[1]) si enhardie
et en deu si fort embaudie: [ses,[2])
»E(h)i suer, dist il, car toi porpen-
»cum mar eüs les tiens beaz mem-
»ki or seront martirijet [bres,[3])
»et a teil honte deperciet.
»Se paiene volsisses estre,
»plus t'amaisse cum rien en terre,
»et car guerpis cel tien sanior,
»et si rezoif tote m'amur! [joie,
»Jamais tes cuers n'iert senz grant
»se tu le fais, j'en avrai joie.»
Cele respont isnelement,
si li at dit mut sagement:
»Cil avoirs vient de male part,
»por koi li anrme en enfer art,
»ja ton avoir nen amerai,
»ne mon sanior ne guerperai,
»ne moi savras ja tant prometre,
»k'en altre point moi puisses metre,
»se tu deu ne reconissois
»et baptizier ne toi faisois;
»mais car ten laisses consillier,
f. 67 v°
»et si toi fai tost baptizier.
»Fai toi a saint Esperit temple,
»deu servirons andui ensemble.»
Dist li paiens: »Ja nel ferai,
»ne les miens deus ne guerpirai,
»et nun parkant si t'ain je tant,
»ke je feroie ton commant,
»mais je redot l'empereor;
»tost moi toldroit ma grant honor,
»u moi feroit deseriteir
»u toz les membres decolpeir.
»Ilh ainmet plus deu Apolin
»ke toz les homes de son lin,
»jamais s'amur non averoie,
»se je ses deus li guerpissoie.»
Juliane[4]) respont briement:
»Cant tu ne laisseras nient
»iceste anor qui est terrestre,
»c'um tost conquiert et tost put per-
»donc ne vul ge mie par foi [dre[5])
»cele glore perdre por toi,
»ke nuz hom ja ne moi toldra,
»et ki senz fin mais me durra;
»cant tu cel roi si forment criens,[6])
»ki tot lo ventre at plain de fiens,
»et ki ne puet avoir dureie,
»se cascon jor n'at la ventreie,
»donc doi ge bien cel roi ameir
»et bien servir et honoreir,
f. 68 r°
»cui vesteüre non estuet,
»et senz ventreie vivre puet.
»Cant tu ne vuls pas par[7]) m'amur
»deu adorer, nostre sanior,
»ki tot a fait et tot creeit,
»ja n'avras part en m'amisteit.»
Dist li paiens: »Ce poiset moi,
»ju en prendrai altre conroi.
»Ne toi quier mais tochier ne batre,
»anz toi metrai enz en ma chartre,
»si toi ferai tant jeüneir,
»ke je toi ferai affameir;
»de male fain je t'ocirai,
»ja mais ne t'en[8]) deliverrai.
»Or n'ai nul home tant priveit,
»se il t'avoit laenz doneit
»un sol morsel ne un repasts,
»ke ja a moi[9]) s'en acordsat.
Il fait jeteir la deu espose
en une chartre tenebrose.
Parfunde fut; del dire est niens,
et plus puante c'une conpienz.
Or vos doi ge[10]) bien acointier

1) Q stor B. Ms. ilh avoit. 2) Ms. parpenses 3) mẽbres. 4) J stor B. 5) Ms. pdre. 6) Ms. criẽs. 7) p. 8) Ms. ja mies nen d. 9) a moi i ett ord. 10) doi ge i ett ord.

et deviseir et auuncier,
ke li diables par est lerre
et mal disant[1]) et enchantere.
D'omes traïr est mut aguz
et de mal faire parveüz;
de la pucele at grant dolor,
f. 68 v°
ki si soi tient a son sanior.
Oiez ke li diables fist:
en fugure d'angele soi mist,
droit a la chartre en est venuz,
u la pucele enclose[2]) fut,
mais n'i vint pas hisdosement,
anz i entrat mut belement.
Si grant clartei i aportat,
tote la chartre enluminat;
por ce la quidat engenier
et afoleir et ensilhier.
Par ce i entrat si estranges,
k'ele quidast ke ce fust angeles;
par ce fut si replendisables
et beaz et cleirs et reluisables,
ke ce quidast la sainte rose
ke ce fust mut saintisme chose.
Li diables l'araisonat,[3])
et la pucele l'escoltat.
»Virgene,[4]) dist il, conforte toi,
»et si entent un poi a moi.
»Messagiers sui a cel[5]) sanior
»cui tu apeles creator.
»Bien at provei lo tien(t) talent,
»ke tu l'ainmes parfitement. [te(t)[6])
»Or ne vult mais ke plus tormen-
»ta tenre char(s) et ta jovente(t),
»anz vult ke prendes ton mari,
»et vif a pais et a merci.
f. 69 r°
»Pren lo paien isnelement,
»et sers les deus devotement.
»Or lo fai tost, nel contre dire,
»ce toi mande Jhcsus, tes sire.»
Se[7]) la virgene s'en esjoïst,
et granz leece l'en presist!
Donc l'enjenast li maz tempteres,
ki tant par est traïtes lerres.
Forment soi poinet d'engenier
tos ceaz qui dam(m)rideu ont chier.
Mais la pucele at bon garant
en damrideu, lo roi poissant,
et damledeus li dulz, li pis,
ki at pitiet de ses amis,
cil li ferat mut bien entendre
comment[8]) li fel la vult sopren-
Ele ne fut de nient fole, [dre.[9])
car sainz espirs l'ot a escole.
A la terre se culchat jus
et reclammat[10]) deu de lassus
»Sire, fait ele, »vrais salvere
»as orfenins ki es vrais pere
»merciables as pecheors,
»et bons mies as doleros,
»et justeciers de toz parvers,
»et bons garanz a toz tes sers,
»beaz sires deus! ajue moi,
»enssi cum je moi fie en toi;
»or m'ajue si cum tu pues,
f. 69 r°
»et cum tu seis et cum tu vus;
»de truske[11]) ci m'as bien conduite,
»si ke de rien ne sui sorduite,
»or m'otroie sire! cest don
»par lo[12]) taen saintisme non,
»ke cist ne puist de moi partir,

1) mal disant i ett ord. 2) enclose. 3) la raisonat. 4) V stor B. 5) acel. 6) tormtet, m öfver raden. 7) S stor B. 8) cōment. 9) sopndre. 10) reclămat. 11) trus ke. 12) lo öfverskrifvet ofvan raden.

Ms. Douce 381, fol. 1 v. 426 ... ables aus pecheors 427 ... mires aus dolorous 428 ... tisiers de toz paruers 429 ... garant a toz tes sers 430 ... sire dex auoie(?) moi 431 ... 9 ie me fi en toi 432 ... naie si 9 tu pues 433 ... ses qu'a moi estuet 434 ... roq̄ci mas bien 9duite 435 ... ue de rien ne sui sordite 436 ... otraie sire cest don 437 ... le ton saintisme chier non 438 bortaliten.

»ne de la chartre fors issir,
»tant cum[1]) je bien conoisse et sa-
»ki li charjat icest message.» [che,
Par lo commant[2]) filium patre
vint uns sainz angeles en la chartre,
ki gentilment l'at escoleie
et ensenie et conforteie.
Dist[3]) li angeles: »Virgene mirable,
»jete tes mains, prent lo diable,
»pren lo felon de devant toi.
»Venuz i est par male foi.
»Il toi quidat tote soduire
»et ta virginiteit destruire,
»mais nel ferat li sodujanz,
»car damledeus est tes garanz.
»Pren la chaaine k'el col as,
»met li el sien, bien lo tenras,
»puis en feras tot ton voloir,[4])
»ne ja n'avrat ver toi pooir,
»si toi dirat cant ke bon t'iert,
»et qui il est et que il quiert.»
Cant la pucele oït la voiz,
sor li format la vraie croiz,
f. 70 r°
Vers lo diable en vait errant,
el col li jete lo charcan,
or l'a forment enchaïneit,
mais ce tient il en grant vilteit.
Mut rustalment prist a braidir[5])
et a tripeir et assalhir;
par cel enfroit s'en quide aleir
et la chartre tote enfondreir,
mais nel ferat, ne li vaut rien,
car la dame lo tient mut bien.
Ele lo tient par lo chaon,
sel torche si cum un guanion.
O[n] kes mastins ki fust en hart,
n'ot de coleie miez sa part.
Quant cil soi vit si confundut
et si honit et si vencut,
la sainte virgene rapelat;
a desrainjer soi comenzat:
»Juliane,[6]) dist li malfeiz,
»mut par est forz virginiteiz.
»Je fui za enz tremis a toi,
»si te quidai traire ver moi.
»Por ma losenge toi quidai
tote honir, mais ne porai,
»ne toi porai faire encombrier,
»car damledeus te vult aidier.

---

1) cū. 2) cōmant. 3) D stor B. 4) Ms. valoir, ändradt till: voloir. 5) abraidir i ett ord. 6) J stor B.

439 bortal. 440 ... t q̄ ie bien con ... 441 ... en charia cest ... message 442 ... le 9mant filiū patre 443 ... t vns saint angles en la chartr^{e} 444 ... entement la acolee 445 ... saignie et confortee 446 ... li angles u^{i}ge mirable 447 ... te les mains pren le deable 448 ... en li felon de devant toi 449 ... nus i est par male foi 450 *) Il te cuida ainsi sorduire 451 virginite 452 mes non fera li souduians 453 quar 454 chaenne q̄ au c. 455 met la ou suen bien le tendras 456 volair 457 ne ja u's tai n'aura poair 458 si te dira q^{a}nque 459 qui il quiert 460 2^{a}nt la pucelle entent 461 sor le ferme 462, 463 äro utplånade och delvis bortalitna 464 or la forment enchaenne 465 mes ce tient il ē(?) g^{a}nt uil (bortal.) 466 m'lt roidement 'prist abrandir 467 treper et asaillir 468 par celeffors sen cuide aler 469 effondrer 470 mes non fera 471 quar. le t. tres b. 472 elle tient par le chaignon 473 si le torche 9me vn gaignon 474 onq̄s matins q^{i} est enhart 475 de colees not mieus sa part 476 se vit si confundus 477 honis. uaincus 478 virge rapela 489 a desreinier se 9manca 480 julienne dist li maufes 481 mout. u^{i}ginites 482 je sui caiens venus a toi 483 si te cuidai treire u's moi 484 par ma lousenge te cuidai 485 mes non ferai 486 ne te puis fere encōbrier 487 bortaliten.

*) I de följande verserna, som äro fullständigt bibehållna i Ms. Douce 381, antecknas endast de från Ms. Can. afvikande formerna eller orden.

»Diables sui, lai m'en fuir,
»a toi ne quier mais revenir.»
Dist ele: »Anzois t'estuet conteir
f. 70 v°
»ki t'envoiat[1]) por moi tempteir.
Cil li respont: »Je me sui mis
»em males mains, ce mest avis.
»Mal ait ki ci moi fist venir,
»cant il ne moi puet garantir!
»Certes mes maistres Beelzebus,
»car je sui cil qu'il ainmet[2]) plus,
»mut sui sages de mal tracier
»et de bons omes engenier.»
Dist la virgene: »Cum as tu non?
»Ja lo savras senz ochison.
»Dame, j'ai a nom Sathanas
»li orguilhos, ke tu pris as;
»renomeiz sui de felonie
»sor tote nostre[3]) companie.
»Plus ai ge solz dampnet lo mont,
»ke tuit cil qui en enfer sunt.
»Evain, la promiere mollier,
»aidai mut mal a engenier.
»Ge fis Adam mangier la pume
»dont puis furent perdut tant home.
»Apres me mis en tel[4]) merel
c'ocire fis Caim Abel;
puis fis la gent demesureir
de gloternie et de jurer,
de murdres et de maltraitier,
de sorboivre et de sormangier[5])
et deus sor eaz s'en aïrat,
f. 71 r°
et en un jor toz les noiat,
fors sol Noe et sa maiirie,
dont la terre fut ralinie.
Tot ce fis ge par male envie.
Ankor duret ma feloni[e].
Tot un pople fis deu tempteir
et [li] faz idles aorer,
et Faraon, un riche roi,
noiai en meir par mon bo[n] foi.
Ge solz ai faiz toz cez pechiez,
mais onkes mais ne fui loiez;
et de ton sanior, Jhesu Crist,
ki char humaine en virge pris,
consillai ge as malvais juïs
et as princes des faz ebris,
k'enz en la croiz lo travillassent
et de la lance lo plaj[a]ssent.
Tot ce tratai ge voirement,
or m'en poise, si men repent,
car s'il ne fust en croiz ocis
et el sepulcre ne fuist mis,
n'i at prophete ne deu ser
ki ja mais reissist fors d'infer.
Mut sui dolanz de son martire,
ja mais n'iert jors, nen soie pire,
car par icele passion
ke li fisent soffrir felon,

---

1) ten voiat. 2) Ms. aimet. 3) Ms. nře. 4) Ms. cel. Meyer: tel. 5) Ms. desormangier.

488 [d]eable. foir 489 ne quier mes a toi reûtir 490 d. elle ancois testoit 9ter. 491 q[i] tenvoia. tempter 492 Lika 493 en 494 qui. me f. 495 q[a]nt. men puet 496 cest mi meistres balcabus 497 q[a]r. aime 498 mout sui sage de mal t[a] ecior 499 et de bons homes engignier 500 Dist la virge 9ment as non 501 Isnelement le me respon 502 dame ie ai non sathanas (a felas) 503 li orgueillous q̄ 504 renomez. felonnie 505 9paignie 506 sous dampne li mo[nt] 507 q' 508 p̄miere moillier 509 aide mout a engignier 510 je fis adam mengier (slutet bortryckt) 511 (saknas) 512 enp̄s me mis en tel m. 513 qua caym fis ocire abel 514 desmesurer 515 de glotonnie et denivrer (kunde ocksâ l. = eniurer) 516 davoitres et demaus t[a]itier 517 de sorboivre et de mengier 518 sor aus. aira 519 quavn sol jor se tos les noia 520 fors sol noel(?) et sa meignie 521 don la t're fu ralignie.

»les noz portes il deperzat
f. 71 v°
»et nostre enfer nos violat
»si en geta les siens amis,
»ke li diable i orent mis;
»kar li pechiez ke Adam fist,
»maint home et mainte feme ocist;
»kar nuz prophetes ne deu sers
»ne[1]) remanoit, ne nuz convers,
»ke en infer nel portesiens
»et enz el fou nel metissiens.[2])
»Ce fist Adam, jel vos plevis,
»cant il astoit en paradis,
»u deus lo mist, qui li donat
»tote chose et abandonat
»for ke lo fruit d'un sol pumier,
»celui ne deüst pas mangier;
»mangier l'en fis ju voirément,
»si en frainst lo commandement
»ki de part deu li fut doneiz;
»puis fut de paradis jeteiz.
»Enz [en] enfer l'en aportai
»par cel pechiet[3]) et tormentai.
»Ge sui icil, tot voirement,
»qui soi combat a cele gent
»ki deu aiment parfitement,
»kar je nes puis ameir nient.
»Or t'ai trestot conteit et dit,
»lai m'ent aleir, se deus t'aït!
Dist la dame: »Ne toi haster;
f. 72 r°
»anzois t'estuet trestot conteir
»con faiz infers est par dedenz,
»si moi reconteiz les tormenz,
»cum vos faites a toz[4]) iceaz
»ki deu n'ainment ne ses conseaz.»
Dist li diables: »Or t'atent,
»gel te dirai, mon escient.
»Mes maistres at nom Beelzebus,
»princes d'infer et rois et dus;
»Orguillos est et resoniez
»plus ke ne soit lous enragiez;
»totens at la gole baee,[5])
»s'en ist foldre tote embrasee,
»ne prophete ne patriarche
»ne parcindroient sa gargate.
»Diables hisdus et felons
»i at, cent mile legions;
»granz ont les olz, aguz les denz,
»plus noirs ke poiz ne airemenz.
»Par infer cuert une riviere,
»unkes nuz hom ne vit tant fiere,
»ele est tote de plonc fundu
»asseiz plus trenchet[6]) de nul fou.
»Illoc baniomes les chaitis,
»ankor les faisomes nos pis,
»car cil ki anzoiz lo puet prendre
»tot lo deschiret[7]) et de[men]bre,
»sel jete par ses companions.
f. 72 v°
»Issi fait martire en faisons,
»ke nulz de nos en puet penseir,
»ne lo martire a reconteir
»ke nos lor faisomes soffrir,
»ne il ne puent pas morir.
»Ja lor covient a gaimenteir
»et a deplaindre et a ploreir[8])
»a sospireir et a gemmir
»et angoissous tormenz soffrir.
Dist la virgene: »Maleüreiz[9])
»cil hom serat, male ore neiz,
»qui doit en teil osteil entreir
»por longement a demoreir.
»Se tu ensi t'en vus aleir
»et de mes mains vus escapeir,
»dont t'estuet il ke tu me dies
»enkor de tes granz felonies.»
Dist li malfeiz: »Trop en ai dit,

1) Ms. nie. 2) metisissiens. 3) t i pechiet synes utraderadt. 4) a toz i ett ord. 5) Kopisten tyckes skrifvit baeie, embraseie, men sedan utraderat i. 6) utlj. t i trenchet utraderadt. 7) t i deschiret nästan fullständigt utraderadt. 8) a ploreir i ett ord. 9) maleüreis i två ord.

»ge m'en repent, ice t'afit,
»mais ankor en dirai asseiz.
»Se vos voleiz, si escolteiz!
»Porchacie ai mainte malleie
»et mainte guerre poraleie,
»maint home ai fait en meir perir,
»et l'un parent l'atre honir.
»Sor Herode turnai ge tant,[1])
»gel fis ocire saint Johant.
»Des inocenz fis ju ocire
»cent et quarante quatre mile.
f. 73 r°
»Saint Estcuene[2]) fis lapideir,
»et mains des altres tormenteir,
»et saint Laurent fis graelier
»comme peisson c'om doit mangier,
»si ne moi pot nuz engenier,
»cum sui or par une mollier.
»Crucefijer fis saint Andriu,
»(et) escorcier saint Bartholomeu.
»Toz les aposteles[3]) damledeu
»ai fait tormenteir en maint liu.
»Ainc par nul d'eaz ne fui batuz,
»ne si honiz ne si vencuz,
»ge ne fuisse ja affoleiz,
»mais ce m'a fait virginiteiz
»ki nostre ordene[3]) at tot avilliet
»et vergondeit[4]) et abaissiet.»
Dist[5]) la virgene: »Mut par-es falz
»et desiranz de faire malz. [teir,»
»Cuidesis tu (?)[6]) rien[7]) conques-
ge toi conjur, nel moi celeir!
Dist li malfeiz! »Nel celerai;
»vu(u)lle u non, jel te dirai,
»tu m'as saisit en ton loien,
»tost m'estuet dire magret mien.
»Jamais ne sai tant travillier,
»ke deus m'en doie avoir plus[8]) chier,
»ne ne sai mais tant de mal dire,
»k'en doie estre miedres ne pire,
f. 73 v°
»ne ke deus puet estre enmiedriez,
»ne puis je mais estre empiriez.
»Angeles[3]) fui deu, lo tien sanior
»et fui en ciel a grant honor;
»por la bealteit[9]) qu'il m'ot doneie
»encharjai ge si grant pohneie,
»k'ainc nel deuiai puis aoreir,
»anzois quidai par moi regneir.
»Cant il nel volt consentir plus,
»si nos butat laidement jus.
»Cant del ciel fumes gravente
»et trebuchiet et deserte,
»deus fist en terre home et sa peir
»por nostre siege a restoreir.
»Dont ge chai a[10]) trebuchons
»a mil milliers de companions
»jor mais nel porai recouvreir,
»ne repairier ne remonteir.
»Cant des dous homes iert tant net
. . . . [11])
»puis ne porrat siecles dureir,
»al plait nos covenrat[12]) aleir.
»Apres lo jor del grant juïse
»irons trestuit trosk'en[13]) abisme,
»ilec arderons tot senz fin,
»la comparrons nostre traïn.
»Por ce port je toz ceaz envie,
»ki servent deu, lo fil Marie,
»ki conquierent icele lece
»ke je perdi par ma noblece.
f. 74 r°
»Lo jor k'alcun en puis honir
»u afoleir u malbailir,

1) Ms. turnaige; turner sur qlqn = utöfva inflytande på någon? 2) 3-stafv. 3) 2-stafv. 4) t i vergondeit utraderadt. 5) D stor B. 6) Ms. cuides istu. 7) rien. 8) pl'. 9) utlj. t i bealteit synes utraderadt. 10) Ms. et (med förkortningst.) t. cfr. v. 712. 11) Kopisten måste här öfverhoppat en (?) rad då v. 677 saknar rim och ensam icke ger någon mening. I v. 679 ändrar han för rimmet dureir till dureit 12) Ms. couerat. 13) Ms. troe ken i två ord.

»cel jor sui ge toz retenuz
»et a mon[1] maistre bien venuz.
»Or t'ai conteit en cest estal
»por coi je faz as deu sers mal.
»Or ne m'as plus ke demandeir;
»tue merci, laisse m' aleir!»
Dist Juliane: »Nel feras.
»Ankor a teil n'escaperas.
»Certes anzois me conteraz
»les queiz pechiez tu plus chiers as,
»dont tu te paines volentiers
»et dont tu fais plus d'encombriers.»
Dist li diables:¦ »Lai m'[2] esteir!
»Jor mais ne m'en oras parleir,
»anz seroie toz vergondeiz,
»k'en fuist por moi uns [moz] soneiz.»
Dist Juliane: »Si feras.
»Vulles u non, tu moi diras,
»cant tu de ci escaperas,
»u, se ce non, mar i entras.»
A soi lo tire, ainc n'i mist plus,
a trebuchons si l'abat[3] jus,
desor lo col li salt as piez,
plus de cent colz li at paiez.
Cil soi commence a dementeir,
Beelzebu a reclameir.
»E(h)i las! dist il, com sui honiz,
f. 74 v°
»cum est mes maistres endormiz!
»Mar m'envoi(e)at en ceste cartre,
»a mut grant tort moi laisse batre.»
Cant il ce voit qu'il nen irat,
ne ses maistres nel sorcurrat,
»Dame, fait il, por deu merci,
»ge dirai k'as demandei[4] ci.
»Cant li hom s'est bien main leveiz,
»kil s'est vestiz et conreeiz,
»et ge me puis aparcivoir
»k'il at cel senz et cel savoir,
»kil vult aleir ver lo mostier
»de ses pechiez mercit proier,
»dont lo comenz ju a tempteir,
»par[5] cele voie a desturneir:
»tot droit a la[6] senestre oreilhe
»li met mon chief, si li conselhe:
»cil clerc cantent trop longes ores,
»cant tu i vas, trop i demores,
»aleir t'estuet a ton ahan,
»dont tu dois vivre trestot l'an.
»Mieldre chose est de guaanier,
»ne soit d'oreir ne de proier,
»car del labur fait hom almones,
»si en puet hom revestir povres;
»cant tu avras mellor loisir,
»asseiz i porras revenir.
f. 75 r°
»Se par cel art l'en puis meneir,
»ke je le face returneir,
»cel jor ai ge sor son avoir
»et sor son cors mut grant pooir.
»Et celui cui je ne puis vaintre
ne par ma losenge destraindre,
»k'il ne par voist a sainte glise
»por escolteir lo deu servise,
»quant il estait devant l'auteil
»dont lo comenz a metre en teil,[7]
»cum vos oreiz, car enchaucier
»lo comence et a consilier.
»Ses besonies li met devant,
»et si li vois ramantivant,
»s'il at nul plait a porkacier,
»ne ses maisons a recier,
»ne son marchie a maintenir,
»ne ses bestes a porveïr;
»de coi k'il ait en volente,
»la lo met ju en teil pense,[8]
»ke perdre li faz s'orison,
»ne ne li vaut un sol boton;
»s'il muet les levres et les dens;
»ilh at alhurs toz ses talenz.

1) Ms. anon. 2) Ms. lai me e. 3) Ms. la bat. 4) Ms. deman dei i två ord. 5) Ms. por. 6) ala i ett ord. 7) Ms. ametre enteil. 8) Cfr. Aiol. Foerster i anm. t. v. 1004.

»Se del honte ne li astoit,
al promier mot s'en turneroit,
»mais por lo los del altre gent
f. 75 v°
»estait ilec mut longement.
»Cant il n'i puet plus demoreir
»si s'en repaire a son oster.
»Malvaisement at esploitiet,
»cant lui meïsme at foloiet[1]).
»C'est li pechiez tot voirement
»dont je soduis plus de la gent,
»et par itant l'ai ge plus chier,
»ke nuz hom ne s'en puet gaitier.»
La sainte virgene li respont:
»Unkes ne vi un si felon(t).
»Certes or t'estuet il conteir
»cum om se peut de toi gardeir.»
Dist li diables: »Nel ferai.
»Ce poiset moi, cant j'en parlai.
»Cant ke de moi vus faire, fai
»Ne bien ne mal mais ne dirai.»
Dist Juliane: »Or i parrat
»u ju u tu, li uns vencrat.»
Del lonc charcan(t) pessant et bon
cent colz donat al mal felon.
Or at li fel bien entendut
ke ja n'avrat ver li vertut.
La sainte virgene rapelat,
a losengier la[2]) comenzat:
»Merci, dist il, ma bele dame,
»aies de moi por ta chiere anrme
»por cel sanior ki t'at donet
f. 76 r°
»desore moi si grant posteit.
»Lai m'en fuir les males voies,
»jor mais n'irai la u tu soies.»
Ke[3]) plus li at merci proie
tant l'at cele plus coloie.
Cant il voit ce k'ele n'at cure
de cant ke l'ensi[4]) li conjure.
»Dame, dist il, [un] poi m'entent!»
»Cel te dirai tot voirement,
»tristes, dolenz, jel te dirai,
»car grant damage i recivrai.
»Cant li hom est en sainte glise
»por escolteir lo deu servise,
»ne za ne la ne doit baeir
»mais fermement deu apeleir.
»Se jel vul faire a moi entendre
»legierement s'en puet defendre:
»emmi son piz face a ses doiz
»lo signe de la sainte croiz,
»se li membret del aversier
»kil vult soduire et engenier.
»Cant il ensi est rafermeiz
»et del saint signe saeleiz
»legierement puet deu proier
»puis nel pui[s] ge nient aprochier.
»Cant s'orison at tote dite,
»keilz k'ele soit, granz u petite,
»puis ne doit il mie gabeir
f. 76 v°
»ne consillier ne rumineir,
»mais contenir mut simplement
»et sospireir mut tenrement
»et regardeir lo crucefis,
»cum Jhesus fut par lui ocis,
»et les pechiez ploreir et plaindre,
»dont devant deu les puist estaindre.
»Dont m'avrat il si confundut,
»et si honit et si vencut,
»ke ja lo jor n'astrai si os
ke je m'aproche ver son cors.
»Or ne m'as plus ke demandeir,
»or, se ti plaist, me lai aleir.»
Dist la virgene: »Ce n'iert mie ore.
»Altre novele oras ancore.
Li diables fut mut iriez,
cant voit ke ja n'astra vengiez.
La sainte virgene chiet al pie,
car trop griement[5]) l'a traviliet,
Dist Juliane: »Nel ferai,

1) Cfr. Aiol. Foerster i anm. till v. 4478. 2) Ms. lo. 3) Jmf. Dies. Gr. II, 396, Aiol Foerster i anm. till v. 39. 4) Ms. le ensi, le pleon.? 5) griemt.

»la pitiet, nule nen avrai,
»fors de la vile t'en moinrai,
»et as paiens te mosterrai,
»as paiens mosterrai (la) lur de
»porkoi (il) sunt tuit si avogle;
»de Jesu ai la postee
»dont je toi tieng ench[a]aine.»
— »Juliane, nel faire ensi!
f. 77 r°
»Par lo tien deu te pri merci,
»ki en la croiz deniat monteir
»por lo sien pople rachater.
»Ne moi honir ne vergondeir,
»anz te prie ke moi tuer.»
Dist Juliane: »Nel ferai.
»Ja seis tu bien ke ne porai.
»Par ton conjur rien ne ferai,
»mais al pople toi mosterrai.
En dementres k'il ce disoient
[e]t lor paroles devisoient,
es(t) vos le enz un messagier
ki tost la ruevet sus drecier,
car li paiens l'ait remandeie
ki tant jor l'ait emprisoneie.
Ankor voldrat a li tencier
et les siens menbres travillier.
Ele soi drezat en estant,
fors de la chartre vient errant,
la chartre ovrit tot de son gret,
lo diable en at fors jeteit.
Paien astoient assemble
a une feste en la cite
d'un de lur deus k'il celebroient.
Servit et aoreit l'avoient.
Li bors ot nom Licomedie;
lo jor i ot feste bahnie
de pluisors genz i ot asseiz
f. 77 v°
et [d']estranges et de priveiz.
La dame vint en mi la rue,
si ke trestuit l'ont bien veüe;
son loemier tient en sa main.
La s'assemblerent li citain
et li borjois et li serjant
et les molliers et li enfant.
Tuit l'apelent communalment,[1])
si li demandent dulcement:
Saintisme virgene preciose
ce queiz beste est issi hisdose.[2])
Ele lor fait iteil respons:
»Ja est ce vostres deus, li bons,
»felon paien, u vos creeiz,
»mais tot en fin vos affoleiz.
»C'est voirement uns des malfeiz,
»cui vos es idles aoreiz.
»C'est uns de ceaz tot a estros
»qui es idles parole a vos;
»et cil vos fait a lui entendre,
»ki ne vos puet de mal defendre.
»Il dist k'il est deus posteïs,
»mais il vos ment, ce m'est avis.
»En cele chartre u je fui mise
»vint il a moi par sa cointise,[3])
»k'il moi quidoit avoir sorprise
»et atorneie a son servise;
»mais nostre sire est mes garanz,
f. 78 r°
»ki est desor toz rois poissanz,
»destrendre moi fait cest felon
»trestot ensi cum nos volon.»
Sempres lo verreiz justecier
par lo comant de la mollier
creiste mut grant envers lo ciel(?)
en ceste forme repairier.
Cil lo fist tost, ne l'at veeit,
si cum ele li at roveit.
Ne soi pot tant defigurer,
c'onkes en poïst escapeir.
Volt s'en la virgene delivreir,
car nel voloit jor mais gardeir.
A un conpieng[4]) l'at ameneit,
ki astoit fors de la citeit;

---

1) Cõmunalment. 2) Konstruktionen anakolut, blandning af orat. recta och orat. obliqua. 3) Ms. conintise(?) 4) Ms. conpineng.

cel astoit granz et mut rubestes,
la jetoit hom les mortes bestes.
Az paiens dist: »Or engardeiz
»cest vostres deus cui aoreiz,
»en cest conpieng jeteiz sera,
»nus de vos mais ne s'i fira.
Lasche la main, sel lait aler,
enz el compieng lat fait voleir,
tot droit enmi lor olz voiant
l'at fait seoir el plus puant.
Li diables fist un frois teil,
croleir fist terre, mais n'ot meil.
Trestoz cunchiez fors s'en issit,
f. 78 v°
plus tost k'il pot s'envanuit.
Paien escrient haltement:
»Crestien ont droit tot vraiment,
»creons trestuit en cel sanior
»ki a sa gent fait teile honor.
— »Juliane, dist li paiens,
»tu fais mes homes cretoiens,
»se longement toi lais regneir,
»n'ai en la terre ke clameir.
»Or t'ocirai a teil dolor,
»ainc ne morut feme a granior.»
Ses charpentiers fait toz mandeir,
si lor commandet a ovreir
une rue mut perillose
por ocire la deu espose.
Tant tost cum la roe fut faite,
devant li l'ont mut tost atraite.
Puis font la dame avant sachier
et a la[1]) roe bien loier.
A teil dolor la vult confundre
et les siens membres toz derompre
(et siens membres toz confundre).
Quant ele vit cel aversier
si forseneir et enragier:
»Ei deus, dist ele, glorios,
»peres de lassus, precius,
»ki Daniel ton serf garis,
»des set leons u il fut mis,
f. 79 r°
»or, moi defent d'icest felon,
»sire, par ton saintisme non,
»ke ne m'ocie cist pullenz,
»ne ne moi venke[n]t ses tormenz.
Quant li oït deu reclameir,
si fait la roe tost aleir,
par teil vertut l'at turnoie
ke lues fut tote depercie.
Dist li paiens de pute canie:(?)
»ceste justise est mut estranje;
»par Mahumet! or en est pais,
»ja li siens deus ne porrat mais
»cez os ensemble rajosteir,
»ne la char a eaz[2]) rasembleir.»
Vait s'ent, n'i ot ke correcier,
en son palais grant et planier.
Por la pucele entroblieir
commence(t) arrire et a jabeir;
ainc ne sot tant allor s'entendre
ke totes ores ne l'en menbret.[3])
A halte voiz prist a crier
et Juliane a reclameir:
»Ohi, dist il, gentiz pucele,
»cum par astois gentiz et bele!
»Mut as petit useit ton tens!
»Mar fut tes cors, ki ainc n'ot sens.
»Sanior, dist il, alons la fors,
»et revisons lo sien gent cors.»
f. 74 v°
Cil sires cui ele out servit,
par cui ele ot trestot guerpit,
voldrat mostreir a cele gent
ki la penerent morteilment,
ke il n'est deus, se icil non[4])
dont ele reclamoit lo nom,
et cil est deus sens nul mentir.
. . . .
celui fait il mut bon servir,
car il les puet de mal gardeir
et les mors puet resusciteir.
Iceste fut forment sa mie

1) a la .i. est ord. 2) a eaz .i. est ord. 3) lenmenbret. 4) Ms. nom.

dont je vos conte ici la vie,
et deus i fist mut grant vertut
si cum illuo aparant fut.
Quant[1]) li paiens l'at revideie,
et vive et saine l'at troveie.
»Or voi, dist il, grant honement,
»et mervillos enchantement.
»Ge la vi tote demembreie,
»et s'est si tost resusciteie.
Ele respont: »Jhesus li granz,
»ki a ses sers est bons garanz,
»ilh m'ait si tost la vie rendue
»ke moi cuidois avoir tolue.[2])
»Croi mon conseil, si feras bien,
»et si toi fai tost crestoien
»et si croi bien en cel sanior
»ki m'at faite si grant honor,
f. 80 r°
»ki or fui morte et or sui vive.
»Ki en deu croit n'est pas chaitive.
— »Juliane[3]) nel dire mais!
»Ainc n'oi teil dol cum or me fais.
»Mais je me sui bien porpenseiz,
»ja nen serai mais assoteiz.
»Or toi querrai si dure mort,
»ainc ne morut feme a si[4]) fort.»
Li maz tiranz ne soi tarjat,
tot ses ministres remandat.
Une oule fist faire mut bele,
si grant cum eret la pucele,
si l'at faite li maz tiranz
de plonc emplir a ses serjanz,
puis fist lo fou boteir desoz,
ke li plons remesist trestoz;
puis prist la dame par la goule,
»Vois tu, dist il, ci ceste[5]) oule?
»Ici seras ancui jeteie
»et [en] cest plon tote echaudeie.
»Mahumez moi puisset confundre
»se ne tar enz trestote en puldre.»
Cant ele vit lo fou ardant
et les ondes del plon bolant,
n'est mervelle s'ele ot poür.
Cant ele sentit la chalur,
vers orient son chief turnat
et teil proiere conmenzat:
f. 80 v°
»Fi[6]) Jesu Crist, haltismes rois,
»ki es en ci[e]l et par tot vois,
»et ki fesis si granz merciz
»a Maroien, la pecheris,
»ke ses pechiez li pardonas,
»par la pitie ke si grande as;
»beas sire! ankor as tu en toi
»cele pitiet, si cum je croi,
»et si nos fras mut vrai pardon,
»se nos par foit lo requeron.
»Deus,[7]) qui ta poisance mostras,
»cant Lazaron resuscitas,
»ki quatre jors out esteit mors
»et ja astoit flairanz et ors,
»par ta vertu et par t'aïe
»li remesis el cors la vie.
»Si cum tu l'en fesis aleir
»et a tote la gent parleir,
»la provas[8]) bien ta poeste
»et ta vertu et ta bonte.
»Beas sires deus! si vorement
»cum tu fus el commencement
»et ke ja fin ne prenderas,
»car toz jors fus et si seras;
»or moi defent par ta vertut
»c'ardoir ne puisse en icest fou,
»deus! par cui furent li enfant
»garit en la fornaise ardant
. . . .
f. 81 r°
»ke ne voloit l'idle aoreir,
»or m'ajue[9]) par ton pooir,
»ke ne moi puist cist fous ardoir,

---

1) Q stor B. 2) Vv 1017 o. 1018 äro omställda i Ms. 3) J stor B. 4) Ms. asi. 5) Ms. ci iceste, i tillagdt öfver raden af kop. 6) E stor B. 7) D stor B. 8) la provas i ett ord. 9) Ms. maiwe.

»ne ciz tiranz tant enchaucier,
»ke toi moi facet renoier.»
Quant il la[1]) vit si sospireir
et vers lo ciel si regardeir,
mut out jojus lo cuer del ventre,
k'il la cuidat trestote veintre.
Il li dist: »Se vos moi creeiz,
»a nostre loi returnereiz.
»Tant vos donrai argent et or,
»ainc n'en ot fenme[2]) teil tresor.»
Ele respont: »Ce est nienz,
»mal ait tes ors et tes argenz,
»et la tue possessions
»voist a males perditions!
»ohi! fait il, maleüreie,[3])
»de! cum male ore tu fus neie!
»Or seras arsse en plom bollant
»en cest vaissel ke vois si grant.»
Ele respont par grant vertu:
»Bien vul ardoir en icest fou,
»mut volentiers el fou irai
»et lo martire recivrai.
»Par cez tormenz ke fais mon cors
»iert la moie anrme en grant repos.»
Paien dient en lur latin:
f. 81 v°
»Ja voir n'i meterons mais fin?
»Faites en ce k'en deveiz faire!»
Dont l'at faite devant lui traire;
ilh fist la dame dehnueir
et tote nue el plom jeteir.
Li unde fut granz et rubeste,
se li reclost desor la teste,
Dist li paiens de pute orine:
»Or vos baniez, bele meschine!
»si apeleiz lo vostre deu
»et en latin et en ebreu
»ke de cest baing vos soit garanz,
»ki tant par est fiers et ardanz.
»Il vos garit des dous plomeies
»dont presistes tantes coleies,
»et de la chartre tenebrose
»et de la rue perilhose,
»mais de cest baing u vos or estes,
»ne vos garat li vostres maistres.
Mais tot li at li fel mentit.
Ainc deus ne fut senz grant[4]) mer- [cit»,
ne ainc celui n'entrobliat[5])
ki bien a certes s'i fiat;
kar ne fist il la sue drue,
ki en el plom est tote nue.
Ele out en lui mut grant fiance
et deus en fist ruste venjance,
car les undes del plom bollant
f. 82 r°
eissirent fors del pot ardant,
s'acollirent les sodujors
qui li faisoient les dolors.
Cent et quarante en ont si ars,
ainc n'i remeist ni cuiers[6]) ne chars.
Beneoiz soit li fiz Marie,
ki si venjat la sue amie!
A halte voiz crient paien:
»Mut out bon(t) deu li crestoien.[7])
»Creomes tuit a cel sani[o]r
»ki a ses[8]) sers fait teile onor!»
Illuc s'en sunt lues converti
quatorze cent, la deu merci.
Li maz tiranz les fist ocire
et delivreir toz a[9]) martire.
Buer furent neit qui la finirent,
car la glore deu en conquistrent.
Cant li paiens vit ses serjans
por les rues gesir moranz[10])
k'il at ocis et detrenchiez,
a pou de dol n'est enragiez.
Mut at grant dol de sa mainie
k'il at ocise et esilie,
mais plus grant at de la pucele
kil voit reissir del fou si bele.

---

1) Ms. moi. 2) Ms. fēme. 3) mal eureie. 4) gent. 5) nen trobliat. 6) Ms. cuiers. 7) crestoien. 8) Ms. a ces i ett ord. 9) a martire i ett ord. 10) Ms. marans förändradt till morans.

»Ei las, fait il, ke devenrai,
»cant je ocire ne la sai?
Es[1]) vos illoc lo vif malfe,
f. 82 v°
ke la dame ot enchaëne.
Vers lo paien soi raprochat,
en l'orelle li consillat:
»Cant ke tu fais, ne toi vaut rien,
»ce toi di ge par voir et bien;
»ki la teste li trencheroit,
»jor mais ne resusciteroit.[2])
U tu lo chief li trencheras,
u delivreiz ja nen seras.
Cant la virgene l'at entendut,
— par lo saint spir l'at coneüt —
un sol petit la regardat,
de sa main dexdre lo seniat.
Cant li diables vi lo signe
et lo viaire de la virgene,
teil poür at, ne seit ke faire
si soi conmence[3]) arrier a traire.
»Ei las! dist il, mal sui venuz,
ce cui je ier ancor batuz.
Par la presse s'en vait fujant,
et la dame se trait avant.
Hardiement as mains lo prent,
plus de cent colz mut granz li rent.
Cant lasseie fut del ferir,
si l'en rovat mut tost fuir.
Ilh ne sen fist proier nient,
anz s'en fuit isnelement,
teil paür at la male bisse,
f. 83 r°
ke ele ankor nel resaïsset
Set cent paien ki tot ce virent,
a damrideu se convertirent.
La virgene amat deu mut forment,
deus en prist l'anrme voirement,
si en fist son commandement.
Li mal tiranz dist a sa gent:
»Ki sofferoit ce longement?
»Ge vos commant ke l'en menez
»de fors la vile en cez preiz;
»la teste tost si ait colpeie
»a ceste moie trenchant speie;
»ki la teste li trencherat
»m'amistiet mais ne perderat.»
Li soduior ont tost saisie
Juliane, la deu amie,
si l'en menerent en el pre
u lor sires lor at rove.
Apres [ele?] cuerent paien,
ki en ascons sunt crestoien,
mais il n'en funt negun semblant
por la cremor del mal tirant.
Ele les voit meneir graut ire
por la dolor de son martire.
Toz simplement les regardat
et dulcement les chastiat:
»Saintisme gent! ceste justise
»nos revenrat al grant jüise.
f. 83 v°
»Ki damledeu voldrat servir
»et lo diable relenquir,
»ja confunduz ne remanrat;
»se li cors muert, l'anrme vivrat.
»Or vos commant en penitance
»ke guerpissiez ceste creance
»ke ja tinrent vostre ancessor,
»si aoreiz nostre sanior.
»Ki ce ferat, je vos plevis,
»s'anrme en irat en paradis;
»ot les sainz angl'es serat mis,
»compaing serat as deu amis.»
Cant ele ot sa raison fineie,
vers orient s'est returneie:
»Deus, dist ele, par ton grant non,
»otroie moi, sire! cest don
»ke ciz tiranz moi puist ocire
»et k'en ton non prende martire
»car mut lo vul et sel desir
»ke mes cors puist por toi morir.

1) Ms. et med förkortningstecken. 2) Ms. resuscitoroit; o sedan ändradt till e. 3) Ms. cōmence.

»Cil qui de moi oront parleir
»et mon martire reconteir,
»et volentiers l'esculteront,
»et en lor cuers lo retenront,
»ja diables ne soit si os,
»k'il soi mettet dedenz lor cors,
»ne en hontage crimineil
»nes mettet nun[1]) pechiet morteil.»
f. 84 r°
Uns sainz archangeles li respont,
ke li tremist li rois del mont.
»Virgene! dist il, esploite toi,
»et si en vien ensemble moi.
»Prent lo martire en non cel deu,
»k'en croiz ocirent li judeu;
»kant ke tu as ici proiet,
»devant deu t'iert aparilliet.
Quant del archangele ot la raison,
son chief seniat et sa fazon;
vers lo paien s'est returneie.
qui el puing tint la nue espeie.
Lo chief li baisse humlement,
et cil i fiert si durement,
ke del bu li at fait voleir
et l'anrme fors del cors sevreir.
Li angele sunt aparillie,
ki l'en porterent par congie
mut belement et bien chantant
et mut grant joie demenant.
Cele anrme fut bien alloweie
ke li saint angele en ont porteie.
Porteie fut en paradis.
La nos conduiset deus, li pis!

Or[2]) vos doige[3]) bien acointier
k'al sezeme jor en fevrier
ot la virgene trenchie la teste,
et a cel jor fait hom la feste;
f. 84 v°
kar ce dist hom, n'en stuet doter,
ke li paiens noiat en meir
ki fist ocire la pucele,
Juliane, la deu ancele.
En Esturges en la montangnie,
deza saint Jame, emmi Espanie,
la gist li cors de la pucele
en une fiertre gente et bele
Trente nonains at el mostier;
ki la servent del deu mestier
et l'anrme en est en la deu glore.
Or la tenons tuit em memore,
si li proions par sa dulzor
k'ele deprit nostre sanior
ke il nos facet vrai pardon
des granz pechiez ke faiz avon,
et les anrmes de noz amis
donst bon respos en paradis,
et c'a lui si puissons plaisir,
ke il nos puist d'infer garir,
et iteiz[4]) ovres puissons faire
k'en paradis soit noz repaire.
Or en dites amen asson,
ke deus oiet nostre orison!

* * *

Ci definist la sainte vie
Juliane, la deu amie.

---

1) Ms. nen. 2) O stor B. 3) doi˘ge i ett ord. 4) Ms. icos. Meyer rättar iteis.

II.

Li ver dol juïse innehåller i båda sina redaktioner, såsom ofvan framhållits, flera utfall mot lyxen särskildt hos kvinnorna. Det kan vara af intresse att närmare skärskåda, hvilka klädespersedlar i de båda Mss. omnämnas, då möjligen äfven härigenom ett datum för poemet sjelft och för dess olika redaktioner kan påvisas.

De verser, som här intressera oss, äro vv. 32—35, 173, 195, 196 i båda Mss., och vv. 40, 41, 433—437 i B.

Genom båda Mss. för originalet styrkta klädespersedlar eller smycken äro följande: för mannen[1]) *pelizons vairs et gris* (A 173, 195, B 195); för kvinnan *manches* (A 32, B 437), *trains* (AB 32, 196, B 40), *manteaz* (B 33, 41, A 196); *aneaz els doiz* (AB 34), (B 436: *enials d'or lusant*), *harpons* (AB 34); dessutom omtalas *garnimenz* (AB 33, B 41).

B har dessutom för kvinnan *chainses* (32, 40, 196); *tribolez saplis* (433), *goeles de martre* (434), *nusches d'or* (435). I B framhålles särskildt *les mantials trainans* (433) och *les mances de puils par terre trainant* (437).

Pelizons vairs et gris är ett vanligt uttryck om pelsfodrade rockar. För hvad med *pelizon* under olika tider menats, se Quicherat: *Histoire du costume en France*, (passim, men särskildt s. 182); för uttrycket *vairs et gris*, se Quicherat l. c. s. 141 och A. Schultz: *Das Höfische Leben zur Zeit der Minnesinger*, I, s. 271, 272.

---

1) A har också för mannen uttrycket: *manteas engoleis* v. 173. *Engoleis* öfversätter Foerster i Aiol, lex. med »verbrämt». Henschel annan öfversättning, se *engole*; jmfr Du Cange under *gula* 3.

Med *les manches* i A afses sannolikt ett slags lösa ärmar, som tidigt kommo i bruk, jmfr Schultz l. c. I, s. 190. Uttrycket i B v. 437 hänvisar afgjordt på de långa ärmar, som uppkommo under 11:te århundradet, och i synnerhet användes under det 12:te men också under det 13:de. (Jmfr Schultz l. c. och Quicherat l. c. s. 163). Enligt Quicherat (l. c. s. 183) »voro vid midten af Ludvig den heliges regering ärmarne på fruntimmernas öfverklädning tätt åtsittande vid underarmen». Om man deri skulle få se ett bevis för att de långa släpande ärmarne vid den tiden voro ur bruk, skulle en »terminus ad quem» äfven genom denna omständighet vara gifven för B:s redaktion. Den kunde då åtminstone icke vara senare än omkring 1250 och de i B, men icke i A befintliga verserna 416 ff., der just dessa släpande ärmar omtalas, skulle icke kunna vara tillagda af B:s kopist (slutet af XIII:de eller början af XIV:de seklet, jmfr ofvan s. IV). Vid *trains* kan man dels tänka på de långa, släpande klädningarne (se Quicherat l. c. s. 184) dels på de lösa släp, som också uppkommo under det 12:te århundradet (se Schultz l. c. 199, 200). Om man får tillägga ordet den senare betydelsen skulle poemet redan härigenom ej kunna vara äldre än 12:te århundradet. För kvinnornas *manteaz*, se Schultz l. c. s. 201. Den lyx, som kvinnorna utvecklade i att bära fingerringar, framgår förträffligt af ett ställe i *Rom. de 7 sages* 4466, som Schulz på a. st. citerar: *Deus aniaus ot en sa main destre Et trois en ot en la senestre* heter det derstädes om en kvinna. *Harpons* finnes icke i någon mig tillgänglig ordförteckning i den betydelse, ordet här måste hafva. Att döma af den stamform, hvarpå ordet hänvisar, och det sammanhang, i hvilket det står i v. 34, måste det betyda någon hakformig halsprydnad. Med *les garnemens* torde man få antaga, att förf. betecknat *les frézeaux*, som närmare beskrifvas af Quicherat l. c. s. 163. För *chainses*, på denna tid en slags underklädningar, hvaraf ärmarne ofta voro broderade med mycken lyx, se Quicherat särskildt s. 143, 163. *Les goles de martre* förklarar Quicherat, l. c. s. 153 såsom ett slags pelsmuddar. Dock omnämnas de hos honom endast som

tillhörande mannens toilett. *Les nusches d'or qui pendeient devant* (B 435) är ett intressant uttryck. Quicherat har nämligen l. c. s. 181 sagt, att *nusches* på denna tid betecknade »des pendants de collier». Schultz förklarar (l. c. s. 207) »es geht dies nicht an» och citerar som stöd för att med *nusches* menades ett slags broscher ett ställe ur den tyska *Lanzelot*. Vår text visar emellertid, att i Frankrike på denna tid *nusches* kunde betyda hvad Quicherat antagit. Återstår *les triboles saplis*. Dessa ord har det icke varit mig möjligt att annorstädes återfinna, och jag kan icke nöjaktigt förklara desamma.

TILLÄGG OCH RÄTTELSER.

S. II. P. Meyer har sjelf uttryckligen rättat sin första lokalisering af Ms. Canonici i Revue des Sociétés savantes 1873 s. 240, der han säger: Plusieurs manuscrits importants, dont la provenance n'a pas été suffisament recherchée, me paraissent devoir être attribués aux pays wallons. De ce nombre me paraît être le manuscrit Canonici misc. 74 de la Bodleienne, où j'ai cru autrefois reconnaître le dialecte du nord de la Bourgogne.

S. XIII r. 3 a.. Att anmärka är också hiatus vid *moi / estuet* 140.

S. XIV r. 2 n. i texten. A har också *li / uns* 262 *li / angl'es* 348.

S. XVIII r. 9 u. Att anmärka att i v. 123 det andra *e* i *beneet* blott står ortografiskt kvar, i v. 186 (*beneïcun*) deremot äfven såsom stafvelsebildande, om man iakttager föreslagen elision.

För B är dessutom att tillägga, att inljudande *e* ej är förstummadt i *pecheors* 27, *leece* 124 men förstummadt i *receu* 8 a, *cuneeus* 121 *boneure* 470.

S. XX r. 5 u. Jmfr härom bland andra Nyrop a. a. s. 391.

S. XXVII n. 3. Anförda isl. och sv. ex. på öfvergång *e* > *i* efter palatal ej fullt analoga med fornfr. exemplet, då der *e* > *i* i bibetonad stafvelse [1]).

S. XXVIII n. 2. I *traditor* är *i* naturligtvis icke ursprungligen betonadt, men det fornfr. *traïtre* utgår från ett *tradítor*.

Dock är det fråga om *traïtre* är en senare utveckling af *traïtre*, se G. Paris: Étude sur le rôle de l'a. l. s. 51 n. 1.

S. XXXIII n. 1873 anser Foerster i Dialogo Greg. (s. IX) *iee* > *ie* i allmänhet tillhöra det burgundiskt-picard. språkområdet och *ie* > *i* frfr. kons. som en pic. karaktär. Med picardiskt område menar Foerster på detta ställe pic. och vallonskt.

I denna not vore för öfrigt åtskilligt att tillägga och modifiera. Jag måste spara detta till ett annat tillfälle.

---

[1]) På detta liksom på en del af hvad i det följande framhålles, har doktor E. Edström, som haft godheten genomgå en del af denna afhandling, sedan densamma tryckts, fästat min uppmärksamhet. Jag begagnar tillfället att härför hjertligast tacka honom.

S. XXXVIII n. Att anmärka: *oppert, mers, tels* för **appeirt, meirs, teils* kunna också med antagande af ursprungliga former med *ei* förklaras genom reduktion *ei* > *e* i sluten stafvelse, en företeelse, för hvilken man kunde uppvisa intressanta analogier från isl. och fornsv.

ei < *a* (= lat. *a* libre) lokala begränsning är studerad af Jenrich l. c. s. 22, 27, 28, 31, 35 (Jmfr också Behrens l. c. s. 39).

Dock återstår ännu att undersöka de ostfr. texter och chartes, som nämnde förf. ej undersökt eller haft tillfälle se, liksom att söka bestämma, när *ei* först uppträdt och om det kan anträffas i rim eller assonans med *ei* (af *ē*, *ĭ* eller *e* + sek. palatal).

S. XLI r. 7 n. Jmför dock Lit. blatt: 1881 s. 97.

S. XLIII r. 8 n. (i texten) står *sit* (*siat?*). Jmfr Thurneysen l. c. s. 17 f.

S. XLIII r. 10 n. (i texten) står *cuers* 122, 183? I v. 183 väl att förklara, om ej skriffel, som en vallonsk form med dift af *ǒ*, alltså af *corpus*, som meningen fordrar.

S. XLIII r. 1 n Att anmärka en annan förklaring af Suchier i Auc. et Nic. s. 63 och att anteckna, att B också ha *l'un* 246.

S. XLIV N:o 28. A har *home* också 230, 320. B har *ume* 55.

Samma sida n:o 30. Att anmärka, att A har *raison* 19, *raisons* [1]) 20 och att både A och B har *corone* 22, A också 29, (B *corone*[1]), och att B har *oreisun* 9 *maisuns* 428.

S. XLV n. 31. Att anmärka, att A äfven har *o* i *tot* 4 etc., men *u* i *sorcurs* 78 och *ultre* 88, och att B har *u* i *mult* 14 etc., *vult* 408 e men *o* i *socors* 77, 112 a, 423 *retor* 89 a.

Samma sida n:o 32. Att tillägga, att A har *tombe* 120 men B *tubes*.

S. XLVI r. 7 n. Att för jmförelse anmärka *us* i Tristran (Röttiger l. c. s. 40), och i Lyoner Ysopet (se derstädes s. XXXV).

S. XLVII. Efter N:o 46 kunde anmärkts, att för lat. *y* + *i* A skrifver *martyre* (cit. s. XXIX) (*martyr* 215), B *martire* och A *egyptie* 11, *egipte* 12, B *egipte*.

S. XLVIII N:o 47. Det kunde anmärkts, att hvarken A eller B hafva någon form *quer* (= *car*), och för *tremist*, hvari *e* väl är att

---

[1]) På flera ställen har liksom här och vid assonansförteckningen ett ord, som förekommer i flera former, blifvit citeradt under blott en form, då den andra formen ej hade någon betydelse för den fråga, som behandlats. Ett motsatt förfaringssätt hade dock varit rigtigare.

förklara genom ostfr. öfvergång $a > e$ (i ej hufvudbetonad stafvelse), hänvisats till *tremis* Juliane 288, 482.

Samma sida N:o 47,6. Att anmärka att A har *ensi* 104, 302, men *ansois* 45.

S. CX. Jag borde här hafva hänvisat till D'Ancona a. a. s. 48 n., från hvilken en del af de upplysningar, jag meddelar, äro hemtade.

S. 27 r. 15 n. Jag har förbisett, att pr. är utsatt 106, 128.

S. 32 r. 14 n. ff. är att rätta efter Rom. Stud. IV, 246.

S. 39 r. 4 n. v. 294 saknas ej i B, men har der ett annat innehåll.

S. 53. För *juise* i rubriken etc. kunde anmärkts, att det finnes ex. på detta ord i fem. användning t. ex. Vie de Saint Gilles 3788. (Doc. Wahlund).

S. 54 anm. till v. 17. *Virgine* förekommer också i Sponsus och i Saint Bernhards predikningar.

S. 59 anm. till v. 71. För *miserine* jmfr Revue des sociétés savantes 1872 s. 249 n.

S. 64 anm. till v. 235. För *cesilz* etymologi borde jag hänvisat till Tobler i Z. f. R. Ph. I, 481 jmfr Auc et Nic.[2] s. 49.

TRYCKFEL.

S. XV r. 12 u. står *utom* läs *dessutom*

» XVIII » 8 » » *benois* läs *benoiz*

» XXII » 8 n. (i texten) står 448, 468 läs 448

» XXIV » 8 » » » » *ursprungligen* läs *ursprungligt*

» » » » » » » *labb.* läs *lab.*

» XXXIX » 8 u. står *Lyonez* läs *Lyoner*

» XL » 12 » » *unt* 76, som utgår.

» XLI » 3 » » 10 läs 10 a)

» » » 14 n. » *arme* (> *alme?*) läs *arme* (< *alme?*)

» XLIII » 2 u. » *-el* läs *-el*, *-ele*

» XLV » 1 » » XII » XI

» » » 13 » » 33 » XII. 33

» » » 16 » » 34 » XIII. 34

» » » 18 » » 35 » XIV. 35

» XLVI » » 15 » » *richeses* läs *richeces*

» » » 4 n. (i texten) står *glore* läs *glore* 16

» XLVII » 8 u. står *oils* läs *oilz*

» » » 7 » » vlgl. *o* + *i* läs *o* + *i*

» XXXVIII» 17 » (i noten) står *det samfranska e* läs *det samfranska e* (= *a*)

» » » 3 n. » » *ẹ* > *e* läs *ẹ* > *ẹ*

» 5 v. 76 står *unt* läs *ont*

» 12 v. 230 » *trova* läs *trovat*

» 15 v. 283 » *buite* » *biute*

» 26 not 4 utgår

» 38 r. 9 u. står v. 107 läs v. 108.

» 42 v. 457 » *jugemeno* läs *jugemens*

» 50 r. 4 n. (i noten) står *språkmoment* läs *språkmonument*

Appendix s. 9 v. 316 står *ten* läs *t'en*

» 12 » 418 » *dam(m)rideu* läs *dammrideu*

» 14 » 493 » *mest* läs *m'est*

» » » 537 » *men* » *m'en*

» 18 » 782 » *felon(t)* läs *felont*

» » » 791 » *charcan(t)* läs *charcant*

» 19 » 854 » *ench[a]aine* läs *enchaine*

» 20 » 934 » *lat* läs *l'at*

» 23 » 1179 » *conmence* läs *commence*

» 24 » 1271 » *doige* läs *doi ge*

» » r. 4 n. » 2000 läs 1300

